

A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei

dr. Czoboly Gergely
Témavezető : Dr. Kengyel Miklós egyetemi tanár

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

Pécs

2014

Tartalom

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	4
I. BEVEZETÉS	5
1. A POLGÁRI ELJÁRÁSJOG SZEREPE A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁBAN.....	5
2. A KUTATÁS TÉZISEI.....	6
3. A KUTATÁS MÓDSZEREI ÉS A FELDOLGOZOTT FORRÁSOK.....	10
4. A KUTATÁSI TÉMA KERETEINEK MEGHATÁROZÁSA.....	14
II. A PERELHÚZÓDÁS ÉRTELMEZÉSE	15
1. A PERELHÚZÓDÁS ÉS AZ OPTIMÁLIS PERTARTAM MEGHATÁROZÁSA.....	15
2. AZ ÉSSZER ÉS AZ OPTIMÁLIS PERTARTAM VISZONYA.....	17
3. A PERELHÚZÓDÁS TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉSE.....	18
4. A „TÚL GYORS” ELJÁRÁS.....	23
III. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁT CÉLZÓ ELJÁRÁSJOGI REFORMOK	26
1. NÉMETORSZÁG.....	26
a) Az egységes tárgyalás felaprózódása a német polgári perben.....	26
b) A ZPO reformjai a második világháború el tt.....	27
c) Törekvések az eljárás koncentrálására.....	29
d) A ZPO 1976-os reformja.....	32
e) A preklúziós szabályok a ZPO 1976-os novellájában.....	35
f) Az 1976-os novella és a preklúzió értékelése.....	44
g) Az els fokú eljárás meger sítése a ZPO 2001-es reformjában.....	47
2. AUSZTRIA.....	49
a) Az 1895. évi osztrák polgári perrendtartás születése.....	49
b) Az együttm ködés és a perkoncentráció elve az öZPO-ban.....	51
c) A felek felel sségének növelése és el adásainak id beli korlátozása.....	52
d) A per szerkezetének átalakulása az öZPO novelláiban.....	55
e) Az 1895. évi öZPO megítélése.....	56
3. FRANCIAORSZÁG.....	57
a) A perek el készítése a liberális francia perjogban.....	57
b) Eljárési útvonalak a francia polgári eljárásjogban.....	59
c) Az ordonnance de clôtüre.....	63
d) Rugalmasság és arányosság a francia eljárási szabályokban.....	64
4. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG.....	65
a) Az angol polgári eljárás és a Woolf reform.....	65
b) Perelhúzóadás az angol eljárásjogban.....	67
c) A perelhúzóadás megakadályozásának eszközei a Woolf reformban.....	69
d) Perindítást megelő z együttm ködés a felek között (pre-action protocols).....	71
e) Eljárési útvonalak.....	75
5. JAPÁN.....	79
a) A felaprózódott tárgyalási modell a japán polgári eljárásjogban.....	79
b) Az 1890-es japán polgári eljárásjogi törvény reformjai.....	81
c) Az 1996-os polgári eljárásjogi törvény.....	84
d) A japán polgári eljárásjogi törvény 2003-as reformja.....	88
6. KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPA POSZTSZOCIALISTA ORSZÁGAI.....	90
a) Közös hagyományok a közép- és kelet-európai eljárásjogokban.....	90
b) A közép- és kelet-európai országok polgári eljárásjogának fejl dése 1989 el tt.....	92
c) Az anyagi igazság „hajszolása” a szocialista polgári perben.....	97
d) A rendszerváltásokat követ eljárásjogi reformok.....	101
e) Preklúziós szabályok a kelet-európai eljárásjogokban.....	107
IV. A PERELHÚZÓDÁS FELTÉTELEZETT OKAI	111
1. ÍRÁSBELISÉG ÉS SZÓBELISÉG.....	111
2. KONCENTRÁCIÓ HIÁNYA: A BÍRÓI PASSZIVITÁS ÉS AZ INFORMÁCIÓ „CSÖPÖGTETÉSE”.....	114
a) Az információ szerepe a perkoncentrációban.....	114
b) Felek el adásainak el terjesztése: az információ „csöpögtetése”.....	115
c) A koncentrált eljárás feltételei.....	119

3. AZ ANYAGI IGAZSÁG „HAJSZOLÁSA”.....	120
a) Az anyagi igazság szerepe a perek elhúzódsában	120
b) Az igazság kiderítése és a polgári eljárás hatékonysága	121
4. EGYSGES ÉS MEREV ELJÁRÁSI KERETEK	122
5. FELEK PERELHÚZÁSA	125
V. A HATÉKONY POLGÁRI ELJÁRÁS MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ELVEI.....	127
1. PERKONCENTRÁCIÓ.....	127
2. A BÍRÓSÁG ÉS A FELEK KÖZÖTTI EGYÜTTM KÖDÉS	130
a) A bíróság és a felek kooperációja a tényállás rögzítésében.....	130
b) Az együttm ködés a per menetének kialakításában.....	131
c) A felek és jogi képvisel ik együttm ködése.....	132
3. ELJÁRÁSI SZABÁLYOK DIFFERENCIÁLÁSA AZ ELJÁRÁS SÚLYA ÉS BONYOLULTSÁGA SZERINT	132
4. A JOGVITA SZÜKSÉGLETEIRE SZABOTT ELJÁRÁS	135
a) A formalizmus és az eljárás „fellazítása”	135
b) A jogvita szükségleteire szabott eljárás.....	137
VI. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁNAK ELJÁRÁSI ESZKÖZEI	138
1. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁNAK POZITÍV OLDALA: A HATÉKONY POLGÁRI ELJÁRÁS	138
a) A perindítás el tti információcsere	138
b) Az anyagi igazság kiderítésének eltörlése	146
c) A peranyag el terjesztésének id beli korlátozása.....	149
d) A tárgyalás-el készítés	158
e) A koncentrált tárgyalás	175
f) Az els fokú eljárás meger sítése.....	179
2. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁNAK NEGATÍV OLDALA: A PERELHÚZÁS MEGEL ZÉSE.....	182
a) A perhúzó taktikák alkalmazásának okai	182
b) A perelhúzó eszközök alkalmazásának feltételei	187
c) A perelhúzás megakadályozásának eljárási eszközei	191
VII. BEFEJEZÉS	199
MELLÉKLETEK	204
FELHASZNÁLT IRODALOM	208

Rövidítések jegyzéke

CEPEJ	European Commission for the Efficiency of Justice (Európai Bizottság az Igazságszolgáltatás Hatékonyságáért)
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (Emberi Jogok Európai Egyezménye)
öZPO	österreichische Zivilprozessordnung (1895. évi osztrák polgári perrendtartás)
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ppn.	A polgári perrendtartás módosítására kiadott 1954. évi VI. törvény
III. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1972. évi 26. számú törvényerejű rendelet
V. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról és a felülvizsgálati eljárás megteremtéséről szóló 1992. évi LXVIII. törvény
VI. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1995. évi LX. Törvény
VIII. Ppn.	Az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. Törvény
X. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. Törvény
tv.	törvény
tvr.	törvényerejű rendelet
ZPO	Zivilprozessordnung (1877. évi német polgári perrendtartás)
<i>ZZPInt</i>	<i>Zeitschrift für Zivilprozeß International</i>

I. Bevezetés

1. A polgári eljárásjog szerepe a perelhúzóadás megakadályozásában

A perek tartamával kapcsolatos kritikák és ezek hatására bevezetett reformtörekvések a modern polgári eljárásjog megszületésével egyidősek.¹ A hatékonyság a polgári eljárásban olyan cél és egyben kívánalom, amelyet tértől és időtől függetlenül próbálnak megvalósítani.² A gyors, olcsó és egyszeri per a jogalkotó számára állandó cél, a jogkereső számára természetes kívánalom és mindezeknél fogva a kutató számára „örökzöld” téma.³ A kutatás aktualitását tehát nem újszerűsége, hanem annak továbbra is megoldatlan volta adja.⁴

A dolgozat fő célkitűzése, hogy a modern polgári eljárásjogok fejlődésén keresztül feltárja azokat az eljárási okokat, amelyek a polgári per elhúzóadásához vezettek és egyidejűleg bemutassa azokat az eljárási megoldásokat, amelyek segítségével a vizsgált jogrendszerek megkíséreltek a helyzeten úrrá lenni. Ennek során egyrészt konkrét eljárásjogi megoldásokat mutatunk be, valamint a szabályozásokban megfigyelhető közös elvekre és tendenciákra világítunk rá.

A polgári igazságszolgáltatás hatékonyságát nem lehetséges kizárólag az eljárásjog eszközeivel garantálni, ehhez nélkülözhetetlen a szükséges személyi és tárgyi erőforrások biztosítása, azok megfelelő szervezése és irányítása, valamint nem utolsósorban a perprofesszionális résztvevők megfelelő képzése és továbbképzése. Azok a törvényhozói kísérletek, amelyek az igazságszolgáltatás szűkösségét „eljárásgyorsító” megoldásokkal kívánják pótolni, abból a demagógiából indulnak ki, hogy a jogszabály megváltoztatása minden más hiányosságot pótolni képes. Ezek a kísérletek gyakran csak a közvélemény

---

¹ Schmidt mutat rá, hogy ez az igény ugyanakkor már a 13. század második harmadától jelentkezik, amelynek bizonyítéka, hogy már ekkor voltak kísérletek az olasz városállamok eljárásjogában – különösen egyszeri ítélet és gyorsított eljárásokon keresztül – a perek gyorsítására. Schmidt 1910, 78. o.

² A perelhúzóadást azonban csak történeti kontextusában szabad értékelni. Az, hogy a perelhúzóadás problémája örök, nem azt jelenti, hogy a helyzet nem javul a történelem folyamán. „A judicium perpetuum gondja évszázadok óta nem enyhül; igaz, hogy a pertartam rövidül, de nem olyan mértékben, ahogy azt a társadalmi-gazdasági fejlődés kívánná.” Kengyel 1990, 113. o.; Az ugyanakkor megállapítható, hogy „sosem volt egy 'aranykor', amikor a polgári eljárás gyors és olcsó lett volna”. Dingwall-Durkin 1995, 372. o.; A modern eljárásjogok történetében is megfigyelhető a javulás, bár vannak álláspontok, amelyek szerint az ezredforduló óta a probléma talán még nagyobbra dagadt az ügyforgalom növekedése miatt. Rhee – Verkerk 2006, 125. o.

³ Gáspárdy László 1989-ben írt munkájának előszavában a következő sorokkal találkozhatunk: „A perek kisebb-nagyobb hányadának régóta és sokhelyütt felpanaszolt hosszú futamideje ördögi ebként szívósan követi történelmi útján az igazságszolgáltatás Faustját. Örökös felbukkanása arra ösztönöz, hogy újra meg újra a hivatlan kísérő szemébe nézzünk, s tőle arról gondolkodjunk és gondoskodjunk, miként lehetne megszabadulni tőle.” Gáspárdy 1989, 7. o.

⁴ Uzelac megállapítása szerint a perek elhúzóadásának problémája a 1990-es évek vége óta a helyzet megoldatlansága miatt a vizsgálódások középpontjába került. Uzelac 2011a, 107. o.

megnyugtatóására, vagy éppen a költségvetés kiadásainak csökkentésére, és nem az igazságszolgáltatás hatékonyabbá tételére irányulnak. Mivel nem a valódi problémákat azonosítják és ezért nem is adnak azokra megoldásokat, gyakran egyáltalán nem érnek el pozitív eredményeket, vagy ami ennél még rosszabb, olyan szinten „átszabják” az adott eljárásjogi törvényt, hogy az végül elveszíti belső koherenciáját.

A polgári eljárásjognak – a fent elmondottakkal együtt – álláspontunk szerint fontos szerepe van a perelhúzóadás megakadályozásában, amely a polgári igazságszolgáltatás hatékony működésének egyik *alapfeltételeként* jelenik meg. Az eljárásjog határozza ugyanis meg annak a rendszernek a kereteit, amelyben a per szereplői, elsősorban a bíróság és a felek eljárási cselekményeket végeznek. A megfelelő eljárási szabályok léte *el feltételét* képezi az igazságszolgáltatás hatékony működésének. A bíróság lehet akármilyen felkészült, ha az eljárásjog a per gyors befejezéséhez szükséges eszközöket nem biztosítja, vagy biztosítja azokat, de a szabályok belső koherencia-zavarai miatt a gyakorlatban azok nem érvényesülhetnek. A jól megalkotott eljárásjogi törvény *szükséges feltétele a perelhúzóadások megakadályozásának, önmagában ugyanakkor nem jelent csodaszert a problémákra.*

2. A kutatás tézisei

A kutatómunka elsősorban célkitűzése a perelhúzóadás eljárásjogi szabályozásra visszavehető okainak, valamint a különböző jogrendszerekben alkalmazott megoldások közös elemeinek azonosítása. Ennek során azt kívánjuk bizonyítani, hogy az *együttműködés, az arányosság, a rugalmasság és a koncentráció elveinek tudatos és kiegyensúlyozott érvényesítése* elősegíti a perelhúzóadás megakadályozását, amely megállapítást a következő tézisekre alapozunk.

(1) A perek elhúzóadásának megakadályozására azok az eljárási törvények biztosítanak optimális kereteket, amelyekben a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga *kiegyensúlyozottan van elosztva*, a törvény az *ügyek sajátosságait* figyelembe véve eljárási kereteket biztosítanak, valamint az eljárási szabályok elősegítik, hogy a döntéshozatalhoz *szükséges információk* a bíróságnak lehetőség szerint minél korábban, de az ügy sajátosságaihoz mérten megfelelő időben a rendelkezésére álljanak.

(2) A perek elhúzódásának egyik fontos oka *a felek és ügyvédek perelhúzó magatartása*, amelyre abban az esetben kerül sor, ha a szándék és a lehetőség találkozik, bármelyik hiányában ilyen taktikák alkalmazására nem kerül sor. Annak érdekében, hogy megelyezhető legyen a felek, vagy ügyvédek perelhúzó magatartása, törekedni kell arra, hogy ahol lehet, ott – különösen az ügyvédi díjszámítás módszerein keresztül – *megszüntessék az érdekeltségüket az eljárás elhúzódásában*, ahol pedig ez nem lehetséges, ott megfelelő szankciókkal ellensúlyozzák azt.

(3) A különböző jogrendszerek véleményünk szerint eltérő mértékben vannak kitéve a felek és képviselőik perelhúzó taktikáinak. A bíróság és a felek felelősségi viszonyának megoszlása, a felelősséggel szinkronban álló szankciók léte, valamint a per résztvevők pereskedési kultúrája az, amely ezt alapvetően meghatározza. Azok a jogrendszerek, amelyekben a felek és a bíróság közötti *felelősség arányosan van elosztva*, a bíróság megfelelő eszközökkel rendelkezik az ebből fakadó kockázat kezelésére és a gyakorlat sem semlegesíti ezeknek a hatását, kevésbé veszélyeztetettek, mint azok, amelyekben ezek hiányoznak. Annak érdekében, hogy ne a felek kényét kedvét függjön a perek mikénti lefolyása, a jogalkotók világszerte megnövelték a bíró hatalmát és egyúttal a passzív szerepéből egy aktívabbá helyezték át. A perek optimális lefolytatása érdekében *a bírói hatalom és a felek rendelkezési jogának egy kiegyensúlyozott rendszerét* kell kialakítani, amely egyúttal ködésre készíti a feleket, viszont megfelelő eszközöket is ad a bíró kezébe ahhoz, hogy ezt ki is tudja kényszeríteni.

(4) A bírói hatalom növelése ugyanakkor csak egy bizonyos pontig célravezető, azt meghaladóan egyrészt *a felek aktivitására hátrányosan hat*, másrészt *túlterheli a bíróságot*. Ez utóbbi a bírósági szervezet szűkös forrásai miatt komoly ellentmondásokat szülhet. Ha a jogszabály ugyan olyan eszközöket ad a bíró kezébe, amelyekkel az eljárást optimálisan tudná levezetni, de a leterheltsége miatt azokat a gyakorlatban nem tudja alkalmazni, akkor a törvény rendelkezései kiüresednek. Ennek elkerülése érdekében egyrészt *a bírói aktivitást olyan szintig szabad csak növelni, amely nem nyomja el a peres feleket, hanem azokat egyúttal ködésre ösztönzi*, illetve adott esetben szorítja. Másrészt *a perek lebonyolítására az eljárásjognak – az arányosság elvének figyelembevételével – különböző útvonalakat* kell biztosítani, hogy a bíróság szűkös forrásait (időt és pénzt egyaránt) megfelelően tudja felhasználni. Ez biztosítja, hogy a bíró ne csak elméletben, de a gyakorlatban is képes legyen aktív szerepet betölteni.

(5) Az eljárásnak különböző pertípusokba vagy „perbeli útvonalakba” való osztása egyrészt az egyedi ügyekben is, de még inkább rendszerszinten – elsősorban az erőforrások hatékonyabb elosztása útján – képes a perelhúzó hatás megakadályozásához hozzájárulni. Ebből a szempontból azonban nem annyira a differenciálás ténye, mint inkább a különböző eljárások tartalma a meghatározó. Amennyiben csak néhány jelentéktelen szabályban tér el az egyik eljárás a többitől, akkor a differenciálástól nem szabad pergyorsító hatást várni. Amennyiben viszont az ügytípusban elbírálandó „típus ügyre” megfelelő eljárási környezetet teremt a jogalkotó, akkor az el segítheti a hatékonyabb elbírálást is. Ebben az esetben azonban fontos, hogy a bíróság át tudja sorolni azokat az ügyeket másik eljárási útvonalba, amelyek nem illenek ebbe a „sablonba”. A kis pertárgyérték jogvita ugyanis nem minden esetben egyszer megítélés is, és ugyanez igaz lehet fordítva is. Erre pedig az eljárás megindulását követően is lehet segítséget kell biztosítani, hiszen a bíró gyakran csak azután ismeri fel a jogvita bonyolultságát, amikor már azt elkezdte el készíteni. Ellenkező esetben a differenciálás ellentétes hatást válthat ki.

(6) A polgári eljárás hatékonyságával kapcsolatosan fontos kérdés az eljárási keretek szabályozottságának szintje. Az eljárásjogokat ez alapján egy skálán helyezhetjük el, amelynek egyik oldalán a teljesen formalizált és merev eljárási keretek mellett zajló, másikon pedig az eljárási kötöttségek nélküli, vagy generálklauzulákból felépülő eljárás található. Tiszta formájukban ezek a rendszerek jelentős funkcionális és hatékonysági deficitben szenvednek. A formalizált és merev eljárási szabályok esetében az eljárás jelentősen elhúzódhat és az anyagi igazság is a formák mögött elveszhet. Másik oldalról viszont az elzetesen rögzített szabályok nélkül lefolytatott, „teljesen fellazított” eljárás hamar önkényessé, kiszámíthatatlanná és korrupttá válik. Ezért azt a köztes utat érdemes választani, amelyben *el re szabályozottak a keretek, de a bíróságnak megfelelő mozgásteret van az ügy sajátosságaira szabni a konkrét eljárást*. Erre különösen a tárgyalás el készítésének szakaszában van helye, ahol a bíróságnak mozgásteret kell biztosítani egyrészt a forma kiválasztásánál (írásbeli-szóbeli, formális-informális), valamint a határidők tekintetében. Ebben a folyamatban fontos szerepet kell kapnia a felek véleményének is, de a végső döntést ebben a kérdésben a bíróságnak kell meghoznia.

(7) A perek elhúzó hatásához vezet, ha az ügyeket megfelelő el készítés hiányában hagyják a maguk útján, felaprózódott tárgyalásokon keresztül „sodródni”. Ez alapvetően arra vezethet

vissza, hogy a bíróság vagy egyáltalán nem, vagy megfelelő információk hiányában nem jól avatkozik be a perbe és ennél fogva nem szervezi meg annak helyes menetét. A bírói passzivitás és az információk „csepegtetése” így egy felaprózódott, mellékösvényekre terelődő, nagyrészt eljárási részkérdésekre szóló perre alakul. Ilyenkor az eljárás, mint a kormányos nélküli hajó csak sodródik, hiszen a bíró, akinek azt vezetnie kellene megfelelő információk és eszközök hiányában nem tud ennek a feladatának eleget tenni. *Nem elég ugyanis, hogy a bíró vezetni tudja az ügyet, az is fontos, hogy milyen irányba teszi azt.* Ehhez viszont tudnia kell, hogy a perben pontosan hol is állnak és végső soron hova tartanak. Ennek elkerülése érdekében a bíróságot olyan helyzetbe kell hozni, hogy az már az eljárás korai szakaszában rendelkezzen a tényállás tisztázásához szükséges információkkal. Ezt a perindítást megelőző egyeztetési kötelezettség, a preklúziós szabályok megfelelő alkalmazásával, valamint a bíróságnak a tárgyalás előkészítése során gyakorolt anyagi pervezetésével érhető el.

(8) Az anyagi igazság kiderítése és a per gyors befejezése nem egymást kizáró célok, azok végletes „hajszolása” azonban a másik érvényesülését akadályozza. Amennyiben ugyanis egy jogrendszer mindenképp fölé helyezi az igazság kiderítését és ennek érdekében feláldoz minden az eljárás gyorsítását célzó megoldást, akkor a perek előfognak húzódní. Álláspontunk szerint az igazság kiderítése olyan érték, amelynek megvalósítására a bíróságoknak a polgári perben törekedniük kell. Éppen ezért annak a per céljául való megjelölése mindenképpen kívánatos, azonban még ennek az érdekében sem szabad minden más célkitűzést feláldozni. Az eljárást meg kell óvni a végletes megközelítéstől és az elvont elvektől. Kritikával tehát *az anyagi igazságnak dogmaként való kezelését és annak feltétel nélküli „hajszolását” illetjük,* ugyanis az a perek jelentős mértékű elhúzódnásához vezet, anélkül, hogy az ilyen eljárásban a bíróságnak jobb esélye lenne az anyagi igazság kiderítésére, mint a Franz Klein nevéhez köthető – a célok közötti egészséges egyensúlyra törekvő – szociális perben. Ezért jogalkotóknak nem az igazság kiderítésének céljáról, hanem *a teljes igazság feltárására irányuló követelmény feltétel nélküli megvalósításáról kell lemondaniuk.*

(9) A perelhúzódnás – bár a joghoz jutás ténylegességének (*access to justice*) egyik fő akadályaként van azonosítva – megakadályozására alkalmazott eszközök gyakran a költségek növekedésével és az eljárás bonyolultabbá válásával jár együtt, amelyek így közvetve további akadályokat képeznek. Bizonyos esetekben tehát elkerülhetetlen, hogy a jogalkotó válasszon az között, hogy a joghoz jutás ténylegességét segítse elő, a pereket gyorsítsa, vagy a

költségvetés kiadásaiból faragjon le. Álláspontunk szerint a legtöbb esetben ezek együttesen nem valósíthatók meg.

3. A kutatás módszerei és a feldolgozott források

A kutatómunka során els dlegesen a történeti és az összehasonlító módszer alkalmazására került sor. Ennek keretében meghatározott szempontok alapján kiválasztott jogrendszerek polgári eljárásjogának *történeti fejl dését* vizsgáltuk meg abból a megfontolásból, hogy a perelhúzóadás okait és különösen az azokra alkalmazott megoldások sikerességét csak történeti kontextusból lehet értékelni. Erre nem ad lehet séget, ha csupán az egyes jogintézményeket vizsgáljuk meg az országuk adott történeti helyzetéb l kiragadva. Az eljárást hatékonyabbá tev intézmények mindig egy-egy reformcsomag képében jelennek meg, így a kutatás során azt mutattuk be, hogy a reformoknál azonosított problémákra milyen megoldásokkal kísérleteztek a jogalkotók.

Éppen ezért a tézisek igazolásához a dolgozat els felében Németországban, Ausztriában, Franciaországban, az Egyesült Királyságban, Japánban, illetve Közép- és Kelet-Európa poszt szocialista országaiban bevezetett eljárásjogi reformok bemutatására került sor. A dolgozat leíró része azonban nem öncélú, az nem csupán a perelhúzóadás történeti bemutatását szolgálja, hanem a dolgozat második részében található elemz rész alapját is adja. Ezzel összefüggésben az a látszat alakulhat ki, hogy a dolgozatot valójában a végér l el refelé kellene olvasni, hiszen az okok azonosítására csak a leíró részt követ en kerül sor. A fejezetek sorrendjét azonban a szillogizmus elvei indokolták. A dolgozat *teziseinek igazolására ugyanis azt a módszert tartottuk a téma sajátosságaira tekintettel legcélravezet bbnek*, hogy el ször a már ismert „bizonyító tényeket” jelöljük meg, amelyeket a jogrendszerek fejl déstörténete szolgáltat, a dolgozat elemz részében pedig ezeket értékeljük ki és ezen keresztül kísérreljük meg következtetni az ismeretlen tényekre, igazolva ezzel a tudományos tételeinket. A magyar szabályozás vizsgálatára is ez utóbbi, elemz részben kerül sor, ahol az 1911. évi Pp., az 1952. évi Pp. és annak novelláit vesszük szemügyre. Erre abból a megfontolásból kerül sor, hogy az azonosított okok és konkrét megoldások tapasztalatain keresztül lehessen a magyar szabályozást szemlélni és annak javítására szoruló részeit azonosítani.

Álláspontunk szerint a *jogösszehasonlítás módszerének* ebben van kiemelkedő szerepe. Az ugyanis abból a helyzetből indul ki, hogy bár a vizsgált jogrendszerek eljárásjogai különböznek egymástól, mégis azonos célokra, azonos funkcióval alkalmaznak megoldásokat. A különböző országok eltérő szabályai a mindennapi joggyakorlat számára akadályként jelentkeznek, azonban a kutató számára azt a helyzetet teremti meg, hogy már kipróbált megoldásokból tudja kiválasztani a hatékonyabban működőt. Az egyes jogrendszerek ugyanis mind arra törekszenek, hogy eljárásuk hatékonyabb, így egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb legyen. Ennek a célnak az eléréséhez azonban gyakran más és más irányba indulnak el, amelyek közül sok csak kísérletnek bizonyul, mások bevezetését azonban siker koronázza. A jogrendszerek ilyen típusú versengéséből azonban következik az a lehetőség, hogy a sikeresebbek példájából tanulva a többiek is előbbre jussanak. Az összehasonlítás tulajdonképpen az a módszer, aminek segítségével a többi jogrendszer hibáiból és sikereiből tudunk mi is tanulni. Azt is látni kell azonban, hogy a polgári eljárásjogban minden intézmény valamilyen módon kapcsolódik a többihez. Egyik elemének megváltoztatása szükségszerűen bolygatja meg a többi működését is. Ezért fontos annak vizsgálata, hogy mennyire adaptálható egyik, az adott országban működő intézmény a másik ország polgári eljárásjogába. Ehhez álláspontunk szerint a megoldandó problémát és a megoldásának elveit kell azonosítani és csak ezt követően kerülhet sor az egyes eljárási intézmények vizsgálatára. Éppen ezért a dolgozat elemzésében is ezt a módszert követtük, először értelmezve az okokat és a megoldásuk módszertanát, majd ezt követően vizsgáltuk meg a magyar és külföldi megoldásokat.

A vizsgált *jogrendszerek kiválasztásánál* abból a megfontolásból indultunk ki, hogy a perelhúzó okainak felderítésénél akkor tudunk a legteljesebb képet kapni, ha különböző „eljárásjog jogcsaládokból” választunk országokat. A latin, a germán és a common law jogcsaládok esetében a választás elsősorban a külföldi jogokra való kihatásuk és a jogfejlődésük során jelentkező kihívásaik alapján történt. Az 1806. évi *Code de procédure civile* és az 1877. évi ZPO esetében megfigyelhetjük, hogy születésükkor – a felek rendelkezési jogát túlhangsúlyozó – liberális permodellt követték. Ennek a modellnek a fogyatékosai azonban fokozatosan megjelentek, amelyre a megoldást a *Franz Klein* nevéhez fűződő szociális polgári permodelljének (amelynek eszményei először az 1895. évi osztrák polgári perrendtartásban valósultak meg) elveiben és eljárási megoldásaiban találták meg. Kutatásunk során azt kívántuk megvizsgálni, hogy egy problémákkal küzdő rendszer miként tudott

megbirkózni a kihívásokkal és a reformokból milyen tanulságokat tudunk levonni. Ezért esett a választás a germán jogcsaládból Németországra, a latin jogcsaládból pedig Franciaországra. Az osztrák polgári eljárásjog feldolgozását alapvetően két dolog indokolta, egyrészt az európai és különösen a magyar perjogfejlődésre gyakorolt kiemelkedő hatása, másrészt Franz Klein munkássága. Japán kiválasztásánál nem annak látszólagos „egzotikuma” dominált, hiszen az eltérő kulturális sajátosságok ellenére a japán eljárásjog nem eljárásjogi „kuriózum”, hiszen az elsődlegesen a német, átszűrve pedig az amerikai hatások alatt fejlődött. A japán polgári eljárásjog specialitását az adja, hogy a XIX. századi kodifikációknál a német mintát vette alapul, a II. világháborút követően viszont – részben történelmi kényszerrel – nyitottabbá vált az angolszász megoldások átvételére. A japán polgári perrendtartás álláspontunk szerint beemelkedik a német és az amerikai hatások keveredéséből fakadó innovatív megoldásokban, amely a kutatásunk szempontjából fontossá tette azt. Közép- és Kelet-Európa poszt-socialista eljárásjogainak feldolgozására abból a megfontolásból került sor, hogy ezekben az országokban a közös történelmi hagyományok miatt hasonló problémák jelentkeztek a rendszerváltások követően, mint Magyarországon. A bírói hatalmat túlhangsúlyozó és az anyagi igazságot a végletekig hajszoló szocialista permodell a rendszerváltások után ugyanis számos funkcionális zavarral küszködött. A szocializmus időszakának „légüres teréből” a piacgazdaságba átlépő igazságszolgáltatások perek áradataival találta szembe magát, amelyben élesen kiütöztek a szocialista modell koncepcionális hibái. A vizsgált poszt-socialista országokban azonos problémákra többé-kevésbé hasonló megoldások születtek, amelyek álláspontunk szerint különösen *hasznos tapasztalatokkal szolgálhatnak a magyar eljárásjog továbbfejlesztését tekintve*.

Bár a téma szempontjából további országok – így különösen a perelhúzódsáról hírhedt Olaszország, a korábbi elavult törvényét az ezredfordulón lecserélő Spanyolország, vagy a bonyolult kodifikációs folyamatokat az elmúlt években sikeresen lezáró Svájc – eljárásjogi reformjainak bemutatására is erőt teljes csábítást éreztünk, mégis ezek vizsgálatától tudatosan eltekintettünk. Úgy gondoljuk, hogy az ebben a tekintetben tanúsított önmegtartóztatásunk szükséges volt annak érdekében, hogy egyrészt ne feszítsük szét a dolgozat kereteit, másrészt pedig ne terheljük azt további leíró részekkel.

A kutatómunka során – a kiválasztott módszerekre tekintettel – elsődlegesen a perelhúzódság témájában keletkezett munkák felhasználására került sor. Ezek jellemzően nemzetközi

konferenciák köteleiben kaptak helyet.⁵ A jogösszehasonlító munkát segítette, hogy a polgári eljárásjog-tudomány területén régóta alkalmaznak összehasonlító módszert. A polgári eljárásjog területén az utóbbi évtizedekben a jogösszehasonlítás új dimenziói nyíltak meg a nemzetközi együttműködéseknek köszönhetően. Ebben a tekintetben az Eljárásjogászok Nemzetközi Szervezetének (*International Association of Procedural Law*) konferenciáit kell kiemelni, amelyek kurrens eljárásjogi témákról adnak számos jogrendszerre vonatkozó információkat.⁶ Az eljárásjogi reformokról a *Zeitschrift für Zivilprozeß International (ZZPInt)*⁷, illetve a *Ritsumeikan Law Review*⁸ –ban külföldi szerzők saját országukról írt tanulmányai adnak átfogó képet. Közép- és Kelet-Európa polgári eljárásjogainak összehasonlításánál a nyelvi nehézségeket az osztrák és magyar kutatások és konferenciakötetek anyagai mérsékeltek.⁹ A kutatás magyar forrásai között elsősorban a polgári eljárásjogi tankönyveket¹⁰, összehasonlító monográfiákat¹¹, valamint a perhatékonysággal és perelhúzóással foglalkozó munkákat kell kiemelni.¹²

---

⁵ A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): *Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice'*, Oxford, 1995; Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): *Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure*, New York, 1999; C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Tilburg, 2004; Alan Uzelac – C.H. van Rhee (Eds.): *Public and Private Justice – Dispute Resolution in Modern Societies*. Antwerpen, 2007; C.H. van Rhee (Ed.): *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*, Antwerp, 2008; Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): *The reforms of civil procedure in comparative perspective*, Torino, 2005)

⁶ Michele Taruffo (Eds.): *Abuse of procedural rights: comparative standards of procedural fairness*. The Hague, 1999; Ada Pellegrini Grinover - Petronio Calmon (Eds.): *Direito Processual Comparado - XIII Congresso Mundial de Direito Processual*, Rio de Janeiro, 2007; Frederico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): *Oral and Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure*, València, 2008; Dmitry Maleshin (Ed.): *Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context*, Moscow, 2012

⁷ Kengyel Miklós: *Veränderungen des Inhalts der Dispositions- und Verhandlungsmaxime im ungarischen Zivilprozeßrecht*, *ZZPInt* 2/1997; Karol Weitz: *Die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts nach der politischen Wende im Jahre 1989*, *ZZPInt* 11/2006; Neil Andrews: *The Modern Civil Process in England: Links between Private and Public Forms of Dispute Resolution*, *ZZPInt* 14/2009

⁸ Aleš Gali : *Das Slowenische Zivilprozessrecht Zwischen Transmission, Kontinuität und Transformation*, *Ritsumeikan Law Review* 27/2010; Hiroyuki Matsumoto: *Kurze Kommentierung aus der Sicht des japanischen Zivilprozessrechts*, *Ritsumeikan Law Review* 27/2010; Luke Nottage: *Civil Procedure Reforms in Japan: The Latest Round*, *Ritsumeikan Law Review*, 22/2005; Walter H. Rechberger: *Die Ideen Franz Kleins und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa*. *Ritsumeikan Law Review*, 25/2008; Karol Weitz: *Die Bedeutung der Rezeption für die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts*, *Ritsumeikan Law Review*, 27/2010

⁹ Paul Oberhammer (Hrsg): *Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa*, Wien, 2001; Walter H. Rechberger (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918*, Arnhem, 2011; Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Zürich, 2012

¹⁰ Magyary Géza - Nizsalovszky Endre: *Magyar polgári perjog. harmadik kiadás, Budapest, 1939*; Beck Salamon - Névai László (szerk.): *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest, 1959; Névai László - Szilbereky Jen : *Polgári eljárásjog*, Budapest, 1968; Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest, 2012

¹¹ Magyary Géza: *A magyar polgári peres eljárás alaptanai*, Budapest, 1898; Kengyel Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Budapest, 2003

¹² Szilbereky Jen : *A polgári eljárás funkciója és hatékonysága*, Budapest, 1977; Gáspárdy László: *A polgári per id dimenziója*, Budapest, 1998

4. A kutatási téma kereteinek meghatározása

A kutatás a polgári per elhúzódsának *eljárásjogra visszavezethet okainak és annak megakadályozására szolgáló eljárási eszközöknek* a vizsgálatára terjedt ki. A kutatás ugyanakkor terjedelmi korlátai miatt nem tud a perelhúzóds eljárási kérdéseinek valamennyi összetev jével foglalkozni, ezért *nem fogja át* különösen a jogorvoslati eljárások, az els fokú eljárásból a csoportos perek, illet leg a különleges eljárások szabályozását. Ezek vizsgálata álláspontunk szerint önmagukban kitölnének a rendelkezésre álló terjedelmi keretet, így feldolgozásukra ebben a munkában nem kerül sor. Másik oldalról a kutatás nem foglalkozik az elhúzóds valamennyi ered jének vizsgálatával és nem kíván válaszokat találni különösen a forráshiányból, az igazságszolgáltatás elégtelen szervezéséb l és irányításából, valamint a per professzionális résztvev inek képzettségéb l és személyes adottságaiból ered problémákra.

Kutatásunk során abból indultunk ki, hogy a polgári eljárásjog egy olyan rendszert alkot, amelyben minden szabály szorosban kapcsolatban áll a többivel és így a szabályozás egyik elemének megváltoztatása jelent s befolyást gyakorol többi m kódésére is. Ennél fogva érint legesen bár említést fogunk tenni olyan területekr l is, amelyek szoros összefüggést mutatnak a perelhúzódsal kapcsolatosan, mégis részben terjedelmi, részben koncepcionális okokból részletesen nem foglalkozunk velük. Ezek az intézmények a hatékony polgári igazságszolgáltatás feltételül szolgálnak,¹³ meglátásunk szerint azok szétfeszítenék a dolgozat kereteit. Ezek közé tartoznak különösen a perben sz r funkciót betölt megoldások, mint a fizetési meghagyásos eljárás, a peres úttól való elterelést célzó alternatív vitarendezési megoldások, vagy azok az eljárások, amelyekben az ideiglenesség igényével hoznak döntéseket, hogy azzal gyors megoldást adjanak.

Dolgozatunk témájának így a perelhúzóds megakadályozásának eljárási eszközeit tekintjük, és nem kívánjuk a „pergyorsítás” valamennyi eljárási és intézményes megoldását részletesen elemezni.

---

¹³ A „perhatékonyosság elve magában foglalja azt, hogy amellet, hogy általában törekedni kell a polgári eljárások gyors befejezésére (megteremtve hozzá a megfelel jogszabályi háttérrel), lehet vé kell tenni olyan jogintézmények általános elérhet ségét, amelyek még egy bonyolult és hosszadalmas polgári eljárás (mint amilyen, pl. egy szabadalom bitorlási, vagy házassági per) során is biztosíthatják a fél gyors és hatékony jogvédelmét. Wopera 2007, 28. o.

II. A perelhúzóadás értelmezése

1. A perelhúzóadás és az optimális pertartam meghatározása

Mielőtt rátérnénk a kutatási téma érdemének tárgyára, kísérletet teszünk a perelhúzóadás fogalmának meghatározására és az azzal összefügg néhány kérdés tárgyalására. Álláspontunk szerint a *per akkor húzódik el, ha a jogvita az optimális id tartamnál tovább tart*. Ez a meghatározás természetesen legfelveti a kérdést, hogy mit is jelent az optimális id tartam, amelyet álláspontunk szerint több szinten is lehet értelmezni annak fényében, hogy az igazságszolgáltatás m ködési keretei közül melyeket tekintünk változtathatónak és melyeket állandónak.¹⁴

Az pertartam optimalitását először a bíróság magatartásának oldaláról, a *ceteris paribus elve*¹⁵ alapján lehet értelmezni. Ez a megközelítés abból indul ki, hogy az igazságszolgáltatásnak a fennálló környezetben kell m ködnie, amely mind a jogszabályok, mind a személyi és tárgyi erőforrások tekintetében behatárolt. Ebben az értelemben a pertartam akkor optimális, ha a bíróság a jogszabály adta keretek között – ide értve a per céljának való megfelelést is –, a fennálló személyi és tárgyi erőforrások megfelelőallokációja mellett a lehető leggyorsabban fejezi be az eljárást. Eszerint az „optimális” alatt azt értjük, hogy a fennálló körülmények között legjobb. Ebben az értelmezésben különösen akkor beszélhetünk perelhúzóadásról, ha a bíróság nem használja ki megfelelően a polgári eljárásjog által biztosított pervezetési eszközöket, nem készíti elő megfelelően a tárgyalást vagy – amennyiben arra lehetősége lenne – nem akadályozza meg a felek perelhúzását. Ebben az értelemben a pertartam optimális lesz már akkor is, ha ugyan a per éveket tart, de a bíróság rossz eljárásjogi szabályok miatt nem tud gyorsabban döntést hozni. Ugyanígy az adott ügyben optimális lehet a pertartam – a több éves hossza ellenére – ha az egyébként a bíróság extrém leterheltségére vezethető vissza. Ilyenkor perelhúzóadásról csak akkor beszélhetünk, ha a bíróságnak bár meglennének az ahhoz

---

¹⁴ Gáspárdy szerint „a pereknek az id dimenziója felől történő minősítése alapvetően kétféle módon történhet, s ehhez képest a minősítésbe bevonandó értékmérő, illetve tárgyak is egymástól eltérően alakulnak. A pertartam mint relatív jogilag meghatározott időtartomány mindenekelőtt választ adhat arra a kérdésre, hogy a perjogi szabályozásnak az idő tényezőre vonatkozó normái milyen mértékben hatályosulnak a valóságban. Ennek a szemléletmódnak a sajátossága tehát az, hogy végső soron faktumokat vet egybe a normákkal, s azok kongruenciáját, illetve inkongruenciáját fejezi ki az értékelés eredménye a jogi 'Sollen'-hez való viszonyulban. Az egyik esetben arról van szó, hogy az értékelés a hatályos perog alapján és valóságos perek figyelembevételével történik. A másik esetben a jövőre nézve kívánatos perjogi szabályozást mint máris létezőt gondoljuk elő, s az ahhoz való igazodás pertartamrövidítő hatásából – ha egyéb megfontolás nem merül fel ellenjavallatként – igazoljuk a javasolt normatív változtatás helyességét.” Gáspárdy 1989, 36. o.

¹⁵ *Ceteris paribus elvét elsősorban a közgazdaságtan alkalmazza, jelentése: minden egyéb változatlansága mellett.*

szükséges eszközei, hogy hamarabb befejezze a jogvitát, ezekkel mégsem él és így hagyja elhúzódní azt.

Ezen az értelmezési szinten azonban dolgozatunk szempontjából – hiszen annak célja éppen az eljárásogi eszközök vizsgálata – túl kell lépünk és az eljárásjogi szabályokat változtathatónak kell tekintenünk. Ilyenkor persze szükségképpen megváltozik az optimális pertartam jelenése is, hiszen míg korábban a rossz eljárásjogi szabályok miatti hosszú pertartamot optimálisnak tartottuk, ha a bíróságnak nem volt lehet sége annál gyorsabban befejezni az eljárást. Ezen az értelmezési szinten azonban ezt már nem tekinthetjük optimálisnak, hiszen az eljárási szabályok megváltoztatásával a pertartam javíthatóvá válik. Ilyenkor optimálisnak csak azt tekinthetjük, amely a „legjobb” eljárásjogi szabályok alkalmazásával elérhet vé válik. Ebben a kontextusban a meglév eljárásjogi szabályokat adott esetben meg kell kérd jeleznünk és helyettük jobban m köd eket kell keresnünk.

Amennyiben további tényez ket – különösen a bírák létszámát és képzettségét – is megváltoztatunk, úgy szükségképpen tovább módosul a pertartam optimalitásának a megítélése is. Ilyenkor már nem tekinthetjük optimálisnak a pertartamot és perelhúzóráról beszélhetünk, ha bár az „elméletileg legjobb” eljárásjogi szabályok állnak a bíróság rendelkezésére, de azok létszámhiány miatt nem tudják a jogvitákat olyan gyorsan befejezni, mintha a szükségletek jobb kielégítéséhez szükséges mennyiség bíró dolgozna. Ahogy láthatjuk, az eljárás gyors befejezésének a feltételei között minél többet tekintünk megváltoztathatónak, úgy változik a pertartam optimalitásának a kérdése is és ennek következtében a perelhúzórá értelmezése is. Ennél fogva álláspontunk szerint fontos, hogy a dolgozatunk kereteire megjelöljük azt, hogy az optimális pertartamnak és ennek eredményeként a perelhúzórának melyik értelmezési szintjét vesszük alapul. Ennek hiányában ugyanis azokon mindenki mást érthet, attól függ en, hogy mit tekint megváltoztathatónak, vagy éppen állandónak.

Mivel a dolgozatunkban a polgári eljárásjogi szabályokról kívánunk szót ejteni, így vizsgálódásunkban kizárólag azt tekintjük megváltoztathatónak. Ebben a tekintetben pedig optimális pertartamról akkor beszélünk, ha az elméletileg „legjobb” eljárásjogi szabályokat a bíróságok a legteljesebben kihasználják. *Perelhúzóráról* pedig akkor, ha vagy nem a „legjobb” megoldások vannak hatályban, vagy bár a meglév kőn a szabályozás szintjén nem lehetne javítani, de azokat a bíróságok mégsem alkalmazzák megfelelő en.

2. Az ésszer és az optimális pertartam viszonya

A perelhúzóds értelmezésnek egy másik megközelítését az EJEE 6. cikke szerinti „ésszer pertartam” követelményének vizsgálata kínálja. Ez olyan követelményt állít fel, amelyet az egyezményben részes államoknak akár a fennálló jogszabályok módosításával, vagy a személyi és tárgyi feltételek javításával is biztosítaniuk kell. Az optimális pertartam meghatározásához ez álláspontunk szerint negatív oldalról segít hozzá, ugyanis ami nem min síthet ésszer nek az Emberi Jogok Európai Bíróságának értelmezése alapján, az semmilyen körülmények között sem tekinthet optimálisnak és így elhúzódsról van szó. Ebben az értelemben tehát az ésszer pertartamon – mint tágabb halmazon – belül lehet csak értelmezni az optimális pertartamot.

Az 1950. november 4.-én, Rómában elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk 1. pontja alapján „mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszer id n belül tárgyalja”. A pertartam ésszer ségének szempontjait a strasbourgi testület a Neumeister-ügyben¹⁶ alakította ki, aszerint, hogy annak megítélésénél a jogvita bonyolultságát, a felek és a releváns hatóságok magatartását kell figyelembe venni. Ezt a szempontrendszert az EJEB a König-ügyben¹⁷ azzal egészítette ki, hogy az el bb említett szempontok mellett azt is figyelembe vette, hogy a fél szempontjából mi a jogvita tétje.¹⁸ Eszerint minden ügyet önállóan, a sajátosságainak fényében kell megítélni, amelyhez az EJEB próbálja is tartani magát, ugyanakkor a CEPEJ 2006-os jelentése szerint mégis megfigyelhet k olyan tendenciák a bírósági gyakorlatban, amelyekb l a testület várható döntésére következtetni lehet. A jelentés arra mutat rá, hogy a legtöbb esetben az átlagos ügyeknél a két év ésszer nek min sül. Amennyiben az eljárás két évnél hosszabb ideig tart, úgy az EJEB közelebb r megvizsgálja, hogy a nemzeti hatóságok kell gondossággal jártak-e el. A prioritást élvez ügyekben az EJEB eltérhet ett l és akár a két évnél rövidebb ügyekben is megállapíthatja az egyezmény megsértését. Bonyolult ügyekben a megengedett id tartam az el z eknél hosszabb is lehet, azonban a testület csak ritkán fogadja el, hogy az eljárás öt évnél és szinte soha sem, hogy nyolc évnél tovább tartson.¹⁹

---

¹⁶ Neumeister v. Austria (1936/63. sz.) - 1968. június 27.-én kihirdetve

¹⁷ König v. Germany (6232/73. sz.) - 1978. június 28.-án kihirdetve

¹⁸ CEPEJ 2006, 10. o.

¹⁹ CEPEJ 2006, 3. o.

3. A perelhúzóadás társadalmi megítélése

A perelhúzóadás értelmezésénél továbbiakban arra kell rámutatnunk, hogy egyrészt a peres felek, különösképpen a felperes, másrészt pedig a társadalom gyakran a statisztikai adatok által festett képnél lényegesen rosszabbnak értékeli az igazságszolgáltatás működését és a perek tartamát. Ennek kapcsán egyrészt arra kívánunk rámutatni, hogy mi állhat ennek a helyzetnek a hátterében, másrészt pedig arra, hogy a statisztikai adatok ezek közül mit támasztanak alá.

Egyrészt megfigyelhetjük, hogy a peres felek a saját jogvitájuk tartamát gyakran hosszabbnak élik meg, mint azt egy független harmadik szemléli. Ebben a tekintetben persze különbséget kell tenni azok között, akik a rövid, és akik a hosszabb pertartamban érdekeltek. Ennek részletes elemzését a dolgozat későbbi fejezeteiben végezzük el, most csak *Rechberger* ennek kapcsán tett megállapítására utalunk, aki szerint „a felperesnek mindig túl lassú lesz egy per, hiszen éppen azért perel, mert a követelését határidőre nem teljesítették.”²⁰ Másrészt a társadalom oldaláról is megjelenik a perek gyors lefolytatásával kapcsolatos kíváncsiság és egyúttal kritika is. Ezzel kapcsolatban *Oberhammer* állapítja meg, hogy „a perelhúzóadás miatti elégedetlenség univerzálisan jelen van, szinte függetlenül az aktuális helyzettől”.²¹ Ez alapvetően azzal magyarázható, hogy az érdeklődés középpontjába sosem azok az eljárások kerülnek, amelyek – még ha a számuk sokkal nagyobb is – gyorsan véget érnek, hanem éppen azok, amelyek kirívóan hosszú ideig tartanak. Ezek az ügyek olyan módon hatnak a bíróságok megítélésére, mint a nagy társadalmi felháborodást keltett bűncselekmények a rendőrségre. Azonban nézzük meg, hogy a nemzetközi összehasonlítások és a hazai statisztikai adatok milyen képet festenek elénk.

Szabó utal rá, hogy „Gáspárdy professzor 1984-ben azt a megállapítást tette, hogy a magyar polgári per, nemzetközi összehasonlításban nem hosszabb, mint az európai átlag. Azzal a megjegyzéssel, hogy ebben benne van a hazai perállomány java részének egyszerisége, alacsony perértéke, az egyfokú rendes perorvoslati rendszer és a bírói kar hagyományosan magas terheltsége.”²² A polgári eljárások hosszának nemzetközi összehasonlítására ma a

---

²⁰ Rechberger – Klicka 2004, 24. o.

²¹ Oberhammer – Domej 2008, 61. o.

²² Szabó 2007, 363. o.

CEPEJ,²³ valamint a Világbank²⁴ által készített listák szolgálhatnak, amelyek a pertartam alapján összemérik a különböző országok igazságszolgáltatásainak a teljesítményét.

Az alábbiakban ismertetjük a dolgozatban vizsgált országoknak a 2010-es évre a CEPEJ jelentésben szereplő adatait, amelyek az első fokú polgári peres ügyek befejezésének idejét jelölik (lásd 1. számú melléklet):

1. Ausztria (129 nap)
2. Magyarország (160 nap)
3. Lengyelország (180 nap)
4. Németország (184 nap)
5. Franciaország (279 nap)
6. Szlovénia (431 nap)
7. Horvátország (462 nap)

Ezután pedig Világbank *Doing Business 2014*-es kiadványában szereplő adatait soroljuk fel (lásd 2. számú melléklet), amelyek azt mutatják be, hogy mennyi időn belül lehet egy szerződéses követelést adott országban érvényesíteni:

1. Japán (360 nap)
2. Németország (394 nap)
3. Magyarország (395 nap)
4. Ausztria (397 nap)
5. Egyesült Királyság (437 nap)
6. Horvátország (572 nap)
7. Lengyelország (685 nap)
8. Szlovénia (1270 nap)

A fenti adatokból és az ezek alapján kialakított sorrendekből láthatjuk, hogy Magyarországon sem tartanak tovább a polgári perek, mint más európai államokban, így Németországban, vagy Ausztriában. A posztszocialista országok tekintetében pedig az eredmény kimagaslónak tekinthető.

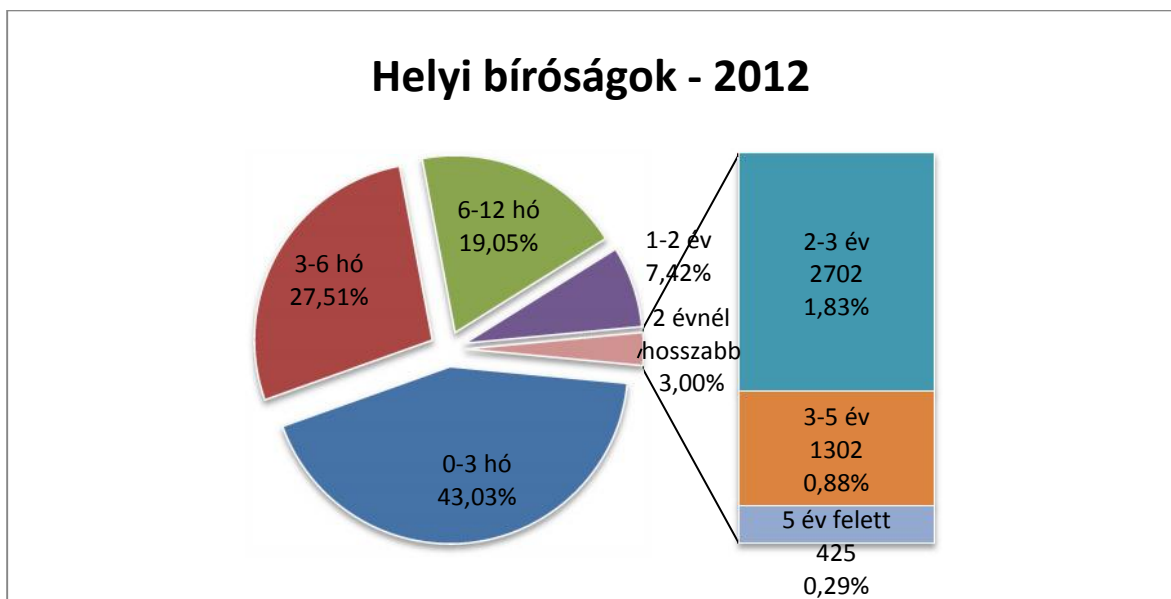
---

²³ CEPEJ 2010, 185. o.

²⁴ World Bank: Doing Business jelentései évről-évre megjelennek. <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014> (2014.03.08)

Ahogy láthatjuk, elméletileg összehasonlíthatók a különböző országok igazságszolgáltatási adatai és ezek alapján felállíthatók sorrendek azok között. Ugyanakkor rá kell mutatnunk a fenti adatok összehasonlíthatósága és megbízhatósága tekintetében fennálló kétségeinkre. Egyrészt ugyanis felvetődik a kérdés, hogy mennyiben képes egyetlen számadat visszaadni azt, hogy milyen gyorsan folytathatók le a polgári peres eljárások egy országban? Másrészt az adatok megbízhatósága tekintetében is felmerülnek a kétségek, főleg, ha azt vesszük alapul, hogy a Világbank *Doing Business* sorozatában a Magyarországra vonatkozó adatok öt éve egyáltalán nem változtak és ugyanez állapítható meg a többi ország tekintetében is. Persze radikális változásokra nem számíthatunk, viszont amennyiben éveken keresztül teljesen ugyanaz az adat kerül el, akkor felmerül a kétség, hogy azok mennyiben megbízhatóak.

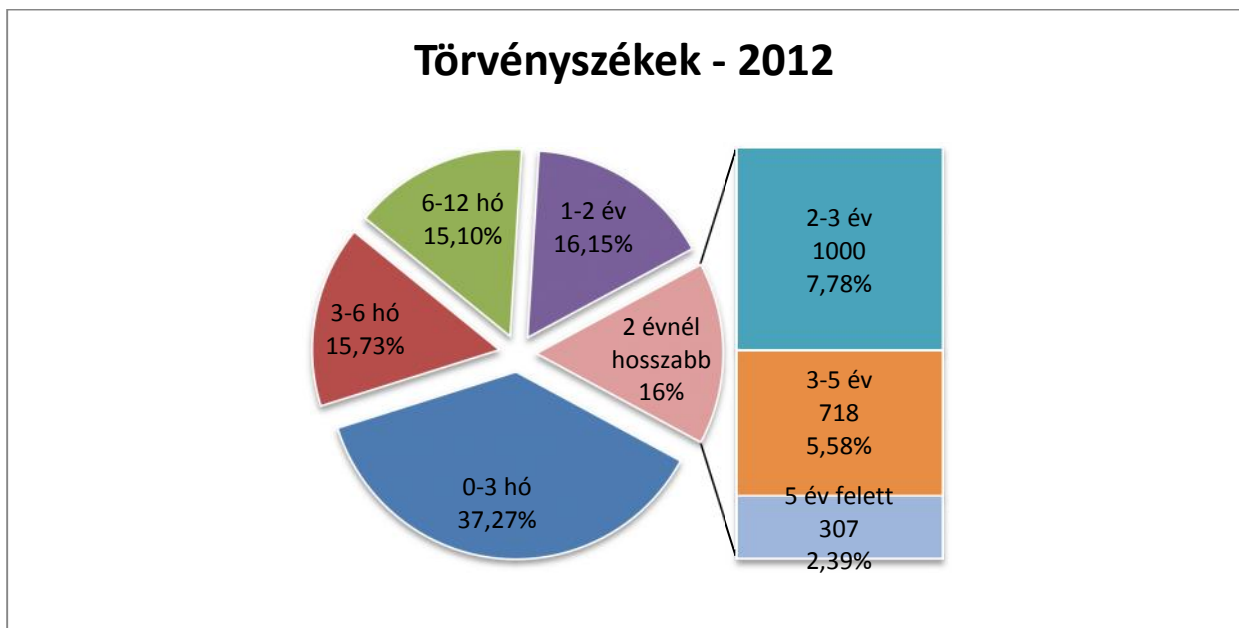
Ezt követően nézzük meg, hogy az Országos Bírósági Hivatal által készített statisztikai évkönyvek adatai (adatokat összegyűjtve lásd 3-5. melléklet) alapján miként lehet a magyar igazságszolgáltatás helyzetét megítélni.

1. számú diagramm – 2012-ben a helyi bíróságokon befejezett polgári ügyek

Ahogy az 1. számú diagrammon is láthatjuk, 2012-ben a helyi bíróságok elítelt befejezett polgári ügyek túlnyomó többségét, 70,53%-át a bíróságok 6 hónapon belül, míg az összes ügynek 89,58%-át 1 éven belül befejezték. Az EJEK gyakorlatából kiolvasott 2 éves

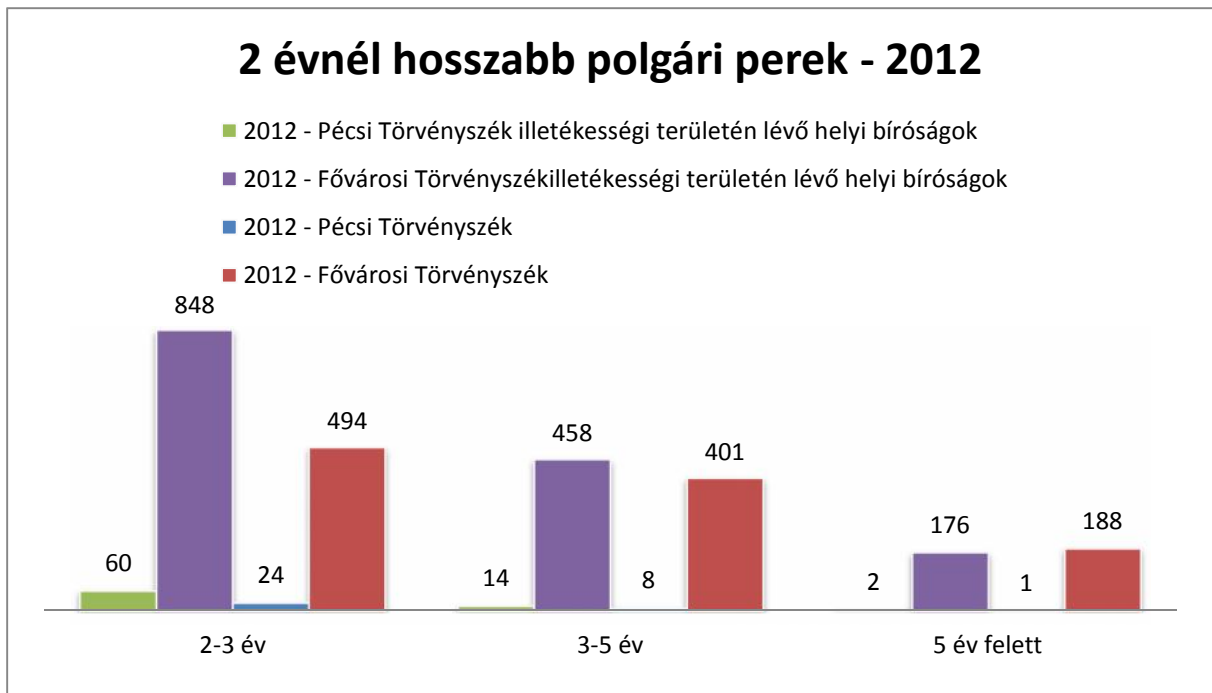
határértéken belül pedig a jogvitáknak 97%-át sikerült a bíróságoknak elbírálni.²⁵ Ugyanakkor, ha a fennmaradó 3 százalékos értéket közelebbre vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy viszonylag nagy azoknak az ügyeknek a száma, amelyeket a bíróság nem tudott 2 éven belül elbírálni. Ebből pedig különösen azok az ügyek fontosak, amelyekben a bíróság 5 év alatt sem tudott befejezni.

2. számú diagramm - 2012-ben a törvényszékeken befejezett első fokú polgári ügyek

A helyzet egészen másképpen fest a törvényszék eltti ügyekben. Bár itt is a bíróságok az ügyek többségét (53%) 6 hónapon belül befejezik és az összes ügynek 68,11%-át 1 év alatt lezárja. Mégis az elbírált ügyek 16%-ban az eljárás 2 évnél is tovább tartott.

²⁵ Ezt azzal kell kiegészítenünk, hogy az EJEK gyakorlatában a 2 év az eljárás teljes pertartamra vonatkozik, beleértve már a jogorvoslatokat is. Ezekben az esetekben pedig kizárólag az első fokú eljárás került csak befejezésre.

3. számú diagramm – 2 évnél hosszabb befejezett polgári perek 2012-ben

A 3. számú diagrammon azt láthatjuk, hogy 2012-ben milyen eltérések mutatkoznak a fővárosi és egy kiválasztott vidéki bíróság között a 2 évnél hosszabb polgári pereket illetően. Ez alapján jól látható, hogy az eltérés szignifikáns. Ugyanakkor azt is meg kell ezzel kapcsolatosan jegyeznünk, hogy a fővárosi Bíróság illetékességi területén működő helyi bíróságok közel hétszer több ügyet bíráltak el 2012-ben, mint a Pécsi Törvényszék illetékességi területén működő helyi bíróságok. A fővárosi Bíróságnak pedig tizenhatszor több befejezett polgári ügye volt 2012-ben, mint a Pécsi Törvényszéknek. Ugyanakkor ezeket az arányokkal kalkulálva is elmondható, hogy a fővárosi bíróságok esetében sokkal több a két éven túl tartó eljárás, mint a vidéki bíróságoknál.²⁶

A fenti statisztikákból azt a következtetést lehet levonni, hogy a magyar bíróságok az ügyek jelentős részében kielégítő pertartamot képesek biztosítani, ugyanakkor viszonylag magas – különösen a budapesti bíróságokon – azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a bíróságok több év alatt sem tudták első fokon lezárni az eljárást. Feltéve, hogy ezeknek az ügyeknek egy részében még perorvoslatra is sor kerül, úgy rendkívül lesújtó kép tárul elénk. Bár mondhatnánk, hogy ez az ügyeknek csak egy kis százalékát érinti, mégis ez 2012-ben a helyi

²⁶ Az arányszámokkal kalkulálva a fővárosi Bíróságon a következő értékek jöttek ki (2-3 év: 31; 3-5 év: 25; 5 éven túl 12, míg a területén működő helyi bíróságoknál (2-3 év: 121; 3-5 év 65; 5 éven túl: 25). Ezek alapján látható, arányosítva is nagyobb a budapesti bíróságokon azoknak az ügyeknek a száma, amely 2 évnél tovább tart.

bíróságok el tt indult ügyekben összesen 425 jogvita, a törvényszék el tt indult ügyekben pedig 307 jogvita tartott els foko 5 évnél tovább. Ez álláspontunk szerint magas szám, még ha az összes ügyre vetítve kis százalékot is tesz ki.

4. A „túl gyors” eljárás

A perelhúzóással kapcsolatosan végül szót kell ejteni a „túl gyors” eljárás kérdésér l, amelyet szokták a német nyelvterületen az ún. „Fixigkeit vor Richtigkeit” elvének is nevezni.²⁷ Ez azt az esetkört öleli fel, ha az eljárás gyorsítása már a döntés alaposságának a rovására megy. *Rechberger* szerint: „ha túlzásba viszik a koncentrációt, akkor fél , hogy a tényállás hiányos lesz”.²⁸ Ebben az értelemben tehát az eljárás nem csak elhúzóthat, hanem éppen ellenkez leg, túl gyors is lehet.

Ez a probléma egyik oldalról az ún. preklúziós szabályok esetében fordulható el , amelyeknél a bíróság a felek elkésetten el terjesztett támadási és védekezési eszközeit, így különösen a tényel adásait és bizonyítási indítványait elutasíthatja és azok figyelembe vétele nélkül hozhat döntést. Ilyenkor jól láthatjuk, hogy a törvényhozó arra szólítja fel a bíróságot, hogy a perelhúzóadás megakadályozása érdekében mondjon le az igazság kiderítésér l. *Habscheid* a kérdést az igazságszolgáltatás oldaláról közelíti meg és ennek kapcsán megállapítja, hogy az „eljárás gyorsasága és a teljes igazság feltárása gyakran egyidej leg nem vihet keresztül. Ha olyan ítéletet akarunk, amely teljesen megfelel a jogszabályoknak és az irányadó tényállásnak, akkor le kell mondani az eljárás koncentrálására irányuló leghatékonyabb eszközz l, s t magáról az eljárás koncentrációjáról. Ezzel szemben, ha a bírósági eljárás tényleges lerövidítését t zzzük ki célul, abban az esetben le kell mondani a teljes igazság feltárására irányuló követelmény feltétel nélküli megvalósításáról. Más megoldás, valamiféle közbens megoldás nincs.”²⁹ *Habscheid* az ítélet alaposságának és a per gyorsaságának az összeütközését látja ebben a jogintézményben, amelyben jogalkotói választásra kerül sor. *Gadó* ezzel szemben a problémát a felek visszaélésének az oldaláról közelíti meg és a magyar polgári perrendtartás megoldásával kapcsolatosan a következőket emeli ki: az „els fokú bíróság el tt bizonyítékai el terjesztésével rosszhiszem en késleked fél – a Pp. hatályos el írásai szerint is – elveszíti jogát arra, hogy anyagi jogi igazságát érvényesíthesse. Az

---

²⁷ „Ez a szemlélet elvi vagy konkrét összeütközést lát a gyorsaság és az alaposság követelménye között”. Gáspárdy 1989, 64. o.

²⁸ *Rechberger* 2013, 233. o.

²⁹ *Habscheid* 1971, 29. o.

eljárási igazság sértetlen marad, mivel a törvény a felek perbeli egyenlőségét épp a jogvesztés diszkriminációmentes kilátásba helyezésével és a szabály következetes alkalmazásával biztosította.”³⁰ Ebben a megközelítésben tehát nem a célok konfliktusa, hanem az egyén anyagi igazság megszerzésére való joga hangsúlyozódik ki. Ebben a megközelítésben tehát nem az államnak, hanem a félnek van választása.

Ugyancsak a döntés alaposágával függ össze, ha az eljárásjog lehetőséget ad a bíróságnak, hogy pergazdaságossági szempontokat figyelembe véve azért utasítson vissza bizonyítási indítványokat, mert azokat belátható időn belül nem lehet elvégezni. Ilyenkor is az állam a perökönómiai szempontoknak elsősorban biztosságot biztosít a döntés alaposágával és az anyagi igazság biztos kideríthetőségével szemben.

Másik oldalról felmerül ebben a tekintetben az eljárási szabályok fellazításának a kérdése is. Ilyenkor a jogalkotó nagyobb eljárási szabadságot biztosít a bírónak, hogy az kisebb költséggel és gyorsabban el tudja bírálni az ügyet. Bizonyos esetekben a jogalkotó a bíróságra bízta, hogy egyáltalán tart-e tárgyalást.

A pergyorsítás és a döntések alaposágának³¹ a kérdése, gyakran összeütközésbe kerülhet, amelyre a jogalkotónak figyelmet kell fordítani, hiszen ilyenkor tudatos értékválasztásra van szükség a részéről. Ilyenkor az egyik értéket a másik elébe kell helyezni és ezáltal – bizonyos mértékig – vagy a pergyorsításról, vagy a döntés alaposágának a bizonyosságáról le kell mondania.³² Ez álláspontunk szerint jogalkotói értékválasztás kérdése, amelyben – az alkotmányos és nemzetközi kötelezettségei keretein belül – szabadsága van.³³ Ezzel kapcsolatosan osztjuk *Habscheid* véleményét, miszerint – azokban az esetekben ahol ez a konfliktus valójában fennáll – valamiféle köztes út nem létezik, ezért pedig a jogalkotó részéről tudatos döntésre van szükség, abban a tekintetben, hogy melyik célt kívánja biztosítani.

---

³⁰ Gadó 2000, 26. o.

³¹ „Logikailag helyesnek látszó tétel, ha alaposnak azt a percelekményt tekintjük, amely nem felszínes.” Gáspárdy 1989, 65. o.

³² Hangsúlyozandó azonban, hogy az ítélet ilyen esetben is lehet alapos, hiszen a preklúziós szabályok esetében is megállapítható, hogyha a fél nem késlekedik a tényfeladásaival és a bizonyítási indítványaival, akkor a bíróság azokra tekintettel fogja a döntését meghozni. Ilyenkor tehát a jogalkotó csak arról mond le, hogy biztosan a helyes tényállás alapján születnek-e az ítéletek.

³³ „Ennek a felfogásnak [amely összeütközést lát a pergyorsítás és az alaposág között] a hívei szükségképpen jutnak el oda, hogy – mindenekelőtt legiszlatórius nézőpontból – a szóban forgó ellentétpár 'harcában' az értékeesebbnek tartott követelmény primátusának a kérdését is felvessék.” Gáspárdy 1989, 64. o.

Ugyanakkor azt is ki kell hangsúlyozni, hogy a perelhúzóadás megakadályozására szolgáló eszközök túlnyomó többségben nem eredményeznek valódi konfliktust a két fenti cél között. Ezzel kapcsolatosan utalni kell *Jelinek* megállapítására, aki arra mutat rá, hogy nem minden eljárásgyorsító eszköz hat hátrányosan a döntés alaposágára. Ahogy fogalmazott „eddig senki sem bizonyította még, hogy a tárgyalások elhalasztása vagy a feleknek a határidő feletti rendelkezése a döntések helyességét mozdítanák el.”³⁴ Adott eseten pedig bizonyos eljárásjogi eszközök még javíthatják is a döntés alaposágát, miközben az eljárás tartamát is csökkentik, ahogy ez különösen az aktív bírói pervezetésnél is megfigyelhető.³⁵ Ezért fontos annak a felismerése, hogy mely esetekben van valódi összeütközés a pergyorsítás és a döntés alaposága között. Ezzel a kérdéssel a későbbi fejezetekben, az adott jogintézményeknél még foglalkozunk.

---

³⁴ *Jelinek* 1991, 47. o.

³⁵ Oberhammer szerint az aktív bírói pervezetést bár eleinte az anyagi igazság kiderítésének a kívánalma indokolta. Ahhoz azonban, hogy ilyen sikeres lett az „aktív bíróság”, nem ez vezetett, hanem az, hogy kiderült, az aktív bírói közreműködés eredményeként a perek hatékonyabban folytathatók le. Oberhammer – Domej 2008, 66. o.

III. A perelhúzóadás megakadályozását célzó eljárásjogi reformok

1. Németország

a) Az egységes tárgyalás felaprózódása a német polgári perben

Az 1877. évi német polgári perrendtartás (a továbbiakban ZPO) azzal a céllal született, hogy a nem sokkal korábban megalakult Német Birodalom számára egységes polgári eljárásjogi szabályanyagot biztosítson. Az új eljárás a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapelvein épült fel és a szabályozás szakított a középkori perekre jellemző eseti ségi elvvel.³⁶ A megszületett törvényen érzékelhető volt a kor liberális szemléletmódja. Eszerint a polgári per feladata, hogy a „jogukért küzdő” polgároknak teret biztosítson, hogy saját jogvitájukat megvívják. A törvény alapkonceptiója szerint a feleknek a perek megindításán és a peranyag szolgáltatásán túl, teljes hatalmuk volt a saját ügyük menetének alakítására is. Ez nagyon szemléletesen fejezhető ki a két részre osztott polgári per menetének a szabályozásánál.³⁷ A per első szakasza a felek iratváltásából, míg második a szóbeli tárgyalásból állt.³⁸ „A bírói hatalom korlátozása egyértelműen a francia perjog hatására vezethető vissza. Innét ered az a törekvés, hogy a jogkérdést és a ténykérdést meg kell osztani a bíróság és a felek között. A tények csak a tárgyaláson kerülnek a bíró elé, hogy azok alapján és az esetleges bizonyításvétel után a jogkérdést eldöntse.”³⁹

A gyakorlatban azonban a per struktúrája inkább hasonlított az 1850. évi hannoveri polgári perrendtartásra, amelyben az *iratváltásnak csekélyebb jelentőség jutott, és a jogvita eldöntésére egy „egységes” szóbeli tárgyalás szolgált.*⁴⁰ Ez az egységesség ugyanakkor csak fikció volt, hiszen a legtöbb esetben az eljárás számos tárgyalásból tevődött össze. A peranyag szolgáltatásra vonatkozó rendelkezések eredményeként a ZPO is gyakorlatban ezt a típusú eljárást valósította meg. A struktúrabeli hasonlóság a fikció által egységbe forrasztott tárgyalások sorozatában ragadható meg. A ZPO eredeti szabályai szerint a feleknek ugyan már az iratváltáskor meg kellett jelölniük az ügy alapjául szolgáló tényeket, ennek a

³⁶ Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 1.o.

³⁷ Schmidt 1910, 109. o.

³⁸ Schönke 1938, 10. o.

³⁹ Kengyel 2003, 52. o.; Schmidt 1910, 109. o.

⁴⁰ „A hannoveri eljárás középpontjába a szóbeli tárgyalás került, csaknem teljesen kizorítva ezáltal a pandektajogi perre olyannyira jellemző iratváltást, amelynek Leonhardt mindössze el készít szerepet szánt. Az egységesnek tekintett szóbeli tárgyaláson, amely több tárgyalási határmódot is jelenthetett, a felek időbeli korlátozás nélkül terjeszthették el állításait és védekezéseiket. A pandektajogi hagyományoktól, valamint a porosz eljárási szabályoktól egyaránt eltávolodó, a teljes szóbeli eljárást megvalósító hannoveri perrend másfél évtizeddel később az egységes német polgári perrendtartás megteremtésére irányuló törekvések kiindulópontja lett.” Kengyel 2003, 49. o.; Schmidt 1910, 105. o.

szabálynak a megszegése azonban nem volt szankcionálva.⁴¹ Így a felek az utolsó tárgyalás berekesztéséig szabadon el terjeszthettek új érveket,⁴² anélkül, hogy azokat a bíróság kizárhatta volna.⁴³ Az információ „csöpögtetésének” eredményeként a bíróság nem tudta az éppen megtartott tárgyaláson a jogvitát eldönteni és kénytelen volt újabb tárgyalást kit zni. Ez azután többször is megismétl dhetett ugyanabban az eljárásban, amelynek eredményeként *a per szükségszer en elhúzódott*. A teoretikusan tagolt eljárás így a gyakorlatban egy jelentéktelen el készít szakaszból és hosszan elnyúló tárgyalások sorozatából állt. A törvény liberális szabályozása ezáltal „szinte ideális” terepet biztosított a perelhúzásra.⁴⁴ Ennek következtében pedig végeredményben a szóbeliségt l és a közvetlenségt l várt el nyök sem érvényesülhettek, hiszen az *eljárás felaprózódott és jelent sen elhúzódott*.⁴⁵ Emiatt a bíró saját észlelése az évek során elhomályosult és a döntéshozatalhoz végül csak a jegyz könyv és a periratok szolgáltak.⁴⁶ „Az a fikció, miszerint a több tárgyalást egynek kell tekinteni, továbbá az, hogy az iratok tartalma a tárgyalás alapját képezi, a gyakorlatban inkább egy írásbeliségen alapuló polgári perhez vezetett, ahol a tárgyalás megtartására csak azért került sor, hogy a törvény el írásainak eleget tegyenek.”⁴⁷

b) A ZPO reformjai a második világháború el tt

Az eredetileg liberális elveken felépül ZPO, s vele maga a liberális permodell is Németországban már a XX. század fordulójára válságba jutott. Az elhúzódó perek miatt a törvény alkalmatlanná vált a kor társadalmi és gazdasági környezetében a jogviták hatékony megoldására. A ZPO krízisét a liberális elvek feladásával próbálták orvosolni. A reformnovellák sorát az 1909. évi kezdte, amelyet az 1924. évi és az 1933. évi követett.⁴⁸

A ZPO 1909-es novellája még csak a járásbíróági eljárást módosította. A reform eredményeként megn tt a bíró hatalma a pervezetés terén. A felek pervezetését (*Parteibetrieb*) felváltotta a hivatalbóliség (*Amtsbetrieb*), ugyanis a határnapok kit zése, az idézés és a kézbesítés a felek helyett kizárólag a bíróság feladata lett.⁴⁹ Osztrák hatásra a

---

⁴¹ Gottwald 1983, 687. o.

⁴² Bettermann, 1978, 448. o.

⁴³ Gottwald 2004, 121. o.

⁴⁴ Gottwald 1983, 687. o.; Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 2.o.

⁴⁵ Schönke 1938, 26. o.

⁴⁶ Baur 1966, 1. o.

⁴⁷ Kengyel 2003, 69. o.

⁴⁸ Schönke 1938, 11. o.

⁴⁹ Schönke 1938, 11. o.

bírónak egy korai első tárgyalást kellett kitűznie, amely – ha nem vitatott ügyekről volt szó – lehet séget biztosított mulasztási ítélet, vagy beismerésen alapuló ítélet meghozatalára.⁵⁰ A törvény a bíró kezébe helyezte a tárgyalás előkészítését és feljogosította, hogy a keresetlevél alapján a tényállás felderítése érdekében a szóbeli tárgyalást megelőzően különböző intézkedéseket tegyen.⁵¹ A reformról *Gottwald* összességében kudarcként tesz említést, mert az a bíró diszkréciójára bízta a határidők kitűzését.⁵² Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy ez a módosítás törte meg azt a nézetet, amely a rendelkezési elvre dogmaként tekintett és nem olyan pragmatikus elvként, amely a társadalom és a gyakorlat igényeinek megfelelően módosítható.⁵³

Az 1924-es reform (az ún. *Emminger-novella*) a korábbinál sokkal radikálisabb változásokat hozott a bíró és a felek viszonylatában. Egyrészt a korábbi novella rendelkezéseit a törvényszéki eljárásra is kiterjesztette, másrészt a bíró pervezetési jogosítványait, korlátozta a felek jogát, hogy „alapos ok nélkül” kérjék a tárgyalás elhalasztását és bevezette a perkoncentráció elvét.⁵⁴ Ellentétben az első novella szabályozásával, ez már a bíróság kifejezett feladatává tette a tárgyalás előkészítését, hogy a jogvita lehet ség szerint egy tárgyaláson elbíráható legyen.⁵⁵ Ezen felül a törvény feljogosította a bíróságot, hogy a felek elkésett támadó és védekezési eszközeit elutasítsa, ha azok a per elhúzására irányulnak.⁵⁶ *Gottwald* szerint ez a novella is csak szerényebb eredményeket ért el, mert bár a szabályok tárgy lehet ségeket adtak, a konkrét intézkedések megtételét a törvény a bíró belátására bízta. A rendelkezésre álló eszközöket a bírók egy része csak „tartózkodással és óvatos módon” alkalmazta, mindig ügyelve arra, hogy az ítélet meghozatala előtt ne mutassa ki a jogi álláspontját.⁵⁷ *Schönke* az ügyvédi kar ellenállására utal a reform kudarca kapcsán.⁵⁸

---

⁵⁰ *Gottwald* 1983, 688. o.

⁵¹ *Kengyel* 2003, 124. o.

⁵² *Gottwald* 1983, 688. o.

⁵³ *Gottwald* 2004, 123. o.

⁵⁴ *Zöller Kommentar* 2014, Vollkommer 2.o.

⁵⁵ *Gottwald* 1983, 688. o.

⁵⁶ ZPO 279a. § szerint: „Ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy bizonyos pontok tekintetében további felvilágosításra van szüksége, akkor a felet fel kell hívnia arra, hogy a megadott határidőn belül a vitatott pontokról magyarázatot adjon. Ha ennek a felhívásnak nem tesz eleget vagy késedelmesen teljesíti, akkor a nyilatkozatát figyelmen kívül lehet hagyni, ha a késedelmét nem tudja kimenteni.” *Kengyel* 2003, 128. o.

⁵⁷ *Gottwald* 1983, 688. o.

⁵⁸ *Schönke* 1938, 11. o.

Az 1933-as novella mögött meghúzódó gondolat már nem az volt, hogy a polgári per a felek közötti küzdelem eszköze, hanem, hogy az a jóléti állam egyik intézménye.⁵⁹ A reform középpontjában a felek igazmondási kötelezettsége került.⁶⁰ „A törvényhozó ezzel még tovább korlátozta a felek szabadságát, és végleg szakított a ZPO individuális-liberális felfogásával, amely a felekre bízta azt, hogy a bíróság el tt igazat mondanak-e vagy valótlan-ságot.”⁶¹ A törvény emellett megpróbálta a perkoncentrációt a preklúziós szabályok szigorításával megvalósítani,⁶² ugyanakkor ez is hatástalan maradt, ugyanis a bírónak bizonyítania kellett, hogy a támadási és védekezési eszköz késedelmes el terjesztésére szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból került sor.⁶³

c) Törekvések az eljárás koncentrálására

A fenti novellákkal megkezdődött a német polgári pernek a *Franz Klein* féle, szociális modellhez való közelítése.⁶⁴ A törekvések középpontjába a perkoncentráció került. Ennek elérése érdekében a reformok elvették a felekt l a pervezetési jogosítványokat és azt a bíró kezébe helyezték. Különös hangsúly került arra, hogy az eljárás el készítésében a bíró megfelelő eszközökkel rendelkezzen ahhoz, hogy az ügy lehetőség szerint egy tárgyaláson elbíráható legyen. Ezen felül törvény a felek támadási és védekezési eszközeinek el terjesztését id ben korlátozta, amelynek megszegéséhez súlyos szankciót, a preklúziót f zte.⁶⁵ Mindezek ellenére azonban a jogalkotó által célként kit zött „egy tárgyaláson” való elbírálás a legtöbb esetben megvalósítatlan maradt.

Az újabb reformok el készítése érdekében az akkori igazságügyi miniszter *Fritz Neumayer* 1955-ben létrehozott egy bizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy megvizsgálja, milyen módon lehetne a polgári peres eljárásokat egyszer síteni és gyorsítani. A bizottság 1961-ben készítette el a jelentését, amelyben rámutatott, hogy az egy tárgyaláson való döntéshozatal koncepciója a gyakorlatban csak kivételként valósult meg. Helyette a nem megfelelő el készített tárgyalások sorozatán keresztül halad a per lépésről lépésre el rébb.⁶⁶ Ennek okaként a bizottság egyrészt l felek nem világos, felaprózottan és elkésetten el terjesztett

---

⁵⁹ Gottwald 1983, 688. o.

⁶⁰ Schönke 1938, 12. o.

⁶¹ Kengyel 2003, 130. o.

⁶² Arens 1971, 20. o.

⁶³ Gottwald 1983, 689. o.

⁶⁴ Schönke 1938, 12. o.

⁶⁵ Schönke 1938, 27. o.

⁶⁶ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 16. o.

érveit, az elnapolás és határidő-hosszabbítás iránti kérelmeit jelölte meg. Másik oldalról pedig arra mutatott rá, hogy a bírók nem vizsgálják elég korán át az ügyiratokat ahhoz, hogy a feleket a szükséges pervitelre rá tudják szorítani.⁶⁷ Mivel a probléma okai elsősorban a bíróság gyakorlatából fakadtak, így a bizottság megállapította, hogy helyzetet a bírák képzésével lehetne javítani.

Ezen felül a hetvenes években folytatott ténykutatások is azt támasztják alá, hogy a jogalkotó által kitűzött cél a gyakorlatban nem valósult meg. A járásbírói eljárásban általában 4, míg a törvényszéki eljárásban 5 tárgyalásra volt szükség a jogvita elbírálásához.⁶⁸ A vizsgálatok eredményeiből Baumgärtel azt a következtetést vonta le, hogy a gyakorlatban alkalmazott tárgyalás elvégzéséhez intézkedéseknek nem volt pergyorsító hatásuk, amelyet azzal magyarázott, hogy csak az ügy érdemi elbírálását célzó intézkedések képesek az eljárást előbbre vinni. Ez azonban akkor lehetséges, ha a bíró az ügyiratokat meg tudja vizsgálni, amelyhez legalább az ellenkérelem bevárására lenne szükség.⁶⁹ Ezen felül a tárgyalás felaprózódásának és ennek eredményeként az eljárás elhúzódásának is olyan okait jelöli meg Baumgärtel, amelyek nem az eljárási szabályokból, hanem azok helytelen gyakorlatából eredtek. Ilyen különösen, hogy a bírók gyakran csak különböző tárgyalásokra idézték meg a tanúkat,⁷⁰ a preklúziót csak kivételes jelleggel vették igénybe, amely a bírók szankciókkal szembeni ellenszenvére vezethető vissza.⁷¹

A perek elhúzódásának okait vizsgálva Baur megállapítja, hogy a problémák egyrészt abból fakadnak, hogy a felek – anélkül, hogy a bíróság azokat vissza tudná utasítani – szakaszosan terjesztik elő az indítványukat, amelynek eredményeként újabb és újabb tárgyalást kell a bíróságnak elrendelnie a bizonyítás lefolytatására. Mivel a preklúziós szabályok alkalmazásához a bíróságnak a szándékosságot, vagy súlyos gondatlanságot kell bizonyítania, így az a gyakorlatban csak „tompá fegyverként” jelentkezik.⁷² A probléma másik okaként azt jelöli meg, hogy ellentétben a jogalkotó kívánásával, a gyakorlatban a bíróságok nem törekszenek az egyetlen szóbeli tárgyaláson való döntéshozatal megvalósítására. Ez álláspontja szerint abból is fakad, hogy egyetlen tárgyalási napra annyi tárgyalás van

---

⁶⁷ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 17. o.

⁶⁸ Baumgärtel-Mes 1972, 243. o.

⁶⁹ Baumgärtel-Mes 1972, 244. o.

⁷⁰ Baumgärtel-Mes 1972, 252. o.

⁷¹ Baumgärtel-Mes 1972, 254. o.

⁷² Baur 1966, 10. o.

beosztva, amely a tárgyalások időtartama miatt kizárja, hogy „egyetlen” tárgyaláson le lehessen folytatni a bizonyításokat és döntést le lehessen hozni.⁷³

Megoldásként a német büntető eljárás mintájára azt javasolta, hogy a jogvitákat a bíró aktív közreműködésével, érdemlegesen és alaposan elvégzett tárgyaláson döntsék el. Ehhez álláspontja szerint arra van szükség, hogy a bíróság a tárgyalás kitűzése előtt mind a keresetlevelet, mind az alperes védekezését ismerje, azokat tartalmukban megismerje és hiányosságuk esetén a feleket az ügy érdemét érintő kérdésekkel vezesse arra, hogy tisztázzák a tényállást.⁷⁴ A bíróságnak az alperes védekezésére határidőt kellene tűznie, amelynek elmaradásakor sor kerülhetne a mulasztási ítélet kibocsátására. Ezt követően sor az elvégzés szakasz lezárását jelentő „előtárgyalásra” (*Vortermine*).⁷⁵ Arról, hogy a felek ne szakaszosan adják elő az érveiket és így egyetlen tárgyaláson lefolytatható legyen bizonyításfelvétel, szigorú prekluzív szabályok gondoskodtak volna. A Baur által felvázolt megoldás középpontjában pedig az egységesen lefolytatott bizonyításfelvétel állt, amelyet fiktív szabályként nem lehetett volna megszakítani, vagy elnapolni. Amennyiben mégis erre került volna sor és 10 napon belül nem tudják ezt megtartani, úgy a bizonyítást meg kellett volna ismételni.⁷⁶

Baur javaslatai az 1976-os reformban sorra visszaköszönek, ugyanakkor már ezt megelőzően is történtek kísérletek a bíróságok oldaláról annak megvalósítására. Egyik leghíresebb ezek közül a Bender nevéhez köthető ún. „stuttgarti modell”. A kísérletet a stuttgarti törvényszék 1967. január 1.-én létrehozott 20. számú polgári kollégiuma⁷⁷ végezte, amelyben Bender vezetésével próbálták Baur elgondolásait a ZPO szabályainak értelmezésén keresztül megvalósítani.⁷⁸ A modell lényegét a tárgyalás elvégzésében találhatjuk meg. A bíróság a keresetlevél beérkezését követően nyolc és tíz hónap közötti időpontra tűzi ki a tárgyalást, amely idő alatt sor kerül az iratváltásokra, a tanúk idézésére, a szakértői vélemény

---

⁷³ Baur 1966, 11. o.

⁷⁴ Ezt az akkor hatályos szabályok megnehezítették, ugyanis a ZPO szerint a bíróságnak már a keresetlevél beérkezésekor olyan közeli időpontra kellett a tárgyalást kitűznie, hogy éppen csak a tárgyalási időköz lejárvon. Ez a szabály eredetileg nem volt a ZPO-ban, azt 1898-ban éppen a pergyorsítás érdekében ültették a törvénybe, amely végeredményben viszont ellentétes hatást ért el. Baur 1966, 16. o.

⁷⁵ Ez az osztrák „erster Tagsatzung” mintája alapján képzelte elő Baur, ugyanakkor az osztrák mintához képest egyéb funkciókat szánt neki. Baur 1966, 19. o.

⁷⁶ A megszakítás nélküli bizonyításfelvételi tárgyalás gondolatát és annak megismétlésére vonatkozó kötelezettséget Baur a büntető eljárásból kölcsönözte. Arens 1971, 32. o.

⁷⁷ A hatékony működése miatt az irodalomban a „gyorstanács” elevezést használták rá.

⁷⁸ Kiemelendő, hogy az új típusú eljárás a ZPO akkor hatályban lévő szabályain alapult, a bíróság csak a meglévő rendelkezések újértelmezésén keresztül gyorsította az eljárásokat. Lenneis 1977, 58. o.

beszerzésére, valamint az eljáró tanács által lefolytatott elzetes megbeszélésre.⁷⁹ Az eljárásból viszont kimarad a *Baur* által javasolt el tárgyalás.⁸⁰ A szóbeli tárgyaláson el ször a felek személyes meghallgatására kerül sor, amelyet a tanúk kihallgatása és a szakért meghallgatása követ.⁸¹ Ezeket követ en a bíróság értékeli a bizonyítás eredményét és kifejti, hogy azokat miért tekinti megalapozottnak, vagy éppen megalapozatlannak. Végül sor kerül az ügyvédek záróbeszédeire, amelyekben lehet ségük nyílik arra, hogy reagáljanak a bíróság megállapításaira és megkíséreljék az érvelésükön keresztül meggy zni azt.⁸²

A jogirodalomban⁸³ és az ügyvédi praxisban⁸⁴ is összességében *sikerként értékelték* a „stuttgarti modell” m kódését. A m kódést követ évek statisztikai adatai szerint a jogviták több mind 80%-t sikerült az els tárgyaláson lezárni.⁸⁵ A modell érdekéent *Bender* azt emeli ki, hogy azzal a perek hatékonysága anélkül növelhet , hogy az az igazság kiderítésének a rovására menne.⁸⁶

d) A ZPO 1976-os reformja

A ténykutatások eredményei és a bíróságok oldaláról tapasztalható gyakorlati megoldások⁸⁷ mellett a ZPO reformja is a középpontba került. „A hetvenes évekt l kezdve mindinkább feler södtek azok a hangok, amelyek a századik évéhez közeled ZPO gyökeres átalakítását sürgették”.⁸⁸ *Henke* például 1970-ben "*Judicia perpetua, oder: Warum Prozesse so lange dauern...*" címmel jelentetett meg cikket⁸⁹, amelyben azt a kérdést feszegette, hogy miért tartanak az eljárások ilyen sokáig Németországban és miért nem veszi észre a jogalkotó *Baur* és *Bender* vívmányait? A változtatás igényét mutatja az is, hogy nem csak a tudomány

---

⁷⁹ Arens 1971, 33. o.

⁸⁰ Az el tárgyalást *Bender* feleslegesnek ítélte meg. Álláspontja szerint egy olyan tárgyalást tartani, amelyben csak felületesen kerül sor a jogvita megtárgyalására egyszer en id pazarlás. *Henke* 1971, 131. o.

⁸¹ *Henke* 1970, 131. o.

⁸² Arens 1971, 33. o.

⁸³ Arens 1971, 34. o.; *Lenneis* 1977, 59. o.; *Gottwald* 1993, 6. o.

⁸⁴ A Német Ügyvédegyetl által 1969-ben végzett felmérés szerint az ügyvédek 80%-a támogatóan, 10% semlegesen nyilatkozott és csupán 10% volt elégedetlen a stuttgarti modellel. *Lenneis* 1977, 60. o.

⁸⁵ A statisztikai adatokat *Bender* adta közre 1969-ben. Arens 1971, 33. o. Az adatokkal kapcsolatosan ugyanakkor *Henke* rámutat arra a tényre is, hogy azok egy újonnan alapított tanácstól származnak, amelynek nem kellett a korábbi évek felhalmozódott ügyterhével megküzdenie. *Henke* 1971, 166. o.

⁸⁶ *Baur-Schumacher* 1980, 109. o.

⁸⁷ A stuttgarti „gyorstanács” sikere nyomán több bíróságon is megkísérelték a modell bevezetését.

⁸⁸ *Kengyel* 2003, 139. o.

⁸⁹ *Henke* 1970, 146. o. Ebben a cikkében egy 1958-ban indult családjogi jogvitáról számolt be, amely még 1964-ben is tartott. A történet lezárásaként azt a kérdést teszi föl, hogy miért nem képes az igazságszolgáltatás még mindig megszabadulni a nehézkességét l. Válaszképpen pedig azt fogalmazza meg, hogy „mert talán a hosszú id tartam a polgári eljárásjog karakteréhez tartozik”.

részér l jelentek meg javaslatok, hanem hivatalos tárgyalások is folytak a ZPO módosításáról. A közel egy tucat reform megbeszélés, melyeknek több reformtervezet lett az eredménye egyértelm en jelzi a változást célzó jogalkotói szándékot. Ennek a betet zése a ZPO száz éves évfordulójára - 1976-ra - id zített, a bírósági tárgyalás egyszer sítésére és gyorsítására irányuló novella lett⁹⁰, amelynek alapját *Baur* javaslatai és a stuttgarti modell tapasztalatai adták. A novella a tárgyalás el készítés „finomhangolásával”, valamint a preklúziós szabályok szigorításával a perkoncentrációt és ezáltal pergyorsítást célozta.

A törvény két alternatívát biztosított a bíróság számára a tárgyalás el készítésére, amelyek közül az eljáró bíró szabadon választhatott. Egyik az írásbeli, másik pedig a „korai els tárgyalás” (*früher erster Termin*) útján történ el készítés. A jogalkotó abból az elgondolásból indult ki, hogy a bírók az ügy sajátosságaihoz igazítottan tudnak majd választani a két alternatíva közül, ezzel biztosítva flexibilitást az eljárásnak. Ugyanakkor a gyakorlat inkább azt igazolta, hogy az egyes bírók saját szokásaiknak megfelelően, valamennyi ügyükre egyfajta el készítési módszert alkalmaznak.⁹¹

Az írásbeli el készítés érdekében fontos, hogy az alperes védekezése a tárgyalás el tt beérkezzen. Ennek érdekében a bíróságnak a keresetlevél kézbesítésével egyidej leg fel kell hívnia az alperest a védekezésének el adására, amelynek benyújtására határid t is kell t znie. Ennek elmulasztása esetén a bíróság már az el készít szakaszban mulasztási ítéletet tudott kibocsátani. Ugyancsak ezt a célt szolgálta az is, hogy eltörölték a bírónak azt a kötelezettségét, hogy a keresetlevél beérkezése után közvetlenül t zze ki a tárgyalás id pontját, azt a bíró a felek iratváltását követ en tudja már kit zni, így biztosítva, hogy az valóban alkalmas legyen az ügy érdemi tárgyalására.⁹²

A korai els tárgyalás választása esetén a bíróság általában 4-6 héttel⁹³ a keresetlevél beérkezése utánra t zi ki az els tárgyalást. Ennek funkciója kett s, egyrészt l a kés bbi f tárgyalás el készítése, másik oldalról azonban az egyszer tényállású ügyek esetében a döntéshozatal. Ellentétben ugyanis az angol *pre-trial* szakaszban tartott megbeszéléssel, ez teljes érték tárgyalás, amelyen a bíróság ítéletet hozhat. A gyakorlatban ugyanakkor az els tárgyalás csupán el készít szerepet tölt be és szükség van a kés bbi f tárgyalásra is.⁹⁴ A

---

⁹⁰ Kengyel 2003, 139. o.

⁹¹ Gottwald 1983, 695. o.

⁹² Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 30. o.

⁹³ Gottwald 1983, 694. o.

⁹⁴ Gottwald 1983, 694. o.

korai első tárgyalás útján való el készítésnek *Rottleuthner* szerint az volt a célja, hogy az egyszer ügyekben ne legyen hosszabb az eljárás, mint a régi eljárási szabályok alapján.⁹⁵

A reform másik lényegi összetevője, mondhatni *súlyponti eleme a preklúziós szabály*⁹⁶ volt. Ezzel a bíróság kizárhatta a felek késedelmesen el terjesztett „támadó és védekezési eszközeit”. A jogalkotó abból indult ki, hogy a perek elhúzódásának sosem önmagukban a jogszabályok, hanem a per szereplői, közöttük is kiemelten *a bíróság és a felek az okozói*. Amennyiben a jogszabály tág teret enged a feleknek és ügyvédeknek, hogy kedvükre alakítsák a peranyagot és a per lefolyásának a feltételeit is a kezükbe helyezi, és emellett a bíróságokat sem kényszeríti az aktív pervezetésre, akkor nem várható, hogy a perek ésszerű időn belül befejeződjenek. A peres felek korlátok nélküli rendelkezési joga a liberális per alap gondolatából ered, ami szerint a felek magánautonómiája a polgári perre is kiterjed. Ez a korlátlan féluralom azonban ahhoz vezetett, hogy a polgári perek parttalanná váltak. A perek egyszerűsítésére és gyorsítására irányuló novella ennek a megszüntetésére - a ZPO-ban már ismert⁹⁷ - ún. "*Prozessförderungspflicht*"-et sítette meg,⁹⁸ amely a feleket *a per menetét támogató magatartásra kötelezte*. Ez a felek tevékeny közreműködését el író kötelezettség⁹⁹ időbeli keretet adott a feleknek, amely betartásával a per koncentrációja is megvalósíthatóvá vált. Ez természetesen leg a felek rendelkezési jogának korlátozását is jelentette. Ezzel kapcsolatban *Kengyel* is megállapítja, hogy ez az intézkedés a bíróság és a felek viszonyában jelentős változást hozott, mely a bírói szerep megerősödéséhez vezetett.¹⁰⁰

Prütting szerint az 1976. évi novella *célja hármassal volt*, amelyet a megerősített "*Prozessförderungspflicht*"-en és az ehhez szorosan kapcsolódó preklúziós normán keresztül kívánt elérni. Egyrészt az egyes polgári eljárásokat, másrészt az eljárásokat összességükben akarta gyorsítani és ezen keresztül a bíróságok ügyterhét csökkenteni. A tervek szerint az egyes ügyekben a fél késedelmesen el terjesztett „támadási és védekezési eszközeit” a bíró kizárhatta, ezzel az adott eljárásban gátat szabva az elhúzódásnak. Ez hosszú

---

⁹⁵ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 31. o.

⁹⁶ MünchKomm 1992, Prütting, 1795. o.

⁹⁷ A *Prozessförderungspflicht* elször a ZPO 1933-as novellája emelte be, amit az 1976-os novella tovább erősített.

⁹⁸ Rosenberg-Schwab-Gottwald 1993, 11. o.

⁹⁹ A *Prozessförderungspflicht* kötelezettségként, vagy feladatként való minősítésével kapcsolatban Leipold fejti ki aggályait. Álláspontja szerint a polgári perben nem beszélhetünk ilyen feladatról, legfeljebb teherrel, aminek eredményeként, ha a fél nem tesz eleget ennek az elírásnak, akkor elveszíti a pert, de ilyen magatartásra a fél nem kötelezhető. Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 115. o.

¹⁰⁰ Kengyel 2003, 140. o.

távon *generál-preventív hatást eredményez*, amely így a többi ügy résztvevőit a saját perük elbirevitelét célzó magatartásra ösztönzi. Ezen keresztül aztán az ügyszakok összességükben is rövidülnek, s mintegy ennek folyományaként, mondhatni melléktermékeként a bíróságok leterheltsége is csökken.¹⁰¹

e) A preklúziós szabályok a ZPO 1976-os novellájában

A reform novellák óta a ZPO elírja a feleknek, hogy a „támadási és védekezési eszközeiket” a per menetét elsegítő módon terjesszék el, amellyel a felek aktív és konstruktív közreműködése mellett megvalósuló, *gyors és koncentrált pert* akar biztosítani.¹⁰² Ez a szabály szakítást jelent a korábbi, liberális szemlélettel, amely a felek rendelkezési jogán keresztül rendkívül tág teret engedett a perelhúzásnak. A parttalanságot kiküszöbölendő, a törvény elvárást állított fel a felek számára, akik ezután csak a törvény adta keretek között járhattak el. A törvény formailag egy kötelezettséget keletkeztet a felek számára, akik az eladásaikat a per állásának megfelelő időben és módon kötelesek elterjeszteni.¹⁰³ Ez az elírás persze önmagában nem jelent biztosítékot a perelhúzás megakadályozására, hiszen ez csupán *egy jogszabályi kívánalom*. Ennek a *preklúziós szabály ad súlyt*, amely a később elterjesztett támadási és védekezési eszközök kizárásával fenyeget.¹⁰⁴ A per elbireviteli kötelezettség (*Prozessförderungspflicht*) megszegése így akár pervesztességhez is vezethet. *Leipold* is azt említi ki, hogy a késedelmes elterjesztés kizárása és az ebből következő pervesztesség veszélye szorítja rá a feleket és ügyvédeküket, hogy a per elbireviteli kötelezettséget komolyan vegyék.¹⁰⁵

A ZPO rendszerében megkülönböztethetjük ennek a kötelezettségnek az *általános és különös* dimenzióját. Az általános szabályt a ZPO 282. § tartalmazza, amely a felek számára az egész perre nézve általánosságban írja el a gondos pervitelt. Ez a követelmény egyenesen a törvényből fakad és nem függ bírói utasítástól. Ezzel szemben a per elbireviteli kötelezettségnek a különös szabálya attól függ, hogy a bíró adott eljárási cselekményre nézve határidőtelátott-e. Ezt – ellentétben az általános szabállyal – nem a 282.§, hanem az ahhoz kapcsolódó szankciónorma, a ZPO 296. § (1) bek. tartalmazza.¹⁰⁶ Itt a jogalkotó azt szankcionálja, ha a bíróság határidőtelátott a támadási és védekezési eszközök

¹⁰¹ MünchKomm 1992, Prütting, 1795. o.

¹⁰² Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 115. o.

¹⁰³ MünchKomm 1992, Prütting, 1668. o.

¹⁰⁴ Musielak Kommentar 2002, Foerste, 712. o.

¹⁰⁵ Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 268. o.

¹⁰⁶ MünchKomm 1992, Prütting, 1668. o.

el terjesztésére, de annak valamely fél nem tesz eleget. A szankcionáló szabályból vezethet tehát vissza maga a kötelezettség, amelynek fennállása viszont a bírói határidő tényleg független.

A jogalkotó ezekkel a kötelezettségekkel elsősorban a *perkoncentrációt* akarta megvalósítani és azt megakadályozni, hogy a felek a per eldöntéséhez szükséges információkat a bíróság számára „csepegtessék”.¹⁰⁷ Ebben a vonatkozásban a *szabály történeti el képe*nek a klasszikus római per és az eshet ségi elv tekinthető. Előbbi azért, mert a klasszikus római perjogban is egyben – koncentráltan – kellett a tényfeladásokat és érveket elterjeszteni, hiszen a felperes először a *praetor*tól kérhette a megfelelő formula kiállítását. Tehát a *praetor* már *in iure* döntött az ügyben mire az ügy a *iudex* elé került, aki csak *in iudicio* folytatott le eljárást és ekkor csak azt vizsgálta, hogy a tényállás bizonyított-e.¹⁰⁸ A per előbbre viteli kötelezettség céljában az eshet ségi elvvel is mutat hasonlóságokat, de megoldásaiban jelentősen az eltérések.¹⁰⁹

Ahogy láthattuk mindhárom megoldás esetében a *cél azonos, de az eszközök eltértek*. Mindegyik szabály ugyanis azt akarta elérni, hogy az ügy eldöntéséhez szükséges információ minél hamarabb teljes terjedelemben a bíró elé kerüljön, így a felek a peranyag-szolgáltatással ne tudják a pert elhúzni. A közös cél ellenére a megvalósítás módja azonban jelentősen eltér. Foerste szerint a törvényhozó a középúton választotta, mert egyik oldalról amennyire csak lehet vissza próbálta szorítani a felek perbeli taktikázását, másik oldalról azonban tekintettel volt az egyedi esetekre is.¹¹⁰ Gottwald a hasonlóságok helyett inkább az eshet ségi elv és a per előbbre viteli kötelezettség (és ezzel összekapcsolva a preklúziós szabály) közötti különbségekre hívja fel a figyelmet. Véleménye szerint az alapvető eltérés abban fedezhető fel, hogy a per előbbre viteli kötelezettség eredményeként csak a vétkesen mulasztott elterjesztéseket zárja ki a bíróság és a vétkeseket nem, addig az eshet ségi elvénél ez a megkülönböztetés nem érvényesül.¹¹¹ Míg tehát az eshet ségi elv egy statikus gátat jelent, amely *rugalmatlan* és megakadályoz minden később elterjesztett peranyagot, így se a per, se a felek sajátosságaira nincs tekintettel, addig a per előbbre viteli kötelezettség egy *dinamikus* korlátot jelent, amely egyrészt kizárja a perelhúzó taktikázást, másrészt tekintettel van a per és a felek sajátos körülményeire.

¹⁰⁷ MünchKomm 1992, Prütting., 1668. o.

¹⁰⁸ Kaser – Hackl 1996, 69. o., 115. o.; Schmidt 1910, 42. o.

¹⁰⁹ Zeiss 1993, 80. o.

¹¹⁰ Musielak Kommentar 2002, Foerste, 712. o.

¹¹¹ Rosenberg - Schwab - Gottwald 1993, 447. o.

A preklúzió alkalmazásának esetei

A bíróság, ha a támadási és védekezési eszközök elterjesztésére a félnek határidő telt zött és a fél azt elmulasztotta, köteles a késedelmesen elterjesztett hivatkozásokat kizárni, ha az az ügy befejezését késleltetné, feltéve, hogy a fél a késelemben nem volt vétlen [ZPO 296.§ (1) bek.]. Emellett, ha ilyen határidő t ugyan nem t zött, de a fél a fenti eszközöket az általános per elbbre viteli kötelezettség megszegésével terjeszti el, a bíróság azokat kizárhatja, ha az a per befejezését késleltetné és a késelelem a fél súlyos gondatlanságára vezethet vissza [ZPO 296.§ (2) bek.].

A bíróság els esetben *egy általa t zött határidő elmulasztását* követően, késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszköz kérdésében dönt. A szabály alkalmazásának feltétele, hogy a bíróság ilyen határidő t t zön. Abban az esetben, ha nem, vagy nem szabályosan t zti azt, akkor a szabály alkalmazására nincs lehetőség.¹¹² A bíróságnak ebben az esetben *kötelezettsége van* arra, hogy a késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszközöket kizárja az eljárásból.¹¹³ Azokat csak akkor nem köteles kizárni és veheti figyelembe, ha annak elbírálása – a bíróság szabad mérlegelése alapján – nem késleltetné a per befejezését. A bíróságnak itt is tehát mérlegelési lehetősége van, de nem arra vonatkozóan, hogy ki kell-e zárnia a késedelmes elterjesztést, hanem arra, hogy annak elbírálása késleltetné-e a per befejezését.

Második esetben *a bíróság mérlegelhet*, hogy az általános per elbbre viteli kötelezettség megszegését szankcionálja-e. Erre a törvény kötelezettséget nem ír el, csak lehetőséget biztosít, így a késelelemnek nem automatikus és szükségszerű következménye a preklúzió.¹¹⁴ Viszont ebben az esetben a bíróságnak alá kell támasztani, hogy a per befejezését késleltetné a késedelmesen elterjesztett hivatkozás elbírálása és, hogy a késelelem a fél súlyos gondatlanságára vezethet vissza. Ezzel kapcsolatban meg kell állapítanunk, hogy a *bíróság kötelezettségzegése* kizárja az elbbi jogkövetkezmény alkalmazását. A bíróságnak az 1976. évi novella eredményeként, a gyors és koncentrált eljárást célzó pervitelével, tevékenyen el kellett segítenie a per hatékony lebonyolítását. Ennek keretében a tárgyalásokat úgy kell el készíteni és lebonyolítani, hogy azon akár ítéletet is tudjon hozni. Amennyiben a bíróság nem így jár el, akkor nincs lehetősége a preklúzió szabályait alkalmazni. Ennek a

¹¹² MünchKomm 1992, Prütting, 1807. o.

¹¹³ Beck'sche Kurz Kommentare 1999, Hartmann, 1046. o.

¹¹⁴ Beck'sche Kurz Kommentare, Harmann, 1049. o.

problémakörnek egy speciális esete az ún. "*Durchlaufstermin*". Ez alatt azt a tárgyalási napot érti a német jogirodalom, ami nem a végső ítélet meghozatalára irányul és az előkészítése folytán arra nem is alkalmas. A kérdés olyan összefüggésben került elő, hogy lehetséges-e a korai első tárgyalási napon¹¹⁵ az általános per előbbre viteli kötelezettség megszegésére hivatkozással a preklúzió szabályait alkalmazni? A német alkotmánybíróság 1985-ös döntésében¹¹⁶ kifejtette, hogy abban az esetben ellentétes a német alaptörvénnyel a preklúzió alkalmazása, ha felismerhetők, hogy az első tárgyalási nap "*Durchlaufstermin*"-nek minősül. Ilyen esetről van szó például, ha a bíró reggel 9 órára 50 ügyet tartózt tárgyalásra, ekkor ugyanis biztos, hogy a bíró nem készítette elő a tárgyalást olyan módon és nem készült fel az ügyekből úgy, hogy érdemi tárgyalást tartson és az ügyben érdemben dönthessen.¹¹⁷

A preklúzió alkalmazásával kapcsolatban kiemeland, hogy a törvény csak a bíróságnak ad mérlegelési lehetőséget. A felek *közös akarattal sem* tekinthetnek elő az előírt jogkövetkezményektől. Így a másik fél nem járulhat hozzá, hogy a bíróság tekintsen elő az indítvány kizárásától és érdemben vizsgálja azt, amit törvény alapján ki kellene zárni. Ezzel kapcsolatban csak arra van lehetőség, hogy a másik fél nem vitatja a tényállítást, ugyanis nem vitatott, vagy elismert tényre vonatkozó hivatkozás nem minősül kizárható támadási és védekezési eszköznek.¹¹⁸ Ez is mutatja, hogy a változtatás hatására a német per egyre távolabb került a liberális permodelltől, ahol a felek kölcsönös akarattal szinte bármit kedvükre alakíthattak. Itt utalnánk vissza arra, hogy a novella célja sokkal tágabb volt, mint, hogy az egyedi ügyben érjen elő eredményeket. A jogalkotó nagyobb távlatból, szélesebb perspektívából vizsgálta a problémát és nem csak a peres felek érdekeit tartotta szem előtt. Ahhoz ugyanis, hogy generálpreventív hatást elő lehessen érni túl kell lépni azon a gondolaton, hogy az eljárás kizárólagos urai a felek. Az igazságszolgáltatás rendszerében dominókként állnak sorban az ügyek, ahol ha az egyik ügy eldöntése megakad, az az egész rendszert lassítja, mert a többi ügyet is feltartja.

---

¹¹⁵ Az 1976-os novella hozta be a "frühe erste Termin" fogalmát, amely egy – előlegesen a Haupttermin előkészítésére szolgáló – szóbeli tárgyalás. Viszont nem tekinthető perfelvételi tárgyalásnak, mert ezen a bíró érdemi döntést is hozhat, előlegesen mulasztási ítéletet, de kisebb-egyszerűbb ügyekben akár érdemi ítéletet is. Az első tárgyalási nap mintegy szűrő funkciót is betölt, mert a mulasztókkal szemben mulasztási ítéletnek is lehet helye. Pont ebben az esetben, ha arra számít a bíró, hogy valamelyik fél nem fog megjelenni, akkor nem úgy készíti elő a tárgyalást, hogy azon érdemi eldöntést tudjon hozni, így a tárgyalás "*Durchlaufstermin*"-nek minősül. Ezzel kapcsolatban lásd bővebben: Leipold 1984, 403. o.

¹¹⁶ BVerfGE 69, 126 = NJW 1985, 1149.

¹¹⁷ MünchKomm 1992, Prütting, 1815. o.

¹¹⁸ Musielak Kommentar 2002, Huber, 762. o.

A preklúzió jogi karaktere és helye a ZPO rendszerében

A preklúziós szabálynak mindkét esetében közös eleme, hogy egy *szankciót* fogalmaz meg, ami a fél speciális *késedelméhez* f z jogkövetkezményeket. Ebb l adódóan a preklúzió véleményünk szerint olyan szankciónorma, ami rendszertanilag a késedelem jogkövetkezményei között helyezhet el.

A ZPO a *késedelem következményeit* több lépcs ben szabályozza. A ZPO 230. § a késedelem általános tényállását fogalmazza meg és jogkövetkezményként az elvégzend perceselemény kizárását rendeli. Ehhez az általános szabályhoz képest a per el bbe viteli kötelezettség megszegése speciális szabályként viszonyul, amely a ZPO 230. § alkalmazását megelőzi,¹¹⁹ így arra a ZPO 296. §-ban foglalt preklúziós rendelkezések vonatkoznak. Ezen belül megkülönböztetünk általános és különös preklúziót. Általános preklúzió alatt értve azt az esetet, amikor a fél a ZPO 282. §-ban megfogalmazott, általános per el bbe viteli kötelezettségének nem tesz eleget [ZPO 296.§ (2) bek.], különös (speciális) preklúzió alatt pedig azokat az eseteket, amikor valamely fél a bíróság által – a támadási és védekezési eszközök el terjesztésére utasító – kit zött határid t mulasztja el [ZPO 296.§ (1) bek.].¹²⁰

A kizárható „támadási és védekezési eszközök”

A szabály alkalmazása szempontjából különösen fontos annak a vizsgálata, hogy mi számít „támadási és védekezési eszköznek”. A bíróság ugyanis a felek indítványainak csak meghatározott körét utasíthatja el ezen a jogcímen. A fogalom alá tartozik mindenk el tt a kérelem alátámasztására szolgáló *tényállítást, vitatást, bizonyítást és bizonyítási kifogást*. Minden más a felekt l származó perbeli cselekmény a fogalmon kívül esik, következésképpen pedig a preklúzió szabálya nem alkalmazható rá.¹²¹ Így különösen maga a fél „támadása” (például a kereset, viszontkereset, keresetváltoztatás, keresetkiterjesztés, fellebbezés) és az alperes „védekezése” (például az ellenkérelem) sem tartozik bele a fogalomba.¹²² A kérelmek is f szabály szerint a fogalmon kívül esnek, ez alól egyetlen kivétel a bizonyítási kérelem. A fogalom alá tartozó hivatkozásokból sem zárható ki viszont az, amelyik hivatalból

¹¹⁹ Baur- Grunsky 2000,41. o.

¹²⁰ MünchKomm 1992, Prütting, 1807. o.

¹²¹ MünchKomm 1992, Prütting, 1804. o.

¹²² Ez következik a fogalmak egymáshoz való viszonyából is, hiszen nem lehet ugyanaz maga a támadás és a támadás alátámasztására vonatkozó eszköz is, hiszen csak az axiomák utalnak saját jelentésükre, minden más esetben csak a fogalmon kívüli dolog szolgálhat annak igazának, vagy fennállásának a bizonyítására.

bizonyítandó kérdésre irányul.¹²³ A jogszabály értelmezésére vonatkozó kérdés ugyancsak nem zárható ki, mert a *iura novit curia* elve érvényesül, így a feleknek nincs kötelezettségük a jogszabály tartalmát bizonyítani. A többségi álláspont szerint a jogi érvelés így sosem lehet elkésett.¹²⁴ Emellett nem zárható ki az ellenfél által nem vitatott, a beismert és a nyilvánvaló tényekre vonatkozó hivatkozás sem, mert azok fogalmukból adódóan nem késleltetik az ügy eldöntését.¹²⁵

Ebből látható, hogy a törvény csak a fél érdekkörében álló olyan hivatkozásokat kívánja kizárni, amire való hivatkozás egyrészt vitatott, így a vizsgálata időt vehetne igénybe, másrészt a bizonyítása a fél és nem a bíróság feladata.

Az eljárás elhúzódsának számítása

Az elkésetten elterjesztett hivatkozások kizárásával kapcsolatban két szempontból is vizsgálni kell a per elhúzódsának kérdését. Egyik oldalról kérdésként merül fel, hogy az elkésett hivatkozás figyelembe vétele egyáltalán eredményezne-e a végső döntésnél elhúzódsát és másik oldalról vizsgálni kell, hogy miképpen, pontosabban milyen időponthoz képest kell az elhúzódsát számítani.

A törvény alapján csak azok a hivatkozások zárhatók ki az eljárásból, amelyek *a per eldöntését késleltetnék*. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a szabályként azok az állítások, amelyek bizonyítást igényelnek, késleltetik a végső döntéshozatalt. Ez a szabály azonban több helyen korrekcióra szorul. Így például nem zárható ki az olyan hivatkozás, amelynek alátámasztására tanú kihallgatása szükséges, ha a tanú az adott tárgyaláson jelen van és egyből ki is hallgatható, így tehát a meghallgatása nem okoz késedelmet.¹²⁶ Ez akkor is érvényesül, ha ennek eredményeként a bíróság egyből nem tudja ugyan kihirdetni az ítéletét és emiatt a határozathozatalt el kell halasztania.¹²⁷ Ilyenkor tehát – annak ellenére, hogy később születik meg a döntés – nem lehet a hivatkozást elutasítani, mert a hivatkozás a döntés lehetőségét nem késlelteti. Ezzel összefüggésben elmondható, hogy minden olyan hivatkozás, amelynek elbírálására új tárgyalási napot kellene kitűzni, késlelteti a per befejezését.

---

¹²³ Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 277. o.

¹²⁴ MünchKomm 1992, Prütting, 1805. o.

¹²⁵ Musielak Kommentar 2002, 762. o.

¹²⁶ Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 278. o.

¹²⁷ Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 279. o.

Az elhúzóadás vizsgálatánál figyelembe kell venni azt is, hogy az ellenérdek félnek is jogot kell biztosítani a védekezésre. Ebből következik, hogy ha az egyik fél késedelmesen terjeszt el olyan bizonyítási indítványt, amelynek teljesítése ugyan önmagában nem késleltetné a döntéshozatalt, de az ellenfél arra felhozott érveinek bizonyítása már igen, akkor az eredeti hivatkozást kell olyannak tekinteni, amely a döntés késedelmes befejezéséhez vezetne. Ezt az esetet hívják „közvetett elhúzóadásnak”, mert nem maga a hivatkozás az, amely a késedelmet okozza, de az olyan intézkedéseket szükségeltet, amelyek ahhoz vezetnek.¹²⁸

A másik kérdés, hogy miképpen kell a késedelmet számítani. Ezzel kapcsolatban a német szakirodalom több teóriát és azok számtalan kombinációját is felállította. Ezek közül gyakorlati érvényesülésük miatt kiemelendő az ún. „abszolút” és az ún. „relatív”, vagy másképpen „hipotetikus” teória.

Az *abszolút teória* alapján a bíróságnak azt a kérdést kell feltennie, hogy per a késedelmes hivatkozás elbírálásával hosszabb lenne-e, mint nélküle? Ebben az esetben a bíróság egy egyszerű matematikai műveletet végez és ha ennek az eredménye az, hogy hosszabb lenne elbírálni a kérdést, mint úgy dönteni, hogy annak vizsgálata nem kerül el, akkor az elhúzóadás megvalósul.

Ezzel szemben a *relatív teória* alapján a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az eljárás ahhoz a hipotetikus helyzethez képest is később fejeződik-e be, amelyben az elterjesztést időben tették meg. Másképpen megfogalmazva itt azt kell vizsgálni, hogy nem az intézkedés, hanem annak késedelmes elterjesztése okozza-e az elhúzóadást. Hipotetikus teóriának is nevezik ezt, mert egy olyan elképzelt eljárást vizsgál, amelyben a hivatkozás megtételére időben sor került és ehhez képest vizsgálja a kérdéses eljárást.¹²⁹ Leegyszerűsítve a képletet az mondható el, hogy egyik esetben a késedelem okának magát a hivatkozás elbírálását, másikkal viszont annak késedelmes elterjesztését tekintik.

A kérdés megosztotta a jogi szakmát és a bíróságokat is. A törvény szó szerinti értelmezéséből a német *Bundesgerichtshof* az abszolút teóriát vezette le,¹³⁰ mert csak ez felel meg a törvény céljának, amely viszont a német alkotmánybíróság megítélése szerint túlzottan korlátozza a felek törvényes meghallgatáshoz való jogát és így alkotmányellenes.¹³¹ Az

¹²⁸ MünchKomm 1992, Prütting, 1817. o.

¹²⁹ MünchKomm 1992, Prütting, 1810. o.

¹³⁰ BGHZ 75, 139, 141 = NJW 1979, 1988; BGHZ 76, 133, 135 = NJW 1980, 945; BGHZ 76, 236, 239 = NJW 1980, 1167; BGHZ 86, 198, 202 = NJW 1983, 1495

¹³¹ BVerfGE 69, 126 = NJW 1985, 1149

alkotmánybíróság a relatív teóriát tartotta elfogadhatónak és ezzel együtt azt is kihangsúlyozta – tekintettel annak alapjogot korlátozó voltára –, hogy a preklúzió alkalmazására csak kivételként van lehetőség, az nem válhat az általános esetté.¹³² *Gottwald* szerint ugyanakkor ez a vita az évek során lecsillapodott, köszönhetően annak, hogy az ügyvédek hozzászórtak a törvény által elírt kötelezettségnek és ezért viszonylag kevés esetben van szükség a preklúzió alkalmazására.¹³³

A preklúzió joghatása

A preklúzió *els dleges joghatása*, hogy a bíróság az ítéletében úgy fog dönteni, mintha a *késedelmes hivatkozást a fél el sem terjesztette volna*. Amint láthatjuk a preklúzió joghatása az, hogy a bíróság a fél álláspontját nem veszi figyelembe, amely szükségszerűen korlátozza a fél meghallgatáshoz f z d jogát. A kérdés ezek után az, hogy ez az alapjog bármilyen módon korlátozható-e és ha igen, akkor milyen az alaptörvényben biztosított érdekek állnak szemben vele, amelyek megalapozhatják az ilyen korlátozást. Erre a sérelemre a német alkotmánybíróság is felfigyelt és több ítéletében is vizsgálta a preklúziós szabály alkotmányosságát.¹³⁴ Megállapította, hogy mivel a fél el adása nem kerül vizsgálatra és így a meghallgatáshoz való joga sérül, szükséges egy másik olyan alapjog, amelynek biztosítása ezt a korlátozást indokolja. Az alkotmánybíróság itt a felek meghallgatásához való jogát a hatékony igazságszolgáltatással vetette össze és kimondta, hogy az igazságszolgáltatásnak a német alaptörvény alapján a hatékony jogvédelmet is biztosítania kell, amihez ugyancsak mindkét félnek joga van.¹³⁵ A hatékony jogvédelemben pedig a megfelelő időben való döntés is beletartozik.¹³⁶ A jogalkotó tehát ennek a jogi célnak az elérése érdekében korlátozhatja a meghallgatáshoz való jogot, de csak kivételesen és ez a korlátozás nem teheti lehetetlenné a másik jog megvalósulását.

Annak érdekében, hogy per elbbre viteli kötelezettség megfelelően érvényesüljön, a preklúzió hatásai *az eljárás kés bbi szakaszaira is kiterjednek*. Így a fél, aki elmulasztotta az első fokon elterjeszteni a kérelmét kevés eséllyel tud új állításra, vagy bizonyításra

---

¹³² BVerfGE 59, 330, 334 = NJW 1982, 1655.; BVerfG 69, 127, 134 = NJW 1985, 1149

¹³³ Gottwald 2004, 127. o.

¹³⁴ BVerfG NJW 1980, 277; BVerfGE 51, 188 = NJW 1980, 277; BVerfGE 54, 177 = NJW 1980, 1737; BVerfGE 55, 72 = NJW 1981, 271; BVerfGE 81, 97 = NJW 1990, 566; BVerfG NJW 1991, 2275

¹³⁵ BVerfGE 69, 145, 149 = NJW 1985, 1150

¹³⁶ Wolf 1981, 310. o.

hivatkozni a fellebbezésben.¹³⁷ Amennyiben az első fokú bíróság a késedelmesen elterjesztett hivatkozást kizárta, az a későbbi eljárásokban nem terjeszthető ismételt el, tehát az a későbbi eljárásokból is kizárva. Ugyanakkor problémaként jelentkezett, hogy a fél, attól tartva, hogy a bíróság a hivatkozását kizárná az első fokú eljárásból, azt akkor nem, csak a perorvoslati eljárásban terjeszti el, ezáltal mentesülve a preklúzió negatív joghatásaitól. Ugyanis a másodfokú eljárásban a hivatkozása csak akkor lesz kizárva, ha az a másodfokú eljárás lefolytatását késleltetné. Mivel pedig a másodfokú bíróságnak szóbeli tárgyalást kellett tartania, így a fél menekülhetett a preklúzió elöl ezzel a megoldással. Itt tehát arról van szó, hogy az aki az első fokú eljárásban már megpróbálta a bíróság tudomására hozni az információkat, hátrányosabb helyzetbe kerül, mint aki taktikázással még tovább tartja az információkat vissza. Erre a problémára a ZPO az 1976-os novella nyomán még nem adott kielégítő megoldást, amely így a későbbi novellákra maradt.¹³⁸

Szabadulási utak a preklúzió alól

Az első bbi eset mellett azonban a ZPO szabályai egyéb „menekülési utakat” is biztosítanak a felek számára késedelem esetén. Ezek egy része első látásra merésznek és költségesnek tűnhet, de a biztos pervesztés veszélye miatt a felek és ügyvédek megpróbáltak minél több megoldást arra, hogy menekülni tudjanak a súlyos jogkövetkezmények alól. A kérdés ennél fogva azonnal az érdeklődés középpontjába került és hamar kipróbált gyakorlata is lett. Emellett pedig a szakirodalom is élen járt abban, hogy a ZPO rendszerében – vagy még azon kívül is – olyan összefüggésekre mutasson rá, amely a preklúzió alkalmazhatóságát kizárta.

A *menekülési utak* egy része arra irányul, hogy a bíróságnak új tárgyalási napot kelljen kitűznie és így elkésztettségre ne lehessen szó, más része kerül utakra próbálja vezetni az eljárást és a speciális szabályok segítségével legitimálni az elkésztett hivatkozást. A teljesség igénye nélkül kiemelünk párat azért, hogy rámutassunk arra, hogy a preklúzió esetleges alkalmazása esetén a jogalkotónak milyen problémákra kell odafigyelni.

„Menekülés a mulasztási ítéletbe” néven ismert az a módszer, amikor az a fél, aki attól tartva, hogy hivatkozását a bíróság kizárja, nem jelenik meg a tárgyaláson és így eléri, hogy a bíróság mulasztási ítéletet hozzon. Ezzel szemben a fél ezután ellentmondással élhet,

---

¹³⁷ Gottwald 1983, 698. o.

¹³⁸ Gottwald 2004, 126. o.

amelynek elbírálásakor megpróbálja a hivatkozását el terjeszteni. A szakirodalom ezt a módszert azonban nem javasolja tekintettel a költségességére és a veszélyességére.¹³⁹

„Menekülés a viszontkeresetbe” módszerének az az alapgondolata, hogy a viszontkereset támadásnak min sül, így a „támadási és védekezési eszközök” fogalmán kívül esik, ilyen módon pedig kizárására nincs lehet ség.¹⁴⁰ Az alperesnek így elég csak viszontkeresetet benyújtania és abban hivatkozhat olyan tényekre, amelyek egyébként elkésettség miatt ki lettek volna zárva.

„Menekülés a kereset visszavonásába” a neve annak a módszernek, amit a felperes használhat. A felperes visszavonhatja a keresetét és újra benyújthatja. Ennek a veszélye, ha az alperes felismeri ezt és nem járul hozzá, hogy a pert megszüntessék.¹⁴¹

„Menekülés az eljárás szünetelésébe” módszeréhez a felek konszenzusára van szükség. Természetesen a felek nem abban egyeznek meg, hogy a preklúzió jogkövetkezményeit elkerüljék, erre csak az egyik fél törekszik. A másik fél – ha ezt a szándékot nem ismeri fel – beleegyezik a szünetelésbe és akaratán kívül is a másik félnek segít. Ugyanis a felek közösen kérhetik a per szünetelését, annak letelte után a bíróságnak pedig új tárgyalási napot kell tartania, így a preklúzió alkalmazására nincs lehet ség.¹⁴²

Emellett ismertek még különböz „menekülési utak”, mint például a „menekülés a fellebbezésbe”, a „menekülés a cs dbé”,¹⁴³ a „menekülés az el zetes egyeztetésbe”.¹⁴⁴ A kés bbi novellák ezeket a menekülési utakat több-kevesebb sikerrel próbálták kizárni és elérni, hogy a preklúzió valóban és teljességgel elérhesse célját.

f) Az 1976-os novella és a preklúzió értékelése

A novella jelent ségét jól jelzi *Gottwald* megjegyzése, miszerint a német polgári eljárásjogról feltehetően mindenkinek egyb l az 1976-os novella által, a stuttgarti modell alapján átalakított els fokú eljárás jut eszébe.¹⁴⁵ Ugyanakkor a reform szakmai megítélése változatos volt. Egyes szerz k egyértelm űen *sikernek könyvelik el*, mások éles *kritikával és kételkedéssel* kezelik. Az 1976-os novella fogadtatása *Gottwald* szerint pozitívnak ítélni lehet meg. A részletszabályokat ér kritika ellenére az alapgondolat szinte egységes támogatást élvezett a

---

¹³⁹ Prütting 1985, 136. o.

¹⁴⁰ Prütting 1985, 139. o.

¹⁴¹ Musielak Kommentar 2002, Huber, 769. o.

¹⁴² Prechtel 2002, 144. o.

¹⁴³ Musielak Kommentar 2002, Huber, 770. o.

¹⁴⁴ Musielak Kommentar 2002, Huber, 769. o.

¹⁴⁵ Gottwald 2012, 29. o.

jogtudomány oldaláról, amelyet a gyakorlat ténylegesen meg is valósított. A novella eredményeként gyors és koncentrált eljárást tudtak a bíróságok megvalósítani Németországban.¹⁴⁶ A pertartam rövidülését ténykutatások során szerzett adatok is alátámasztják.¹⁴⁷ A novella értékelése kapcsán ugyanakkor *Gottwald* hivatkozott *Nagelre* is, aki szerint nem került sor másra, mint ami a korábbi szabályok szerint is megvalósítható lett volna.¹⁴⁸ Ugyanakkor a szerzők egy része a változtatásokat kevesellték. *Kengyel* is rámutat, hogy „az 1976. évi novella – a felsorolt újítások ellenére is – csalódást keltett. A felfokozott várakozást, amellyel a jogirodalom az ötvenes évek óta a kodifikációs el munkálatokat követte rövid időn belül a kételkedés vagy a teljes elutasítás váltotta fel”.¹⁴⁹ Ezzel kapcsolatban azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a végzett empirikus kutatások tapasztalatai egybehangzóan a *pertartamok csökkenéséről számolnak be*¹⁵⁰ és a reformnovellát így sikerként tartják számon.¹⁵¹

Annak megítélése viszont, hogy *a preklúzió ebből a sikerből mit mondhat magának még vitatottabb*.¹⁵² A kritikusai első sorban azt emelik ki, hogy a bíróság, még ha új eszközöket is kapott, a korábbi szokásai alapján fog eljárni. *Bettermann* igen éles kritikájában ezt úgy fogalmazza meg, hogy a ZPO-nak „az 1976. évi novella ugyan új fogakat ültetett be, de hogy ennek hatására jobban is fog-e harapni, az kétséges”.¹⁵³ *Kengyel* is erre a kritikai véleményre hívja fel a figyelmet: „Egyben azonban a kritikusok egyetértettek: a perek elhúzódásának az oka alapvetően nem a szabályokban, hanem az eljárás résztvevőinek, így a bírácoknak és ügyvédeknek a magatartásában keresendő. Hiába kapott a bíró jobb lehetőségeket a tárgyalás koncentrálására, ha az »új cipőben is a régi módon fog poroszkálni«”.¹⁵⁴ Az kétségtelen tény,

---

¹⁴⁶ Gottwald 1997, 761. o.

¹⁴⁷ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 204. o.

¹⁴⁸ Nagel, Heinrich: Die rechtliche Stellung, Aufgaben und Pflichten der Richter der Bundesrepublik Deutschland im Zivilprozess, DRiZ 1977, 321, 322. o. idézi Gottwald 1983, 700. o.

¹⁴⁹ Kengyel 2003, 142. o.

¹⁵⁰ Különböző empirikus kutatások és az azok eredményeit elemző szerzők egyértelműen a novella sikeréről számolnak be. Ezzel kapcsolatban lásd továbbá: Alfred Walchshöfer, Die Auswirkungen der Vereinfachungsnovelle in der gerichtlichen Praxis, Zeitschrift für Zivilprozeß (1981), 94. Band, Heft 2, Reinhard Greger, Rechtstatsächliche Erkenntnisse zu den Auswirkungen der Vereinfachungsnovelle in der Praxis, Zeitschrift für Zivilprozeß (1987), 100. Band, Heft 4, Gottfried Baumgärtel - Peter Mes, Rechtstatsachen zur Dauer des Zivilprozesses (erste Instanz), 2., unveränderte Auflage, (Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1971), Hubert Rottleuthner - Margret Rottleuthner-Lutter, Die Dauer von Gerichtsverfahren, (Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1990), Peter Gottwald, Civil Procedure Reform in Germany, The American Journal of Comparative Law (1997), Vol.45

¹⁵¹ Gottwald 2004, 126. o.

¹⁵² MünchKomm 1992, Lücke, 42. o.

¹⁵³ Karl August Bettermann, Hundert Jahre Zivilprozeßordnung - Die Schicksal einer liberalen Kodifikation, Zeitschrift für Zivilprozeß (1978), 91. Band, Heft 4, 383.

¹⁵⁴ Kengyel 2003, 143. o.

hogy ha a bíró maga nem akarja a pert gyorsítani, akkor az eljárás önmagától nem lesz se koncentráltabb, se gyorsabb. Viszont ahhoz, hogy a bíró – ha akar – akkor tudjon is tenni a perelhúzás ellen, szükséges, hogy megfelelő eszközökkel rendelkezzen ehhez. Azzal kapcsolatban, hogy a preklúzió megfelelő en súlyos jogkövetkezménnyel fenyeget-e és így hatékony eszköze lehet-e a per el bbre viteli kötelezettség szankcionálásának, a szerz k között nincs vita. *Leipold* egyenesen azt mondja, hogy a preklúzió a „legélesebb fegyver”, amelyet a jogalkotó az eljárások gyorsításának érdekében felhasznál.¹⁵⁵

A preklúzióval kapcsolatban felmerül a kritika, hogy miért a feleket bünteti, mikor jellemz en az *ügyvédek* azok, akik az eljárást elhúzzák és különböző taktikai célokból az információt visszatartják.¹⁵⁶ Erre a válasz jogi szempontból viszonylag egyszer , más megközelítésb l azonban sok kérdést vet fel. Véleményünk szerint csak a jogi fikció eszközével lehet a kérdést kielégít en megválaszolni, miszerint az ügyvéd a fél meghatalmazottja, így az „kinyújtott kezeként” az akaratát közvetíti. Amennyiben azonban kilépünk ebb l a fikcióból és azt kezdjük el vizsgálni, hogy az ügyvéd nem cselekszik-e saját belátása szerint és nem dönt-e önállóan pertaktikai kérdésekben, akkor azt kell mondanunk, hogy a fél egyetlen vétke, hogy rossz ügyvédet bízott meg.

Álláspontunk szerint a cél elérése érdekében, ennek ellenére is szükséges a felek per el bbre viteli kötelezettségér l beszélni és ket szankcionálni a késedelmeskedésért, még ha a szankcionálandó magatartás az ügyvédeikre is vezethet vissza. Azonban a valós helyzetet vizsgálva elmondhatjuk, hogy a feleknek csak a „per el bbre vitelét szem el tt tartó ügyvéd” kiválasztásában van felel sségük, a szankció így erre a választásukra vezethet vissza. Ezzel kapcsolatosan utalnunk kell *Leipold* felvetéséhez, hogy lehet-e a per el bbre vitelét célzó elvárásokat kötelezettségnek nevezni és nem lenne-e helyesebb ezt teherként megfogalmazni?¹⁵⁷ Ez alapján a felet terheli, ha az ügyvédje nem tesz eleget a ZPO el írásainak.

---

¹⁵⁵ Stein-Jonas Kommentar, Leipold, 267. o.

¹⁵⁶ Leipold 1980, 255. o.

¹⁵⁷ Leipold kifogásolta, hogy a Prozessförderungspflichtet feladatként min sítsék. A per el bbreviteli kötelezettség - véleménye szerint - tartalmilag nem a per el bbrevitelének kötelezettségét, hanem a perelhúzás tilalmát jelenti. Leipold 1980, 240. o.

g) Az els fokú eljárás meger sítése a ZPO 2001-es reformjában

Az 1976-os reformok után bár az eljárások egyszer sítése és gyorsítása továbbra is napirenden maradt, lényeges változtatásokra nem került sor egészen a 2001-es novelláig. Míg ugyanakkor a korábbi reformok els dlegesen a bírói hatalom növelését és a perek koncentrációját t zte ki célul, ennek az *els fokú eljárás meger sítése és a perorvoslatok átalakítása állt a középpontjában*.¹⁵⁸ A változtatások mögött meghúzódó elképzelés az volt, hogy az els fokú eljárás meger sítésével – amilyen gyorsan csak lehetséges – olyan döntés szülessen, amely tartalmában helyes és a felek számára is elfogadható.¹⁵⁹ Ezt egyrészt l az anyagi pervezetés fokozásával, a preklúziós szabályok hibáinak kiigazításával és a békéltet tárgyalás kötelez tételével, másrészt l a perorvoslatok szerepének átalakításával és korlátozásával kívánta elérni. Az els fokú eljárásnak ugyanis alapvet en úgy n meg a polgári peren belüli súlya, ha a jogorvoslati lehet ségek csökkennek.¹⁶⁰

Az anyagi pervezetésen keresztül a bírónak aktívan közben kell járnia és az „útmutatási és közrehatási kötelezettségén” keresztül oda kell hatnia, hogy a felek minél gyorsabban és teljesebben tisztázzák a tényállást.¹⁶¹ A bírónak a nem világos tényállási elemek vonatkozásában kérdéseket kell feltennie a feleknek és utasítani kell ket azok tisztázására. Ezáltal kell a jogvitát a releváns kérdésekre sz kíteni, hogy az eljárás „kerül utak” nélkül tudjon el bbre haladni. A bírónak ezen felül visszajelzést is kell adnia a felek számára, hogy miként ítéli meg az ügyet. Ez a kötelezettség ugyan korábban is szerepelt a törvényben, a novella azonban utasítja a bírót arra, hogy ennek a kötelezettségének már az eljárás korai szakaszában tegyen eleget. Ez tartalmilag azt jelenti, hogy nem csak a szóbeli tárgyaláson, hanem már a tárgyalás el készítés szakaszában eleget kell ennek tennie. Ezáltal elkerülhet vé válik, hogy a bíróságnak el kelljen halasztania a tárgyalást amiatt, hogy a felek reagálni tudjanak a bíróság megállapításaira.¹⁶² A felek ilyen módon már az el készítés során láthatják, hogy a bíró milyen tényeknek tulajdonít relevanciát és mely érveket fogad el, ezáltal lehet ségük van már az els tárgyaláson erre összpontosítaniuk. A felek és a bíróság között a törvény már az el készítés során aktív párbeszédet kíván kialakítani, hogy a szóbeli tárgyalás ténylegesen az ügy lényegér l tudjon szólni és egyetlen tárgyaláson az lezárható legyen.

---

¹⁵⁸ A reform középpontjában a jogorvoslati rendszer átalakítása volt, amelyhez képest a pergyorsítással összefügg rendelkezések csekélyebb jelent ségek, témánk szempontjából mégis ezekkel foglalkozunk részletesebben.

¹⁵⁹ Walter 2005, 72. o.

¹⁶⁰ Gottwald 2012, 36. o.

¹⁶¹ Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 3.o.

¹⁶² Walter 2005, 72. o.

A novella a jogorvoslati eljárások feladatát is újrafogalmazta, amelynek következtében a jogorvoslatoknak egyértelműen kontroll funkciójuk lett. Az új rendszerben a fellebbezés a felek érdekeinek figyelembevételével kívánja vizsgálni az első fokú döntés helyességét, a felülvizsgálat azonban a jogegység megteremtésének és a joggyakorlat továbbfejlesztésének céljával egyértelműen a közérdeket kívánja szolgálni.¹⁶³ A fellebbezési eljárás esetében koncepcionális változása abban ragadható meg, hogy míg a korábbi rendszerben „*de novo*” folytatták le az eljárást, az új szabályok szerint a fellebbezés célja csak az első fokú eljárás hibáinak kiküszöbölése lett.¹⁶⁴ Ez alapján a bíróságnak bár érdemben kell továbbra is döntenie, de a szabály szerint kötve van az első fokú bíróság megállapításaihoz, ha csak a feleknek nem sikerül olyan konkrét körülményekre rámutatni, amely a megállapítások helyességét, vagy teljességét kétségbe vonják. Ebből a gondolatból kiindulva az új „támadási és védekezési eszközök” elterjesztése jelentősen korlátozott a másodfokú eljárásban. A másodfokú bíróság csak abban az esetben fogadhatja el ezeket, ha olyan körülményre vonatkoznak, amelyet az első fokú bíróság nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy az első fokú bíróság által elkövetett eljárási szabálysértés miatt nem volt lehetőség elterjeszteni, illetve a fél hibáján kívül nem lehetett az első fokú eljárásban felhozni. A korábbi szabályozással ellentétben, amely csak akkor zárta ki az új elterjesztéseket, ha az késleltetné a döntés meghozatalát, a novella beszűkítette a felek lehetőségeit és lényegében kizárta a preklúzió elmulasztását a „fellebbezésbe való menekülést”.¹⁶⁵

A 2001-es novella eredményeinek kiértékelésével a jogirodalom nem maradt adós.¹⁶⁶ A vélemények között erős kritikák is megfogalmazódtak. Egyesek kevesellték a reformokat,¹⁶⁷ mások a változtatások hatástalanságát kifogásolták. *Walter* szerint a törvény végső soron nem volt képes az első fokú eljárást megteremtíteni és a jogalkotó törekvése a „sok h hó semmiért” gondolattal jellemezhető.¹⁶⁸

---

¹⁶³ Gottwald 2012, 33. o.

¹⁶⁴ Walter 2005, 83. o.

¹⁶⁵ Gottwald 2004, 128. o.

¹⁶⁶ A 2004-ben tartott 65. német jogásznapi a reformok hatásaival foglalkoztak, a Szövetségi Igazságügy Minisztérium felkérésére pedig többek között Prütting és Hommerich végzett ténykutatásokat a reform hatásairól. Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 4. o.

¹⁶⁷ Kengyel utal Greger álláspontjára, aki a polgári per menetének kreatív és konstruktív alakítását hiányolja és az angol polgári eljárásjog reformját hozza fel példának. Kengyel 2003, 147. o.

¹⁶⁸ Walter 2005, 89. o.

Az utóbbi években az eljárásjogi reformok nem érintették érdemlegesen a per struktúráját, a felek és a bíróság viszonyát, vagy a perelhúzóással összefüggő egyéb problémaköröket. Ezzel együtt a polgári eljárásjog megújításának gondolata nem került nyugvópontra, 2004 óta tagállami indítványra újabb egyeztetések folynak az Igazságügy Minisztériumban a „nagy igazságügyi reform” megvalósításáról.¹⁶⁹

2. Ausztria

a) Az 1895. évi osztrák polgári perrendtartás születése

A XIX. század utolsó évtizedeiben is még hatályban lévő 1781. évi *Allgemeine Gerichtsordnung* (AGO) az írásbeliség, a titkosság, a közvetettség és a kötött bizonyítás elvein épült fel. Az eljárás a pandektajogi per modernizált változata volt,¹⁷⁰ amelyet a túlzott féluralom és az eshet ségi elv uralt.¹⁷¹ Ez azonban a XIX. század társadalmi és gazdasági változásai szülte kihívásokkal – különösen azzal, hogy a polgári per tömegjelenséggé vált¹⁷² – már nem tudott megbirkózni. Az eljárások „hihetetlenül hosszúvá nyúltak”,¹⁷³ a bírói pervezetés hiánya miatt pedig az évekig elhúzódó perekben a gy zelemre a gazdaságilag er sebb félnek volt nagyobb esélye.¹⁷⁴ Egy új és gyors perrendtartás iránti igény már viszonylag korán jelentkezett, a reformfolyamatok ugyanakkor csak lassan haladtak el re.¹⁷⁵ A fordulatot végül *Franz Klein* 1890-1891 között – „*Pro futuro*” néven – publikált gondolatai jelentették, amelyek után már 1895-ben elkészült az új osztrák polgári perrendtartás, az *öZPO*.¹⁷⁶ Az új perrendtartás a nyilvánosság, a közvetlenség, a szóbeliség és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvén épült föl. A törvény újdonságát azonban mégsem ezek adják,¹⁷⁷ hanem a per megváltozott célja, valamint a bíróság és a felek felel sségének új alapokra való helyezése. *Kengyel* szerint az „*öZPO* eredetisége nem felépítésében, hanem a per céljának a megfogalmazásában, pontosabban e cél megvalósítására rendelt eszközökben rejlik.”¹⁷⁸

---

¹⁶⁹ Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 5.o.

¹⁷⁰ Rechberger 2012, 1. o.

¹⁷¹ Jelinek 1991, 49. o.

¹⁷² Oberhammer – Domej 2008, 63. o.

¹⁷³ Ballon 1999, 19. o.

¹⁷⁴ Rechberger 2012, 1. o.

¹⁷⁵ Ballon 1999, 19. o.

¹⁷⁶ Az 1895. évi *öZPO*-t *Franz Klein* egyszemélyi alkotásaként tartják számon, még akkor is, ha a törvényhozás a tervezetéhez képest néhány módosítással fogadta csak el a törvényt. Rechberger 2013, 230. o.

¹⁷⁷ Ezek az elvek a XIX. század végén már nem szolgáltak újdonsággal, azokat – Rechberger megfogalmazása szerint – a törvény „természetesen” tartalmazta. Rechberger 2012, 4. o.

¹⁷⁸ *Kengyel* 2003, 101. o., ugyanitt a szerző hivatkozik *Bähr*-re, akinek a megállapítása szerint „*Klein* nem alkotott újat, de a régi dolgokat halomba döntötte és azoknak a helyén egy más jellegű rendszert (ein System

Korának társadalmi és gazdasági körülményeit felismerve, *Klein* a polgári pert – ellentétben a liberális szemlélettel¹⁷⁹ – nem egyedi jelenségként fogta fel, hanem azt össztársadalmi és gazdasági hatásai felől közelítette meg.¹⁸⁰ Eszerint az állam „jóléti” szerepéhez tartozik, hogy a „társadalmi bajokként” azonosított jogvitákat a bíróságok lehetősége szerint minél gyorsabb eljárás keretében rendezzék.¹⁸¹ *Klein* szerint a polgári eljárás csak akkor képes ellátni a funkcióját, ha gyors segítséget nyújt.¹⁸² A pertartam rövidítése a társadalmi béke megteremtése mellett a gazdasági fejlődés miatt is fontossá vált,¹⁸³ amely így a megalkotott törvény egyik sarokpontjává vált.¹⁸⁴ A polgári eljárásnak már nem csupán a jogszabályok követeléseinek az anyagi jogszabályoknak megfelelő érvényesítése, de a jogvita gyors és gazdaságos megoldása is a céljává vált.¹⁸⁵ *Klein* megfogalmazásában: „Történjen bármennyire is helyesen a jogvita eldöntése, egy olyan per, amely soha nem ér véget, amelynek a döntései a gyakorlati élet, az üzleti forgalom számára mindig készen jönnek, vagy egy olyan per, amely nem képes hatékony védelmet nyújtani a joggal visszaélésével szemben – szinte értéktelen. A jogrendbe vetett bizalmat csak akkor lehet fenntartani, ha a jogvédelem általánosan a leggyorsabb segítség formájában valósul meg.”¹⁸⁶ Ezek felismerése ahhoz vezetett, hogy a polgári eljárási szabályok megalkotásánál központi jelentőséget kapott a perkoncentráció és az együttműködés elve. *Sprung* szerint *Klein*-nek abban állt a legnagyobb érdeme, hogy felismerte a polgári per társadalmi és gazdasági kihatásait és ezek fényében a polgári eljárást már, mint tömegjelenséget kezelte.¹⁸⁷

---

ganz anderer Art) hozott létre. (Otto Bähr: Die neuen österreichischen Civilprozess-Gesetzentwürfe, ZZZ, XIX. Band, 1894, 79-103. o., 83. o.)

¹⁷⁹ *Klein* munkásságából következően, *Rechberger* úgy ítéli meg, hogy *Klein* kritikus volt a német ZPO-val és a liberális permodellel szemben. *Rechberger* 2013, 228. o.

¹⁸⁰ *Rechberger* 2012, 3. o.

¹⁸¹ *Rechberger* 2013, 228. o.

¹⁸² *Klein* 1927, 88. o.

¹⁸³ *Klein – Engel* 1927, 196. o.

¹⁸⁴ *Klein* 1891, 51. o.

¹⁸⁵ *Rechberger* 2012, 3. o.

¹⁸⁶ *Klein* 1927, 20. o., idézi *Kengyel* 1988, 133. o.

¹⁸⁷ *Sprung* 1977, 394. o.

b) Az együttm ködés és a perkoncentráció elve az öZPO-ban

Az öZPO koncepciójának középpontjába a *bíróság és a felek felel sségének az elosztása került*.¹⁸⁸ Az anyagi igazság kiderítése és az eljárás gyors befejezése érdekében a tényállás felderítésének feladatát a törvény nem bízta kizárólag a felekre, hanem azt megosztotta a felek és a bíróság között. Az együttm ködés elvén felépül „munkaközösség” (*Arbeitsgemeinschaft Zivilprozesses*) és a bírói aktivitáson alapuló perkoncentráció elvei alkották a törvény koncepciójának sarokpontjait.

Az *együttm ködés elvének* megfelel en a bíróság és a felek kötelezettségei is hangsúlyossá váltak a tényállás felderítésében. A törvény széles körben biztosította a bírónak a hivatalbóli bizonyítást, de egyidej leg a feleket igazmondásra is kötelezte.¹⁸⁹ A bíró nem csak az eljárás formális vezetéséért volt felel s, hanem anyagi pervezetési jogosultságain keresztül köteles volt a per tartalmát is felügyelni. *Jelinek* megállapítása szerint a bírónak feladata úgy vezetni a pert, hogy az gyorsan, olcsón és egyszer en lefolytatható legyen.¹⁹⁰ A bíró így már nem passzív szemlél je az eseményeknek, hanem aktívan közrem ködik és kérdéseivel, valamint utasításaival rászorítja a feleket a releváns tények el adására.¹⁹¹ Az együttm ködés elve másik oldalról a felekt l azt várta el, hogy a peranyag összegy jtésében aktívan vegyenek részt és a tényeket a valóságnak megfelel en és a maguk teljességében, olyan id ben terjesszék el , amellyel biztosítható a per gyors befejezése.

A törvény a bírónak széles kör pervezetési jogosítványokat adott annak érdekében, hogy az eljárást megfelel en tudja *koncentrálni* és ezzel a jogvitát gyorsan el tudja bírálni. A bíróságnak a tárgyalás kit zése, az idézés, a kézbesítés körében el írt feladatai, valamint az alaki¹⁹² és az anyagi pervezetése¹⁹³ is a perkoncentrációt kívánta szolgálni.¹⁹⁴ Ennek

---

¹⁸⁸ Jelinek 1991, 46. o.

¹⁸⁹ Rechberger 2012, 5. o.

¹⁹⁰ Jelinek 1991, 46. o.

¹⁹¹ Oberhammer – Domej 2008, 65. o.

¹⁹² Az alaki pervezetés körében az elnök megnyitja, vezeti és bezárja a tárgyalást, megadja a szót a jelenlévőknek, illetve megvonhatja azoktól, akik a tárgyalás rendjét nem tartják be, kihallgatja azokat a személyeket, akiknek a bizonyítási eljárás során vallomást kell tenniük, és kihirdeti a bíróság határozatait (180.§). Kengyel 2003, 113. o.

¹⁹³ Az elnök gondoskodik arról, hogy az ügyet kimerít en tárgyalják, a tárgyalás azonban ne legyen terjeng s és ne terjedjen ki lényegtelen mellékkörülményekre és amennyiben lehetséges, megszakítás nélkül fejez djön be. Az elnök a tárgyaláson a kérdéseivel vagy más módon oda kell hatnia, hogy a felek a döntés szempontjából lényeges ténybeli közléseket megtegyék vagy a hiányzó adatokat pótolják, a bizonyítási eszközeiket megjelöljék, a felajánlott bizonyítékaikat kiegészítsék és általában minden olyan felvilágosítást megadjanak, amelyek a valós tényállás megállapításához szükséges (182. §). Kengyel 2003, 113. o.

¹⁹⁴ Konecny 2011, 4. o.

érdekében a bíróság elutasíthatta azokat a bizonyítási indítványokat, amelyeket a per elhúzása céljából terjesztettek el. Emellett pedig a bíróságnak jogában állt elutasítani azokat a bizonyítási indítványokat is, amelyek elvégzése bizonytalan ideig lehetetlen, a teljesítése kétséges, vagy azt külföldön kellene elvégezni.¹⁹⁵ Ezeken túl pedig – a sajátos sz r és el készít funkciót betölt – els tárgyalás (*erste Tagsatzung*) is az eljárás koncentrációját volt hivatott megvalósítani.¹⁹⁶

Rechberger szerint a korábbi „bábfigura” helyett a klein-i bíró aktív volt, amely megfeleltethető a XX. századi menedzser bírónak.¹⁹⁷ A bírónak ezt az er s pozícióját – *Oberhammer* szerint – eleinte az anyagi igazság kiderítésének a kívánalma indokolta. Ahhoz azonban, hogy ilyen sikeres lett az „aktív bíró”, nem ez vezetett, hanem az, hogy kiderült, az aktív bírói közrem ködés eredményeként a perek hatékonyabban folytathatók le.¹⁹⁸

c) A felek felel sségének növelése és el adásainak id beli korlátozása

Az öZPO eredeti koncepcióját a novellák lényegesen nem érintették, így különösen a bíróság szerepe nem változott. A felek felel sségét azonban ezek a módosítások egyre hangsúlyosabbá tették. Ugyanis nyilvánvalóvá vált, hogy a bírói pervezetés önmagában nem képes az eljárás hatékonyságát biztosítani, ahhoz a felek aktív közrem ködése is szükséges. Ez ugyanakkor nem jelentett eltávolodást a klein-i gondolatoktól, hiszen a felek felel ssége a peranyag összegy jtésében már az „perbeli munkaközösség” (*Arbeitsgemeinschaft Zivilprozesses*) koncepciójában is megjelent. A novellák csak továbbhaladtak ezen a gondolon és bevezették a felek „perel bbreviteli kötelezettségét”, valamint a preklúziós szabályokat szigorították.

Az 1895. évi öZPO eltér en el djét l, az 1781. évi AGO-tól f szabályként nem alkalmazta az eshet ségi elvet a peres eljárásban. *Klein* szerint „a merev eshet ségi elv a közvetlenségen és szóbeliségen alapuló eljárásban nem alkalmazandó, ilyen perben a [perelhúzással szembeni] védelmet a bíróság pervezetése és azok a szabályok biztosítják, amelyek az el terjesztések és fejtegetések más módú rendszerezését és kizárását teszik lehetővé.”¹⁹⁹ Ennek eredményeként

---

¹⁹⁵ Rechberger 2013, 233. o.

¹⁹⁶ Klein – Engels 1927, 263. o.

¹⁹⁷ Rechberger 2012, 6. o.

¹⁹⁸ Oberhammer – Domej 2008, 66. o.

¹⁹⁹ Klein – Engels 1927, 267. o.

a felek a támadási és védekezési eszközeiket f szabályként az els fokú eljárás befejezéséig szabadon el terjeszthették.²⁰⁰ Ugyanakkor a perelhúzást megakadályozandó, a törvény lehet vé tette a bíróság számára, hogy kizárja a feleknek azokat a támadási és védekezési eszközeit, amelyeket a perelhúzás szándékával terjesztettek el .²⁰¹ Mivel a felek kifejezett perelhúzásra irányuló szándéka kellett ahhoz, hogy az indítványokat a bíróság visszautasíthassa, így annak alkalmazására a gyakorlatban alig került sor és az intézmény marginalizálódott.²⁰²

Rechberger szerint *Klein* a törvényi preklúzióval – különösen az eshet ségi elvvel – szemben rendkívül szkeptikus volt, ezért az osztrák ZPO a bírói preklúziót vette át.²⁰³ *Oberhammer* megállapítása szerint, *Klein* úgy hitte, hogy az aktív bíró elegend lesz ahhoz, hogy a felek ne húzzák el az eljárást. Álláspontja szerint *Klein* abból az elképzelésb l indult ki, hogy a jogvita egyetlen tárgyaláson elbíráható, ami ha megvalósul, akkor szükségtelessé tette volna a korlátozásokat. Mivel azonban ennek teljes kör megvalósíthatósága *Oberhammer* szerint csak illúzió, így a támadási és védekezési eszközök el adásának szigorúbb korlátozása vált szükségessé.²⁰⁴

A preklúziós szabály megszövegezésén az *özZPO 1997-es novellája*²⁰⁵ változtatott annak érdekében, hogy az intézményt a gyakorlatban jobban lehessen alkalmazni. A módosítás után elegend vé vált az elutasításhoz, ha „alapos kétely nélkül, valamennyi körülmény gondos mérlegelését követ en megállapítható, hogy az új el terjesztés miatt az eljárás el fog húzódni”. *Oberhammer* megállapítása szerint ez a módosítás olyan csekély változást jelentett, amely nem hozott érdemi javulást a gyakorlatban.²⁰⁶

A szabályozáson ezt követen az *özZPO 2002-es novellája*²⁰⁷ módosított. A német megoldáshoz hasonlóan, a törvénybe bekerült a felek kifejezett kötelezettsége, hogy támogassák az eljárás el rehaladását (*Prozessförderungspflicht*). Az öZPO 178.§ (2) bek. alapján mindegyik fél köteles az el terjesztéseit id ben és a maguk teljességében megtenni, hogy annak eredményeként a per gyors befejezése biztosítható legyen. A preklúziós szabály (özZPO 179.

---

²⁰⁰ Klein – Engels 1927, 266. o.

²⁰¹ Klein – Engels 1927, 269. o.

²⁰² Oberhammer – Domej 2008, 66. o.

²⁰³ Rechberger 2013, 231. o.

²⁰⁴ Oberhammer – Domej 2008, 66. o.

²⁰⁵ Erweiterte Wertgrenzen-Novelle 1997, Bundesgesetzblatt I 1997/140

²⁰⁶ Oberhammer – Domej 2008, 67. o.

²⁰⁷ Zivilverfahrensnovelle 2002, Bundesgesetzblatt I 2002/76

§) pedig ennek a kötelezettségnek a végrehajtását szolgálja, amelynek megszövegezése ismét módosításra került. Eszerint a szándékos perelhúzás esetén túl, a felek el adásai és a bizonyítási indítványai akkor is visszautasíthatók, ha azokat valamely fél súlyos gondatlanságból nem adta el korábban és az el terjesztés lényegesen késleltetné az eljárás befejezését.²⁰⁸ A bíróság a kés n el terjesztett támadási és védekezési eszközöket kérelemre, vagy hivatalból elutasíthatja. Ugyanakkor a kommentár szerint a hivatalból történ elutasítást csak „végs esetben” szabad alkalmazni, amelyet azzal indokol, hogy az eljárásnak mégiscsak a felek az urai.²⁰⁹

Az eredeti tervek szerint a novella sokkal szigorúbb *preklúziós* el írásokat vezetett volna be, amelyek alapján a felek csak az el készít tárgyaláson terjeszthették volna el támadási és védekezési eszközeiket, az ezután el terjesztetteket pedig a bíróságnak el kellett volna utasítani. Ez a megoldás ugyanakkor nem kapott politikai támogatást, így végül kimaradt a novellából.²¹⁰ *Oberhammer* összegezve a változások utáni helyzetet úgy foglal állást, hogy a meglév szabályozás továbbra sem biztosít hatékony eszközöket a felek olyan el adásainak az elutasításához, amelyek elhúzóódáshoz vezetnek. A problémát az adja, hogy a meglév eszközöket a bíróságok továbbra sem alkalmazzák a gyakorlatban.²¹¹

Egészen más a megítélése a másodfokú eljárásban az új tények és bizonyítékok el terjesztésének. Az ún. novációs tilalom (*Neuerungsverbot*) ugyanis szinte teljesen kizárja annak a lehet ségét, hogy másodfokú eljárásban új tényt, vagy bizonyítékot terjesszenek el a felek.²¹² A bírósági gyakorlat pedig megszorítóan kezeli a kivételeket, így azokat rendkívül korlátozott esetben alkalmazzák csak.²¹³ A jogorvoslat ennek eredményeként „nem a realitást, hanem az eljárást ellen rzi”.²¹⁴ A jogirodalomban a novációs tilalom megítélése egyértelm en pozitív, amelyet a pergyorsítás egyik legfontosabb eszközeként tartanak számon.²¹⁵

---

²⁰⁸ Rechberger 2013, 231. o.; Bár a felperes a keresetlevelében, illet leg az alperes az ellenkérelmében köteles a tényeket és az azok alátámasztására szolgáló bizonyítékokat megjelölni, az el készít tárgyaláson azonban - az állandó bírósági gyakorlat alapján – mégsem utasíthatja vissza a bíróság a felek támadási és védekezési eszközeit. 4 Ob 50/06 s = Zak 2006/443 = RZ 2006/293; 7 Ob 96/05 a = RdW 2005/838 = EfSlg 112.100; 7 Ob 253/04 p = EvBl 2005/126; Rechberger – Simotta 2010, 236. o.

²⁰⁹ FashingKomm 2003, Schragel, 854. o.

²¹⁰ Oberhammer – Domej 2008, 67. o.

²¹¹ Oberhammer – Domej 2008, 67. o.

²¹² A novációs tilalom nem Franz Klein találmánya, az már a XVI-XVII. századi perrendtartásokban is jelen volt. Klein érdeme ennek az átvételében volt, amely – Rechberger szerint – az eshet ségi elv eltörlésével koránt sem tekinthet magától értet d nek. Rechberger 2012, 7. o.

²¹³ Oberhammer 2004, 228. o.

²¹⁴ Rechberger 2012, 8. o.

²¹⁵ Rechberger szering ennek köszönhet , hogy az osztrák pertartam világviszonylatban is el kel helyen szerepel. Rechberger – Simotta 2010, 236. o.; Rechberger 1998, 65. o. Jelinek 1991, 48. o.; Oberhammer 2004, 228. o.

d) A per szerkezetének átalakulása az öZPO novelláiban

Az 1895. évi öZPO az eljárás szerkezetének kialakításával is próbálta a hatékonyságot megvalósítani. A bíróság a törvényszéki eljárásban eredetileg kizárólag tanácsban járt el, amely fontos kihatásokkal volt a per szerkezetére is. A hatékonyság jegyében a törvény nem követelte meg a bíróságtól, hogy – az „els tárgyaláson” – tanácsban járjon el és így állapítsa meg a perel feltételek hiányát, vagy az alperes mulasztása esetén ennek jogkövetkezményeit. Az volt ugyanis a koncepciója, hogy a társas bíráskodásnak ott van igazán jelentősége, ahol az ügy érdemét érintő kérdések merülne fel, az „érdemi” tárgyaláson. A bíróság ezért ezeknek a kérdéseknek az elbírálására els tárgyalást (*erste Tagsatzung*) tart, amelynek tehát sajátos szervezési és rendszerezési funkciót szántak.²¹⁶ Az eredeti elképzelés szerint ezen a tárgyaláson – lévén az ügy érdemét a tárgyalás nem érintheti – nem volt szükség arra, hogy a bíróság tanácsban járjon el, ezáltal bírói munkaidőt spórolva meg. Az els tárgyalás legfőbb feladata annak megállapítása volt, hogy további eljárásra sor fog-e kerülni. Amennyiben ugyanis az alperes nem jelent meg ezen a tárgyaláson, úgy mulasztási ítélet kibocsátásának volt helye. Emellett a felek egyezségkötésére is lehetőség volt, amelynek sikere esetén ugyancsak nem került sor az ügy érdemi tárgyalására. Az els tárgyalásnak a másik célja pedig a perel feltételek hiányának megállapítása volt.

A gyakorlatban az els tárgyalást a bíróságok nagyon szűk időkeretekkel hirdették meg (ún. „*Durchruftermin*”), hogy minél több ügyben lehessen egyetlen tárgyalási napon az els tárgyalást lefolytatni. Ez abból a felismerésből alakult ki, hogy az alperesek egy része egyáltalán nem jelent meg az els tárgyaláson, így velük szemben mulasztási ítéletet lehetett kibocsátani.²¹⁷ Ezért a cél az lett, hogy lehetőség szerint minél több ügy sorra kerüljön, és ha lehetséges, akkor ilyen módon befejeződjön. Ennek ugyanakkor az lett az eredménye, hogy az els tárgyalás békéltető funkciója kiüresedett, hiszen ilyen körülmények között az egyezségkötésre kevés esély mutatkozott.²¹⁸ Éppen ennek eredményeként engedte meg az öZPO 1983-as novellája, hogy a bíróság döntsön arról, hogy els tárgyalást tart-e, vagy helyette az alperest felszólítja, hogy az ellenkérelmét írásban tegye meg. Ilyenkor a mulasztási ítélet kibocsátásához már az els tárgyalást sem kellett tartani, hiszen az ellenkérelem benyújtására adott határidő eredménytelen eltelte esetén az kibocsátásra került.

---

²¹⁶ Fasching 1982, 174. o.

²¹⁷ Ballon 1999, 138. o.

²¹⁸ Oberhammer – Domej 2008, 65. o.

Oberhammer megállapítása szerint bár az első tárgyalást azért vezették be, hogy növelje a hatékonyságot, de a valóságban kiderült, hogy ez mennyire nem működött hatékonyan. Az öZPO 2002-es novellája végül el is törölte azt és a helyét átvette egy sokkal szélesebb funkciójú új intézmény, az előkészítő tárgyalás (*vorbereitende Tagsatzung*).²¹⁹ Ezen már nem csak a felek egyezségkötésének megkísérlésére és eljárási kérdésekben való döntésre kerülhet sor, de a felek kihallgatására is annak érdekében, hogy a bíróság tisztázhassa a bizonyítandó tényállás homályos pontjait, valamint megtervezhesse az eljárás későbbi menetét. Éppen ennek érdekében az előkészítő tárgyaláson felfüggesztve szabályként a feleknek részt kell venniük, akiket a bíróság ekkor ki is hallgathat.²²⁰

Az első tárgyalás funkcióvesztésében és feleslegessé válásában ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy idő közben a peres eljárások jelentős részben fizetési meghagyással indulnak, másrészt pedig az eljárásban egyesbíró jár el.²²¹ Ilyen körülmények között egyrészt a fizetési meghagyásos eljárás látja el azt a feladatot, hogy a vitás ügyeket elkülönítse a nem vitatottaktól, másrészt pedig az egyesbíró általánossá válásával megszűnik annak indoka, hogy egyes eljárási kérdéseket miért kell elkülöníteni az ügy érdemében való döntéstől.

e) Az 1895. évi öZPO megítélése

Az osztrák polgári perrendtartást, közel 110 éves fennállása alatt – nemzetközi összehasonlításban – viszonylag kevés alkalommal módosították és a módosítások ezekben az esetekben sem érintették az eljárás koncepcióját és főbb szabályait.²²² *Franz Klein* munkáját az utókor nagy becsben tartja, amelyről fontosabb „évfordulókon” meg is állapítják, hogy továbbra is megfelel a kívánalmaknak. *Fasching* 1988-ban – *Klein* halálának 60. évfordulóján – állapította meg, hogy az öZPO olyan jól működik, hogy gyökeres változtatások bevezetésére nincs szükség,²²³ amely megállapítást *Rechberger* 2012-ben megerősít.²²⁴

²¹⁹ Oberhammer – Domej 2008, 65. o.

²²⁰ Rechberger – Simotta 2010, 410. o.

²²¹ A társas bíraskodást az öZPO 1914-es (Reichsgesetzblatt 1914/118), 1983-as (Bundesgesetzblatt 1983/135) fokozatosan háttérbe szorították.

²²² Fasching 1990, 37. o.

²²³ Fasching 1988, 110. o.

²²⁴ Rechberger 2012, 9. o.

Az eljárás gyorsasága kérdésében a szerzők további két dologban egyetértenek. Egyrészt, hogy Ausztriába jó a pertartam, másrészt, hogy nem a jogi szabályokkal, hanem annak gyakorlatával van a baj.²²⁵

3. Franciaország

a) A perek előkészítése a liberális francia perjogban

A francia polgári eljárásban a törvényszéki rendszer eljárásban hagyományosan a feleknek az uralma érvényesült, akiknek az 1806. évi *Code de procédure civile* alapján a per tárgya feletti rendelkezésén túl a per vezetésére is kiterjedt a befolyásuk.²²⁶ Ennél fogva nagymértékben a feleken és képviselőiken múlt, hogy gyorsítják vagy elhúzzák az eljárást.²²⁷ Ezzel párhuzamosan pedig a bíró hatalma a pervezetés körében gyenge volt, amely így rendkívül hosszú pertartamhoz vezetett. Bár a tudomány oldaláról már a XIX. század végén megfogalmazódtak kritikák,²²⁸ mégis csak 1935-től történtek szórványos kísérletek a helyzet megváltoztatására, a helyzet azonban jelentős részben változatlan maradt egészen 1965-ig.²²⁹ Mivel a törvényszék előtti per szerkezetéből adódóan az előkészítő szakasz a legfontosabb és leghosszabb része az eljárásnak, ezért a pertartam rövidítésére irányuló reformok is elsősorban ezt érintették.²³⁰

A francia eljárásjogban *kiemelkedő jelentősége van az előkészítő szakasznak (l'instruction de l'affaire)*, hiszen ebben kell a szükséges eljárási lépéseket megtenni ahhoz, hogy az ügy tárgyalásra és döntéshozatalra alkalmas legyen (*mise en état*). Ennek a formája a különböző típusú bíróságok esetében eltérő volt.²³¹ Míg a békebíró előtti eljárás szóbeli, a törvényszék előtti rendszer eljárás megosztott és annak első szakasza (*instruction*) írásbeli, míg a tárgyalás szóbeli.²³² „A kereset benyújtása, az alperes megindézése, a bizonyítékok összegyűjtése, beleértve a tanúk és a szakértők kihallgatását is, a bíróság közreműködése nélkül zajlott. Az

---

²²⁵ Jelinek szerint Ausztriában a pertartam jó, bár nem olyan gyors, mint ahogy azt Franz Klein elképzelte. Ezen a helyzeten a perkoncentráció és a preklúziós eszközök gyakoribb alkalmazásával lehetne változtatni. Jelinek 1991, 48. o.; Oberhammer szerint pedig Franz Klein óta a helyzet változatlan abban a tekintetben, hogy ha a bíró eltökélt abban, hogy gyorsan befejezze az eljárást, akkor az eljárási szabályok megfelelő eszközöket adnak ehhez a kezébe. Amennyiben viszont a bíró nem tesz ellene, akkor az összes reformot követően is az ÖZPO lehet segítenet ad a feleknek arra, hogy elhúzzák az eljárást. Oberhammer – Domej 2008, 67. o.

²²⁶ Kengyel 2003, 39. o.

²²⁷ Schmidt 2010, 106. o.

²²⁸ Jolowicz 2003, 290. o.

²²⁹ Cadet 1999, 314. o.

²³⁰ Fischer 1990, 33. o.

²³¹ Cadet 1999, 299. o.

²³² Larivière 1997, 743. o.

introduction lebonyolítása az ügyvédek (*avoué*), a bírósági végrehajtók (*huissiere*) és a kiküldött bíró feladata volt, a törvényszék előtti tárgyalásra (*audience*) csak a rendkívül alapos és hosszadalmas írásbeli előkészítés után kerülhetett sor.²³³ Fischer szerint az eljárásnak ilyen szakaszos megosztása (*introduction, instruction, audience*) a „*principe accusatorie*” elvére vezethet vissza. Eszerint ugyanis a peranyag előkészítésére és a döntés meghozatalára szolgáló szakaszok között éles különbséget kell tenni. Míg az első ugyanis kizárólag a felek feladata volt (*da mihi factum...*), addig a döntés meghozatala a bíró feladatkörébe tartozott (*...dabo tibi jus*).²³⁴ Ez a megosztottság a későbbiekben is megmaradt, viszont a perek elhúzódnak megakadályozása érdekében a törvényszék (*Tribunal de Grande Instance*) előtti eljárásban megkísérelték a tárgyalás előkészítésének szakaszát megreformálni. Erre speciális bírói funkció beiktatásával és a bírói hatalom növelésével tettek kísérletet.

A pergyorsítást célzó folyamat 1935-ös módosításokkal vette kezdetét. A cél az volt, hogy a feleket együttműködésre vegyék rá, ennek eléréséhez pedig felügyeleti szerepkörrel²³⁵ létrehozták a '*juge chargé de suivre la procédure*' nevű speciális bírót. Ennek a bírónak az volt a feladata, hogy „nyomon kövesse” az eljárás alakulását. Ennek keretében megidézhette a feleket és az ügyvédeiket, de nem hozhatott rájuk nézve kötelező határozatot. A hagyományos felfogásától, miszerint az eljárás a felekhez tartozik és a bírónak nincs befolyása az *instruction* szakaszában, nem történt elmozdulás. Ez az attól való félelemmel magyarázható, hogy „máskülönben a bíró elfelejtené, hogy nem más, mint csak a magánérdekek döntőnöke”.²³⁶ Jolowicz szerint nem meglepő módon ez a „bátortalan” kísérlet, hogy a felek hatalmát és a bírói kontrollt ilyen módon kombinálják nem vezetett eredményre.²³⁷

Közel harminc évvel később, az 1965-ös reform bevezette a '*juge de la mise en état*' nevű előkészítésért felelős bírót, amely elődjével szemben már valódi hatalommal is rendelkezett. A lényeg az volt, hogy ez a bíró átvegye a felektől az irányítást az előkészítés szakaszában és ehhez különböző eszközöket is kapott. A felekre kötelező határozatokat hozhat és be nem tartásukat szankcionálhatja. Határidet tekinthet és az előkészítésre vonatkozó utasításokat

---

²³³ Kengyel 2003, 34. o.

²³⁴ Fischer 1990, 20. o.

²³⁵ Schmidt 2010, 106. o.

²³⁶ Jolowicz 2003, 290. o.

²³⁷ Jolowicz 2003, 290. o.

adhat. Amikor pedig tanú kihallgatására kerül sor, határozza meg, hogy melyek a bizonyítandó tények és is hallgatja ki a tanút.²³⁸

Eleinte a feladata csak az el készít eljárás technikai lefolytatására irányult, ennek eredményeit a döntéshozatal érdekében a *juge rapporteur* foglalta össze. Ez a rendszer nem bizonyult elég rugalmasnak és ezért a per elhúzódsához vezetett.²³⁹ Az 1965-ös és az 1967-es módosítások után nem lehetett egyértelm en megmondani, hogy az el készítést vezet bírónak a feladata tisztán adminisztratív jelleg -e, vagy a tartalmi el készítésben is közrem ködhet. Az 1971-es *nouveau code de procédure civile* ezt egyértelm vé tette és a formális lebonyolításán túl a tárgyalás el készítéshez tartalmi feladatait is rábízta.²⁴⁰

Ezzel a folyamattal a francia eljárásjog is *eltávolodott a liberális permodellt l*. A reformok a francia eljárás legfontosabb és legterjedelmesebb részének fokozatosan egy aktív bíró irányítása alá helyezték. A felek és a bíróság közötti viszony természetét az új polgári eljárásjogi törvény az „együttm ködés alapelvében” definiálja. Az e mögött meghúzódsó gondolat az, hogy az eljárás vezetése a bíróságot és a feleket együtt illeti meg: bár az eljárás a felek kezében van („*conduisent l’instance*”), de az eljárás mikénti lefolytatásáról a bíró dönt („*veille au bon déroulement de l’instance*”).²⁴¹

b) Eljárási útvonalak a francia polgári eljárásjogban

A francia polgári eljárás több szinten is differenciál az ügyek között. Egyik oldalról a per tárgya alapján különböz bíróságok járnak el, mindegyik a saját eljárási szabályai alapján. Ezen túl pedig különböz eljárási útvonalakat is megkülönböztethetünk a törvényszék el tti eljárásban.

Az általános els fokú hatásköre a törvényszéknek (*Tribunal de Grande Instance*) van, amely azonban vagyoni jogi ügyeknél általában csak 10.000 € feletti pertárgyérték esetén jár el, illet leg pertárgyértékre tekintet nélkül az ingatlanokat érint jogvitákban. A *Tribunal d’instance* f ként a 4.000-10.000 € közötti személyiségi és vagyoni jogi ügyekben jár el els fokon. A 4.000 € alatti ügyekben a közösségi bíróság (*Juridictions de proximité*) jár el. Ezen kívül pedig speciális bíróságok, úgy mint a kereskedelmi bíróság (*Tribunal de Commerce*) is

---

²³⁸ Jolowicz 2003, 291. o.

²³⁹ Fischer 1990, 66. o.

²⁴⁰ Fischer 1990, 69. o.

²⁴¹ Ferrand 2005, 11. o.

m ködik. A francia bírósági szervezetben a fellebbezéseket egységesen a *Cour d'Appel* bírálja el. A közösségi bíróságok által hozott döntésekkel szemben általánosságban azonban nincs fellebbezésre lehetőség.²⁴²

A tárgyalás előkészítést a törvény a különböző bíróságok előtt eltérő módon szabályozza. Míg a *Tribunal d'instance* előtti ügyekben a bíróság egy osztatlan és szóbeli eljárás keretében készíti elő és bírálja el az ügyeket, addig a törvényszék és a fellebbviteli bíróság előtti ügyekben a törvény egy elkülönült eljárási szakaszban, kijelölt bíró segítségével bonyolítja le a tárgyalás előkészítést, amely nagymértékben írásbeli.²⁴³ A törvényszék előtti eljárásban ezen túlmenően eltérő eljárási útvonalak állnak a bíróság rendelkezésére, annak érdekében, hogy a konkrét ügy bonyolultságára tekintettel, a jogvita sajátosságainak leginkább megfelelő eljárás álljon rendelkezésre a per előkészítésére. Ugyanakkor bármelyik bíróság is járjon elő, a tárgyalás előkészítés szakaszának minden esetben ugyanaz a célja, hogy *az ügyet döntéshozatalra alkalmas állapotba hozza.*²⁴⁴ Továbbiakban a törvényszék eljárásával fogunk részletesebben foglalkozni.

A törvényszéki eljárás alapvetően két úton indulhat elő, egyrészt a felperes keresetlevele (*assignation*), vagy a felek közös kérelemére (*requête conjointe*). A felperes keresetlevelét a bírósági végrehajtó kézbesíti az alperesnek, amelyre az köteles ugyanilyen módon reagálni (*conclusions en réponse*). A felek periratai tartalmazzák a felek kérelmeit, azok alátámasztására szolgáló tényeket és végül a bizonyítékok felsorolását. A felek egymásnak küldött iratairól egy másolatot a bíróságnak is megküldenek a felek. Az eljárás során számos iratváltásra sor kerülhet, amely a kibogozhatatlanságig bonyolíthatja az ügyet. Ennek megelőzésére és a bíró munkájának elősegítése érdekében a törvényhozó 1998-ban előírta, hogy mindegyik fél köteles a bírósághoz eljuttatni a saját periratainak összefoglalóját (*conclusions récapitulatives*). Amennyiben az ügyvéd nem végzi elő ezt a „*intellektuális összefoglalást*”, akkor a szankció igen szigorú, ugyanis a bíróság kizárólag a fél utolsó perirata alapján fogja az ügyet elbírálni²⁴⁵ és úgy tekintik, hogy a korábbi érveiről a fél lemondott.²⁴⁶

---

²⁴² Schmidt 2010, 49. o.

²⁴³ Cadet 1999, 299. o.

²⁴⁴ Cadet 1999, 299. o.

²⁴⁵ Ferrand 2005, 14-15. o.

²⁴⁶ Jolowicz 2003, 294. o.

Annak érdekében, hogy a bírósági eljárás formálisan megkezdődjön a felperesnek meg kell küldenie a keresetlevelének másolatát a bíróságnak legkésőbb a másik félnek való kézbesítéstől számított négy hónapon belül. Ezután az ügyet regisztrálják a bíróság nyilvántartásában,²⁴⁷ majd a bíróság elnöke a feleket megidézi a tárgyalás-előkészít meghallgatásra és kijelöli az eljáró tanácsot (*fixation et distribution*).²⁴⁸ A kitöltött tárgyalás-előkészít meghallgatáson (*audience d'appel des causes*) az eljáró tanács elnöke beszél az ügyvédekkel.²⁴⁹ Ezt a meghallgatást Ferrand egyenesen „*conférence du président*” megjelöléssel írja le, amellyel a bíróság elnökének és a felek ügyvédeinek perbeszédére utal. Ebben a tanács elnöke megkísérli az ügyvédek közreműködésével megítélni, hogy melyik eljárási útvonal felelne meg leginkább a per sajátosságainak.²⁵⁰ Ebben a döntésében elsődlegesen a per iratanyagára és az ügy bizonyítékaira támaszkodik. A tanács elnöke formálisan két, de tartalmilag három eljárási út között választhat. Ez tisztán igazgatási döntésnek (*purement administrative*) minősül, így külön fellebbezéssel nem támadható meg.²⁵¹

A bíróság elsődlegesen az alapján dönt, hogy milyen eljárási lépések szükségesek ahhoz, hogy az előkészítési szakaszt lezártnak nyilváníthassa (*cloture d'instruction*) és az ügyet tárgyalásra bocsáthassa. Amennyiben a tényállás nem szorul tisztázásra és az ügy döntésre alkalmas (*prête à être jugée*), akkor a bíróság a rövid utat (*circuit court*) választja. Erre elsődlegesen egyszer több megítélésű ügyekben kerül sor, ha a tényállás egyértelmű²⁵² felek megfelelően informálták egymást a követeléseikről és azok alátámasztására szolgáló bizonyítékokról,²⁵³ vagy ha az alperes annak ellenére nem jelent meg a bíróság előtt, hogy a felperes idézését megkapta.²⁵⁴ Ilyenkor a tanács elnöke meghozza az előkészítési eljárást lezáró határozatát és kijelöli a tárgyalás időpontját, amely elméletileg akár aznap is lehet.²⁵⁵

---

²⁴⁷ Schmidt 2010, 115. o.

²⁴⁸ Fischer 1990, 13. o.

²⁴⁹ Schmidt 2010, 115. o.

²⁵⁰ Ferrand 2005, 16. o.

²⁵¹ Fischer 1990, 14. o.

²⁵² Schmidt 2010, 116. o.

²⁵³ Ferrand 2005, 18. o.

²⁵⁴ A francia eljárásjogban, ha az alperes elmulasztja a bíróság előtti megjelenést, akkor a bíróság az ügy érdemében döntést hoz, ugyanakkor csak annyiban ad helyt a felperes követelésének, amennyiben azt érvényesnek és megalapozottnak tartja. Amennyiben a felperes mulasztja el a bíróság előtti megjelentést, úgy az alperes kérheti a bíróságot, hogy érdemben hozzon ítéletet. A bíróság ugyanakkor dönthet úgy is, hogy elhalasztja a döntéshozatalt és egy újabb meghallgatást tart ki. Amennyiben pedig egyik fél sem jelenik meg a bíróság előtt, vagy nem a szükséges eljárási lépéseket határidőre nem végzik el, úgy a bíróság a felek figyelmeztetése után vagy döntést hoz az ügy érdemében, vagy leveszi az ügyet az ügyek listájáról és ezzel megszünteti az eljárást. Schmidt 2010, 116-117. o.

²⁵⁵ Ferrand 2005, 18. o.

A *középs eljárési útvonalat (circuit moyen)* akkor veszi a bíróság igénybe, ha az ügyvédekkel való találkozás után a tanács elnöke úgy ítéli meg, hogy további periratok, vagy bizonyítékok benyújtására lenne szükség ahhoz, hogy az ügy tárgyalásra alkalmas legyen. Ilyenkor a bíróság egy újabb el készít meghallgatást t z ki és felhívja a feleket, hogy újabb periratokat nyújtsanak be, újabb bizonyítékokat nevezzenek meg. Amennyiben ez eredményre vezet, úgy a bíróság a korábbi leírta szerint jár el és lezárja az el készít szakaszt. Abban az esetben viszont, ha az ügy mégis bonyolultabb megítélés , mint amilyennek el zetesen t nt, akkor a tanács elnöke kijelölheti a tárgyalás el készítéséért felel s bírót és az ügy a hosszú eljárési úton halad tovább.²⁵⁶

Az el z két útvonal közös abban, hogy abban *nem vesz részt a tárgyalás el készítéséért felel s bíró,*²⁵⁷ hanem a tanács elnöke az ügyvédekkel együttm ködve készíti el az ügyet. A hosszú eljárési útvonal a komplex jogviták megfelelő el készítésére szolgál. Ekkor egy speciális bíró (*juge de la mise en état*) vezetésével el kezd dik az eljárás egy új szakasza, a formális tárgyalás-el készít szakasz (*instruction*).²⁵⁸ Ennek a szakasznak az a feladata, hogy az el készít bíró az ügyet döntéshozatalra alkalmassá tegye. Ennek érdekében figyeli a felek iratváltásait és a felek az összefoglaló iratokat benyújtására utasítja,²⁵⁹ közrem ködik a feleknél, vagy harmadik személynél lév okiratok összegy jtésében,²⁶⁰ szakért t rendelhet ki és tanúkihallgatást tarthat.²⁶¹ Ezen túlmen en megidézheti az ügyvédeket, hogy tisztázzák a követeléseiket, valamint személyesen a feleket is meghallgathatja.²⁶² A formális pervezetés mellett a bíróság az ügy érdemébe is beavatkozhat, így különösen rákérdezhet olyan tényekre, amelyeket a felek a periratokban nem neveztek meg, valamint felhívhatja az ügyvédeket, hogy tisztázzanak bizonyos ténybeli, vagy jogi kérdést, amely az ügy elbírálásához szükséges.²⁶³ Emellett pedig megkísérelheti a felek békéltetését is.²⁶⁴

Amennyiben az ügy alkalmas a tárgyalásra, úgy az el készít bíró meghozza az err l szóló döntését (*ordonnance de cloture*) és a tárgyalásra elkészíti az ügy összefoglalóját.

---

²⁵⁶ Ferrand 2005, 18. o.

²⁵⁷ A törvényszék el tti eljárásban a *juge de la mise en état*, a fellebbviteli bíróság el tt pedig a *conseiller de la mise en état*. Ferrand 2005, 18. o.

²⁵⁸ Schmidt 2010, 118. o.

²⁵⁹ Fischer 1990, 74. o.

²⁶⁰ Schmidt 2010, 118. o.

²⁶¹ Giorgiantonio 2009, 15. o.

²⁶² Fischer 1990, 79. o.

²⁶³ Ferrand 2005, 19. o.

²⁶⁴ Schmidt 2010, 118. o.

c) Az *ordonnance de clôture*

A perelhúzóadás megakadályozása érdekében a francia eljárásjogban is megjelentek a kísérletek arra, hogy megfelelő keretek között kerüljön sor a tények és bizonyítékok elterjesztésére. Ennek eszközévé a törvényszéki eljárásban a tárgyalás elkészítésének szakaszát lezáró *ordonnance de clôture* vált.

Az 1806. évi *Code de procédure civile* kezdeti időszakában a felek kezében volt a tárgyalás elkészítés lezárása.²⁶⁵ „A bíróság a tárgyalást nem hivatalból, hanem a felek indítványára teszi ki. Ehhez arra volt szükség, hogy valamelyik ügyvéd az ún. *placet* benyújtásával az ügyet bejegyeztesse a tárgyalási regiszterbe (*rôle général*).”²⁶⁶ A bíróság hivatalból nem zárhatta le a tárgyalás elkészítésének szakaszát, ha úgy gondolta, hogy az készen áll a tárgyalásra. 1965-ig az egyetlen követelmény az volt, hogy a felek az utolsó periratokat legkésőbb tíz nappal a tárgyalás előtt nyújtsák be, amely azonban különböző visszaélésekhez vezetett.²⁶⁷ Jelentős változásokat hozott ebben a tekintetben az 1965-ös reform, amely alapján a tárgyalás-elkészítő bíró (*juge de la mise en état*) – az *ordonnance de clôture* kibocsátásával – hivatalból lezárhatta az elkészítő eljárást.²⁶⁸ A cél az volt, hogy olyan rugalmas megoldást alakítsanak ki, amelyben a tárgyalás elkészítését végző bíró az eljárás sajátosságaira figyelemmel tudja lezárni a tárgyalás elkészítését és ezzel kizárni további iratváltásokat. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a felek lehetőleg gyorsan elterjesszék az ügy lényeges elemeit, ehhez pedig a korábbi gyakorlatban élt, véget nem érő iratváltásoknak akartak véget vetni.²⁶⁹

A rövid és a közepes eljárási útvonalak esetén a tanács elnöke bocsátja ki ezt a határozatot, a hosszú eljárási útvonal esetében a tárgyalás elkészítéséért felelős bíró. Ilyenkor a tárgyalás elkészítésének szakasza az határozatával ér véget, amelyet akkor hoz meg, ha az ügy a döntéshozatalra megfelelően el van készítve, vagy ha valamelyik fél elmulasztja határidőre elvégezni valamely eljárási feladatát. Ilyenkor ez a határozat szankcióként funkcionál.²⁷⁰ A lezáró határozatnak fontos eljárási hatása van: *ezt követően új írásbeli beadvány, vagy új*

---

²⁶⁵ Fischer 1990, 102. o.

²⁶⁶ Kengyel 2003, 41. o.

²⁶⁷ Ferrand 2005, 16. o.

²⁶⁸ Fischer 1990, 103. o.

²⁶⁹ Fischer 1990, 104. o.

²⁷⁰ Schmidt 2010, 118. o.

bizonyíték joghatályosan nem terjeszthet el. Az el készít bíró határozata pedig fellebbezéssel nem támadható.²⁷¹

Ezt az első látásra szigorú jogintézményt azonban egy kivételszabály fellazítja. A törvény ugyanis lehet vé teszi, hogy a határozat meghozatalát követően felmerül komoly okból a bíróság hivatalból, vagy valamely fél kérelmére visszaküldje az ügyet az el készít bíró elé.²⁷² Fischer meglátása szerint a gyakorlatban ezt a lehetőséget a bíróságok fel is használják, ha úgy látják, hogy ezzel egy későbbi fellebbezést el tudnak kerülni, amelynek egy meglehetősen engedékeny gyakorlat lett az eredménye.²⁷³ Ezt a francia eljárásjognak az anyagi igazsághoz való viszonyával magyarázza.²⁷⁴

d) Rugalmasság és arányosság a francia eljárási szabályokban

Ahogy az előzőekben láthatjuk a francia eljárásjogban kiemelkedő jelentőséget kap az *arányosság és a rugalmasság*. Guy Canivet, a francia semmít szék elnöke írt az ezredfordulón egy tanulmányt,²⁷⁵ amelyben annak a véleményének ad hangot, hogy a hatékonyság megvalósításához a bíróságoknak minden ügyet a jogvita sürgősségére és bonyolultságára tekintettel kellene elbírálnia.²⁷⁶ Cadet is rámutat, hogy „az eljárás egyszer sítése kéz a kézben járnak az eljárás rugalmasabbá tételével”.²⁷⁷ Szerinte a sürgőségi esetek gyors döntést igényelnek, amelyet a *référé* és ex parte határozatok tudnak biztosítani, a bonyolult ügyek elbírálásánál pedig fontos szerep jut az el készít szakasznak, különösen a különböző eljárási útvonalaknak.²⁷⁸ A rugalmasságot szolgálja az is, hogy az eljárási határidőket az ügy sajátosságaira tekintettel az el készít bíró határozza meg. „A francia jog már nem határoz meg általános határidőket, azokat az ügy természetére, sürgősségére és komplexitására tekintettel alakítják ki.”²⁷⁹ Egyes bíróságokon erre kialakították az ún. eljárási szerződést (*contrat de procédure*), amelyben a bíró és a felek megállapodnak az eljárás ütemtervében és a különböző határidőkben.²⁸⁰

---

²⁷¹ Ferrand 2005, 16. o.

²⁷² Ferrand 2005, 17. o.

²⁷³ Fischer 1990, 107. o.

²⁷⁴ Fischer 1990, 127. o.

²⁷⁵ Lásd: Guy Canivet: *Le spectre de la société contentieuse*, in *Mélanges Cornu*, Paris, PUF, 1994

²⁷⁶ Ferrand 2005, 12. o.

²⁷⁷ Cadet 1999, 317. o.

²⁷⁸ Cadet 1999, 317. o.

²⁷⁹ Ferrand 2005, 19. o.

²⁸⁰ Ferrand 2005, 21. o.

Az el készít bíró szerepe rendkívül fontos a francia eljárásjogban, és ahogy erre Ferrand is szemléletesen mutat rá, azzal, hogy az el készít eljárást az ügyek sajátosságaikra képes szabni (*personnalisation du rythme des affaires*) „megfelel ritmust” tud adni a pernek.²⁸¹ Ugyanakkor a francia igazságszolgáltatás rendkívül magas ügyforgalma miatt és ezen belül is az el készít bíró rendkívül magas terhelésének köszönhetően a gyakorlatban alig tudja alkalmazni a rendelkezésére álló eszközöket.²⁸² De Vos szerint a korábbi liberális hagyományok továbbélésének is köze van ahhoz, hogy a tárgyalás el készítéséért felel s bíró nem vállal fel olyan aktív szerepet.²⁸³ Schmidt azonban végeredményben pozitívként tekint a változtatásokra. Szerinte a korábbiakhoz képest nagy el relépés, hogy a bíróság legalább azokban az ügyekben, amelyeket fontosnak tart, valóban befolyásolni tudja az ügy menetét.²⁸⁴

4. Egyesült Királyság

a) Az angol polgári eljárás és a Woolf reform

Az angol polgári eljárás mai képét nagyban az 1999-es Woolf reformnak²⁸⁵ köszönheti, amely lényeges változásokat hozott a bíróság és a felek viszonyában. 2013-ban további változásokat hozott a Jackson reform, amely azonban nem eredményezett a Woolf reformhoz hasonló változásokat. A módosítások jelent s részben a költségek csökkentésére irányultak és csak visszafogottabban célozták a perek gyorsítását. Az alábbiakban els dlegesen Woolf reform újításaira térünk ki, de a Jackson reform által módosított szabályoknál jelezzük a változásokat.

A Woolf reform eredményeként a bíróság kiterjedt pervezetési jogosítványokat kapott, amelyeket els dlegesen a tárgyalás el készítés (*pre-trial*) szakaszában gyakorolhat. A bonyolultabb ügyekre alkalmazandó eljárástípusban (*multi-track*) az ún. *case management*²⁸⁶ keretében, egyébként pedig az ún. útmutatásokon (*directions*) keresztül kell az eljárás irányát kijelölnie és a felek cselekményeit kontrollálnia. A korábbi passzív bírói szerepkört aktívabb váltotta fel és ezzel együtt a felek korábban szinte korlátlan rendelkezési jogát ésszer

---

²⁸¹ Ferrand 2005, 20. o.

²⁸² Schmidt 1990, 116. o.; Cadiet 1999, 308. o.; Ferrand 2005, 19. o.

²⁸³ de Vos 1999, 219. o.

²⁸⁴ Schmidt 1990, 116. o.

²⁸⁵ Az ezredfordulón az angol polgári eljárásjog talán legnagyobb reformját valósították meg, amelyet a kidolgozásával megbízott Lord Woolf után, "Woolf reformnak" is szoktak hívni. Ez a módosítás jelent sen érintette a felek rendelkezési jogát, a bíró szerepét és az ügycsoportok megkülönböztetését is.

²⁸⁶ Andrews 2000; Woolf 1995, 4. fejezet

korlátok közé szorították. Így Angliában is megvalósult az Európában már korábban is tapasztalható *közeledés a szociális permodellhez*.²⁸⁷ Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az angol bíró, a német, vagy osztrák kollégájához hasonló szerepkörbe került volna. Az angol polgári eljárásban továbbra is a felek képviselői játsszák a központi szerepet és a bíró feladata inkább csak a tevékenységük irányának és határainak kijelölése. Bonyolultabb ügyekben ezt a visszafogottabb részvételt felválthatja egy aktívabb, amelyben a bíró a *case management* keretében kezdeményező szereplővé válik az eljárásnak. A bíró passzívabb, míg az ügyvédek aktív szerepkörének *okait az ún. kontradiktórius rendszerben*²⁸⁸ (*adversary system*) kell keresni. A rendszer működésének kiindulópontja az, hogy a bíróság köteles a per során mindvégig passzív, semleges és inaktív maradni, hogy a szemben álló felek – Sir Jacob kedvenc kifejezésével élve „a jogi gladiátorok” – saját ügyükben a saját maguk módján pereskedjenek, alávétve magukat a jogszabályoknak és a bírósági gyakorlatnak. [...] Az angol bírónak inkább döntenök, mintsem a vizsgáló szerepét kell eljátszania. Ennélfogva nem veszi, sőt nem veheti át az eljárás egyetlen szakaszában sem a kezdeményezést a felektől vagy az ügyvédektől, akik a *party control* és a *party prosecution* elve alapján jogosultak és kötelezettek is arra, hogy az eljárás menete felett ellenőrzést gyakoroljanak.”²⁸⁹

Ezen túlmenően az angol polgári eljárás sajátosságai az esküdtszék igénybeviteléből fakadnak,²⁹⁰ így különösen a per éles megosztottsága is.²⁹¹ A polgári per két élesen elkülönülő részre osztható, a *pre-trial* és a *trial* szakaszra. A bíróság – más *common law* jogrendszerekhez hasonlóan – egy megszakítás nélküli, egységes és koncentrált szóbeli tárgyalás (*trial*) eredményeként dönt a vitatott jog- és ténykérdésekről.²⁹² Ehhez viszonyítva a *pre-trial* szakaszt röviden úgy írhatnánk le, hogy az egybefoglalja mindent, ami a perindítás és a tárgyalás között lezajlik. Ez az angol jogrendszer súlyponti része. Ebben kerül sor többek között a tényállás azonosítására (*identification of issues*), a bizonyítékok összegyűjtésére

²⁸⁷ Kengyel 2003, 302. o.

²⁸⁸ Az *adversary system* magyar fordításaként Kengyel által használt terminológiát alkalmazzuk, bár a magyar megfelelőként használt fogalomnak a korlátai tekintetében egyetértünk a szerzővel. „A magyar fordítás során a kontradiktórius rendszer kifejezést használjuk, noha tudjuk azt, hogy az *adversary system* nem csupán a kétoldalú meghallgatás kötelezettségét, az „*audiatur et altera pars*” elv megtestesülését jelenti, hanem a bíróság és a felek együttes működésének a keretét, amelyben az angol polgári igazságszolgáltatás legfontosabb alapelvei megvalósulnak.” Kengyel 2003, 75. o.

²⁸⁹ Kengyel 2003, 75-76. o.

²⁹⁰ 1876 előtt a polgári ügyekben – ha a jogvitában vitás ténykérdés volt – szinte mindig esküdtszékkel folyt az eljárás. Számos változás után végül 1973-tól a felek nagyon korlátozott esetben (rágalmas vagy csalás) kérhetik esküdtszék igénybevitelét és ekkor is a bíróság dönthet arról, hogy az nem jár-e túlzott elhúzódással. Jolowicz 2000, 378. o.

²⁹¹ Az angol eljárás sajátosságai közül többet, így különösen az eljárásnak ilyen típusú megosztását is az esküdtszék alkalmazása indokolta. Az esküdtkeket ugyanis nem lehet felaprózott tárgyalásokra újra és újra összehívni, így az egyetlen tárgyalásra történő koncentráció szükségszerű volt. Mára azonban a szükségszerű ségi helyzet szinte teljesen megszűnt, de az eljárás megosztása nem változott. Jolowicz 2000, 374. o.

²⁹² Charver 1990, 76. o.

(*disclosure*) és ha annak a feltételei adottak, akkor az eljárás „sommás” befejezésére (*summary judgments*). Mivel ez az eljárási szakasz teszi ki az angol polgári per túlnyomó részét és ebben van a feleknek mozgásterük perhúzó taktikákat is alkalmazni, így az elhúzódás is ezt a szakaszt érinti a pernek. Ebből következően nem meglepő, hogy a reformok is jelentős részben az eljárásnak ezt a részét módosították.

b) Perelhúzó az angol eljárásjogban

A *Woolf* reformot megelőzően a felek képviselői *küzd térként* tekintettek a polgári perre, ahol szinte minden megengedett volt.²⁹³ Ebben a küzdelemben olyan tényezők, mint a költségek és az idő nem játszottak szerepet. Ennek köszönhetően az általános vélekedés alakult ki, hogy az angol polgári per a kimagaslóan magas költségek, a bonyolultság és a perek elhúzódása jellemzi.²⁹⁴ Ezeket a problémákat már az 1988-as Civil Justice Review,²⁹⁵ valamint a *Woolf* jelentések²⁹⁶ is tartalmazták. Az alapvető problémát az angol jogirodalom nem a kontradiktórus rendszerben, hanem *az ügyvédek körében kialakult perhúzó gyakorlatban és az ezt megengedő bírói engedékenységekben jelölték meg*. *Zuckerman* szerint a perek elhúzódása és annak költségessége „nem az eljárási eszközök természetéből, hanem azok túlzott és aránytalan használatából és az azokkal való visszaélésből fakadnak”.²⁹⁷ Ezt az „eljárási fegyelemhez való sajátosan angol hozzáállás” tette lehetővé, amely eredményeként a bíróságok gyakran megbocsátották a feleknek és ügyvédeknek a szabályok megszegését és a per elhúzását.²⁹⁸ Ennek okait az angol fejlődéstörténetben találhatjuk meg. 1875 előtt a bíróságok az eljárási szabályokat szigorúan és mereven betartatták, amelynek köszönhetően azoktól való legkisebb eltérés is végzetes következményekkel járt. Emiatt a tárgyalás előkészítésének szakaszában rengeteg idő ment el a felek által folytatott „közbenes pereskedéssel” (*interlocutory activity*), amelynek köszönhetően az eljárások már azelőtt jelentősen elhúzódtak, hogy egyáltalán az ügy érdeméről egyetlen szó esett volna. Ezt a rendszert 1873-ban és 1875-ben bevezetett reformok eltörölték. Az új szabályozás mögött meghúzódó filozófia az volt, hogy a bíróságnak az ügy érdeméről kell döntést hoznia, ezért nem elfogadható, hogy a felek eljárási okokból veszítsék el a jogvitájukat. Ahogy erre *Zuckerman* rámutat „az ügy érdemén alapuló igazság elérésére tett dicséretes vágy azonban

---

²⁹³ *Woolf* 1995, 4. fejezet

²⁹⁴ *Michalik* 1999, 117. o.

²⁹⁵ *Andrews* 2013, 710. o.

²⁹⁶ *Woolf* 1995, *Woolf* 1996

²⁹⁷ *Zuckerman* 1995, 62. o.

²⁹⁸ *Michalik* 1999, 127. o.

paradox helyzetbe vezetett. Azzal, hogy a bíróság az anyagi igazságot az eljárási szabályok és bírósági utasítások betartatása fölé helyezte, a bíróság aláasta a szabályok normativitását, valamint saját képességét a perek irányítására. Végeredményben pedig az ügy érdemének vizsgálatán alapuló megközelítés hasonló problémákhoz vezetett, mint amelyekben próbált felülkerekedni: az eljárási kérdésekről tartott „közben meghallgatások” magas számához, hosszadalmas és költséges eljárásokhoz és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés korlátozottságához.”²⁹⁹

A reformok megpróbálták felülkerekedni ezen a helyzeten, fokozni az eljárási szabályok és a bírói utasítások normativitását, valamint megakadályozni a felek perhúzó magatartásait. Ennek érdekében a szankciók alkalmazásával kapcsolatosan új filozófia került kialakításra. Ezt követően azok „*automatikusan*” működnek. Amennyiben a bíróság olyan utasítást ad a feleknek, amelyben kilátásba helyezte valamely szankció alkalmazását („*unless order*”), akkor az a szankció automatikusan hatályba lép, amint az utasításban meghatározott határidő eltelik anélkül, hogy a fél eleget tett volna az abban foglaltaknak.³⁰⁰ A bíróságnak ezt követően nem kell a szankciót kiszabnia, ugyanis azt már maga az utasítás tartalmazta, annak kilátásba helyezésével, hogy az hatályba lép a határidő eredménytelen elteltével. Ezt követően a félnek kell kérnie a bíróságtól, hogy mentesítse őket a szankció alól. Erre az eljárási szabályok – a Jackson reform óta – egy „nyitott vég” szempontrendszerrel határoznak meg, amelyben ugyan konkrét szempontok is meg vannak jelölve, de a bíróság egyébként az „ügy összes körülményére tekintettel” mentesítheti a feleket a szankció alól.³⁰¹ A bíróság elsősorban költségszabályokon keresztül, valamint a felek támadásának, vagy védekezésének kizárásával szankcionálhatja a bírói utasítások megszegését. A kizárás (*striking out*) az angol eljárásjognak egy vegyes jogintézménye. Egyszerre alkalmazzák az olyan keresetek kizárására, amelyek nincs ésszerű alapja,³⁰² valamint annak a félnek a szankcionálására is, aki súlyosan megszegi a bírói utasítását. A kereset, az ellenkérelem, a viszontkereset, vagy azok bármely részét a bíróság kizárhatja.

---

²⁹⁹ Zuckerman 2005, 146. o.

³⁰⁰ Andrews 2013, 204. o.

³⁰¹ Andrews 2013, 204. o.

³⁰² Azzal kapcsolatosan, hogy ez összeegyeztethető-e az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkével a strasbourgi testület a *Osman v United Kingdom* (1998) ítéletében elször nemleges választ, míg később a *Z v United Kingdom* (2001) ítéletében pozitív választ adott, megállapítva, hogy nem zárja ki a felek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést egy ilyen eljárási szabály. Andrews 2010, 13. o.

A kérdés persze ekkor még nyitott volt, hogy vajon az új filozófiát a bíróságok mennyire teszik magukévá. Mára nyilvánvalóvá vált, hogy a szankció m ködési elvének egyszer módosítása nem változtatott a bíróságok hozzáállásán. *Sir Rupert Jackson* a bíróságok gyakorlatával kapcsolatban megállapítja, hogy azok esetenként indokolatlanul alkalmazzák a mentesítést, amelyen változtatni kell, ugyanis az eljárási fegyelmet a bíróságnak fenn kell tartania.³⁰³ Az általa készített jelentésben úgy foglalt állást, hogy a bíróságok túl toleránsakká váltak a késedelemmel és az utasítások megszegésével szemben, és ezzel anélkül okoznak károkat az igazságszolgáltatás m ködésében, hogy azzal tisztában lennének.³⁰⁴ *Zuckerman* is osztja ezt az álláspontot, szigorúan bírálva azokat a bírókat, akik a felek hanyag gyakorlatát tétlenül szemlélik.³⁰⁵ *Andrews* szerint a szankciók kiszabásával kapcsolatosan az jelentene megoldást, ha a szabályszegés alapján mérlegelnének. Álláspontja szerint különbséget kell tenni a szabályszegések között az alapján, hogy milyen károkat okoztak azokkal a felek. A kis késedelemért nem szabad drákói szigort alkalmazni.³⁰⁶ *Greenlade* a rendszerb l a kiegyensúlyozottságot hiányolta már a *Woolf* jelentés megjelenésekor is. Álláspontja szerint az angol eljárásjogban talán az egyik legnagyobb probléma, hogy nincsenek megfelelő szankciók. A bíró gyakran csak a felek támadásának, vagy védekezésének kizárását (*striking-out*) tudja elrendelni. A szankció kíméletlensége miatt azonban a bíróságok gyakran keresik a kivételeket annak alkalmazása alól.³⁰⁷

c) A perelhúzóds megakadályozásának eszközei a Woolf reformban

Woolf végs soron a *bíró szerepének átalakításában és az aktívabb pervezetésben* látta az angol eljárás problémáinak megoldását. A hagyományosan a felek közrem ködésével³⁰⁸ zajló tárgyalás el készítés (*pre-trial*) szakaszában a bíróságnak a reform óta aktívabb szerepet kell vállalnia és ezáltal törekednie kell az eljárás koncentrációjára. Az angol polgári perben a felek végzik el a bizonyítékok összegy jtését (*evidence collection*), a bíróság feladata els dlegesen a felek tevékenységének behatárolása, amelyet az ún. útmutatások (*directions*) segítségével

---

³⁰³ Lord Justice Jackson: *Achieving a Culture Change in Case Management* (2011), <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/lj-jackson-speech-achieving-culture-change-case-management.pdf> (2013.11.30.)

³⁰⁴ *Review of Civil Litigation Costs: Final Report* (2010), 397. o., <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf> (2013.11.30.)

³⁰⁵ *Zuckerman* 2013, 124.o.

³⁰⁶ *Andrews* 2013, 207. o.

³⁰⁷ *Greenlade* 1995, 130. o.

³⁰⁸ A felek dominanciájának kialakulását *Jolowicz* az esküdtszék igénybevételével indokolja. Álláspontja szerint ugyanis, ha a bíróság a tárgyalás el készítésében aktívan részt vett volna, úgy veszélybe került volna az esküdtszék függetlensége. *Jolowicz* 2000, 375. o.

végez el. Ezen kívül a *multi-track* ügyekben a bíróságnak a *case management* keretében aktívan közre is kell lépnie és biztosítani kell, hogy az eljárás „a vitás kérdésekre fókuszáljon, ne veszítse el irányát, ne ragadjon le és ne terelődjön el mellékes kérdésekre”.³⁰⁹ Ennek keretében arról is határozni kell a bírónak, hogy mely jogviták esetében szükséges tárgyalást (*trial*) tartani és melyeket lehet „rövidebb úton”, ún. „sommás döntések” (*summary judgment*) keretében elintézni. A bíróságnak tehát az ügy előkészítése során gyakran kezdeményező szerepet kell betöltenie, amelyhez azonban feltétlenül szükséges, hogy a peranyagot ismerje. *Jolowicz* megállapítása szerint a reform előtt a bírónak nem kellett a tárgyalást megelőzően áttanulmányozni az ügy iratait. Bár az „előolvasást” korábban is ösztönözték, az új rendszerben ez az eljárás nélkülözhetetlen elemévé vált.³¹⁰ A bírónak ugyanis ismernie kell az ügy részleteit ahhoz, hogy érdemben hozzá tudjon járulni annak koncentrálásához. *Sir Anthony Clarke* szerint a bírói pervezetés feladata a felek közötti valódi vita felismerése, amely előfeltétele annak, hogy a bizonyítékok összegyűjtését a bíróság megfelelően tudja limitálni.³¹¹ Ennek megvalósításához pedig *Sir Ruper Jackson* szerint feltétlenül szükséges, hogy a bíróság a meghallgatások előtt alaposan áttanulmányozza a per iratait.³¹² A bíróságnak a tárgyalás előkészítés szakaszában gyakorolt intézkedéseit az egyes eljárási útvonalaknál részletezzük.

Ahogy láthatjuk, az angol jogirodalom alapvetően a bíróság és a felek polgári perhez való viszonyára vezeti vissza azok elhúzódását. *Woolf* éppen ezért a bíróság és az ügyvédek polgári perhez való viszonyán kívánt változtatni. Az ismertetett célok megvalósítása érdekében egyrészt a felek, vagy még inkább azok jogi képviselőinek egymással szemben tanúsított magatartását kívánta a konstruktív együttműködés irányába elmozdítani. Ehhez bevezette az ún. *pre-action protocols* intézményét. Másrészt pedig a bírósági szerepét kívánta megváltoztatni. A bírói aktivitás növelésénél azonban egyidejűleg az igazságszolgáltatás erőforrásainak, különösképpen a bírói munkaadóknak a korlátozottságát is figyelembe vette. Éppen ezért nem minden eljárástípusra írt elő azonos mértékű bírósági közreműködést. Az egyszerűbb és kevesebb odafigyelést igénylő ügyekben kevesebb, míg a bonyolult ügyekben

---

³⁰⁹ Andrews 2013, 201. o.

³¹⁰ Jolowicz 2003, 287. o.

³¹¹ Sir Anthony Clarke: The Supercase – Problems and Solutions: Reflections on BCCI and Equitable Life, KPMG Forensic's Annual Law Lecture 2007, 12. o., http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/kpmg_speech.pdf (2013.11.30.)

³¹² Lord Justice Jackson: Achieving a Culture Change in Case Management (2011), 5. o., <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/lj-jackson-speech-achieving-culture-change-case-management.pdf> (2013.11.30.)

nagyobb aktivitást várt el a bíróktól. Ennek érdekében különböző eljárési útvonalak jöttek létre. Továbbiakban ezeknek az intézményeknek néhány sajátosságát mutatjuk be.

d) Perindítást megelőző együttműködés a felek között (pre-action protocols)

Az 1999-es reform egyik újítása az ún. *pre-action protocols* bevezetése volt, amely a feleket már a perindítást megelőzően együttműködésre kívánja ösztönözni. Ennek az intézménynek az elsődleges célja olyan helyzet megteremtése, amelyben a felek már a perindítást eltt megfelelő információval rendelkeznek ahhoz, hogy kölcsönösen kielégítő egyezséget köthessenek.³¹³ Abban az esetben pedig, ha erre mégse kerül sor, a várakozások szerint a protokollok használata nagyban hozzá fog járulni az eljárás koncentrálásán keresztül annak gyorsításához is. *Woolf* szerint a felek által a vitás kérdések azonosítására és okiratok cseréjére fordított erőfeszítések eredményeként az eljárás később már olajozottabban tud lezajlani és így csökkenhet a perelhúzóadás.³¹⁴

A perindítást megelőző kötelezettségek tekintetében *két csoportra oszthatjuk* a jogvitákat. Bizonyos ügycsoportokra speciális protokollok kibocsátására került sor, a többi ügyben a perindítást megelőzően a feleknek az általános együttműködési kötelezettségeknek kell eleget tenniük. *Woolf* javaslatai között még csak az elbbitől esik említés. Eszerint meghatározott ügycsoportokban (p. orvosi m hibaperek) kerül sor protokollok összeállítására, amelyek részletekbe menően tartalmazzák a felek egymás irányába teljesítendő kötelezettségeit. Az elképzelés szerint ezeket az adott ügytípusban érdekelt csoportokkal és szakmai egyesületekkel együttműködve dolgozzák ki, akiknek a saját szakterületükön megvan a megfelelő tapasztalatuk a jogvitákat megelőző egyeztetésekkel kapcsolatosan és így jól ismerik a jó és a rossz gyakorlatokat is.³¹⁵ Az ügyek specialitásaira tekintettel kialakított protokollok olyan információk közlését teszi kötelezővé a felek számára, amelyek általában az ilyen típusú ügyekben relevánsak. Ilyen módon a feleknek nem kell irreleváns információkról is egyeztetniük, hanem a lényeges kérdésekre tudnak koncentrálni, ezáltal a problémára tudnak fókuszálni. *Andrews* szerint a téma szerinti felosztásnak az előnye, hogy a protokoll a jogvita sajátosságaira van szabva, így meg tud felelni az ügytípus specialitásainak. Ugyanakkor ezzel egyidejűleg szétzúzóvá is teszi a szabályozást, amely az eljárási

---

³¹³ Andrews 2013, 66. o.

³¹⁴ Woolf 1996, 10. fejezet, 6. és 16. pontok

³¹⁵ Loughlin - Gerlis 2004, 78-79. o.

szabályok bonyolultságához vezet.³¹⁶ Ezeknek a száma az évek során folyamatosan növekedett, míg Woolf jelentésében három ügycsoport kerül említésre,³¹⁷ jelenleg tizenegy ügytípusban találhatók protokollok.³¹⁸

2001-ben kísérlet történt arra, hogy *egyetlen általános, minden jogvitára alkalmazandó protokollt* bocsássanak ki. A konzultációs folyamat során azonban nyilvánvalóvá vált, hogy nem lenne célravezető egy minden ügyre alkalmazandó protokoll összeállítása, amely a korábbiakhoz hasonló részletességgel írná le a felek kötelezettségeit. Ugyanakkor általános elvárások megfogalmazására sor került, amelyeket azokban az esetekben is alkalmazni kell, amelyekre nincs megfelelő speciális protokoll.³¹⁹ Andrews szerint ez a felek és képviselőik közötti együttműködés elvén alapszik.³²⁰ A „*Practice Direction - Pre-Action Conduct*” a perindítást megelőzően egy általános kötelezettséget létesít a felek és képviselőik számára, amely alapján azok kötelesek a birtokukban lévő információkról a másik felet tájékoztatni. Eszerint a perindítás előtt a feleknek kommunikálniuk kell az ügyről, információt és a jogvita szempontjából releváns dokumentumokat kell cserélniük és lehetőség szerint meg kell kísérelniük egyezséget is kötni. Ez bonyolult ügyekben Andrews tapasztalatai alapján akár több hónapig is eltarthat.³²¹ Amennyiben a felek valamelyike nem tesz eleget ennek a kötelezettségnek, úgy a bíróság – az eljárás esetleges megindulását követően – azt retrospektív módon szankcionálni fogja.³²²

A potenciális felperesnek előzetesen értesítenie kell a potenciális alperest arról, hogy vele szemben pert kíván indítani. Ebben az értesítésében meg kell jelölni a keresetét és azt alátámasztó tényeket és dokumentumokat, hogy a másik fél ezek alapján meg tudja ítélni, hogy mi a jogvita tárgya és érdemes-e azt vitatni. Ebben az értesítésben a potenciális felperes felhívhatja a másik felet, hogy küldjön visszajelzést az értesítés megérkezéséről és meghatározott időn belül (általában egy hónap) küldje el a válaszirátát, valamint az azok alapjául szolgáló dokumentumokat. Ezen túl javaslatot tehet arra, hogy alternatív vitarendezési megoldásokat vegyenek igénybe. Erre a potenciális alperesnek érdemi választ kell küldenie, amelyben meg kell jelölnie, hogy a potenciális felperesnek mely tényállításait

---

³¹⁶ Andrews 2007, 237. o.

³¹⁷ Woolf 1996, 10. fejezet

³¹⁸ CPR - Practice Direction - Pre-Action Conduct 5.2., http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct (2013.11.30.)

³¹⁹ Loughlin - Gerlis 2004, 79. o.

³²⁰ Andrews 2007, 214. o.

³²¹ Andrews 2013, 66. o.

³²² Andrews 2007, 214. o.

ismeri el, és melyeket vitatja. Amennyiben valamelyik tényt nem ismer el, úgy részletesen indokolnia kell azt is, hogy miért. Ezen túl az alperes egyezséget is ajánlhat.³²³ A speciális protokollok ezen túl az ügytípus sajátosságaira tekintettel egyéb kötelezettségeket is róhatnak a felekre.

A bíróság közvetlenül nem szerez se a protokolloknak, se az általános kötelezettségnek érvényt, így ha azt az egyik fél megszegi, akkor a másik nem fordulhat a bírósághoz annak érdekében, hogy az kötelezze a kötelezéseit megszegőt a teljesítésre. A bíróság a per megindítása előtt nem kapcsolódik be a folyamatba, viszont *utólagosan szankcionálja*, ha valamelyik fél nem tett eleget a számára elírtaknak. A bíróság tehát csak utólagosan, retrospektív módon avatkozik be.³²⁴ A kötelezettségeknek való megfelelést a bíróság figyelembe veheti, amikor a tárgyalás előkészítés lebonyolítására az utasításait (*directions*) kibocsátja. Így különösen a bíróság megtagadhatja, hogy időt biztosítson olyan teendő elvégzésére, amelyeket már a perindítás előtti szakaszban el kellett volna a feleknek végeznie.³²⁵ Azonban a bíróság a perköltségekről való döntésében is figyelembe veheti a keresetindítást megelőző magatartást.³²⁶ Ennek keretében a pernyertességre való tekintet nélkül kötelezheti a fenti kötelezettségeket megszegő felet a költségek viselésére, valamint „büntető költségekről” (*indemnity costs*), vagy a költségekre vonatkozó magasabb kamatlábról is dönthet.³²⁷ Mivel Angliában a polgári eljárásokban rendkívül magas is lehet a perköltség összege, így a kötelezettség megszegése komoly pénzügyi következményekkel járhat.

Ahogy láthattuk, a feleknek a jogvita természetétől függően különböző teendők vannak a per megindítása előtt. Ennek az elsődleges célja, hogy a felek ne a perindítást és a bizonyítékok összegyűjtését követően próbáljanak meg először egyezséget kötni, hanem még a bíróság bevonása nélkül kíséreljék azt meg. Ezt segíti az „*egyezségre felhívás*” (*offer to settle*) intézménye is, amelyben valamelyik fél ajánlatot tehet a másik félnek, amelyet az vagy elfogad, vagy elutasít. Abban az esetben, ha az alperes tett ajánlatot a felperesnek, amely azt nem fogadta el és végül a bíróság által megítélt pénz nem lesz magasabb annál, mint amennyit az ajánlat tartalmaz, akkor a felperes köteles az alperesnek az ajánlattételt követően felmerült

---

³²³ Loughlin - Gerlis 2004, 81. o.

³²⁴ Andrews 2013, 67. o.

³²⁵ Loughlin - Gerlis 2004, 97. o.

³²⁶ Andrews 2009, 7. o.

³²⁷ Andrews 2013, 67. o.

költségeit megtérítenie. Amennyiben az alperes nem fogadta el a felperes ajánlatát, akkor az alperesnek a rendes költségeken felül, ún. büntet költségeket (*indemnity costs*) is kell fizetnie, ha az ítéletben foglalt összeg eléri a felperes ajánlatát.³²⁸ A *Jackson*-reform óta ráadásul, ha a felperes ajánlatot tesz, amelyet az alperes elutasít, és végül a felperes ajánlatánál kedvezőbb ítélet születik, akkor a megítélt összeg felett az alperes még további 10%-ot³²⁹ köteles fizetni.³³⁰ Összefoglalva, ha a felek ajánlatánál nem kedvezőbb az ítélet, akkor a bíróság szankcionálja az ajánlatot visszautasító feleket, hogy olyan jogvitában pereskedett, amelyikben racionálisan el kellett volna fogadnia az ajánlatot és ezáltal elkerülhette volna a pert. Ahhoz azonban, hogy a felek megfelelő ajánlatot tehessenek egymásnak, szükséges, hogy a megfelelő információk birtokában legyenek. A perindítás előtti protokollok segítségével a felek az ilyen ajánlattételhez szükséges információkhoz már az eljárást megelőzően hozzájuthatnak.

Ugyanakkor a protokollok bevezetését számos kritika is érte, elsősorban annak költségessége miatt. A kritikusok szerint ez a költségek szempontjából – közgazdasági terminológia szerint – ún. „korán terhelte” (*front-loaded*) teszi az eljárást. Eszerint a költségek egy része már a keresetindítás előtt, jóval korábban, mint a protokollok alkalmazása nélkül felmerül és terheli a feleket.³³¹ *Woolf* ezzel kapcsolatosan üdvözlednek találta, hogy már a jogvita megindulása előtt elvégzik azt a munkát, amelyet korábban csak jóval később tettek meg. Ez álláspontja szerint hozzásegít az egyezségkötéshez, hiszen reális információkkal látja el a feleket.³³² Az egyezségkötés elmaradása esetén pedig a felek a szükséges információk és egymásnak átadott okiratok birtokában koncentráltabban tudják a tárgyalás előkészítés (*pre-trial*) szakaszát lefolytatni és az eljárás hamarabb tud eljutni a tárgyalásig (*trial*).³³³ *Andrews* szerint nehéz empirikus értékelést adni az intézmény hasznosságát illetően, az mindenesetre nyilvánvaló szerinte, hogy a kötelezettségeknek való megfelelés sok költséget jelent a felek számára.³³⁴ Ezért *Sir Rupert Jackson* az általa készített

---

³²⁸ *Andrews* 2012a, 30. o.

³²⁹ Ennek összegét a reform 75.000£-ban határozta meg. Az első 500.000£-ig 10%-ot, az afölötti 500.000 £-ra pedig 5%-ot lehet felszámítani. 1.000.000 £ feletti összegnél tehát egységesen 75.000£-ot lehet megítélni.

³³⁰ Tegyük fel, hogy a felperes 350.000 £-ot követel a keresetében, de 175.000 £ összegben ajánlatot tesz, az alperes azonban ezt nem fogadja el, a bíróság viszont végül megítéli mind a 350.000 £-ot. Ebben az esetben egyrészt az alperes köteles megfizetni a kereseti kérelemben szereplő összeget, valamint további 10%-os. Az alapul vett példánál 35.000£-ot.

³³¹ *Woolf* 1996, 10. fejezet, 16. pont

³³² *Woolf* 1996, 10. fejezet, 16. pont

³³³ *Andrews* 2007, 227. o.

³³⁴ *Andrews* 2012, 64. o.

jelentésben arra tesz javaslatot, hogy az általános kötelezettségek alkalmazására a kereskedelmi és kancelláriai eljárásokban egyáltalán ne kerüljön sor.³³⁵

e) Eljárási útvonalak

A *Woolf*-reform másik újítása az ügyek meghatározott ügycsoportokba való besorolása volt. Amennyiben egy ügyben az alperes védekezéssel élt, a bíróságnak azt be kell osztania egy ügycsoportba,³³⁶ ún. track-be.³³⁷ Az angol megnevezés nagyon szemléletesen fejezi ki az intézmény lényegét a „track” kifejezéssel, amely egyébként útvonalat, nyomvonalat jelent. Az angol bíró ezekre a képzeletbeli nyomvonalakra helyezi rá az ügyet és ezeken az ügy haladhat a maga sajátosságainak leginkább megfelelő módon el re. *Woolf* szerint a korábbi szabályozás nem volt tekintettel se az ügyek fontosságára, se azok bonyolultságára.³³⁸ Ezzel szakítani kívánt és olyan rendszert akart létrehozni, amelyben különböző eljárési eszközöket lehet alkalmazni az eltér súlyú ügyekben.³³⁹ Három ilyen csoportot különböztethetünk meg, a kisértékű ügyek csoportját (*small claims track*), a közepesen bonyolult és mérsékelt magas pertárgyértékű ügyekre alkalmazott ún. „gyors útvonalat” (*fast track*), valamint a komplexebb és nagyobb pertárgyértékű ügyek csoportját (*multi-track*).³⁴⁰

Az ügycsoportba történő besorolásnál a bíróságnak számos szempontot kell figyelembe vennie. Az ehhez szükséges információhoz a felek által kitöltött kérdőív ad támpontot.³⁴¹ Amennyiben a bíróság nem tudja ezek alapján az ügyet besorolni, úgy kiegészítő információkat kérhet, vagy a felek személyes meghallgatását rendelheti el. A besorolás szempontjai közül azonban kiemelkedik a pertárgy értéke. Az ügycsoportoknak ugyanis megvannak az összeghatárai, amelyek azt fejezik ki, hogy a határon belül lévő ügyeknek azaz ügycsoport van elsődlegesen kijelölve. Az érték alapú besorolás iránymutatást jelent és objektívvá teszi a megítélést. Ugyanakkor kizárólagos alkalmazása túlságosan merevvé tenné a rendszert. Ennek feloldására az angol eljárási szabályok lehetőséget biztosítanak a bíróságnak, hogy bizonyos szempontokat figyelembe véve eltérjen az érték alapján rendelt

---

³³⁵ Review of Civil Litigation Costs: Final Report (2010), <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf> (2013.11.30.)

³³⁶ Loughlin - Gerlis 2004, 226. o.

³³⁷ Sherrard 2002, 110. o.

³³⁸ Woolf 1995, 4. fejezet

³³⁹ Woolf 1995, 5. fejezet

³⁴⁰ Loughlin - Gerlis 2004, 345. o.

³⁴¹ 2013. április 1.-től az *allocation questionnaire* helyett a feleknek a *directions questionnaire* nevű kérdőívet kell kitölteniük. Andrews 2013, 95. o.

ügycsoporttól. Ezek közé tartozik többek között az ügy bonyolultsága, az esetleges tanúk száma, szakért kirendelésére vonatkozó kérelem, a felek egyéb körülményei és végül a felek véleménye. A felek véleményét a bíróság fontos szempontként kezeli a döntésénél, de még a felek együttes kérelme sem akadályozhatja meg, hogy a bíróság a szerinte legmegfelelőbb csoportba sorolja be ügyüket.³⁴² A besorolás szabályozását 2013-ban annyiban módosították, hogy ezt követően a bíróság a pertárgyérték alapján ideiglenesen besorolja az ügyet valamelyik csoportba, a feleknek ezt követően pedig az ügycsoportnak megfelelő kérdőívet (*directions questionnaires*) kell kitölteni.³⁴³

A kis érték követelések eljárását 2013 előtt elsődlegesen az 5000 £ alatti ügyekre kellett alkalmazni. 2013-ban ezt az értékhatárt felemelték 10000 £-ra.³⁴⁴ Az viszont, hogy egy ügy az értékhatáron belül van, önmagában nem jelenti azt, hogy ebbe a csoportba lesz beosztva. Például, ha az ügy bonyolultsága miatt nem lenne megfelelően elbíráható ebben az eljárástípusban, akkor a bíróság azt máshova sorolja be.³⁴⁵ Erre azért is van szükség, mert a *small claims track* eljárás annak érdekében, hogy olcsó, egyszer és gyors lehessen olyan megszorításokat tartalmaz, amelyek mellett a bonyolultabb ügyeket nem lehetne kielégítően eldönteni.³⁴⁶ Ennek eredményeként ugyanis, hogy a *small claims track* eljárás egyszer lehessen, a Civil Procedure Rules meghatározott szakaszai nem kerülnek alkalmazásra.³⁴⁷ Ebben az eljárástípusban a tárgyalás is *kevésbé formális* és bár az EJEE 6. cikke miatt ezekben az ügyekben is nyilvános tárgyalást kell tartani, gyakorlatban ezeken a tárgyalásokon nem jelenik meg túl sok érdeklődő, így azt a bíró szobájában tartják meg.³⁴⁸ Az ügyek gyorsítását és a költségek csökkentését a bizonyítási eszközök igénybevételének korlátozásával próbálják elérni. Például a szakért igénybevétele is jelentősen korlátozott, illetve, ha a szakértre nyilvánvalóan szükség van és annak költségei a 200 fontot meghaladják, úgy a bíróság átsorolja az ügyet egy másik ügycsoportba. A bíró a tanúk kihallgatásánál korlátozhatja a kereszkikérdezős tanúkihallgatást és nagyobb aktivitással maga kérdezheti ki a tanúkat.³⁴⁹ Végül a *small claims track* eljárásban a perbeli költségekre

---

³⁴² Loughlin - Gerlis 2004, 238. o.

³⁴³ A kisértékű ügyekre (*small claims track*) egy, míg a másik két ügycsoportra (*fast track* és *multi-track*) egy másik kérdőív áll rendelkezésre. Andrews 2013, 95. o.

³⁴⁴ Andrews 2013, 94. o.

³⁴⁵ Loughlin - Gerlis 2004, 241. o.

³⁴⁶ Grainger - Fealy 2000, 34. o.

³⁴⁷ Loughlin - Gerlis 2004, 242. o.

³⁴⁸ Loughlin - Gerlis 2004, 245. o.

³⁴⁹ Loughlin - Gerlis 2004, 246. o.

f szabályként a "no cost rule" érvényesül,³⁵⁰ amelynek értelmében a felek pernyertességük esetén sem követelhetik a felmerült költségeiket a másik félt l. E mögött az a jogpolitikai cél húzódik meg, hogy azokban az eljárásokban, amelyekben az ügy súlyához mérten a jogi képvisel igénybevétele nem adekvát, a felek ne vegyenek igénybe jogi képvisel t.³⁵¹

Az ún. *fast track* eljárást eredetileg az 5000 és 15000 £ közötti ügyekre alkalmazták, ahol a tárgyalások várhatóan nem tartanak egy napnál tovább. Mind a két értékhatár id közben megváltozott. Míg a fels értékhatárt 2009-ben 25000 £ összegre növelték, addig az alsó határt 2013-ban 10000 £ összegre.³⁵² Az összeghatáron belül lév ügyeknek a *fast track* eljárás a rendes eljárása.³⁵³ Ez a Woolf reform egyik újítása, amely úgy lett kialakítva, hogy gyors és gazdaságos döntéshozatalra legyen alkalmas.³⁵⁴ Ebben az esetben is a rendes szabályokhoz képest korlátozottabb bizonyítási lehet ségek állnak a felek rendelkezésére. Általában a felek egy-egy szakért t vehetnek igénybe, de gyakorlatban inkább egy közös szakért kirendelésére kerül sor.³⁵⁵ Emellett a bizonyítékok felderítése, az ún. disclosure is korlátozottabb, valamint a bíróság hatalmában áll a keresztkikérdezéses tanúkihallgatást korlátozni.³⁵⁶ A reform egyik legfontosabb eleme, hogy a bíróság konkrét utasításokat ad a feleknek, amelyek teljesítését ellen rzi és elmaradásuk esetén szankcionálja is.³⁵⁷ Végül annak érdekében, hogy a felek képvisel inek ne álljon érdekében a tárgyalás elhúzásával növelni saját bevételeiket, a *Civil Procedure Rules* bevezette a rögzített munkadíjat. Az ügyvédi munkadíj így nem függ a tárgyalás hosszától.³⁵⁸

A *multi track* eljárási útvonal a komplexebb, valamint a legmagasabb pertárgyérték azon ügyek elbírálására alkalmas, amelyekben jelent s el készít (*pre-trial*) munkákra kerül sor és ahol a legnagyobb mértékben van szükség bírói instrukciókra. Ez az eljárási ösvény a bíróságnak a *case management* eszközrendszerén keresztül széles döntési jogosultságokat biztosít a perek irányításával kapcsolatban. Annak érdekében, hogy a bíróság a különösen bonyolult ügyekben biztosítani tudja az eljárás hatékonyságát, ún. „el készít konferenciát” (*pre-trial conference*), vagy el készít vizsgálatot (*pre-trial review*) tart.³⁵⁹

---

³⁵⁰ Hasonló költségviselési szabállyal az Egyesült Államok polgári eljárásjogában találkozhatunk, ahol a felek f szabályként a saját költségeiket viselik és azt még pernyertességük esetén sem követelhetik ellenfelükt l.

³⁵¹ Loughlin - Gerlis 2004, 250. o.

³⁵² Andrews 2013,

³⁵³ Slapper - Kelly 2009, 347. o.

³⁵⁴ Loughlin - Gerlis 2004, 253. o.

³⁵⁵ Gerlis 2001, 89. o.

³⁵⁶ Loughlin - Gerlis 2004, 253. o.

³⁵⁷ Grainger - Fealy 2000, 36. o.

³⁵⁸ Gerlis 2001, 99. o.

³⁵⁹ Slapper - Kelly 2009, 347. o.

Az ügycsoportokba való beosztást követő bírói pervezetés mértéke az adott ügycsoporttól függ. A *small claims track* esetében kerül sor a legkevesebb beavatkozásra. Ez abból a feltételezésből következik, hogy az ügycsoportba való beosztáskor adott utasítások (*directions*) elegendőek a per lefolytatásához. A *fast track* esetében fokozottabb kontrollra kerül sor a bíróság részéről, amelynek keretében a bíró utasításokat ad, valamint menetrendet állít össze. A pervezetés legintenzívebb formája, az ún. *case management* a *multi track* esetében valósul meg, ahol az utasítások és részletes menetrend mellett elkészít konferenciák tartására is sor kerül a tárgyalás előtt.³⁶⁰ Az angol eljárásban kiemelkedő jelentősége van a felekkel való együttműködésnek. A bíróság a felek véleményét már a besorolásánál is kikéri, a 2013-as módosítások óta – a *small claims track* kivételével – javaslatot is kér a tárgyalás előkészítés lebonyolítására vonatkozó utasításokra (*directions*).³⁶¹

Összegzésként elmondható, hogy az angol eljárás objektív kiindulási alapról, amely a pertárgy értékéhez kapcsolódik, rugalmas rendszert alkotott, ahol a pertárgy értékén túl más szempontok is befolyásolják az ügycsoportba való besorolást. Emellett a rendszer következetes abban, hogy az egyszerűbb ügyeknél kevesebb emberi és anyagi erőforrást enged felhasználni, míg az egyre bonyolultabbaknál többet. A bírói pervezetésen keresztül a bíró az adott ügy szükségleteihez mérten tudja szervezni az eljárást, így is elősegítve a gyors és költséghatékony döntéshozatalt. A rendszer abban is következetes, hogy az egyszerűbb ügyeknél kevesebb igazgatást ír elő és a bírótól kevesebb aktivitást vár a tárgyalás előtt, míg a bonyolultabbaknál a bíró feladatává teszi, hogy a megfelelő utasításokkal és megbeszélésekkel igazgassa az adott ügy menetét, hogy az minél hamarabb tárgyalható legyen. Ebben az a felismerés tükröződik vissza, hogy a bírói munkaidő olyan korlátozott erőforrás, amelynek helyes elosztásában – a szervezési és igazgatási eszközökön túl – a polgári eljárásjognak is szerepe lehet.

---

³⁶⁰ Sherrard 2002, 111. o.

³⁶¹ Andrews 2013, 96. o.

5. Japán

a) A felaprózódott tárgyalási modell a japán polgári eljárásjogban

Japán a XIX. század második felében, a Meidzsi-restauráció³⁶² eredményeként nyugati minták alapján modernizálta a jogrendszerét. A polgári eljárásjog kodifikációjának közel két évtizedes id szakában különböző jogrendszerek versengtek egymással azért, hogy a megszület japán eljárásjogi törvény mintájaként szolgáljanak. El ször az angol, a francia és a német polgári eljárásjogi törvény átvételét vették fontolóra. A kodifikációs folyamatok eredményeként végül 1890-ben német mintára hozták létre az els átfogó polgári eljárásjogi törvényt Japánban.³⁶³ Ez a törvény néhány eltérést l eltekintve az 1877-es német ZPO „szó szerinti fordítása” volt.³⁶⁴

A német ZPO liberális szemlélete és a fikcióként egységbe forró tárgyalási modellje hamarosan az anyaországban látotthoz hasonló tüneteket eredményezett a japán polgári eljárásjogban is. A polgári per folytatólagos szóbeli tárgyalások (*koutou-benron*) során jutott el a döntéshozatalig, amelyben egybefolyt a tényállás tisztázásának szakasza a bizonyításfelvétellel.³⁶⁵ Az angol és amerikai eljárásjogban ismert „*pre-trial*” és „*trial*” megosztás ismeretlen volt. Az egységes tárgyalási modell bár elméletben kevesebb energiát igényelt volna a bírótól és a felekt l egyaránt, hiszen azoknak nem kell olyan részletekre is lefolytatni az el készít tényfeltárást, amelyek gyakran nem közvetlenül relevánsak az ügyhöz. A rendszer el nyeként tartották számon, hogy ezáltal megakadályozhatók a bizonyításfelvétel során felbukkanó – az angol-amerikai perben ismert – meglepetések. A felek ugyanis a bizonyítás eredményére tekintettel, a szigorú preklúziós szabályok hiányában újabb tényeket tudtak a bíróság tudomására hozni, valamint újabb bizonyítékokkal tudták azokat alátámasztani. Ezáltal a bíróságnak *Taniguchi* szerint elméletileg jobb esélye volt az igazság kiderítésére.³⁶⁶ Mégis a gyakorlatban ez átalakult egy lassú és fókusz nélküli eljárássá.³⁶⁷

---

³⁶² Japán 1853-ig elszigeteltségben élt a külvilág számára, amikor Matthew C. Perry amerikai tengerésztiszt kikényszerítette a nyugati világ felé való nyitást. A katonai fenyegetés hatására a japánok aláírták a kanagavai egyezményt, és ezzel véget ért a szigetország kétszáz éves elszigeteltsége. 1868-ban pedig megszüntették a shoguni feudális rendszert és a császár irányítása alatt elkezd dött a modernizáció. A Meidzsi-restauráció során Japán megnyitotta kapuit a világ felé és elkezd dött az államszervezet, valamint a jogrendszer modernizációja. *Taniguchi* 2005, 92. o.

³⁶³ *Kojima* 1998, 693. o.

³⁶⁴ *Taniguchi* 2005, 92. o.

³⁶⁵ *Miki* 2003, 34. o.

³⁶⁶ *Taniguchi* 2005, 99. o.

³⁶⁷ *Kojima* 1998, 689. o.

Mivel id rendben a tényállás kiderítésének szakasza és a bizonyításfelvétel nem vált el, a felek pedig szabadon változtathattak a keresetükön és jogi érveiken az eljárás teljes id tartama alatt, így az eljárások felaprózódtak és elhúzódtak.³⁶⁸ Az eljárás els felében a periratok és az okirati bizonyítékok cseréjére került sor, amelyet a rövid bizonyításfelvételi tárgyalások követtek.³⁶⁹ Az eljárás els szakaszában a tárgyalások a gyakorlatban névlegesek voltak és csupán az el készít iratok formális kicserélésére szolgáltak. Mivel a tárgyalás jellemz en néhány percig tartott, ahol mindenféle érdemi szóváltás nélkül csak a periratok átadására került sor, így az puszta formalitássá csökevényesedett.³⁷⁰ *A bizonyításra is felaprózódott módon került sor.* Ebben a rendszerben a bíróságnak nem kellett alaposan el készítenie a tárgyalásokat, a kialakult gyakorlat szerint akár már az els tárgyaláson meghallgathatták a tanúkat és a felek ezután is újabb érveket és bizonyítékokat hozhattak fel.³⁷¹ A tanúkihallgatásra is felaprózottan került sor, hiszen arra jellemz en 30 perc állt rendelkezésre egy tárgyaláson, a következ tanú, vagy ugyanannak a tanúnak a további kihallgatására pedig csak hónapokkal kés bb került sor.³⁷² A tanúkihallgatások így lényegében céltalanok voltak, hiszen nem lehetett a releváns kérdésekre összpontosítani. Az eljárás „sodródott”, ugyanis se a felek, se a bíróság nem tudta, hogy valójában milyen irányba is fog az eljárás továbbhaladni.³⁷³ Ennek eredményeként a gyakorlatban az els fokú eljárások befejezésére 27 hónap volt szükség. *Kojima* szerint egy tipikus perben hét tárgyalásra, két egyezségi megbeszélésre, valamint négy bizonyításfelvételi tárgyalásra került sor. A tárgyalások között átlagosan 40 nap, a bizonyításfelvételi tárgyalások között pedig 75 nap telt el.³⁷⁴

---

³⁶⁸ Taniguchi szemléletes leírása szerint a tárgyalások úgy követték egymást, mint japánban a májusi es , vagy ahogy a fogorvos kezeli a betegét. Taniguchi 2005, 100. o.

³⁶⁹ Taniguchi 2005, 100. o.

³⁷⁰ Kojima idézi Piero Calamandrei megállapításait, aki a helyzet abszurditását jellemezve úgy mutatja be tárgyalást, mint ahol az ügyvédek úgy viselkednek, mint a „félénk szerelmesek, akik némán kicserélik az egymásnak írt szerelmes leveleket”. Piero Calamandrei: *Procedure and Democracy* 86 (John Clarke Adams & Helen Adams trans., New York University Press 1956) idézi Kojima 1998, 698. o.

³⁷¹ Hasebe 1999, 241. o.

³⁷² Taniguchi 2005, 100. o.

³⁷³ Miki 2003, 34. o.

³⁷⁴ Kojima 1998, 689. o.

b) Az 1890-es japán polgári eljárásjogi törvény reformjai

A helyzet tarthatatlanságát felismerve megszületett a japán eljárásjogi törvény 1926-os novellája. A törvény célja a perelhúzóds megakadályozása volt, amelynek érdekében osztrák eljárásjogi megoldások alapján³⁷⁵ a bírói hatalom növelése és a liberális per hiányosságainak kiküszöbölése történt kísérlet. Ugyanakkor néhány japán sajátosság bevezetésére is sor kerül. Ilyen volt különösen a tárgyalás-el készít egyeztetés (*junbi tetsuzuki*), amely az el készít tárgyalás (*junbi-teki koto benron*) mellett szolgált a tárgyalások el készítésére.³⁷⁶ A kett közötti lényeges eltérés abban ragadható meg, hogy míg ez utóbbi egy korai szóbeli tárgyalás volt, az el bbi zárt ajtók melletti megbeszélés, amelyhez a törvény szigorú preklúziós hatást f zött.

Az 1926-os novella által bevezetett tárgyalás-el készít megbeszélésre zártan került sor, amelyen a bíró és a felek, valamint ügyvédek vehettek részt. Ezen a bíróság feljegyezte a felek által felhozott összes tényállítást és bizonyítékot, ezt követ en pedig a törvény kizárta további el terjesztését.³⁷⁷ Ennek eredményeként a felek egyrészt l a szigorú és merev preklúziós szabály miatt az ügy szempontjából érint legesen fontos, valamint csak hipotetikusán lényeges tényállításokat is tettek attól való félelemben, hogy azokat kés bb el lesznek zárva annak el terjesztését l.³⁷⁸ A gyakorlatban végül alig került sor ennek az el készít megbeszélésnek az alkalmazására, ugyanis a bíróságok is ódzkodtak annak alkalmazásától, mert úgy ítélték meg, hogy az veszélyezteti az igazság kiderítését.³⁷⁹ Helyette inkább a tárgyalás-el készít tárgyalást alkalmazták, amelyhez a törvény nem f zött hasonló preklúziós szabályt. A helyzetet rontotta, hogy az el készítést nem a tapasztalt bírók végezték, ugyanis úgy ítélték meg, hogy az munkaidejük értékesebben hasznosítható fel, ha nem az el készítésre koncentrálják azt. Hasebe véleménye szerint ez végzetes hiba volt.³⁸⁰ Ennek eredményeként ugyanakkor nem következett be érdemi javulás a tárgyalási gyakorlat tekintetében.

---

³⁷⁵ Matsumoto 2010, 210. o.

³⁷⁶ Kojima 1998, 693. o.

³⁷⁷ Kojima 1998, 690. o.

³⁷⁸ Miki 2003, 38. o.

³⁷⁹ Kojima 1998, 690. o.

³⁸⁰ Hasebe 1999, 259. o.

A helyzetet nem javított az 1947-es reform sem, amelynek eredményeként megjelentek a polgári eljárásjog területén is amerikai hatások az eljárásjogban.³⁸¹ A novella a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga tekintetében az amerikai *adversary* modell irányába jelentett elmozdulást. A peranyag szolgáltatása kizárólag a felek feladata lett, a bíró aktív szerepét pedig felváltotta egy passzívabb, amely a felekre bízta a tényállás felderítését.³⁸² A bírónak az a joga, hogy kérdéseivel és javaslataival terelje a feleket azonban érintetlenül maradt. Bár a törvény nem tette kötelezővé a bíró számára, hogy ezt elvégezze, csak lehet ségként kínálta fel számára, ugyanakkor a korábbi bírósági gyakorlatban ennek elmulasztása lényeges eljárási hibának minősült. A reformokra tekintettel a Legfelsőbb Bíróság ezt a bírósági gyakorlatot meg kívánta változtatni és megállapította, hogy annak elmaradása nem minősül eljárási hibának. *Taniguchi* megállapítása szerint ugyanakkor a realitások mást tükröztek. A japán ügyvédi kar nem volt felkészülve az *adversary* modell gyakorlati megvalósítására, különösen igaz volt ez az ügyvédek nélkül eljáró felekre. Ezt felismerve a Legfelsőbb Bíróság az 1950-es években végül változtatott az álláspontján és kötelezővé tette a bíróságok számára a tényállás-tisztázási kötelezettség gyakorlását.³⁸³ Ezen túl kísérletek történtek az amerikai típusú, megszakítás nélküli tárgyalás (*trial*) bevezetésére, de ezt a megoldást a gyakorlatban szinte egyáltalán nem alkalmazták.³⁸⁴

Az 1980-as évek közepén a bíróságok oldaláról történtek kísérletek a helyzet javítására és ennek keretében létrehozták a „meghallgatás és egyezségkötési egyeztetés” (*benron-ken-wakai*) nevű megoldást. Bár a különböző bíróságok eltérő mértékben alkalmazták a módszer különböző elemeit, de alapvetően közös volt a megoldásokban, hogy azok egyszerre szolgálták a felek békítését és a polgári per elvégzését.³⁸⁵ A kísérletet jelentős mértékben a stuttgarti modell inspirálta.³⁸⁶

---

³⁸¹ Japán demokratizálódásának jegyében a szövetségesek beleszóltak a jogrendszer reformjába is. Ez elsősorban az alkotmány és a büntető eljárási törvény tekintetében jelentett lényeges változtatást, de bizonyos kérdések tekintetében a polgári eljárásjogot is érintette. A módosítások növelték a felek szerepét a peranyag szolgáltatásában, eltörölték a hivatalból történő bizonyítás lehetőséget, valamint bevezették a kereszt kikérdézős tanú kihallgatást. Ugyanakkor több amerikai javaslatot végül nem került átvetelre. A változtatások végeredményben nem változtatták meg a japán polgári eljárásjog korábbi rendszerét, amiben jelentős szerepe volt annak, hogy a szövetségesek oldaláról a reformokért felelős Alfred Christian Oppler korábban német bíróként dolgozott, Thomas L. Blakemore pedig a tokiói egyetemen tanult japán jogot. Matsumoto 2010, 211. o.

³⁸² Kojima 1998, 694. o.

³⁸³ Taniguchi 2005, 94. o.

³⁸⁴ Nakamura 1991, 433. o.

³⁸⁵ Hasebe 1999, 259. o.

³⁸⁶ A „stuttgarti modell” eredményeire tekintettel elméleti és gyakorlati szakemberek vizsgálták, hogy miként lehetne azt a japán eljárásjogban is alkalmazni. Bár a bírák körében felmerült ennek a közvetlen átvétele, de a

A módszer lényege abban ragadható meg, hogy a felek és a bíróság zárt ajtóknál, informálisan beszéltek át az ügy részleteit, ennek keretében megpróbálták azonosítani a releváns tényeket, a vitás kérdéseket és egyidejűleg kiszűrni a nem vitatott, illetve legirreleváns részleteket. Ezen túl azonban kísérlet történt perbeli egyezség megkötésére is.³⁸⁷ A bíróság az egyeztetésen gyakran külön-külön hallgatta meg a feleket, a mediációs eljárásból ismert különtárgyalás (*caucus*) mintájára. Ez a jogirodalomban kritikus visszhangra talált, ugyanis a bíró gyakran egymás után hallgatta meg a feleket, úgy, hogy az elmondottakról a másik félnek nem lehetett tudomása. Emellett további kritikaként fogalmazódott meg, hogy a bíróság paternalista hozzáállása, amely a tényállás feltárásában gyakorolt és az egyezségkötési kísérletre is rányomja a bélyegét. Az a félelem fogalmazódott meg, hogy a bíróság ilyen módon rákényszerítheti a felekre az egyezségi ajánlatát.³⁸⁸ A legfőbb kritika azonban az volt, hogy ennek a módszernek teljes egészében hiányzott a jogszabályi alapja, ilyen eljárást ugyanis az eljárásjogi törvény nem ismert.³⁸⁹ Ezen túlmenően pedig felmerült, hogy esetleg ez a megoldás az Alkotmány 82. cikkével is összeegyeztethetetlen, amely elírta, hogy a szóbeli tárgyalásnak nyilvánosnak kell lennie.³⁹⁰

Mivel azonban a megoldás rendkívül sikeres volt, így gyorsan elterjedt a bíróságokon. Az eredményeket a statisztikai adatok is alátámasztják.³⁹¹ Az informális légkör és az aktív bírói pervezetés eredményeként alkalmas eszközként szolgált a tényállás vitás részeinek azonosítására. Emellett pedig az ügyvédek körében is közkedvelt volt, mert az 1926-os eljárással szemben ehhez nem fordított merev preklúziós hatás.³⁹² Taniguchi szerint ennek eredményeként a bíróság és az ügyvédek között kialakult egy kooperatív viszony, amely végső soron a megoldás sikerének záloga volt.³⁹³ A megoldás sikerének köszönhetően a jogalkotó azt bizonyos eltérésekkel kodifikálta az 1996-os új japán polgári eljárásjogi törvénybe.

---

japán eljárásjogi sajátosságai miatt ez nem volt lehetséges. Végül a német tapasztalatokra alapozva saját megoldást alakítottak ki. Nakamura 1991, 436. o.; Taniguchi 2005, 102. o.

³⁸⁷ Taniguchi szerint a hangsúly inkább az eljárási volt és ha a felek sikeres egyezséget kötöttek az a módszer „kívánatos mellékterméke” volt. Taniguchi 2005, 102. o.

³⁸⁸ Ota 2001, 569. o.; Hasebe 1999, 259. o.

³⁸⁹ Miki 2003, 34. o.

³⁹⁰ Ota 2001, 568. o.

³⁹¹ Haley 2002, 134. o.

³⁹² Miki 2003, 35. o.

³⁹³ Taniguchi 2005, 102. o.

c) Az 1996-os polgári eljárásjogi törvény

Az 1890-es polgári eljárásjogi törvény a több mint száz éves fennállása alatt viszonylag kevés alkalommal módosították jelent sen. Ez id alatt azonban a japán politikában, társadalomban és különösképpen a gazdaságban jelent s változásokra került sor, amelynek következtében 1996-ra megért az id a polgári eljárásjog újrakodifikálására. Emellett azonban különösen az is indokoltta tette az új törvény megalkotását, hogy a polgári perek jelent sen elhúzódtak és emiatt a polgároknál az igazságszolgáltatástól való elfordulás (*shiho-banare*) mutatkozott.³⁹⁴ Ezért a törvény megalkotásának a céljául „az eljárási reformok klasszikus hármását” jelölték meg: a perelhúzódnak megakadályozását, a költségek csökkentését és az eljárás egyszer sítését.³⁹⁵ A reform középpontjába a tárgyalás el készítésének hatékonyabbá tétele, a felek által elvégezhet bizonyítékfelkutatási eszközök bevezetése, a kísérték perek reformja, valamint a felülvizsgálati eljárás megengedhet ségének korlátozása került.³⁹⁶

Az 1980-as években kipróbált el készítési megoldások sikeressége nyomán a jogalkotó megpróbálta az új törvényben ennek a jogszabályi alapjait megteremteni. Ennek érdekében három el készít eljárást kínált a bíróság számára: az el készít tárgyalást (*junbiteki-koutou-benron*), az el készít megbeszélést (*benron-junbi-tetsuzuki*), valamint az írásbeli el készítést (*shomen-ni-yoru-junbi-tetsuzuki*). Ezek közül a bíróság a felek véleményének kikérését követ en dönt.³⁹⁷

Az *el készít tárgyalás* lényegében egy nyilvános tárgyalás, amelynek célja a tényállás vitás pontjainak a kijelölése. Erre els dlegesén akkor kerül sor, ha a perben több fél vesz részt, vagy a jogvita tárgya a tágabb nyilvánosságot érinti (pl. környezetvédelmi ügyek).³⁹⁸

Az *el készít megbeszélés* lényegében a gyakorlat által kikísérletezett *el készít megbeszélés* utódja, amelyben azonban néhány változást vezetett be a törvény. Bár alapvet en ezt is zártan kellett lefolytatni, ugyanakkor a bíróság, ha úgy ítélte meg, hogy az szükséges, akkor a feleken kívül másokat is beengedhetett a megbeszélésre. A felek bármelyike által megjelölt harmadik személynek azonban biztosítani kell a részvételt, kivéve, ha már el re megállapítható, hogy az meg fogja zavarni az eljárás rendjét.³⁹⁹ Az eljárásra továbbra is az informális légkör jellemz , amelyben a bíró a felekhez intézett kérdések útján, aktív

---

³⁹⁴ Kojima 1998, 687. o.

³⁹⁵ Miki 2003, 32. o.

³⁹⁶ Kojima 1998, 692. o.

³⁹⁷ Miki 2003, 35. o.

³⁹⁸ Hasebe 1999, 260. o.

³⁹⁹ Taniguchi 1997, 773. o.

közrem ködéssel tesz kísérletet a tényállás tisztázására. A feleket ugyanakkor csak együttesen lehetett meghallgatni. Amennyiben valamelyik fél nem tud a megbeszélés helyszínén megjelenni, akkor lehet ség van videokonferencia segítségével lefolytatni az eljárást. Ez esetben is ugyanakkor az egyik félnek személyesen jelen kell lennie a bíróságon.⁴⁰⁰ Ezen túlmenően a korábbi megoldással ellentétben, az új törvény lehetővé teszi a bíróság számára, hogy ezen az eljáráson készít megbeszélésen okirati bizonyítékokat megtekintsen. Ahhoz ugyanis, hogy a bíró tisztán lásson a jogvitáról gyakran létfontosságú, hogy bizonyos okiratokat (pl. szerződések) megtekintsen.⁴⁰¹ Ellentétben a korábbi „meghallgatás és egyezségkötési egyeztetés” nevű eljárással, az új eljárásjogi törvény nem engedi meg, hogy ezen az eljáráson egyezségkötési kísérletre is sor kerüljön. Azt ettől elkülönülten kell lefolytatni.⁴⁰² Amennyiben a felek messze laknak a bíróságtól, úgy a bíró választhatja az írásbeli eljárást is, amelyben a felek megjelenése nélkül, csak az iratok alapján kerül sor a tényállás vitás pontjainak tisztázására. Amennyiben a bíró mégis szóban kíván egyeztetni a felekkel, illetve ügyvédekkel, úgy telefonkonferencia segítségével egyeztethet velük. A felekkel egyidejűleg kell ilyen esetben is egyeztetni.⁴⁰³

A tárgyalás eljárási szabályának közös jellemzője, hogy *egyikhez sem fűzhető a merev és szigorú preklúziós szabály*. Az 1926-os reform kudarcától tartva a jogalkotó ódzkodott ilyenfajta szankciók alkalmazásától, attól való félelemben, hogy a felek az eljárási célját éppen megakadályoznák azáltal, hogy a preklúziótól való félelmükben minden jelentéktelen és csak esetlegesen fontos részletre kitérnek és ehhez az ügy eldöntése szempontjából értéktelen bizonyítékokat nyújtanak be. Az általános felfogás az volt, hogy a felek, illetve ügyvédek és a bíróság együttműködése eredményeként érhető el a sikeres perkoncentráció. Ennek érdekében nem fűztek „közvetlen szankciókat” az eljáráshoz. Az együttműködés biztosítása érdekében az új törvény az általános szabályok között, a 2. §-ban elsőként rögzítette a felek, illetve a bíróság felé az elvárását. Eszerint a bíróságnak a gyors és igazságos döntéshozatal érdekében kell munkálkodniuk, a feleknek pedig a „bizalom és a jó erkölcs” kívánalmának megfelelően kell eljárniuk.⁴⁰⁴

A merev preklúziós szabályt felváltotta az ún. „magyarázatadási kötelezettség”, amely a korábbinál rugalmasabb megoldást garantál. Eszerint a fél, ha az eljárást követően

---

⁴⁰⁰ Kojima 1998, 705. o.

⁴⁰¹ Hasebe 1999, 261. o.

⁴⁰² Miki 2003, 36. o.

⁴⁰³ Hasebe 1999, 261. o.

⁴⁰⁴ Kojima 1998, 694. o.

terjeszt el újabb tényt, akkor a bíróság, vagy a másik fél kérésére magyarázatot kell adnia a késedelem okára.⁴⁰⁵ Amennyiben ezt nem teszi meg, vagy nem kielégítő választ ad, ahhoz a törvény nem f z közvetlen szankciót és az indítvány nem kerül automatikusan kizárásra. Viszont a bíróság kizárhatja a félnek a késedelmesen el terjesztett támadó és védekez eszközeit, ha úgy ítéli meg, hogy azt a fél szándékosan, vagy nagymérték gondatlanságból késedelmesen terjesztette el és ez az eljárás befejezését késleltetné. Ezen túlmenően a jogtudomány szerint a bizonyítékok értékelésénél is a bíróság figyelembe veheti ezt a tényt. Végül pedig, ha ügyvéddel jár el a fél, akkor a bíróság a kamaránál jelentheti az esetet, ugyanis etikai szabályt sért az ügyvéd, ha nem tesz eleget a magyarázatadási kötelezettségnek.⁴⁰⁶

Az el készítési szakaszban a bíró központi szerepet tölt be. Aktív pervezetéssel el kell érnie, hogy a vitás kérdésekre fókuszálódjon az eljárás. Miki értékelése szerint a közvetlen szankciók ellenére a bírói utasításnak súlya van és a bíró paternalista szerepkört tölt be. Ugyanakkor álláspontja szerint a felek és ügyvédek el szeretettel hagyatkoznak a bíró pervezetésére és ezért nincs is kritika ezzel szemben. „Ahol a bíró paternalista, a felek pedig a tenyerükön ülnek, ott harmonikusan működik ez az egyensúly.”⁴⁰⁷

A perkoncentráció emellett a bizonyításfelvétel tekintetében is megjelent. A korábbi szabályokhoz képest jelentős újítás, hogy a bizonyításfelvételre csak a tényállás vitás pontjainak azonosítását követően kerülhet sor. Korábban már azelőtt elkezdték a bizonyításfelvételt, mielőtt a vitás kérdéseket egyáltalán azonosították volna, amely az eljárás felaprózódásához vezetett.⁴⁰⁸ Emellett a tanúkihallgatás módját illetően is lényeges változásokat hozott az új törvény. A régi gyakorlat szerint egy tárgyalásokon általában csak egyetlen tanút hallgattak ki, a következő kihallgatására hónapokkal később került csak sor. Ennek következtében az egész eljárás elhúzódott és az elhangzottak vonatkozásában a bíró emlékei is idővel halványultak. Ilyen módon a közvetlenségnek nem igazán érvényesült a pozitív hatása. Ennek megváltoztatására a Legfelsőbb Bíróság már 1947-ben kísérletet tett a kiadott szabályokon keresztül.⁴⁰⁹ Az amerikai *trial* mintájára a tanúk folytatólagos meghallgatását írta elő, amelyet, ha nem tudnak befejezni aznap, akkor a következő nap kell folytatni. Ennek megvalósítására azonban nem került sor a gyakorlatban. Az új törvény

---

⁴⁰⁵ Taniguchi 2005, 103.o.

⁴⁰⁶ Miki 2003, 39. o.

⁴⁰⁷ Miki 2003, 43. o.

⁴⁰⁸ Kojima 1998, 699. o.

⁴⁰⁹ Az 1946-os japán alkotmány feljogosítja a Legfelsőbb Bíróságot, hogy szabályok kibocsátása útján szabályozzon az eljárásjogi törvényben nem szabályozott kérdéseket. Taniguchi 2005, 104. o.

kifejezetten el írja az ún. koncentrált tanúkihallgatást. Ezt a gyakorlatban egyre inkább próbálják megvalósítani, ami gyakran csak annyit foglal magába, hogy egy tanú helyett kettő hallgatnak meg egy tárgyaláson, egyes ügyekben azonban a ténylegesen is egyetlen napon hallgatnak meg minden tanút.⁴¹⁰

Az 1996-os polgári eljárásjogi törvény újításainak másik iránya a bizonyítékfelkutatási eszközök reformjában mutatkozott meg. Bár történtek rá javaslatok, hogy a japán eljárásjogba vezessék be az amerikai *discovery* eljárást, ezt ugyanakkor végül elvetették. A reform háttérében az a gondolat fogalmazódott meg, hogyha a feleknek nincs megfelelő információja a tényekről és a bizonyítékokról, akkor miként tudnának a jogvitában a releváns kérdésekre összpontosítani.⁴¹¹

Ennek érdekében a törvény eltörölte az „okirat-felmutatási parancs” tekintetében a korlátozásokat⁴¹² és általános kötelezettséget vezetett be. Korábbi szabályozás ugyanis csak meghatározott esetekben – amennyiben azt a törvény megengedte – kérhette a bíróságot, hogy utasítsa a másik felet, vagy harmadik személyt adott okirat felmutatására. Az új szabályok általános kötelezettséget írtak elő, amely alapján bárki, akinél meghatározott okirat található köteles azt átadni.⁴¹³ Kivételt képeznek ez alól azok a dokumentumok, amelyek bemutatása az üzleti titkot, vagy a magánélethez fűződő jogokat sértene. Annak megállapítására, hogy a dokumentum ilyennek minősül-e a bíróság zárt ülésen vizsgálja meg a dokumentumot.⁴¹⁴

Emellett a törvény bevezette az amerikai *interrogatories* mintájára a félhez intézhető kérelem intézményét (*tojisha-shoukai*). Ennek keretében miután az eljárás elindult bármely fél írásbeli kérvényében kérdést intézhetett a másik félnek, aki ésszerű időn belül köteles volt válaszolni rá. Ennek elmulasztásához azonban a törvény nem fűzött szankciót.⁴¹⁵

Az eljárási készítésnek és a koncentrált tanúkihallgatásnak *statisztikában megjelenő eredményei* vannak. Az összes ügy tekintetében 1991-ben az átlag időtartam 12,2 hónap volt, 2002-re ez a szám 8,3 hónapra csökkent. Ugyanakkor ebbe azok az ügyek is beletartoznak, amelyek mulasztási ítélettel értek véget, valamint amelyekben a felek egyezséget kötöttek. Bár a javulás az eljárási számokból is egyértelműen látszik, az intézkedések hatását még jobban mutatják a következő számok. Míg 1991-ben ugyanis átlagosan 22,7 hónap alatt fejeztek be

---

⁴¹⁰ Taniguchi 2005, 105. o.

⁴¹¹ Taniguchi 2005, 101. o.

⁴¹² Mochizuki 1999, 288. o.

⁴¹³ Mochizuki 1999, 297. o.

⁴¹⁴ Ota 2001, 570. o.

⁴¹⁵ Honma 2008, 256-257. o.

egy olyan ügyet, amelyben tanúkihallgatásra is sor került, 2002-re ez átlagosan 18,7 hónapra csökkent.⁴¹⁶

Az eredmények rendkívül látványosak, ugyanakkor a komplex ügyek tekintetében – bár a javulás itt is lenyűgöző – az eredmények továbbra is jelentős elhúzódot mutatnak. Orvosi hibaperek esetében az átlag pertartam 2002-ben is 30,4 hónap, szellemi tulajdonot érintő perekben pedig 16,8 hónap volt. Az intézkedések hatása persze itt is megfigyelhető, hiszen 1992-ben az első esetben még az átlag időtartam 41,6 hónap, a második esetben pedig 31,1 hónap volt. A japán törvényhozás ezekkel az eredményekkel továbbra sem volt elégedett, ezért 2003-ban újra módosította a polgári eljárásjogi törvényt a „polgári eljárás gyorsításáról” szóló törvénnyel. Ennek a célja az volt, hogy a bíróságok valamennyi jogvitát fejezzenek be két éven belül.⁴¹⁷

d) A japán polgári eljárásjogi törvény 2003-as reformja

A 2003-as reform is a polgári eljárás gyorsítását tűzte célul. Mivel a problémák a jogalkotó megítélése szerint a különösen bonyolult ügyekben merül fel, ahol számos eljárásjogi lépés megtételére és akár több szakértő meghallgatására van szükség. Ennek érdekében a törvény egyrészt bevezette a munkaterv készítésének lehetőségét, a „szakértő biztos” intézményét, valamint félhez intézett kérelem perindítást megengedő módosítást.

A bíróság, amennyiben az *ügy bonyolultsága megköveteli*, akkor a bíróság a felekkel való egyeztetés után *munkatervet* állít össze, amelyben az eljárás lebonyolításának lényeges pontjairól és azok elvégzésének tervezett időpontjairól egyeztetnek.⁴¹⁸ Ez a terv tartalmazza többek között az előkészítő eljárás lebonyolításának időtartamát, a tanúkihallgatások és szakértők meghallgatásának tervezett időpontját, valamint a tárgyalások és a döntéshozatal várható időpontját. Az eljárási lépéseket a munkatervnek megfelelően kell teljesíteni. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy ez szükséges, akkor határidővel köthet a felek számára bizonyos kérdést érintő tényállításaik és bizonyítékaik előadására. Ha ennek a felek határidőig nem tesznek eleget, akkor a bíróság visszautasítja azokat a támadási és védekezési eszközeiket, amelyek előadására a bíróság őket felszólította, ha ennek következtében az

---

⁴¹⁶ Taniguchi 2005, 105. o.

⁴¹⁷ Taniguchi 2005, 106. o.

⁴¹⁸ Nottage 2006, 84. o.

eljárás lényegesen elhúzódna. Ellentétben tehát az el készít eljárásokkal, a munkaterv esetében a törvény preklúziós szankciót f z a határid k elmulasztásához.⁴¹⁹

Azokban a jogvitákban, ahol különös szakértelem kell a tényállás és a vitás kérdések megértéséhez gyakran szakért t kellett a bíróságnak kirendelnie. Annak érdekében, hogy a *felek és a bíróság jobban megértsék a jogvitát*, a törvény létrehozta a „szakért biztos” intézményét. A biztos független szakért ként segíti a bíróság munkáját olyan jogvitákban, amelyekben speciális szakismeretre van szükség. Például egy gyógyszereszetes perben az el készít eljárásban egy kémikus szakért biztos vesz részt, aki segít a felek és a bíróság számára megérteni a tényállást és a felmerül vitás szakkérdéseket. A biztosra ugyanazok a kizárási okok érvényesülnek, mint a bíróra és számos garanciális szabály biztosítja, hogy elfogulatlanul végezze a tanácsadó tevékenységét. A biztos véleményét a felek, illet képvisel ik jelenlétében lehet csak el adni, amely bekerül a jegyz könyvbe.⁴²⁰ A részvétele ugyanakkor nem nélkülözi az igazságügyi szakért kirendelését, ha szakkérdésben vita merül fel, ugyanis a biztos nem ad szakvéleményt, csak segít a szakkérdések helyes felismerésében.⁴²¹

Végül a novella kísérletet tett arra, hogy a *félhez intézett kérelem (tojisha-shoukai)* hiányosságait kiküszöbölje. A fél ugyanis a korábbi szabályok alapján csak a per megindulása után tudott a másik félhez kérdéseket intézni. Ugyanakkor erre bizonyos esetekben szükség lenne már a keresetlevél benyújtása el tt is. Ilyen módon elkerülhet vé válhat a kés bbi keresetmódosítás szükségessége, hiszen a fél már a keresetlevél beadása el tt hozzájuthat azokhoz az információkhoz, amely szükségessé tenné a kereset megváltoztatását. Az új szabályok lehet vé teszik, hogy a *potenciális fél egy el zetes értesítést (teiso yokoku tsuchi)* követ en négy hónapon belül kérelmet intézzon a potenciális ellenfeléhez. Ebben az el zetes értesítésben meg kell jelölnie, hogy milyen jogvitában kíván pert indítani vele szembe.⁴²² Ugyanakkor továbbra sincs szankciója, ha a megkeresett ennek nem tesz eleget. Emellett a potenciális felperes megkeresheti a bíróságot azzal, hogy az m ködjön közre állami hivatalnál, vagy harmadik személynél megtalálható bizonyíték összegy jtésében (pl.

---

⁴¹⁹ Honma 2008, 259. o.

⁴²⁰ Goodman 2004, 598. o.

⁴²¹ Taniguchi 2005, 106-107. o.

⁴²² Nottage 2006, 83. o.

közlekedési baleset esetében rendrségi jegyzkönyv), vagy elzetes szakérti bizonyítás lefolytatásában.⁴²³

6. Közép- és Kelet-Európa posztoszocialista országai

a) Közös hagyományok a közép- és kelet-európai eljárásjogokban

Közép- és Kelet-Európa eljárásjogi rendszereinek fejlődése az elmúlt két évszázadban *szorosan összefonódott és a mai napig is hasonló pályán halad*. A hasonlóság okát a közös történelmi gyökerekben és az elmúlt évszázadokban kialakult társadalmi és gazdasági körülmények hasonlóságában kell keresni. Az Osztrák-Magyar Monarchia fennállása alatt, illetve leg a két világháború között született polgári perrendtartások közös – többségében osztrák és német – gyökerei, a szovjet megszállás következtében bevezetett hasonló módosítások, végül a modern kor társadalmi és gazdasági kihívásai *a mai napig összeláncolták Közép- és Kelet-Európa országainak polgári eljárásjogi fejlődését*.

A XIX. század közepén és a XX. század elején Közép- és Kelet-Európában is sorra jöttek létre a polgári perrendtartások, amelyek egy részében francia, *többségükben azonban osztrák és német hatások mutatkoznak*. Az egyik csoportba sorolhatók azok az eljárásjogi kódexek (Románia 1865, Bulgária 1892), amelyek a XIX. század derekán lezajlott kodifikációs hullámban, jelentős részben francia hatásra születtek, másikkba az Osztrák-Magyar Monarchia fennállása alatt (Magyarország 1911), vagy a két világháború közötti időszakban megalkotott törvények (Jugoszlávia 1929, Lengyelország 1930) tartoznak, amelyekben viszont az osztrák, illetve német minták köszönnek vissza.⁴²⁴

A II. világháború után, a szovjet megszállás hatására Kelet-Európában sorra születtek az 1923. évi vagy 1964. évi szovjet polgári eljárási törvénykönyv mintájára kodifikált polgári perrendtartások (Magyarország 1952, Bulgária, 1952, Csehszlovákia 1950/1963, Lengyelország 1950/1964, Jugoszlávia 1956/1976). Románia relatív „külön utasságán” nem változtatott a szocialista befolyás sem, ugyanis a korábbi polgári eljárásjogi törvény – újraszámozva⁴²⁵ – maradt hatályban, amelyet ugyan többször módosították a szocialista modellnek megfelelően, de az alapjaiban mégis megtartotta eredeti karakterét.⁴²⁶

---

⁴²³ Taniguchi 2005, 109. o.

⁴²⁴ Stürner 1991, 34. o.

⁴²⁵ A polgári eljárásjogi törvényt 1948-ban újraszámozták, de ez ellentétben pl. a büntető eljárásjogi törvénnyel, nem jelent tartalmilag új jogszabályt.

⁴²⁶ Vacarelu 2012, 292. o.; Németh 1991, 279. o., Kengyel 2011, 157. o.

A szocialista évtizedek sajátos társadalmi és gazdasági körülményeket teremtettek Közép- és Kelet-Európa posztszocialista államaiban, amelynek köszönhetően a polgári bíróságok hasonló problémákkal szembesültek a rendszerváltozások után. A társadalomban és gazdaságban végbemenő folyamatok leképeződtek a jogviták számában és azok bonyolultságában is. A polgári igazságszolgáltatás iránt hirtelen megnövekedett igény hatására sokszorosára nőtt az ügyforgalom, a piacgazdaság kiépülésének folyamán pedig megjelentek a komplex jogviták. A paternalista-etatisztikus államképtől elforduló jogalkotóktól hasonló reakciókat figyelhetünk meg, amelyek gyakran nemzetközi trendekkel is szembemenne, a posztszocialista államokra lett jellemző. Ez különösen hangsúlyosan a bíróság és a felek közötti viszonyban figyelhető meg.⁴²⁷

A fejlődés új korszakát jelentik az ezredfordulón megindult kodifikációs folyamatok, amelyek eredményeként a szóban lévő országok jelentős részében már meg is születtek az új polgári perrendtartások (Lettország 1998, Szlovénia 1999, Litvánia 2002, Ukrajna 2004, Észtország 2005, Oroszország 2007, Bulgária 2008, Románia 2010), a többi államban pedig rövidebb-hosszabb idő óta kodifikációs munkálatok folynak. A történelem sajátos „megismétlést” fedezhetjük fel ebben a folyamatban. Ahogy a XIX. századi kodifikációknál is Oroszország, Románia és Bulgária már a többiek előtt sorra megalkotta saját polgári eljárásjogi törvényét, addig a „visegrádi négyeknél” erre vagy egyáltalán nem került sor, vagy jelentős késéssel. Ez a jelenség most is megfigyelhető, azzal a kitételrel, hogy mára – Csehországot leszámítva – elkezdődött az új perrendtartás kodifikációja. Míg ugyanakkor ennek a relatív késedelemnek a XIX. században az országok nemzeti önállóságának megszerzése volt a hátterében, addig a XXI. században megfigyelhető késlekedésnek más okokban kereshető a magyarázata.

Közép- és Kelet-Európa szovjet befolyás alá került országainak eljárásjogi fejlődése álláspontunk szerint *öt szakaszra osztható*: a II. világháború előtti kodifikációk, a szocialista permodell, a rendszerváltásokat követő első reformok, a pergyorsítási novellák, végül az új perrendtartások kodifikációjának korszakára. Ezek alatt – ahogy azt az alábbiakban próbáljuk igazolni – a vizsgált államok eljárásjogai hol egymástól távolabb, hol egymáshoz közelebb kerültek, de fejlődési pályájukat tekintve mégis alapvetően hasonló utat jártak be. Mindezek együttese képezi azt a közös „tradíciót”, amely Közép- és Kelet-Európát a maga sokszínűségével együtt is egységbe forrasztja. Éppen ez a közös hagyomány az, ami vizsgálatunk szempontjából különösen érdekessé teszi perjogi reformjaik vizsgálatát. Ugyanis

---

⁴²⁷ Kengyel 2003, 307. o.

nemcsak, hogy hasonló eljárásjogi rendszerekről van szó, így az azokban alkalmazott megoldások könnyen adaptálhatók a magyar polgári eljárásjogba is, de alapvetően hasonló problémákkal is szembesültek, amelyre hol jobb, hol rosszabb megoldásokat adtak. Ha felismerjük, hogy a saját igazságszolgáltatásunkra is jellemző problémákkal más – hasonló helyzetben lévő – országok milyen sikeres megoldásokat alkalmaztak, akkor egy lépéssel közelebb tudunk ahhoz is jutni, hogy saját eljárásjogunk hiányosságaira megoldást találjunk.

b) A közép- és kelet-európai országok polgári eljárásjogának fejlődése 1989 előtt

Közép- és Kelet-Európa államaiban részben már a XIX. század végén, részben azonban csak az első világháborút követően születtek meg az önálló polgári perrendtartások. Ezek többségükben az osztrák és német minták alapján jöttek létre. Az osztrák és német befolyás alatt született perrendtartások sorban elsőként a *Plósz Sándor* nevéhez köthető 1911. évi magyar polgári perrendtartást említhetjük, amelyben elsőként német, osztrák és francia hatások fedezhetők fel.⁴²⁸

Időrendben ezt követte az *1929-es jugoszláv polgári perrendtartás*. Az I. világháború befejezése után megalakult Jugoszláviában (1929-ig Szerb-Horvát-Szlovén Királyság) összesen hat különböző polgári eljárásjogi törvény volt hatályban.⁴²⁹ Azt követően, hogy 1929-ben I. Sándor jugoszláv király bevezette a királyi diktatúrát és országának a Jugoszláv Királyság nevet adta, az „egy nép, egy király, egy állam” mottóhoz egy egységes polgári eljárásjogi törvény igénye párosult.⁴³⁰ Az ugyanebben az évben megalkotott jugoszláv polgári perrendtartás mintaképeként a francia mintákat követő szerb törvény helyett, az annál modernebb – a szlovén és dalmát területeken korábban is hatályban volt – 1895-ös osztrák

---

⁴²⁸ Kengyel részletesen mutatja be az 1911. évi polgári perrendtartásban megtalálható külföldi hatásokat és a törvény indokolásában található külföldi hivatkozások vizsgálatával kapcsolatosan megállapította, hogy a „hivatkozások gyakorisága sokat elárul a külföldi hatások intenzitásáról: 1877. évi német perrendtartás 45 hivatkozás, 1895. évi osztrák polgári perrendtartás 40 hivatkozás, 1806. évi francia polgári eljárásjogi törvény 22 hivatkozás, 1865. évi olasz polgári eljárásjogi törvény 8 hivatkozás, 1812. évi (1832-ben módosított) genfi polgári perrendtartás 4 hivatkozás, 1876. évi belga polgári eljárásjogi törvény 3 hivatkozás.” Kengyel 2003, 153. o.

⁴²⁹ A szerb területeken – a francia mintára megalkotott – 1865-ös szerb polgári eljárásjogi törvény, a valamikori Montenegró területén az 1902-es montenegrói polgári perrendtartás, Horvátország – kontinentális – területein az 1852-ben bevezetett „Provisorische Zivilprozessordnung”, a vajdaságban az 1911. évi magyar polgári perrendtartás, Szlovéniában és Dalmáciában az 1898-as osztrák polgári perrendtartás, Bosznia-Hercegovinában pedig az 1881-es osztrák perrendtartás-tervezet mintájára megalkotott törvény (amely szerint a muszlimok vonatkozásában a sharia jogot alkalmazták) volt hatályban. Gali 2012, 87. o.

⁴³⁰ Uzelac 2011, 179. o.

polgári perrendtartást választotta a jogalkotó.⁴³¹ A megalkotott törvény gyakorlatilag az osztrák polgári perrendtartás szó szerinti fordítása volt.⁴³² Ez a tény ugyanakkor nem jelentette azt, hogy az a gyakorlatban is az osztrák mintához hasonlóan érvényesült. Uzelac véleménye szerint bár az osztrák polgári perrendtartást szövegében átvették, a törvény kommentárjaként a *Georg Neumann* által írt osztrák kommentár horvát nyelvre fordított változatát használták,⁴³³ az eljárásjogi gyakorlat mégis közelebb állt az 1781-es jozefinista „Allgemeinen Gerichtsordnung”-hoz, mint Franz Klein jogalkotási remekéhez.⁴³⁴

A II. világháborút követően szocialista államszövetségként újjáalakult Jugoszláviában átfogó jogszabályi változtatásokra került sor, amely a polgári perrendtartást is érintette. Ugyanakkor a „keleti blokk” országaihoz képest Jugoszláviában a „szocializmusnak egy lágyabb változata”⁴³⁵ valósult meg, amely kihatott az eljárásjog fejlődésére is. Megállapítható, hogy az 1956-os, valamint az 1974-es polgári perrendtartások nem távolodtak el radikálisan az osztrák és a korábbi jugoszláv mintától.⁴³⁶ A rendelkezési és a tárgyalási elvet nem korlátozták olyan mértékben, mint a Szovjetunióban, vagy Kelet-Németországban: korlátozottabbak voltak az ügyész perindítási jogosítványai, létezett a mulasztási ítélet intézménye és a törvény nem korlátozta olyan szigorúan a perbeli egyezség megkötését sem. Ennek ellenére a szocialista permodell bizonyos elemei itt is érvényesültek, így a jugoszláv polgári eljárásra jellemző lett a paternalista bírókép miatt passzívvá vált felek, valamint az anyagi igazság hajszolása miatt kialakult perelhúzódság.⁴³⁷

Az első világháború után újraegyesített *Lengyelország* különböző területein az osztrák, a német, az orosz, valamint két kisebb területi egységben⁴³⁸ a magyar polgári perrendtartás volt hatályban. Az egységesség megteremtéséhez kezdetben az 1895-ös osztrák polgári

---

⁴³¹ Galí „összehasonlító jogi kuriozitásnak” nevezi, hogy az első világháborúban győztesként számon tartott Szerbia nem a saját jogát terjesztette ki a többi területre, hanem a hozzácsatolt területeken hatályban lévő törvényt terjeszti ki az egész országra. Galí 2010, 118. o.; Ennek a választásnak egyik oldalról az lehetett az oka, hogy a jogalkotó a modernebb eljárásjogi törvényt kívánta alkalmazni, emellett azonban valószínűleg az is közrejátszhatott ebben a választásban, hogy az eljárásjogi reformért felelős hivatalnok Bertold Eisner Bécsben tanult jogot. Uzelac 2011, 179. o.

⁴³² Rijavec 2011, 88. o.; Uzelac 2004, 288. o.; Galí 2012, 88. o.

⁴³³ Uzelac 2011, 178. o.

⁴³⁴ Uzelac 2011, 199. o.

⁴³⁵ Társadalmi és gazdasági értelemben nagy különbség volt a „keleti blokk” és Jugoszlávia között, amely többek között a tervezőgazdálkodás mellőzésében, a nyugatra történő utazás lehetőségének tágabb körű biztosításában jelentkezett. A jogtudomány vonatkozásában különösen fontos jelentősége volt annak, hogy az oroszokkal szemben az angol, illetve legbizonyos területeken a német nyelv tanulása volt az iskolákban kötelező. Így a jogtudomány is inkább angolul és németül olvasott és kevésbé oroszul. Galí 2012, 89. o.

⁴³⁶ Siniša Triva - Mihajlo Dika: Gradansko parni no procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2004, § 1 Rz 3 idézi Uzelac 2011, 181. o.

⁴³⁷ Uzelac 2004, 297-299. o.

⁴³⁸ A korábbi Szepes és Árva vármegyének a trianoni békeszerződés alapján Lengyelországhoz elcsatolt részei.

perrendtartást terjesztették ki az ország teljes területére.⁴³⁹ Annak érdekében, hogy az újraegyesült Lengyelországnak saját polgári perrendtartása legyen a kodifikációs munkálatok már 1919-ben elkezdtek.⁴⁴⁰ Végül 1930-ban született meg a lengyel polgári eljárásjog, amelyben fiktíven osztrák és német hatások érvényesültek.⁴⁴¹ Ugyanakkor a jogalkotó a lengyel társadalmi viszonyokra is tekintettel volt a szabályok kialakításakor⁴⁴², amelyet nem az osztrák és német törvények elegeként, hanem önálló jogalkotásként tartanak számon.⁴⁴³ Miután Lengyelország a szovjet befolyás alá került, a lengyel polgári perrendtartást 1950-ben és 1953-ban mélyrehatóan módosították, majd 1964-ben új szocialista perrendtartást hoztak létre.⁴⁴⁴

Csehszlovákiában bár elkezdték készíteni a munkálatokat, a két világháború között nem sikerült új perrendtartást elfogadni. Az 1918-ban létrehozott Csehszlovákiának nem volt egységes polgári eljárásjoga, a cseh területeken az 1895-ös osztrák polgári perrendtartás, míg a szlovák területeken az 1911. évi magyar polgári perrendtartás volt hatályban. Egy rövid ideig fontolóra vették, hogy a francia polgári eljárásjogi törvényre cserélik a meglévő szabályanyagot, de ezt utána hamar elvetették. Ezt követően a cseh oldal kísérletet tett arra, hogy az osztrák jogszabály hatályát terjesszék ki a szlovák területekre is, amely azonban a szlovák jogászok körében ellenállást váltott ki, így arra nem került sor.⁴⁴⁵ Végül 1922-ben megkezdtek a kodifikációs munkálatokat, amelyek eredményeként 1928-ra egy tervezetet közzétettek és átdolgozás után 1937-ben benyújtották a parlamentnek, amely azonban nem tudott megállapodásra jutni.⁴⁴⁶ A tervezetben eredetileg teljes osztrák hatás érvényesült,⁴⁴⁷ amelyet – a szlovákok féltelével való kompromisszum jegyében – a magyar perrendtartásból átvett megoldások egészítették ki.

A II. világháború után az újjáalakult Csehszlovákia a szovjet érdekszférába került. 1950-ben létrehozták a polgári eljárásjogi kódexet. *Dvojak* megfogalmazása szerint ez a törvény a

---

⁴³⁹ Jelinek 1991, 74. o.

⁴⁴⁰ A kodifikációs munkálatokban résztvevők jelentős részben az osztrák és német iskolából érkeztek, így a kodifikációs folyamatban eredetileg osztrák és német hatások érvényesültek. Jelinek kiemeli ebben a folyamatban a bizottságban elnökként résztvevő Franciszek Ksawery Fierich nevét, aki számos munkát írt az osztrák polgári eljárásjogról. Jelinek 1991, 74. o.

⁴⁴¹ Kisebbségi mértékben, de az 1864-es orosz, az 1911. évi magyar, az 1913-as zürichi és az 1918-as berni, valamint polgári perrendtartásokból is merített a lengyel jogalkotó. Sawczuk 1991, 283. o.; Weitz 2012, 187. o.

⁴⁴² Jelinek 1991, 75. o.

⁴⁴³ Weitz 2006, 90. o.

⁴⁴⁴ Weitz 2006, 91-92. o.

⁴⁴⁵ Jelinek 1991, 71. o.

⁴⁴⁶ Průbská 2011, 165. o.

⁴⁴⁷ A kodifikációs bizottság elnöke Václav Hora, valamint a munkálatokban ugyancsak résztvevő Emil Ott egyaránt több munkát is megjelentetett az osztrák polgári eljárásjoggal összefüggésben. Jelinek 1991, 71. o.

szocialista permodell prototípusa volt.⁴⁴⁸ A törvény vezérl elvévé az anyagi igazság kiderítése vált, ennek következtében pedig mind a rendelkezési, mind a tárgyalási elv alapvetően módosult és az ügyészségnek kiterjedt jogosítványai lettek a polgári perben.⁴⁴⁹ A polgári eljárásjogi törvényt végül 1963-ban újrakodifikálták, amelyet 1989-ig öt alkalommal kellett novellák útján módosítani. A csehszlovák eljárásjog-tudomány ebben az időszakban szinte kizárólag a szocialista, azon belül is elsősorban csak a szovjet és a kelet-német eljárásjogokkal és jogtudománnyal foglalkozott, amely a jogfejlődésére is kihatott.⁴⁵⁰

A román polgári eljárásjogot a relatív „külön utasság” jellemzi Kelet-Európában. Az 1865-ös román eljárásjogi törvény megalkotásakor ugyanis elsősorban a genfi és a francia eljárásjogi törvényt vették alapul. Ennek köszönhetően egy viszonylag passzív bírókép mellett, nagyrészt a felekre lett hagyva az eljárás menetének alakítása.⁴⁵¹ Ez a helyzet részben megváltozott az 1900-as reformok hatására, amely a német minták alapján megnövelte a bíró részvételét az eljárás alakításában.⁴⁵² A bírói aktivitás további növelését célozták az eljárásgyorsító reformok (1925, 1929, 1943) is, amelyek fokozatosan vették el a felektől az eljárás lefolyásának alakításához szükséges eszközöket és azokat a bíró kezébe helyezték.⁴⁵³ Az első világháború után területileg megnövekedett Romániában az 1925-ös novella – amely *Franz Klein* és az osztrák eljárásjog hatását viselte magán⁴⁵⁴ – egyrészt az eljárásjog egységesítését,⁴⁵⁵ másrészt az eljárásjog gyorsítását célozta.⁴⁵⁶ A II. világháborút követően kommunista időszakban a bírósági szervezetet átalakították és a bíró hatalmát tovább növelték. A bíróság kötelessége volt az anyagi igazság kiderítésére, amelynek érdekében a

---

⁴⁴⁸ Dvořák 2012, 124. o.

⁴⁴⁹ Zoulik - Dvořák 2011, 110. o.

⁴⁵⁰ Dvořák 2012, 124. o.

⁴⁵¹ Ugyan a törvény elméletileg megengedte a bírónak, hogy a felekhez kérdéseket intézzon, vagy a felektől további bizonyítékokat kérjen, ha az addigaiak nem voltak elégségesek az igazság kiderítéséhez, a gyakorlatban ezek az eszközök ritkán kerültek alkalmazásra. Vacarelu 2012, 291. o.

⁴⁵² Stürner 1991, 35. o.

⁴⁵³ Vacarelu 2012, 291. o.

⁴⁵⁴ Jelinek 1991, 75. o.

⁴⁵⁵ Az újonnan szerzett területeken részben az osztrák jog (Bukovina), a magyar jog (Székelyföld és a Bánság), valamint orosz jog (Besszarábia) volt hatályban. A román eljárásjog bevezetésének a magyar területeken részben technikai akadályai is voltak, hiszen a két eljárásjog karaktere rendkívül különbözött volt. Emellett azonban a magyarlakta területeken jelentős ellenállásba is ütközött annak bevezetése. Az 1911. évi magyar polgári eljárásjogi törvény eredeti szövege Dél-Erdélyben egészen 1943-ig hatályban maradt, Észak-Erdélyben a Magyarországon hatályos állapot volt hatályban a Magyarországhoz történő visszacsatolása után. Kengyel 2011, 154. o.

⁴⁵⁶ A novella bevezette az előkészítő tárgyalást, az iratok alapján történő ítélethezatalat, a későbbi elterjesztett tények és bizonyítékok visszautasításának lehetőségét, valamint korlátozta a tárgyalás elhalasztásának lehetőségét. A törvény indokolása szerint a korábbi jogszabály túlságosan tág kereteket adott a feleknek a bizonyítékok előadásában, valamint az eljárás menetének alakításában, amely nem csak feleslegesen elhúzta az eljárást, de a bíróságot olyan jelentéktelen kérdésekkel terhelte meg, amelyeket az ügy érdemének elbírálására fordíthatna. Vacarelu 2012, 291. o.

tanács elnöke kérdéseket intézhetett a felekhez és hivatalból bizonyítást rendelhetett el akkor is, ha az ellen a felek tiltakoztak.⁴⁵⁷

Láthatjuk, hogy Közép- és Kelet-Európa országainak polgári eljárásjogi jogfejlődésére er teljes osztrák és német mintakövetés volt jellemző a II. világháborút megelőzően. Ez egyrészt a XX. század elején végbement kodifikációkban jelenik meg. A modernnek számító osztrák perrendtartás még Jugoszláviában is a kodifikáció alapját képezte a szerbkel szemben. Románia esetében is az osztrák és német hatásokra a bírói aktivitás folyamatos növekedése figyelhető meg. Ennek eredményeként a II. világháborút előtti Közép- és Kelet-Európában a *szociális permodell* volt megfigyelhető. Leszámítva a román polgári eljárásjognak a novellák előtti időszakát, ezekben az országokban nem érvényesültek a liberális permodell jellemzői, így különösen a korlátlan féluralom és a passzív bíró. *Kengyel* is megállapítja, hogy „az ún. tiszta tárgyalási elvnek Közép-Európában nincsenek valódi hagyományai”.⁴⁵⁸ Mind a rendelkezési, mind a tárgyalási elv szabályozásában a szociális permodell köszön vissza. Ezért látni fogjuk, a rendszerváltásokat követő jogalkotói reakciók, amelyek a liberális permodell elemeihez nyúltak vissza (passzív bíró, anyagi pervezetés mellőzése, tiszta tárgyalási elv alkalmazása) a tradícióktól elrugaszkodott megoldások voltak.

Az addigi szociális permodellt követő eljárásjogi törvényeket a II. világháborút követő szovjet befolyás felváltotta a szocialista modell alapján létrehozott polgári perrendtartásokkal. Ezekre általában jellemző volt a felek rendelkezési jogának radikális korlátozása, amely az egyezségkötés és a kereset visszavonásának bírói kontroll alá helyezésében és az ügyészség, valamint a bíróság perindítási jogosítványain keresztül a perindítási monopóliumuknak az elvesztésében jelentkezett. Emellett általános jellemzője volt ezeknek az eljárásoknak az anyagi, illetve legobjektív igazságnak a középpontba helyezése. A bíróságok nem elégedhettek meg a formális igazság kiderítésében, hanem kötelesek voltak az anyagi igazságot „hajszolni”. Ennek eredményeként a legtöbb eljárásjogban megszűnt a mulasztási ítélet intézménye, a felek peranyag-szolgáltatása időről időre nem volt korlátozva, a bíróságok feladatává vált, hogy hivatalból bizonyítást folytatassanak le. Mindezek hatására pedig a felek felelőssége erodálódott és fokozatosan passzívvá váltak a perben.⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁷ Vacarelu 2012, 292. o.

⁴⁵⁸ Kengyel 1997, 284. o.

⁴⁵⁹ Ennek Magyarországon a bírósági meghagyás 1973-as bevezetése némiképp gátat vetett.

c) Az anyagi igazság „hajszolása” a szocialista polgári perben

Anyagi igazság a polgári eljárásjogban

Az igazság kiderítésének igénye nem a szocialista polgári permodell sajátossága, az már a szociális permodellben is központi helyet foglalt el. Ellentétben ugyanis a liberális perrel, az nem maradt indifferens az igazság kiderítésével kapcsolatosan. „A korábbi német eljárásjogi dogmatikával szemben *Klein* volt az, aki a ’végighazudott perrel’ szemben újból az igazságot állította az eljárás középpontjába, mert az alaki igazságot összeegyeztethetetlennek tartotta a per szociális funkciójával.”⁴⁶⁰ Ennek érdekében a tárgyalási elv „vegyes rendszerét” alakította ki, amely bizonyos korlátozásokkal megengedte a hivatalból történő bizonyítást. „A jogirodalom álláspontja szerint az osztrák polgári perben a tárgyalási elv mellett a „korlátozott” vizsgálati elv (*abgeschwächter Untersuchungsgrundsatz*) érvényesül, amit alapvetően az különböztet meg a „tisztá” vizsgálati elvtől, hogy a bíró a felek állításainak a hiányában a tények után nem kutathat.”⁴⁶¹

Láthatjuk tehát, hogy az anyagi igazság kiderítésének igénye nem a szocialista polgári perhez kapcsolódik, annak mindenáron való „hajszolása” azonban viszont már igen. Ezzel ugyanakkor nem volt egyedülálló, ez a diktatórikus eljárásjogokban visszaköszönő jelenség, így a szocialista per mellett a fasiszta polgári eljárásra is jellemző volt. *Kengyel* állapítja meg ezzel kapcsolatosan, hogy az „anyagi igazság kiderítésének szolgálatába állított tárgyalási elv ’szocialista tartalmának’ feltárásakor a marxista polgári eljárásjog-tudomány meglehetősen kényes helyzetbe került, mivel az officialitás hasonló méretű eltorzítására csak a fasiszta polgári eljárásjogokban volt hasonló példa.”⁴⁶² Az anyagi, vagy objektív igazság⁴⁶³ kiderítése mindenekfelett álló értéknek számított, amelyért hajlandóak voltak a perek gyors befejezéséhez szükséges eljárási eszközöket is feláldozni. *Uzelac* jegyzi meg ezzel kapcsolatosan, hogy „Franz Klein olyan permodellt kívánt megalkotni, amelyben az anyagi igazság kiderítése és a hatékony pervezetés nem zárja ki egymást. A történelem azonban

---

⁴⁶⁰ Kengyel 2003, 106. o.

⁴⁶¹ Kengyel 2003, 115. o.

⁴⁶² Kengyel 2003, 234. o.

⁴⁶³ Az anyagi és az objektív igazság kifejezések a mai jogirodalomban általában felváltva, szinonim tartalommal jelentkeznek. Mi az anyagi igazság kifejezést alkalmazzuk, abból a meggyőződésből, hogy a két fogalom között álláspontunk szerint nincs tartalmi különbség. „Az ötvenes évek elején ideológiai vita támadt az igazság fogalma körül. Az anyagi igazság elnevezést tévesnek, a per céljaként való felfogását pedig fogalmilag zavarkeltőnek bélyegezték. A marxista-leninista ismeretelmélet alapján az igazság objektív jellege került előtérbe, tehát a bíró által felderített tényállásban jelentkező történeti igazság objektív igazság. Az anyagi igazság, mind „burzsoá fogalom” rövid időn belül eltűnt a szocialista jogirodalomból.” Kengyel 2003, 237. o.

igazolta, hogy extrém esetekben, az objektív (vagy akár abszolút) igazság kiderítésének ideológiai kívánalma háttérbe tud szorítani minden más célkitűzést.”⁴⁶⁴

Anyagi igazság szerepe a szocialista eljárásjogokban

A szocialista polgári perrendtartások mindegyikében megjelent az anyagi igazság kiderítésének célja. *Lengyelországban* az 1950-es és 1953-as novellák szolgáltattak arra, hogy az 1933-as lengyel polgári perrendtartást a szovjet mintára formálják, amelynek keretében került sor az anyagi igazság kiderítésének, mint az eljárás „vezérl elvének” bevezetésére.⁴⁶⁵ Ennek következtében a bíró feladata lett, hogy akár hivatalból is összegyűjtson minden szükséges bizonyítékot.⁴⁶⁶ *Csehszlovákiában* is „vezérl elv” lett az anyagi igazság kiderítése, amely a mulasztási ítélet megszüntetéséhez és a felek jogosítványainak korlátozásához vezetett.⁴⁶⁷ Ennek következtében a bizonyítási teher szabálya is deformálódott és bár a törvény nem írta el, de a gyakorlat megkövetelte a bírótól a hivatalból történő bizonyítást.⁴⁶⁸ Romániában a törvény *expressis verbis* a bíróság feladatává tette az igazságnak – minden létező jogi megoldással való – kiderítését.⁴⁶⁹ Jugoszláviában is az anyagi igazság kiderítése az eljárás középpontjába került, ugyanakkor a törvény annak érdekében csak a bíró jogává és nem annak feladatává tette a hivatalból történő bizonyítást. Ugyanakkor a bírói gyakorlat ezt gyakran kötelezettségként értelmezte, a felsőbb bíróságok pedig az első fokú ítéletet hatályon kívül helyezték, ha az nem az anyagi igazság alapján állt.⁴⁷⁰ Fő szabályként ugyan a bíróság a felek eladásaikhoz volt kötve, még akkor is, ha ezzel a bíróság nem az anyagi igazságot tudta volna kideríteni.⁴⁷¹ Azok a bírók azonban, akik a bizonyítási teher szabályának alkalmazásával döntöttek el a jogvitát, kitétek magukat annak a veszélynek, hogy a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi az ítéletüket.⁴⁷² A gyakorlatban előfordult az a paradox helyzet is, hogy bár az első fokú bíróság hivatalból elő is rendelt bizonyítást, de a fél annak költségeit nem előlegezte meg, így a bíróság nem tudta azt foganatosítani. A másodfokú bíróság ennek ellenére is úgy határozott, hogy az igazság kiderítésének prioritása van, és mert az első fokú bíróság „nem állapította meg teljesen és az igazságnak megfelelően a

---

⁴⁶⁴ Uzelac 2012, 126. o.

⁴⁶⁵ Weitz 2010, 145. o.; Weitz 2006, 91. o.

⁴⁶⁶ Zoll 2004, 393. o.

⁴⁶⁷ Zoulik - Dvořák 2011, 109. o.

⁴⁶⁸ Příborská 2011, 168. o.

⁴⁶⁹ Vacarelu 2012, 292. o.

⁴⁷⁰ Uzelac 2004, 297. o.

⁴⁷¹ Gali 2012, 90. o.

⁴⁷² Uzelac 2010, 392. o.

tényállást”, így az ítéletet hatályon kívül helyezte.⁴⁷³ A másodfokú bíróságok végül a ténybeli kétegyek felmerülésekor univerzális válaszként hatályon kívül helyezték az els fokú ítéletet és a bíróságot új eljárásra utasították. Ez azért is volt kényelmes megoldás számukra, mert a statisztikák szempontjából ez sikeres ügybefejezésnek min sült.⁴⁷⁴ A hatályon kívül helyezés egyedüli indoka pedig az volt, hogy az els fokú bíróságnak jobban kell er lködni a további bizonyítékok felkutatásában, hogy azok segítségével ki tudja deríteni az anyagi igazságot.⁴⁷⁵

Az anyagi igazság hajszolásának negatív hatásai

Az anyagi igazság fáradhatatlan „hajszolása” azonban számos áldozatot követelt, amelyben nem csak a felek magánautonómiája, de ahogy a jugoszláv példából látni fogjuk a polgári per hatékonysága is áldozatul eshetett. Mivel az igazság kiderítése a bíróság feladata volt, így a felek passzivitása nem vezethetett olyan döntéshez, amely nem az igazság alapján állt. Ezért a szocialista polgári perben általában hiányzott a mulasztási ítélet intézménye, így a fél akár teljesen passzív maradhatott az egész eljárás alatt. A bíróságnak a bizonyítást akár hivatalból is le kellett folytatnia, így ha a felek nem is indítványozták a bizonyításfelvételt, a bíróságnak mégis ki kellett derítenie az anyagi igazságot. Ezt pedig még kiegészítette az is, hogy a felek szinte korlátozás nélkül használhatták a birtokukban lévő tényeket és bizonyítékokat pertaktikai célokra. Ugyanis az anyagi igazság mindenáron való kiderítésének eszméjével *nem lett volna összeegyeztethető*, hogy a felek által felhozott tényeket és bizonyítékokat a bíróság figyelmen kívül hagyja, hisz azt egyébként neki is fel kellett volna derítenie hivatalból. Így a felek mindenféle időbeli korlátozás nélkül hivatkozhattak új tényekre és bizonyítékokra, amelyre akár a másodfokú bíróság előtt is sor kerülhetett, ugyanis törvény még ezt sem zárta ki. Kizárólag a feleken múlt, hogy mikor kívánják a támadási és védekezési eszközeiket el terjeszteni.⁴⁷⁶ Az eljárásjog által vizionált paternalista bírónak pedig a felek, vagy képviselőik oldalán hiányzó szorgalmat, felkészültséget, inaktivitást is ellensúlyozni kellett. „Az ügyvédek tisztában voltak azzal, hogy a bíróságnak ügyis orvosolnia kell az munkájuk hiányosságait, így fokozatosan inaktívvá és az ügyek előkészítésében és vitelében hanyaggá váltak.”⁴⁷⁷ Uzelac lesújtó képet mutat be a jugoszláv gyakorlatról, amelyben az *érdektelenné és inaktívvá váló* ügyvédi működésről számol be. Eszerint a tárgyalások is pusztá

---

⁴⁷³ Uzelac 2004, 298. o.

⁴⁷⁴ Uzelac 2004, 298. o.

⁴⁷⁵ Uzelac 2010, 393. o.

⁴⁷⁶ Gali 2013, 73. o.

⁴⁷⁷ Gali 2013, 97. o.

formalizmussá alakultak, ahol az ügyvédek alig szóltak pár szót és csak írásbeli beadványokat váltottak, vagy újabb bizonyítási indítványokat tettek. A tárgyalások így gyakran nem voltak hosszabbak 15 percnél. A nagyobb ügyforgalmat bonyolító ügyvédek nem is személyesen jelentek meg, hanem a legfiatalabb jelöltjüket küldték el a tárgyalásra. Azok pedig, akik nem tudták megengedni maguknak, hogy jelöltet tartsanak, annak érdekében, hogy munkadíjukat fel tudják számítani, megjelentek a tárgyaláson, kérték a jelenlétük jegyzőkönyvezését, majd egy másik tárgyalásra siettek tovább. *Uzelac* beszámolója szerint ez Horvátországban ma is bevett gyakorlat.⁴⁷⁸

Mindezek eredményeként egy *paradox helyzet alakult ki*. Ahogy *Kengyel* is utal rá: „a bírói hatalom megnövekedése, a felek rendelkezési jogának a visszaszorítása, a nyomozati elv kiegészítő alkalmazása minden korábbi kísérletnél nagyobb lehetőséget adott a gyors, olcsó és egyszerű per megvalósítására.”⁴⁷⁹ A passzív felekkel szemben egy aktív bírót képzelhetnénk el, ez azonban a jugoszláv gyakorlatban ugyancsak önmaga torzképévé vált. Mivel a bíróságnak nem volt eszköze arra, hogy a felek támadó és védekező eszközeit visszautasítsa, így azokat a felek gyakran taktikai megfontolásokból csak a másodfokú eljárásban adták el. Ez végeredményben pedig a bíróság passzívvá válásához is vezetett, mert „egyszer én nem érte meg a bíró számára, hogy megfeleljen el készítse a tárgyalást, hiszen nagy valószínűséggel a felek úgymint új tényeket fognak azonnal adni, ami teljesen új fénybe helyezi az egész eljárást.”⁴⁸⁰ *Uzelac* szerint a „végletes elveken felépített polgári eljárásjogi szabályozás sokkal inkább az eljárás általános passzívvá válásához és marginalizálódásához vezet, mint egy olyan eljáráshoz, amelyben (gyakran félreértelmezetten) onnipotens bíró és passzív felek vesznek részt.”⁴⁸¹

Az elzárásban a jugoszláv gyakorlatban kialakult paradox helyzetet figyelhettük meg, ahol az anyagi igazság mindenek fölé helyezése és a polgári perben való fáradhatatlan „hajszolása” a *Franz Klein* által megalkotott permodell torzképét valósította meg. A szocialista per – már csak ideológiájánál fogva is – mindenből egy kicsit többet akart adni, a burzsoá eljárásjogoknál több hatalmat a bírónak és több „igazságot” a feleknek. Arra vonatkozóan, hogy a jugoszlávon kívül más államokban is hasonló helyzet alakult volna ki, nincs adatunk. A *Cappelletti* féle kutatások eredményei azt valószínűsítik, hogy ez nem volt a szocialista

---

⁴⁷⁸ *Uzelac* 2010, 391. o.

⁴⁷⁹ *Kengyel* 2003, 268. o.

⁴⁸⁰ *Gali* 2013, 98. o.

⁴⁸¹ *Uzelac* 2012, 116. o.

polgári per sajátossága. Ugyanis az abban felállított problémakatalógus elemei – a rendelkezésre álló adatok szerint – a szocialista államokban „úgyszólván ismeretlenek voltak”.⁴⁸² Ezek szerint alacsony költségek, rövid pertartam és kiterjedt költségkedvezmények jellemezték a rendszert.⁴⁸³ A pertartamra vonatkozó eredmények – amelyek a fent leírtakkal ellentétes képet mutatnak – háttérben ugyanakkor az is állhat, hogy pl. Magyarországon is az igazságügyi statisztika „nem a per, hanem a peres ügy fogalmát tekinti a mérés alapegységének, az utóbbit – ha a bíróság a per valamennyire is elkülöníthet létszakaszához eljut – befejezettek, lezártak min sítí”.⁴⁸⁴

d) A rendszerváltásokat követ eljárásjogi reformok

A rendszerváltásokat követ en Közép- és Kelet-Európában több hullámban is módosították a polgári perrendtartásokat, illetve néhány országban ez idő alatt sor került az új polgári perrendtartások megalkotására is. A reform-hullámok időben általában egybeestek és tárgyukat tekintve jelentős hasonlóságokat mutattak.

Az első reformhullám (1989-1992)

Az első reformoknak (1989-1992) az volt az elsődleges célja, hogy „igazságszolgáltatás jogállami működéséhez szükséges garanciákat (bírósághoz fordulás joga, bírói függetlenség, jogorvoslati jogosultság)”⁴⁸⁵ megteremtse.

Lengyelországban a bírósághoz fordulás jogának kiterjesztésével (gazdasági döntéshozatal helyett a gazdasági jogvitáknak a rendes bírósági útra terelésével) és a felek egyenjogúságának biztosításával az első reformok (1989-1990) Weitz szerint megtették az első fontos lépéseket az igazságszolgáltatásnak a „demokratikus jogállamiság” kívánalmaihoz való közelítésében.⁴⁸⁶

Az akkor még egységes *Csehszlovákiában* az első lényeges reform, az 1991-es ún. „nagy demokratizáló novella” volt, amely a bírósághoz fordulás jogának kiszélesítését és a polgári

---

⁴⁸² Kengyel 2003, 268. o.

⁴⁸³ Kengyel 2003, 269. o.

⁴⁸⁴ Gáspárdy 1989, 9. o.

⁴⁸⁵ Kengyel 2003, 315. o.

⁴⁸⁶ Az 1989-es reform a döntéshozatali eljárás eltörlésével párhuzamosan a gazdasági szervezeteknek külön eljárást hoztak létre, amelyben már a rendes bíróságok jártak el. Az 1990-es reform megszüntette a szocialista gazdasági egységek eljárásjogi privilégiumait, amellyel teljessé vált a felek egyenjogúságának az elve. Emellett a közjegyzők hatásköréből átkerült a bíróságok hatáskörébe a fizetési meghagyásos eljárás lefolytatása. Weitz 2006, 96-98. o.

eljárásjogban található „antidemokratikus elemek” eltávolítását célozta.⁴⁸⁷ A korábban dönt bizottságok elé utalt kereskedelmi ügyekben is megnyitották az utat a bírósághoz, valamint a korábban nagyon korlátozottan igénybe vehető közigazgatási bíráskodást is kiszélesítették. A felek magánautonómiáját korlátozó „antidemokratikus” elemek közül pedig az ügyész keresetindítási jogát jelentő részben megszüntették, a felek rendelkezéseinek (pl. keresetváltogatás és kereset visszavonása) a „társadalom érdekében” való korlátozását megszüntették.⁴⁸⁸

A második reformhullám (1993-1999)

A második reform-hullámnak (1993-1999) az anyagi igazság kiderítésének, valamint a hivatalból történő bizonyításnak a felszámolása volt a célja.

Lengyelországban a rendelkezési és tárgyalási elv megerősítését, valamint az anyagi igazságnak a polgári perrendtartásból való eltörlését az 1996-os, valamint a 2004-es reformok végezték el. Az 1996-os novellát követően a bizonyítás feladata elsősorban a felekre nehezedett, ugyanakkor a törvény fenntartotta annak a lehetőségét, hogy a bíróság hivatalból rendeljen bizonyítást. Viszont ez az elírás a bíróságokra nézve csak lehetőséget ad, de nem jelent kötelezettséget.⁴⁸⁹ A tárgyalási elvnek a további erősítését és az anyagi igazság kiderítésére vonatkozó rendelkezések teljes eltávolítását a 2004-es reform végezte el. A bíróságnak az új szabályok szerint nem kell arra figyelemmel lennie, hogy a tényállás megfelelően tisztázott-e, a tárgyalást le kell zárnia azt követően, hogy a bíróság befejezte a bizonyításfelvételt és megadta a szót a feleknek. Ezt követően tehát nem szükséges, hogy a bíróság kétséget kizáróan meg tudja állapítani, hogy a megállapított tényállás megfelelő-e a valóságnak.⁴⁹⁰ A lengyel jogtudomány ugyanakkor nem tekinti úgy, hogy a novellák az anyagi igazságot a formális igazságra cserélték volna. Weitz szerint csak az igazság kiderítésének az eszköztára változott meg, a változtatásokat követően annak kiderítéséhez a bíróságnak elsősorban a felek indítványait kell alkalmazni, a saját intézkedései csak alárendelt és kiegészítő szerepet tölthetnek be.⁴⁹¹

---

⁴⁸⁷ Dvo ák 2012, 125. o.

⁴⁸⁸ Dvo ák 2012, 126. o.

⁴⁸⁹ Weitz 2006, 99.o.; Zoll 2001, 69. o.

⁴⁹⁰ Weitz 2006, 108. o.

⁴⁹¹ Weitz 2012, 197. o.

Csehországban a rendszerváltást követő második strukturális változtatást az 1993-as novella végezte el, amely az anyagi igazság kiderítésének kötelezettsége alól mentesítette a bíróságokat. A törvényhozó f szabályként visszatért a tárgyalási elvhez és a hivatalból történő bizonyítást csak jogszabályban felsorolt esetekben engedte meg.⁴⁹² Ezzel a felekre hárult a tényállás feltárásának a felelőssége. *Dvo ák* megjegyzi, hogy – f leg az id sebb – bírák nehezen tudtak megbarátkozni azzal a helyzettel, hogy a bíróságnak már nem feladata, hogy a belátása szerint derítse fel a tényállást.⁴⁹³ Ezzel párhuzamosan a törvény bevezette a mulasztási ítélet intézményét is. Ugyanakkor attól való félelemben, hogy ennek hatására „tartalmilag rossz” döntések születnek, a törvény csak lehetőségként kínálta fel a bíróságnak, hogy az alperes mulasztása és a felperes erre irányuló kérelme esetén mulasztási ítéletet bocsásson ki.⁴⁹⁴

Szlovéniában 1999-ben megalkották az új polgári perrendtartást. Az előkészítések során – ideológiailag is mélyen áthatott – vita folyt különösen a bírói aktivitás-passzivitás kérdéséről. Általánosan elfogadott felfogás volt, hogy a pergyorsítást passzívabb bírói közreműködéssel lehetne megvalósítani és a bíró anyagi pervezetését el kellene törölni.⁴⁹⁵ A törvénybe végül egy olyan megoldást ültettek át, amely szerint bár a bíróság csak a felek által előterjesztett indítványokra rendelhet előbizonyítást és arra hivatalból neki csak kivételes esetekben van lehetősége (pl. személyi állapottal kapcsolatos perek)⁴⁹⁶, de az anyagi pervezetés körében joga és egyben kötelessége a feleket kérdéseivel és megállapításaival ösztönözni, hogy tisztázzák a tényállást.⁴⁹⁷ Emellett a bíróságnak figyelmeztetnie kell a feleket, ha az általuk kínált bizonyíték elégtelen, illetve legnyíltan egyeztetnie kell a felekkel az általuk figyelmen kívül hagyott jogi kérdésekről. Ez *Gali* szerint segít abban, hogy a felek és a bíróság a lényeges kérdésekre tudjanak összpontosítani, ami rendkívül fontos a bizonyításfelvétel szempontjából.⁴⁹⁸

---

⁴⁹² *Dvo ák* 2012, 127. o.

⁴⁹³ *Dvo ák* 2012, 127. o.

⁴⁹⁴ *Dvo ák* 2012, 127. o.

⁴⁹⁵ *Gali* 2013, 85. o.

⁴⁹⁶ *Gali* 2001, 99. o.

⁴⁹⁷ *Rijavec* 2011, 93-94. o.; *Gali* 2012 93. o.

⁴⁹⁸ *Gali* 2012a, 391. o.-

A harmadik reformhullám (2000 után)

A harmadik csoportba sorolható reformoknak (2000 után) már az id ̄ közben jelentkez kihívásokkal (perelhúzódás, magas perköltségek és megnövekedett ügyteher) való „állandó küzdelem” lett a tárgya. A novellák céljának általában a perek gyorsítása, vagy az eljárás egyszer sítése lett megjelölve és jellemz en a felek támadási és védekezési eszközeinek az id beli korlátozásával kívánták azt elérni. Ehhez legtöbb esetben a német, vagy az osztrák megoldásokat vették alapul, de található köztük egyedi intézmények is. Ezeket a következ pontban vizsgáljuk meg behatóbban, itt csak a tendenciákat kívánjuk bemutatni.

Lengyelországban több novella is az eljárás gyorsítását és a perkoncentráció megvalósítását próbálta elérni. Az 1996-os reform bevezette a preklúzió intézményét a lengyel polgári perrendtartásba, 2000-es novella átalakította és kiszélesítette azok alkalmazását, a 2006-es novella tovább szigorította a gazdasági ügyekben a preklúziós szabály alkalmazását. A 2011-es reform felváltotta a korábbi perkoncentrációs rendszert és a német *Prozessförderungspflicht* mintájára bevezette az ún. „perek el bbrevitelének kötelezettségét” és ennek megszegéséhez preklúziós szabályokat rendelt alkalmazni.⁴⁹⁹

Külön szót kell ejteni a 2000-es novella által bevezetett a formanyomtatványos keresetindításról. Eredend en a változtatás azt célozta volna, hogy a jogi képvisel nélkül eljáró fél könnyen és helyesen tudja a keresetlevelet megfogalmazni. Ugyanakkor rendkívül szigorú következményeket kötött a legkisebb hibákhoz is. Ha ugyanis a fél hibásan, vagy hiányosan töltötte ki a formanyomtatványt, akkor azt hiánypótlás nélkül el kellett utasítani.⁵⁰⁰ Amennyiben a fél egy héten belül ismét betérjesztette a keresetlevelet, akkor a korábbi keresetlevél beadásához f z d hatások fennmaradnak. A szabályozást és a hivatalos formanyomtatványokat is végül az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek min sítette és megsemmisítette. A 2004-es novella az egyszer sített eljárásokra és a szolgáltatási szerz désekb l folyó jogvitákra ismételen, átalakítva bevezette a formakényszeres keresetindítást.⁵⁰¹ *Zoll* a formakényszernek és az alaki hibákhoz kötött szigorú szankcióknak az eljárásgyorsító hatásával kapcsolatosan kritikusan foglal állást.⁵⁰²

---

⁴⁹⁹ Weitz 2012, 197-198. o.

⁵⁰⁰ Zoll 2004, 397. o.

⁵⁰¹ Ereci ski - Weitz 2006, 24. o.

⁵⁰² Zoll 2011, 122. o.

Csehországban a 2000-es ún. „nagy novella” már egyértelműen az eljárás gyorsítását célozta, amelyet perkoncentrációs elemek bevezetésével és a fellebbezési eljárásban az új tényekre való hivatkozások korlátozásával kívánt elérni.⁵⁰³ A 2009-es novella pedig azt célozta elérni, hogy a jogvitákat lehet leggyorsabban el készített tárgyaláson fejezzék be, ennek érdekében pedig preklúziós szabályok alkalmazását már az el készített tárgyalásra is kiterjesztette.

Szlovéniában az 1999-es polgári perrendtartás megalkotásakor bevezettek preklúziós szabályokat, hogy a feleket arra ösztönözzék, hogy megfelelő időben terjesszék el támadási és védekezési eszközeiket. A törvény az első tárgyaláshoz köthette azok el terjesztésének határidejét, amelyeket ezt követően csak kivételes esetben lehet el terjeszteni. Mivel ez a szabályozás nem adott megfelelő eszközöket a bíróság kezébe ahhoz, hogy a pereket kielégítően el tudják készíteni, ezért a preklúzió szabályozását 2008-ban módosították. Bár az anyagi pervezetés keretében a bíróság már a tárgyalás előtt is írásban kérdéseket tehetett fel a feleknek és kérhette tőlük, hogy határidőre egészítsék ki a tényállításaikat, ugyanakkor ehhez a törvény nem rendelt szankciót. Ezen változtatott a törvény negyedik, 2008-as novellája, amely már az el készítés szakaszában is lehetővé teszi a bírónak, hogy felhívja a feleket bizonyos körülmények tisztázására és ennek érdekében tények, valamint bizonyítékok el terjesztésére, amelynek az elmulasztásához pedig preklúziós hatást kapcsolt.⁵⁰⁴ *Gali* megállapítása szerint a szlovén polgári eljárásjog fejlődése mostanra túljutott az ideológiai vitákon alapuló „turbulenciákon” és a nemzetközi trendeknek megfelelően tud tovább fejlődni.⁵⁰⁵ Megállapítása szerint a rendszerváltás korai szakaszával ellentétben, mostanra valamennyi reformot alapos összehasonlító jogi elemzések el znek meg.⁵⁰⁶

Horvátországban a többi posztoszocialista országhoz képest „megkésve”, a 2003-as novellában változtattak jelentősen a polgári perrendtartás szabályozásán, azt megelőzően csak kisebb mértékű módosításokra került sor.⁵⁰⁷ Ekkor „felzárkózva” a többiekhez, a horvát polgári eljárásjog is elfordult az anyagi igazságtól és a hivatalból történő bizonyításfelvételtől. Mivel a korábban bemutatott jugoszláv gyakorlat forrásának az anyagi igazság kiderítésének követelményét tekintették, így ennek eltörlésétől várták a perek gyorsulását.⁵⁰⁸ Az éles fordulatot követően, 2003 után a bíróságok csak a felek által indítványozott bizonyítékokat

---

⁵⁰³ Dvořák 2012, 129. o.

⁵⁰⁴ Gali 2012, 96. o.

⁵⁰⁵ Gali 2012, 100. o.

⁵⁰⁶ Gali 2012a, 400. o.

⁵⁰⁷ Uzelac 2004, 293. o.

⁵⁰⁸ Uzelac 2004, 297. o.

vehették figyelembe, hivatalból nem folytathatták le bizonyítást. Emellett a pénzbeli szankciók kiszélesítésével, valamint a másodfokú eljárásban új tények és bizonyítékok el terjesztésének tilalmával próbálták az eljárást gyorsítani. A törvény 2008-as novellája több vonatkozásban is módosította a szabályozást, így alapvetően megreformálta a kisértékű perek szabályozását, valamint módosította a jogorvoslat szabályozását. A 2011-es novella a perek hatékonyságának növelése és a perek gyorsítása érdekében nagyobb diszkrécióval biztosított a tényállás felderítése tekintetében a bíróságnak az 5000 kuna alatti pertárgyértékű ügyekben. Valamint a Legfelsőbb Bíróság tehermentesítése érdekében átalakította a felülvizsgálati eljárás szabályozását.⁵⁰⁹

A reformok közös jellemzői

Ahogy az előbbiekben láthattuk, Közép- és Kelet-Európa poszt-szocialista országaiban a rendszerváltásokat követően hasonló változtatásokra került sor. Ennek jellemzői a bírói hatalom csökkentése, a tárgyalási elv kiszélesítésén keresztül pedig a felek felelősségének növelése volt. Ezt a folyamatot *Oberhammer* megítélése szerint elsősorban ideológiai szempontok befolyásolták, amelyek a korábbi negatív tapasztalatokból táplálóztak. Megállapítása szerint ezekben az országokban az aktív bírót szocialistának, vagy éppen szovjetnek titulálják és a passzívát pedig modernnek, amely a piacgazdaság kívánalmainak felel meg.⁵¹⁰ Ezzel kapcsolatosan kiemelte, hogy a szocialista eljárási modellnek valóban vannak olyan elemei, amelyek idegenek egy demokratikus-piacgazdasági rendszerrel (pl. az ügyész általános keresetindítás joga). Ugyanakkor a bíró aktív pervezetésével, vagy a hivatalból történő bizonyítással összefüggő – ideológiai töltetű – reakciók a nyugati trendekkel ellentétes irányba vitték a reformokat.⁵¹¹ *Heß* ezt a jelenséget annak tudta be, hogy a módosítások során az eljárás hatékonyságának növelését célzó törekvések alárendelt szerepet kaptak.⁵¹² A tárgyalási elv eredeti tartalmának visszaállításával kapcsolatosan a nemzeti eljárásjogászok is kritikusan vélekedtek. *Kengyel* szerint a tiszta tárgyalási elvnek nincs hagyománya ezekben az országokban és a nemzetközi tendenciáknak is ellentmond. A „világszerte megindult változások ugyanis éppen arra figyelmeztetnek, hogy a hatékony polgári igazságszolgáltatást nem lehet tartósan a bíróság passzív szerepére felépíteni”.⁵¹³

---

⁵⁰⁹ Garasic 2012, 114-119. o.

⁵¹⁰ Oberhammer 2001, 132. o.

⁵¹¹ Oberhammer 2001, 132-134. o.

⁵¹² Heß 2001, 16. o.

⁵¹³ Kengyel 2003, 322. o.

Gali is kritikusan vélekedett az intézkedésekről, annak ésszerűtlen elemire kitérve.⁵¹⁴ Ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy az anyagi pervezetés megtartása nagyban tudja ennek a negatív hatásait csökkenteni.⁵¹⁵ *Uzelac* ezzel szemben azt emeli ki, hogy az anyagi igazság kiderítésének negatív következményeit ellensúlyozni kellett Horvátországban, ugyanis az a hatékonyság egyik legfőbb gátlójává vált. Viszont kétségeket fogalmazott meg, hogy a törvény szövegének változtatása mennyire tud a gyakorlatba átkerülni.⁵¹⁶

A vizsgált országokban az „ideológiai” reformokat sorra követték a praktikus megfontolásokat és nemzetközi trendeket követő változtatások. Ezek a peranyagszolgáltatás időbeli korlátozásában és a tárgyalás-előkészítés szerepének növelésében öltöttek testet. A következő pontban ezeket próbáljuk sorra venni.

e) Preklúziós szabályok a kelet-európai eljárásjogokban

Ahogy arra az előzőekben rámutattunk, a 2000-es évek óta Közép- és Kelet-Európában is elsősorban a perek gyorsítását, az eljárási költségek csökkentését, valamint a bíróságok tehermentesítését kívánták a reformok megvalósítani. A pergyorsítást egyrészt – paradox módon – a bírói aktivitás csökkentésével és az anyagi igazság kiderítésére vonatkozó rendelkezések eltörlésével kívánták elérni. A pergyorsítás másik eszközévé a felek támadási és védekezési eszközeinek időbeli korlátozása vált.

Lengyelország

Lengyelországban a perek elhúzódásának megakadályozása érdekében a jogalkotó kísérletet tett a perek koncentrálására. Ennek érdekében időben korlátozta a felek támadási és védekezési eszközeinek az elterjesztését. Az 1996-os reform előtt a lengyel polgári perrendtartás szerint a felek az utolsó tárgyalás bekezdéséig bármikor szabadon elterjeszthettek a saját állításaik alátámasztására, vagy az ellenfél állításainak cáfolatára új tényeket, kifogásokat, vagy bizonyítási indítványokat. Ezeket a bíróság csak akkor hagyhatta figyelmen kívül, ha azok a perek elhúzására irányultak, vagy ha a tényállás vitás kérdéseit sikerült megnyugtatóan tisztázni.⁵¹⁷ Az 1996-os és 2000-es reform eredményeként a *preklúzió egy sajátos szabályozási rendszere alakult ki*. Eszerint a jogi képviselivel eljáró felet a

---

⁵¹⁴ Gali 2001, 99. o.

⁵¹⁵ Gali 2012 93. o.

⁵¹⁶ Uzelac 2004, 300. o.

⁵¹⁷ Ereci - Weitz 2006, 21. o.

bíróság kötelezheti, hogy meghatározott határidőig terjessze el valamennyi tényállítását, kifogását és bizonyítási indítványát, amelyeket később adott el a bíróság visszautasította.⁵¹⁸ A gazdálkodó szervezetek közötti, ún. „gazdasági ügyekben” a felperesnek a keresetlevélben, az alperesnek pedig az ellenkérelemben el kellett terjeszteniük minden tényállításukat, kifogásukat és bizonyítási indítványukat. A bagatell ügyekben, ún. „egyszer sített eljárás” keretében pedig a felek azokat a keresetlevélben és az ellenkérelemben, vagy legkésőbb az első tárgyaláson terjeszthették el.⁵¹⁹ A törvény nem kívánta abszolút módon kizárni az új indítványokat, de azok elterjeszthetőségét két esetre korlátozta. A fenti határidő után a fél csak akkor terjeszthetett el új tény, kifogást, vagy bizonyítási indítványt, ha azok benyújtása korábban „lehetetlen volt” (mert például nem volt azokról tudomása), vagy ha azokra az igény csak később merült fel (pl. az alperes által eladottak miatt van csak azok eladására szükség).⁵²⁰ Ebből láthatjuk, hogy a lengyel jogalkotó nem kívánta az eshetőségi elvet megvalósítani, hiszen a fél nem volt köteles a csak eshetőségen releváns tények eladására is, azokat a szükségességük – így különösen, ha az az alperes által eladottak cáfolata miatt vált szükségessé – felmerülésekor is még eladhatta.

A 2011-es reform lényeges változásokat hozott a perkoncentráció elbővítését ismertetett rendszerébe, ugyanis német és osztrák mintára bevezetette a „per elbővítési kötelezettséget”.⁵²¹ Az új szabály szerint a felek kötelesek minden tényeladásukat és bizonyítékokukat késedelem nélkül elterjeszteni, hogy az eljárás zökken mentesen és gyorsan lefolytatható legyen. Ez ugyanakkor továbbra sem jelenti az eshetőségi elv bevezetését, a felek továbbra is csak az eljárás állásának megfelelően kötelesek a tényeladásukat elterjeszteni, az eshetőségen releváns tényeket nem kötelesek addig hivatkozni, amíg azok nem válnak szükségessé.⁵²² Fő szabályként a felek az eljárás lezárásáig elterjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat, ugyanakkor, ha megsértik a fenti kötelezettséget és nem megfelelő időben teszik meg az elterjesztéseket, akkor a bíróság azokat visszautasítja. Az új rendszerben erről a bíróság dönt és nem kell a törvény erejénél fogva figyelmen kívül hagyni az indítványokat, ahogy azt a korábbi szabályok szerint kellett. További lényeges eltérés, hogy a korábbi rendszerrel szemben az új szabályok valamennyi eljárástípusra alkalmazandóak. A bíróság nem utasítja viszont vissza az elkészített indítványokat, ha a fél

---

⁵¹⁸ Ereciński - Weitz 2006, 20. o.

⁵¹⁹ Ereciński - Weitz 2006, 22. o.

⁵²⁰ Ereciński - Weitz 2006, 22. o.

⁵²¹ Ellentétben a német és osztrák terminológiával, a lengyel eljárásjog-tudomány ezt nem kötelezettségnek, hanem tehernek tekinti. Weitz 2012, 198. o.

⁵²² Weitz 2012, 198. o.

igazolja, hogy nem neki felróható okból nem terjesztette el már korábban a kérdéses tény, vagy bizonyítékot. Másik kivétel, ha az el terjesztés elbírálása nem késlelteti az eljárás lezárását.⁵²³ Ahogy láthatjuk, a lengyel szabályozásban a korábban bemutatott német megoldás köszön vissza.

Csehország

Csehországban a 2000-es ún. „nagy novella” vezette be a perkoncentráció elvét és különbséget tett ún. törvényi és bírói koncentráció között. A „törvényes koncentráció” – amelyet a törvény által felsorolt eljárástípusokban kell alkalmazni – alapján az els tárgyalás lezárásához preklúziós hatást társít. A bíróság kés bb el terjesztett tényeket és bizonyítási indítványokat csak kivételes esetben fogadhat el. Az ún. „bírói koncentráció” lényege, hogy a bíróság a „koncentrációs döntésében” határid t t zhet a felek számára, amelynek leteltéhez preklúziós hatás párosul.⁵²⁴ A 2009-es novella részletszabályaiban módosította az el bbi szabályozást. A reform azt kívánta elérni, hogy a jogvitákat lehet leg egy jól el készített tárgyaláson fejezzék be. A jogalkotó elképzelésében az szerepelt, hogy a bíróságok az esetek többségében el készít tárgyalást fognak tartani, amelyen a felek el adhatják tényállításaikat és bizonyítási indítványaikat. Ennek az el készít tárgyalásnak⁵²⁵ a befejezéséhez preklúziós hatás kapcsolódik. A felek tehát legkés bb ezen az el készít tárgyaláson terjeszthetnek el tényállításokat és bizonyítási indítványokat. *Dvo ák* szerint mivel a szabály túl merevnek bizonyult, a bíróságok a törvény által biztosított kivételekbe próbálnak kapaszkodni, kiutat keresve a szabály alkalmazása alól.⁵²⁶

Szlovénia

Szlovéniában az 1999-es polgári perrendtartás a tiszta tárgyalási elv vissza hozatalával a felekre hárította a bizonyítás terhét és a bíróság felel sségét látszólag lecsökkentette az eljárásban. Ez ugyanakkor nem jelentette a bíró tétlenségének bevezetését. A fenti szabályt ugyanis kiegészítette, hogy a bíróságnak az anyagi pervezetés keretében kötelessége a feleket ösztönözni arra, hogy tisztázzák a vitás kérdéseket és indítványaikon keresztül tárják fel a tényállást. Kérdéseket intézhetett hozzájuk és kérhette bizonyos vitás kérdések tisztázását.

---

⁵²³ Weitz 2012, 199. o.

⁵²⁴ *Dvo ák* 2012, 130. o.

⁵²⁵ Amennyiben a bíróság ilyen tárgyalást nem tart, úgy a preklúziós hatás az els tárgyalás befejezéséhez kapcsolódik.

⁵²⁶ *Dvo ák* 2012, 133. o.

Annak érdekében, hogy ez id ben koncentráltan történjen meg, a törvény bevezette, hogy a felek az *első tárgyalást követően* csak akkor terjeszthetnek el új tényeket és bizonyítékokat, ha nekik fel nem róható okból nem tudták azokat korábban el terjeszteni. Ezzel ugyanakkor Szlovéniában sem az eshet ségi elv bevezetése volt a cél. Azért, hogy ezt elkerüljék, a „felróhatóság” fogalmát a bíróságok rugalmasan értelmezték. *Gali* szerint a szlovén bíróságok elfogadják a „váratlan fordulatok” el fordulásának lehet ségét és ezért megengedik az olyan tények és bizonyítékok el terjesztését is, amelyeket a fél azért nem adott el korábban, mert azok csak az eljárásban bekövetkezett fordulat miatt, kés bb váltak relevánssá.⁵²⁷ Ellenkez esetben a feleknek minden, csak eshet legesen fontos tényt és azok alátámasztására szolgáló bizonyítékot is el kellene adniuk, amely viszont rendkívül megbonyolítaná a tényállást.

---

⁵²⁷ *Gali* 2013, 76. o.

IV. A perelhúzóadás feltételezett okai

1. Írásbeliség és szóbeliség

A polgári per elhúzóadásának egyik fő okaként – különösen régebben – az írásbeliséget szokták említeni. Az a meggyőző tény, hogy a polgári perek az írásbeli forma miatt húzódnak el a XIX. századi kodifikációknál egészen ahhoz vezetett, hogy azt teljes egészében számolni kívántak polgári eljárásból. Ezt figyelhetjük meg az 1850. évi hannoveri polgári perrendtartás esetében is, amelynek „középpontjába a szóbeli tárgyalás került csaknem kizorítva ezáltal a pandektajogi perre olyannyira jellemző iratváltást, amelynek *Leonhardt* mindössze el készít szerepet szánt.”⁵²⁸ Ugyanakkor ez a folyamat figyelhető meg számos eljárásjogi törvénynél, így a német ZPO-nál is. Ez a végletes hozzáállás a középkori írásbeli per negatív tapasztalataiból fakadt és arra adott reakció volt. Az ugyanis közismert volt hosszú tartamáról, amiért nem utolsó sorban az írásbeliséget tették felelőssé, annak eltörlését pedig a perek gyorsulását várták. Ez a hit egyesült a kor politikai törekvéseivel is, miszerint az eljárásokat nyilvánossá kell tenni, amelynek viszont a szóbeli forma felelt meg. Ezek együttes eredményeként aztán – a szóbeliség értékét jelentősen túlbecsülve – arra „egyfajta csodaszerként tekintettek, amely valamennyi, vagy legalábbis a legtöbb eljárásjogi panaszra gyógyírként szolgál”.⁵²⁹ Ezt a jelenséget *Taruffo* az írásbeliséggel és a szóbeliséggel összefüggésbe hozható *mítoszokkal magyarázza*, amelyből kettőt is azonosít. Szerinte a pozitív mítosz, hogy a szóbeliség egy alapvető érték, *egyfajta csodaszerc*, amely a polgári eljárás működésének minden nehézségét orvosolni képes. Ezzel szemben a negatív mítosz az, hogy az írásbeliség már *eredend en rossz*, amely önmagában felelős a polgári eljárás működésének legfőbb problémáiért, és ennél fogva azt a lehető legminimálisabb szintre kell korlátozni, de még inkább azt számolni kell teljes egészében a polgári perben.⁵³⁰ Ezeket a feltevéseket azonban a történelem nem igazolta, így valóban legfeljebb „mítoszként” tekinthetünk rájuk és semmiképpen sem kiindulási pontként a perek gyorsításánál. Látnunk kell, hogy mivel nem önmagában az írásbeliség volt az, amely a perek elhúzóadásához vezetett, így annak kiiktatása nem is lehetett képes a polgári eljárás valamennyi bajának orvoslására. *Magyary* is megállapítja, hogy a „régebbi perrendek fogyatkozása nem is annyira az írásbeliségből, mint a bírói pervezetés hiányából származtak.”⁵³¹ A per sorsa a felek kezében volt, akik az írásbeli perben kifejlődött határidős rendszer segítségével elhúzhatták az

---

⁵²⁸ Kengyel 2003, 49. o.

⁵²⁹ Arens 1971, 12-13. o.

⁵³⁰ Taruffo 2008, 185. o.

⁵³¹ Magyary 1898, 90. o.

eljárást. *Haendel* megállapítása szerint, a fél az eljárást a „végtelenségig elnyújthatja, amennyiben a félnek szabadságában áll minden egyes percselekménye számára, külön határidőt igénybe vennie. Sőt ahol erre egyenesen törvény kötelezi a feleket, ott még a felek egyez akaratával sem érhet el a per lefolytatásának megrövidítése.”⁵³² Ez a jelenség azonban az írásbeli formától független, az a szóbeli tárgyalások tartása mellett is megvalósítható. A liberális perben a felek kedvük szerint alakíthatták a per menetét, a tényállításaikat és bizonyítékaikat szakaszosan adhatták el, a tárgyalásokat elhalaszthatták és az eljárás menetét egyéb módokon is megakaszthatták. Abban az eljárásban, ahol a bírónak nincs hatalma az eljárást koncentrálni, az elhúzódik, függetlenül a szóbeli, vagy az írásbeli forma választásától.

Összességében tehát elmondható, hogy nem *annyira az írásbeli forma, mint az egész írásbeli per felépítése és gyakorlati alkalmazása volt az, amely a perelhúzódáshoz vezetett.*⁵³³ Éppen ennek felismerése miatt a modern eljárásjogok már nem ódzkodnak az írásbeliségtől, hanem annak megfelelő alkalmazását keresik. *Taruffo* szerinte ma „kevesebb mítoszra és több hatékonyságra” van szükség, amelyben mind a szóbeliségnek, mind az írásbeliségnek megvan a maga funkciója.⁵³⁴ Érdekes megfigyelni, hogy az 1911. évi magyar polgári perrendtartás előkészítésénél is már megjelent ugyanez a gondolat. „Az 1893. évi előadói tervezet indokolása is leszögezte azt, hogy a szóbeliség nem öncél, hanem eszköz; kötelező alkalmazásának a jogosultsága megszűnik ott, ahol arra szükség nincs.”⁵³⁵

Arens szerint a modern eljárásjogokban már nem képzelhető el, hogy az egész eljárást tisztán írásbeli, vagy tisztán szóbeli formában bonyolítsák le. Az, hogy a pernek melyik része legyen írásban, melyik pedig szóban, ma már sokkal inkább *célszerűség kérdése.*⁵³⁶ Az eljárásnak megvannak azok a szakaszai, amelyek esetében az írásbeli és megvannak azok, amelyekben a szóbeli forma alkalmazása célravezetőbb. Így különösen a kereset, illetve az ellenkérelem előadásánál praktikusabb az írásbeli formát alkalmazni és nem sok technikai haszna van annak, ha a szabályok megkövetelik a felektől, hogy a keresetüket, illetve az ellenkérelmüket szóban is előadják. Ez a gyakorlatban ahhoz vezetett, hogy a felek a tárgyaláson pusztán felolvasták írásbeli beadványaikat. Ezzel szemben a tárgyalási szakaszban egyértelmű a szóbeli forma dominanciája, amely a célszerűsége mellett, a közvetlenség és a nyilvánosság

---

⁵³² Haendel 1932, 13. o.

⁵³³ Cappelletti 1971, 850. o.

⁵³⁴ Taruffo 2008, 185-186. o.

⁵³⁵ Kengyel 2003, 155. o.

⁵³⁶ Arens 1971, 10. o.

megvalósításának igényével is magyarázható.⁵³⁷ De például a szavahihet ség megállapítása szempontjából is megvan az el nye, ha a tanúkat szóbeli tárgyaláson hallgatják ki, szemben az írásbeli tanúvallomással (pl. *affidavit*), amelynél a bíróságnak korlátozottabbak az eszközei arra, hogy a tanú szavahihet ségét vizsgálja. Ugyanakkor a tárgyalás-el készítés szakaszában nem ilyen egyértelmű a helyzet, hiszen egyes esetekben a szóbeli, míg másoknál az írásbeli forma t nik hatékonyabbnak. Ez jelent s részben az ügy típusától, annak bonyolultságától és nem utolsó sorban a felek személyét l függ. *Taruffo* szerint a szóbeliség az egyszer bb, míg az írásbeliség a komplexebb ügyek el készítésénél lehet hatékony eszköz.⁵³⁸ Ugyanakkor éppen a nagyon bonyolult ügyek esetében kecsegtet el nnyel, ha a bíróság ún. tárgyalás-el készít konferenciát tart. Ahogy ezt az el z ekben, az angol eljárásjogban is láthattuk a bíróság a *multi track* eljárásban tarthat ún. *case management* konferenciát, amelynek keretében a bíróság találkozik a felekkel és megbeszéli az ügy lefolytatásának a menetét. A szóbeli el készítés esetében további kérdés lehet, hogy azt mennyire formálisan kell elvégezni. A japán polgári eljárásjog példáján láthattuk, hogy az informális szóbeli megbeszélés hatékony eszköz lehet a tárgyalás el készítésére.

Mivel nem nevezhet meg egyértelműen, hogy melyik forma a leghatékonyabb,⁵³⁹ így a jogrendszerek általában *differenciált megoldásokat alkalmaznak*. A törvény megalkotásakor nem látható el re, hogy mi felel meg legjobban az adott ügy kívánalmainak, ezért az újabb eljárásjogi reformok a bírónak adnak bizonyos mozgásteret a leginkább megfelel forma kiválasztásában. *Taruffo* összehasonlító elemzésében kitér rá, hogy a „érettebb” jogrendszerekben a bíró dönthet arról, hogy az egyedi ügyekben milyen formát választ, annak figyelembevételével, hogy melyik alkalmazásával tudja a leghatékonyabban el készíteni a pert.⁵⁴⁰ Ezzel a kés bbiekben még részletesen foglalkozunk, most csak azt állapítjuk meg, hogy az írásbeliség nem egyértelmű és abszolút oka a perelhúzódnak, éppen ellenkez leg, annak megfelel alkalmazása hozzásegíthet jogvita hatékonyabb lebonyolításához.

---

⁵³⁷ Jelinek 1991, 49. o.

⁵³⁸ Taruffo 2008, 203. o.

⁵³⁹ Rechberger utal rá, hogy a szóbeliségnek akkor van gyorsító hatása, ha egyetlen, vagy legfeljebb két tárgyalásra kerül sor, különben csak konc. Rechberger 1998, 63. o.

⁵⁴⁰ Taruffo 2008, 204. o.

2. Koncentráció hiánya: a bírói passzivitás és az információ „csöpögtetése”

Az eljárás koncentrációja, a jogirodalomban, mint a perelhúzóadás megakadályozásával szembeni kívánalom jelenik meg,⁵⁴¹ amelynek ellentétpárjaként azonosíthatjuk a felaprózódott, mellékösvényekre terelődő, sodródó eljárást. Ezeket *összefoglalóan a koncentráció hiányának nevezhetjük*, amely mint látni fogjuk nem a perelhúzóadás egyik oka, hanem számos perelhúzóadásért felelős ok – így különösen a bíróság, valamint a felek oldaláról tapasztalható passzivitás és az információk „csöpögtetése” – által kiváltott jelenség. Mivel ezek jellegüknél fogva összekapcsolódnak, így azokat együttesen, a koncentráció hiánya megnevezés alatt tárgyaljuk.

a) Az információ szerepe a perkoncentrációban

A polgári per koncentrációjának álláspontunk szerint szükségszerű feltétele, hogy a jogvita elbírálása szempontjából *releváns információkkal a felek és a bíróság is a lehetőség szerint legkorábbi időpontban és a maguk teljességében rendelkezzenek*. Ez alatt elsősorban azt értjük, hogy a bíróság a jogvita eldöntéséhez szükséges tények és azok relevanciájának megállapításához szükséges adatok birtokában legyen. Nem elégséges, ha a bíróság tények birtokába jut, hanem az eljárás koncentrációjához nélkülözhetetlen, hogy azok relevanciájával is tisztában legyen. Ehhez kell, hogy meg tudja ítélni, melyek a tényállás vitás pontjai és így mi a jogvita valódi tárgya.⁵⁴²

Ezeknek a szükségessége véleményünk szerint független attól, hogy milyen szerkezetű eljárásról van szó, egészen addig, amíg a bíróság tények és bizonyítékok alapján jut eredményre.⁵⁴³ Olyan eljárásokban ugyanis, ahol a bíróság tényekre alapítja a döntését, legyen annak szóbeli vagy írásbeli formája, tagolt vagy egységes szerkezete, az előbb megjelölt információkkal álláspontunk szerint lehetőség szerint minél korábban rendelkeznie kell ahhoz, hogy az eljárás további menetét a szükségletekhez mérten tudja terelni. Az ugyanis különösen a bizonyításvétel lebonyolítása szempontjából központi kérdés, hogy mi a jogvita tárgya és mely tények tekintetében szükséges bizonyítást lefolytatni. Az ennek eldöntéséhez szükséges információ összegyűjtése így a koncentrált eljárás egyik szükségszerű feltétele. *A modern eljárásjogok ezért törekszenek arra, hogy ezek a bíróságnak minél korábbi*

⁵⁴¹ Baur 1966, Gottwald 1993, Leipold 1999, Habscheid 1971, Haendel 1932

⁵⁴² Sz. ke. 2003, 284. o.

⁵⁴³ Amennyiben olyan döntési mechanizmusokról beszélünk, amelyekhez nem szükséges tényeket megismerni, mint például a Rawls által „A Theory of Justice” című munkájában említett lottó [Rawls 1971, 374. o.;], vagy a Taruffo által példaként felhozott pénzfeldobás, úgy természetesen a tények ismerete és azok relevanciájának kérdése sem merül fel. Taruffo 2008, 185. o.

id pontban rendelkezésére álljanak. Ezt a bíróság és a felek aktív közreműködésével, valamint megfelelő időbeli korlátozások beiktatásával próbálják megvalósítani. A jogrendszerek többsége elírja, hogy a felperes már a keresetlevelében jelölje meg a keresete alapjául szolgáló tényeket (*fact pleading*). Ellentétben tehát azokkal a jogrendszerekkel, ahol erre nincs szükség (*motion pleading*), a bíróság és az ellenfél is már a keresetlevél alapján egy általános képet tud kapni az ügyről. Mivel azonban az alperes védekezése határozza meg, hogy mely tények vitatottak, illetve legújabb körülményekre is rámutathat, így természetesen a keresetlevél nem adhat teljes képet. Ezért központi jelentőséget kap az is, hogy az alperesnek mikor kell a védekezését eladnia. A felek iratváltásai, a bizonyítás során felmerülő újabb körülmények mind változtathatnak a tényálláson és a felek támadásán, illetve legújabb védekezésén. Abban az esetben azonban, ha a felek mindenféle időbeli korlátozás nélkül terjeszthetik el tényállításaikat és bizonyítékaikat, úgy a bíróság az eljárásnak viszonylag későbbi szakaszában kerül az előbb leírt információk birtokába, így az eljárás szükségszerűen elhúzódik. Ha kikristályosodott bizonyítandó tényállás nélkül kezd bele a bíróság a bizonyításba, akkor utóbb a megtett eljárási lépések feleslegessé válhatnak. Ennek elkerülésére – ha annak megakadályozásához szükséges eszközök nem állnak rendelkezésre – a bíróságok hajlamosak bevárni a felek előadásait és csak ezeket követően lefolytatni azokat az eljárási lépéseket, amelyeknek előfeltétele volt a szükséges információ megismerése. Ezen felül pedig fontos, hogy a bíróságnak *megfelel pervezetési eszközök álljanak a rendelkezésre*, hogy a megszerzett információk segítségével hatékonyan tudja az eljárás menetét befolyásolni. A koncentráció szempontjából szükségszerű, hogy a bíró ne passzív szemlélője, hanem olyan aktív szereplője legyen a pernek, aki azt vezetni, vagy a márközvetelt kifejezéssel élve, menedzselni tudja.

b) Felek előadásainak előterjesztése: az információ „csöpögtetése”

Ahogy arról a korábbi pontban említést tettünk, ez már a középkori írásbeli perben is a problémák egyik forrása volt. *Magyary* szerint mivel a „per sorsa egészen a felek kezébe lévén letéve a per anyaga nem lett kellően kiderítve, másfelől a per igen hosszú időre elhúzódott.”⁵⁴⁴ *Haendel* ugyanezt róttá fel az írásbeli pernek, szerinte „a túlságba vitt merev tárgyalási elv folytán a bíró a per passzív alanyává válván, nem áll módjában neki sem a bajok orvoslása, amennyiben többek közt még a vita kimerülése esetén sincs joga a tárgyalás

---

⁵⁴⁴ Magyary 1898, 90. o.

befejezését elrendelnie.”⁵⁴⁵ Mivel az írásbeli perben az eljárási cselekményeket a feleknek külön határnapon, vagy határidőben kellett elvégezniük, a per menete meghosszabbodott. Tóth az „egymásutánosság elvéként” (*Prinzip der Reihenfolge*) azonosította ezt a jelenséget. Eszerint „az írásbeli per nagyon el volt húzható, mivel előbb csak hézagosan el adott tényállás alapján folytatta a pert a húzás-halasztást célzó fél és e cél szolgálatában csak fokozatosan egészítette ki a tényállást.”⁵⁴⁶ Ennek kiküszöbölésére vezették be az eshet ségi elvet. Eszerint a fél az eljárási cselekményeit egy határnapon, illetve legfeljebb egy határidőn belül volt köteles elvégezni, mivel azok későbbi teljesítését a törvény nem engedte meg.⁵⁴⁷ Ez azonban egyéb problémák forrásává vált. Ahogy azt az írásbeliség esetében is láthattuk, úgy az eshet ségi elvénél is az volt a XIX. századi jogalkotás reakciója, hogy azt teljes egészében számolni kell a perben. I. Magyary megállapítása szerint az „eshet ségi elv a tiszta írásbeliség szüleménye lévén, azt a legtöbb helyen, ahol a pernek valamely vegyes alakját behozták, kiküszöbölték.”⁵⁴⁸ Példaként említve, az 1850. évi hannoveri polgári perrendtartás „megszabadította az eljárást az ún. eshet ségi elvtől (*Eventualmaxime*), amely a perkoncentráció érdekében megkövetelte, azt, hogy a felek a támadó és védekezőeszközöket egyszerre terjesszék el.”⁵⁴⁹ Ahogy később látni fogjuk, az 1911. évi magyar polgári perrendtartás is szakított az eshet ségi elvvel.

Ezt azonban jellemzően *nem helyettesítették hatékonyan más eljáráseszközökkel*. Ahogy azt a német jogfejlődésnél láthattuk, a ZPO eredeti szabályai szerint a feleknek ugyan már az iratváltáskor meg kellett jelölniük az ügy alapjául szolgáló tényeket, ennek a szabálynak a megszegése azonban nem volt szankcionálva.⁵⁵⁰ Így a felek az utolsó tárgyalás berekesztéséig szabadon elterjeszthettek új érveket, anélkül, hogy azt a bíróság kizárta volna.⁵⁵¹ Az információ „csöpögtetésének” eredményeként a bíróság nem tudta egyetlen tárgyaláson a jogvitát eldönteni és kénytelen volt újabb tárgyalásokat kitölteni. Ez azután többször is megismétlődhetett ugyanabban az eljárásban, amelynek eredményeként a per szükségszerűen elhúzódott. A teoretikusan tagolt eljárás így a gyakorlatban egy jelentéktelen eljárási szakaszból és hosszan elnyúló tárgyalások sorozatából állt. A törvény liberális szabályozása

---

⁵⁴⁵ Haendel 1932, 13. o.

⁵⁴⁶ Tóth 1923, 308. o. idézi Haendel 1932, 15. o.

⁵⁴⁷ Magyary 1898, 99. o.

⁵⁴⁸ Magyary 1898, 102. o.

⁵⁴⁹ Kengyel 2003, 49. o.

⁵⁵⁰ Gottwald 1983, 687. o.

⁵⁵¹ Gottwald 2004, 121. o.

„szinte ideális” terepet biztosított a perelhúzásra,⁵⁵² amelynek a következtében pedig végeredményben a szóbeliségtől és a közvetlenségtől várt elnyökök sem érvényesülhettek, hiszen az eljárás felaprózódott és jelentősen elhúzódott.

Ugyanezt figyelhetjük meg a japán polgári eljárásjogban is. A német ZPO liberális szemlélete és a fikcióként egységbe forró tárgyalási modellje hamarosan az anyaországban látotthoz hasonló tüneteket eredményezett a japán polgári eljárásjogban is. Ahogy ezt a korábbi részben a japán polgári eljárásjog leírásánál bemutattuk, a polgári per folytatólagos szóbeli tárgyalások (*koutou-benron*) során jutott el a döntéshozatalig, amelyben egybefolyt a tényállás tisztázásának szakasza a bizonyításfelvétellel.⁵⁵³ Mivel időrendben a tényállás kiderítésének szakasza és a bizonyításfelvétel nem vált el, a felek pedig szabadon változtathattak a keresetükön és jogi érveiken az eljárás teljes időtartama alatt, így az eljárások felaprózódtak és elhúzódtak.⁵⁵⁴ Az eljárás első felében a periratok és az okirati bizonyítékok cseréjére került sor, amelyet a rövid bizonyításfelvételi tárgyalások követtek.⁵⁵⁵ Az eljárás első szakaszában a tárgyalások a gyakorlatban névlegesek voltak és csupán az előkészítő iratok formális kicserélésére szolgáltak. Mivel a tárgyalás jellemzően néhány percre tartott, ahol mindenféle érdemi szóváltás nélkül csak a periratok átadására került sor, így az egész pusztán formális csökevényesedett.⁵⁵⁶ Ebben a rendszerben a bíróságnak nem kellett alaposan előkészítenie a tárgyalásokat, a kialakult gyakorlat szerint akár már az első tárgyaláson meghallgathatták a tanúkat és a felek ezután is újabb érveket és bizonyítékokat hozhattak fel.⁵⁵⁷ A tanúkihallgatásra is felaprózottan került sor, hiszen arra jellemzően 30 perc állt rendelkezésre egy tárgyaláson, a következő tanú, vagy ugyanannak a tanúnak a további kihallgatására pedig csak hónapokkal később került sor.⁵⁵⁸ A tanúkihallgatások így lényegében céltalanok voltak, hiszen nem lehetett a releváns kérdésekre összpontosítani. Az eljárás „sodródott”, ugyanis se a felek, se a bíróság nem tudta, hogy valójában milyen irányba is kellene az eljárásnak továbbhaladni.⁵⁵⁹

Ludvig Rezs – királyi ítéltáblai bíró – 1926-ban ugyanezt rója fel a magyar polgári igazságszolgáltatásnak is. „Az írásbeliségtől azért tértünk át a szóbeliségre, hogy a tényállás a tárgyalás bírói irányításával gyorsabban tisztáztassék, megszűnjön a rengeteg perirathalmozás és eltűnjön a tartalmatlan perirathalmozás. Mégis nem egy percsmó 10-16 előkészítő iratot

⁵⁵² Gottwald 1983, 687. o.; Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 2.o.

⁵⁵³ Miki 2003, 34. o.

⁵⁵⁴ Taniguchi 2005, 100. o.

⁵⁵⁵ Taniguchi 2005, 100. o.

⁵⁵⁶ Kojima 1998, 698. o.

⁵⁵⁷ Hasebe 1999, 241. o.

⁵⁵⁸ Taniguchi 2005, 100. o.

⁵⁵⁹ Miki 2003, 34. o.

foglal magában és ugyanannyi tárgyalás megtartását tünteti fel. Kimerít tényállástisztázás helyett a bizonyítás csak egy irányban indul meg, fokanként megy tovább, tárgyalásonként csak 2-3 tanú kihallgatására szorítkozván, az ügyvédek pedig minden egyes tárgyalás után szükségesnek tartják észrevételeiknek el készírt iratokban való el terjesztését, esetleg arra fel is hivatnak.”⁵⁶⁰

Az el bb ismertetethez hasonló jelenségekkel találkozhatunk a vizsgált kelet-európai jogrendszereknél is. A szocialista permodellben az „anyagi igazság hajszolásaként” leírt jelenség egyik elemeként figyelhetjük meg a koncentráció hiányát.

Az angol polgári eljárás szerkezetének vizsgálatából az a téves látszat alakulhat ki, hogy a *pre-trial* és *trial* megosztás az eljárás koncentrációjához vezetett. A valóság azonban ezzel éppen ellentétes. Bár az eljárás végén egy koncentrált tárgyalás (*trial*) áll, az azt megelőző *pre-trial* szakaszra jellemző volt a koncentráció hiánya. Abban ugyanis a bíróság gyakorlatilag passzív maradt, a felek pedig gyakran kapcsolódó pereskedésekkel (*satellite litigation*) foglalkoztak, ahelyett, hogy az ügyet érdemben készítették volna el . Ahogy azt korábban ismertettük, a tárgyalás-el készítés szakaszában rengeteg idő ment el a felek által folytatott „közbenes cselekményekkel” (*interlocutory activity*), amelynek köszönhetően az eljárások már azelőtt jelentősen elhúzódtak, hogy egyáltalán az ügy érdeméről egyetlen szó esett volna.⁵⁶¹ A koncentrált eljárásnak ugyan fontos eleme a koncentrált tárgyalás, ugyanakkor nem mindegy, hogy ahhoz milyen úton lehet eljutni. Az angol eljárás szerkezetéből adódóan a feleknek olyan módon kell a koncentrált tárgyalásra felkészülniük, hogy minden váratlan fordulat esetén is adekvát választ tudjanak adni. Ennek érdekében viszont gyakran további feleslegesnek bizonyuló lépéseket is megtesznek, amelyek szükségszerűen sok pénzt, energiát és nem utolsósorban időt emészt föl.

Összefoglalva elmondható, hogy a koncentráció hiánya alapvetően arra vezethető vissza, hogy a bíróság vagy egyáltalán nem, vagy megfelelő információk hiányában nem megfelelően avatkozik be a perbe és ennél fogva nem szervezi meg annak racionális menetét. A bírói passzivitás és az információk „csöpögtetése” így egy felaprózódott, mellékösvényekre terelődő, nagyrészt eljárási részkérdésekről szóló perre alakul. Ilyenkor az eljárás, mint a kormányos nélküli hajó csak sodródik, hiszen a bíró, akinek azt vezetnie kellene megfelelő információk és eszközök hiányában nem tud ennek a feladatának eleget tenni. Maradva az

---

⁵⁶⁰ Ludvig 1926, 181. o.

⁵⁶¹ Zuckerman 2005, 146. o.

elbbi hasonlatnál, nem elég ugyanis, hogy a bíró vezetni tudja az ügyet, az is fontos, hogy milyen irányba teszi azt. Ehhez viszont tudnia kell, hogy a perben pontosan hol is állnak és végső soron hova tartanak.

c) A koncentrált eljárás feltételei

A cél egyértelmű, a *per lehet ség szerint egyetlen jól el készített tárgyaláson kell lefolytatni*. Ennek eléréséhez a jogrendszerek törekszenek arra, hogy a felek perbeli álláspontja és így a jogvita tartalma minél korábban tisztázódjon, amelyet ma már nem csak az eljárás megindulását követően, de már azt megelőzően is próbálnak elmozdítani. A felek érdemi véleménycseréjének a perindítás elé tolásával azt kívánják elérni, hogy a vitás kérdések már akár a keresetlevél benyújtásakor is ki legyenek kristályosodva. Pozitív oldalról megközelítve a problémát: a jogalkotó próbálja már a perindítás előtti egyeztetésekkel (pl. az angol *pre-action protocols*), illetve a *tárgyalás-el készítés szakaszában az anyagi pervezetésen* keresztül elérni, hogy a felek és a bíróság is minél korábban tisztába kerüljenek a jogvita vitás pontjaival. Ehhez másik oldalról viszont korlátozni kell a felek támadó és védekező eszközeinek az előadását. Látható tendencia, hogy ennek az időpontja is fokozatosan elbővül csúszik az eljárásban. Az ugyanis – ha gyors eljárást akarunk elérni – nem engedhet meg, hogy a felek visszatartsák és az eljárás folyamán „csöpögtessék” az információkat, az ügypapírokat pedig akár egészen a fellebbezési szakaszig maguknál tartva akadályozzák a bíróságot a jogvita lényegének megismerésében és annak helyes eldöntésében. Ebben a folyamatban ugyanakkor szükségszerűen fel is kell adnunk azt az „ideát”, hogy a bíróság minden esetben az anyagi igazságot fogja kideríteni. Ahogy láthattuk a német jogfejlesztés vizsgálva, a preklúziós szabályok alkalmazására statisztikailag viszonylag kevés alkalommal kerül sor, az sokkal inkább generálpreventív hatást vált ki. Ugyanakkor látni kell, hogy rendszerszinten mégiscsak elfogadták, hogy azokban az esetekben, ahol a felek megszegik a korlátozásokat, ott a rendszer egészének gyors működése érdekében az egyedi ügyben lemondanak az anyagi igazság kiderítéséről. *Habscheid* szerint az „eljárás gyorsasága és a teljes igazság feltárása gyakran egyidejűleg nem vihető keresztül. Ha olyan ítéletet akarunk, amely teljesen megfelel a jogszabályoknak és az irányadó tényállásnak, akkor le kell mondani az eljárás koncentráltására irányuló leghatékonyabb eszköztől, sőt magáról az eljárás koncentrációjáról. Ezzel szemben, ha a bírósági eljárás tényleges lerövidítését tűzzük ki célul, abban az esetben le kell mondani a teljes igazság feltárására irányuló követelmény feltétel

nélküli megvalósításáról. Más megoldás, valamiféle közbenső megoldás nincs.”⁵⁶² Ennek fényében most azt vizsgáljuk meg, hogy azokban a permodellekben, ahol nem akarták felvállalni az anyagi igazság „ábrándjáról” történő lemondást, a perkoncentráció miként valósult meg.

3. Az anyagi igazság „hajszolása”

a) Az anyagi igazság szerepe a perek elhúzódsában

A korábban vizsgált jugoszláv példán keresztül láthatjuk, hogy a szocialista polgári perben az anyagi igazság „hajszolása” különböző negatív következményekhez és végső soron a perek elhúzódsához vezetett. Ezek a problémák a peranyag szabad és időben korlátlan elterjeszhető ségével és pertaktikai célokra való korlátozatlan felhasználhatóságával, a felek felelősségének hiányával és inaktivitásával, valamint az első fokú eljárás „átfutó” jellegével magyarázhatók.

A szocialista per még az eljárás gyors befejezésének feláldozásával is arra törekedett, hogy a perben az anyagi igazság derüljön ki. A Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának egyik határozatában úgy fogalmazott, hogy „jobb az ügyet némi késedelemmel eldönteni, semmint azt helytelenül dönteni el.”⁵⁶³ Azért pedig, hogy az ítéletek biztosan az anyagi igazságot juttassák érvényre, feláldozta a mulasztási ítéletet, korlátlan lehetőséget adott a feleknek, hogy a birtokukban lévő tényeket és bizonyítékokat – időbeli korlátozás nélkül – elterjeszthessék, amelyeket csak végül pertaktikai eszközként alkalmazhattak, ezzel párhuzamosan pedig levette a vállukról a bizonyítás felelősségét és azt szinte teljes egészében a bíróságra helyezte. A paternalista bírónak a felek közreműködése nélkül is fel kellett tárnia az igazságot, amely végeredményben ahhoz vezetett, hogy a felek és képviselőik az eljárásban végig passzívak maradtak. A felek a legmeggyőzőbb, perdöntő bizonyítékaikat a másodfokú eljárásra tartogatták, ahol azokat a zsebükből az utolsó pillanatban elhúzza meg tudták változtatni az eljárás addigi állását. Ezzel párhuzamosan pedig az első fokú bíróságoknál – a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezésével való félelem miatt – kialakult az ún. „túlbizonyítás” jelensége is. Ezt Gáspárdy a következőkkel magyarázza: „szervezetszociológiai szempontból a felülbírálat lehetősége a pertartamalakulás szempontjából azzal a diszfunkciós vonással is

⁵⁶² Habscheid 1971, 29. o.

⁵⁶³ A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága teljes ülésének 1935. okt. 28-i és 1941. május 8-i 18/6/U. sz. határozata, idézi Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 228. o.

kit nük, amely a hatályon kívül helyezést l való aggodalom miatt az els fokú bíróságok tagjainál általában kialakuló általában a pervezetésben mutatkozik meg, amelyet a 'túlbizonyítás' néven ismert tünet jellemez."⁵⁶⁴

Ezek együttese olyan helyzetet teremtett, amely több szempontból is káros volt az igazságszolgáltatás m ködéésére. Egyrészt l rendkívül nagymértékben felemésztette a bíróságok energiáit, másrészt l pedig az egyedi ügyekben is a perek felaprózódásához és elhúzóódásához vezetett. *Kengyel* megállapítása szerint „az objektív igazság kiderítése és a szocialista jogtudatnak megfelelő ítélezés – a felek és jogi képvisel ik nemritkán teljes passzivitása mellett – ésszer tlen munkaterhet rótt a bíróságokra.”⁵⁶⁵

A problémák ered jeként *Uzelac* és *Gali* is egyaránt⁵⁶⁶ a túlzott bírói aktivitást és az anyagi igazság kiderítésének kötelezettségét jelölték meg. A beszámolójukból kiderül, hogy a jugoszláv utódállamokban a reformoknál abból feltevésb l indultak ki, hogy az anyagi igazság kiderítésének eltörlésével, valamint a tiszta tárgyalási elv átvételével a helyzet javul. Ugyanakkor a helyzet álláspontunk szerint ennél összetettebb, éppen ezért az anyagi igazság eltörlése és a tiszta tárgyalási elv bevezetése nem jelentett megoldást. Az anyagi igazság kiderítésének mindenek fölé helyezése és a polgári perben való fáradhatatlan „hajszolása” ugyanis csak a kiindulópontja a többi jelenségnek, mégis azok kés bb a joggyakorlat részévé váltak, így kizárólag az eredeti ok megszüntetése már nem oldhatta meg a problémát.

b) Az igazság kiderítése és a polgári eljárás hatékonysága

Ezek után arra a következtetésre juthatnánk, amelyre a rendszerváltásokat követ en a vizsgált posztoszocialista államok jogalkotói is, hogy a perek gyors befejezése és az igazság kiderítése egymást kizáró célok, így az azok közötti választás elkerülhetetlen. Ugyanakkor láthatjuk a *Franz Klein* által létrehozott, szociális polgári per tapasztalataiból, hogy nem az anyagi igazság kiderítésének a kívánalma vezet szükségszer en ehhez a helyzethez, hanem annak mindenek fölé helyezése. *Habscheid* el bbiekben idézett megállapításán álláspontunk szerint azt kell érteni, hogy jogalkotóknak nem az igazság kiderítésének céljáról, hanem a „teljes igazság feltárására irányuló követelmény *feltétel nélküli* megvalósításáról” kell lemondania.⁵⁶⁷ Ugyanez a gondolat köszön vissza a magyar Alkotmánybíróság 9/1992. (I. 30.) AB

---

⁵⁶⁴ Gáspárdy 1989, 16. o.

⁵⁶⁵ Kengyel 2002, 276. o.

⁵⁶⁶ Gali 2013, Uzelac 2012

⁵⁶⁷ Habscheid 1971, 29. o.

határozatában is, amelyben a testület rámutat arra, hogy az anyagi igazság kiderítése nem alanyi jog, hanem a jogállam célja és feladata. Ezek „megvalósulása érdekében [az államnak] megfelel – els sorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehoznia, és az érintett alanyi jogokat garantálnia. Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényrejuttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot.”⁵⁶⁸

Álláspontunk szerint az igazság kiderítése olyan érték, amelynek megvalósítására a bíróságoknak a polgári perben törekedniük kell. Éppen ezért az igazság kiderítésének a per céljával való megjelölése mindenképpen kívánatos, azonban még ennek az érdekében sem szabad minden más célkit zést feláldozni. Az el z eken leírtakkal tehát nem azt állítjuk, hogy a per gyorsítása érdekében az anyagi igazság kiderítésér l teljes egészében le kell mondani, hanem azt, hogy az eljárást meg kell óvni a végletes megközelítést l és az elvont elvekt l. *Kritikával tehát az anyagi igazságnak dogmaként való kezelését és annak feltétel nélküli „hajszolását” illetjük*, ugyanis az álláspontunk szerint a perek jelent s mérték elhúzódsához vezet, úgy, hogy egyébként meggy z désünk, hogy az ilyen eljárásban sincs a bíróságnak jobb esélye az anyagi igazság kiderítésére, mint a *Franz Klein* nevéhez köthet – a célok közötti egészséges egyensúlyra törekv – szociális perben.

4. Egységes és merev eljárási keretek

A bíróság elé kerül jogviták mind tárgyukat, mind komplexitásukat illet en rendkívül változatos képet mutatnak. Álláspontunk szerint a perek elhúzódsához vezet, ha a jogalkotó merev eljárási környezetet teremt, amelyben a bírói mérlegelésnek nem jut megfelel szerep és így nem tudja *az eljárást az ügy valós szükségleteire szabni*. *Rhee* szerint a hatékony eljárás csak olyan módon érhet el, ha a szabályokat megfelel rugalmassággal alkalmazzák. Legalábbis szerinte ez a következtetés vonható le *Paul Brand*,⁵⁶⁹ *Ton Jongbloed*⁵⁷⁰ és *Isabel Velayos*⁵⁷¹ tanulmányaiból, amelyek arra mutattak rá, hogy a merev eljárási formalizmus a perek elhúzódsához vezet.⁵⁷² Az egységes és merev eljárási szabályok esetén a tényállás felderítésére és a tárgyalás el készítésére ugyanolyan egyszer , vagy éppen bonyolult keretek állnak a bíróság és a felek rendelkezésre. Ilyen szabályozási környezetben például a bírónak akkor is tárgyalást kell kit znie, ha egyébként látja, hogy annak nincs értelme, hiszen az ügy

⁵⁶⁸ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, Indokolás V. 4. pont

⁵⁶⁹ Brand 2004

⁵⁷⁰ Jongbloed 2004

⁵⁷¹ Velayos 2004

⁵⁷² Rhee 2004, 11. o.

bonyolultsága miatt további el készítésre lenne még szüksége. Példaként említhetjük az 1976-os német novella el tti szabályozást, amely szerint ugyan a bíróságnak arra kellett törekednie, hogy egyetlen jól el készített tárgyaláson folytassa le az eljárást, ugyanakkor ehhez nem vette figyelembe, hogy vannak egyszer bb és bonyolultabb ügyek is, amelyekben más és más el készít lépésekre van szükség. A megfelelő el készítést az akkor hatályos szabályok megnehezítették, ugyanis a ZPO szerint a bíróságnak már a keresetlevél beérkezésekor olyan közeli id pontra kellett a tárgyalást kit znie, hogy éppen csak a tárgyalási id köz lejárjon. Ez a szabály eredetileg nem volt a ZPO-ban, azt 1898-ban éppen a pergyorsítás érdekében ültették a törvénybe, amely végeredményben viszont ellentétes hatást ért el.⁵⁷³ Ugyanez a helyzet áll fenn akkor is, ha a jogszabály merev határid kkel próbálja a feleket és a bíróságot hatékonyabb munkára sarkallni. A magyar eljárásjogban a legújabb reformok b velkedtek az ilyen megoldásokban.

További példaként említhetjük az eshet ségi elvet (*Eventualmaxime*), amely éppen annak köszönheti negatív hírét, hogy az a legkisebb mérték rugalmasságot is mell zte. Az ugyanis megkövetelte a felekt l, hogy az egymást ki nem záró perbeli cselekményeiket ugyanazon határnapon, illet leg határid n belül végezze el.⁵⁷⁴ Ez alapján a felek azokat a tényállításokat és bizonyítási eszközöket is köteles voltak már az eljárás korai szakaszában megnevezni, amelyek csak az ellenfél adott irányú védekezése esetén lenne releváns. A félnek tehát az ellenfele által felhozható valamennyi hipotetikus állítására már el zetesen reagálnia kell, amely tények azonban csak eshet legesen válnak az ügyben relevánssá. Ez kett s eredményhez vezetett, egyrészt l a felek elárasztották a bíróságot az ügy eldöntése szempontjából csak eshet legesen releváns tényekkel, így a tényállás szükségszerűen zavarossá vált. Másik oldalról pedig a felekkel szemben drákói szigort alkalmazott, amely így az igazságból túl sokat áldozott föl. Ahogy láthattuk az el z pontokban, a gyors döntéshozatal áldozatokat kíván a jogalkotótól, amelynek le kell mondania az igazság kiderítésének „ábrándjairól” és el kell fogadnia, hogy bizonyos esetekben a döntés nem az anyagi igazság alapján fog megszületni. Minél merevebb a felek támadó és védekez eszközeit kizáró szabály, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy csak az alaki és nem az anyagi igazság valósul meg. Az 1911. évi Pp. általános indokolása szerint: „A rendes eljárásban még mindig az írásbeliséggel járó formalizmus uralkodik, mely éppen a legfontosabb perekben gyakran végzetessé válik az anyagi igazság érvényesítésére, mert

---

⁵⁷³ Baur 1966, 16. o.

⁵⁷⁴ Magyary 1898, 100. o.

egyrészt korlátozza a bíró szabad együttműködését a peranyag tisztázása körül, másrészt az esetlegességi elv merev keresztülvitelével a felek legcsekélyebb mulasztását is az igazság hátrányára a legsúlyosabb következményekkel sújtja. Az írás útján való érintkezés emellett az egyszeri ügyeket is bonyolódottakká és az eljárást hosszadalmassá teszi.⁵⁷⁵

Az írásbeliség és szóbeliség szerepének vizsgálatánál is láthattuk, hogy bizonyos forma kizárólagos kiválasztása a perek elhúzódásához vezethet. Mind a szóbeliségnek, mind az írásbeliségnek megvannak a maga előnyei. Az azonban, hogy melyik forma mikor előnyös gyakran az ügy sajátosságaitól, az eljáró felektől, illetve legújabb ügyvédeiktől és magától a bírótól is függ. Éppen ezért a modern eljárásjogok „*a la carte*” szabályozási környezetet biztosítanak a bírónak, aki az ügy szükségleteihez leginkább megfelelő megoldást választhatja ki közülük.⁵⁷⁶

A cél az lenne, hogy valamennyi ügy *optimális idő és költségráfordítással* legyen befejezhető. Ez azonban álláspontunk szerint nem érhető el úgy, hogy egységesen, mindegyik ügyre azonos eljárási kereteket alkalmazunk. Éppen ellenkezőleg erre csak úgy van lehetőség, ha a különböző bonyolultságú ügyeket nem azonos módon, hanem a sajátosságaikhoz igazítottan bírálják el. Ugyanakkor rá kell világítani arra is, hogy a keretek és a formalitások teljes eltörlése – a polgári per fellazítása – az önkényes döntéshozatal alapját fektetné le. Ezért álláspontunk szerint azt a köztes utat érdemes választani, amelyben előre szabályozott keretek, de az eltérő pertárgyérték és bonyolultságú ügyek sajátosságait figyelembe véve eljárási útvonalak állnak rendelkezésre az ügy megoldására. Ezen belül is ki kell emelni a bíróság mérlegelési jogát, amelynek a kereteit nem szabad se túlságosan, se túlságosan meghatározni. *Rhee* szerint a rugalmasság tekintetében a megfelelő egyensúlyt kell megtalálni, mert mind a merev szabályok, mind a túlzott bírói szabadság perelhúzódáshoz vezethet.⁵⁷⁷

---

⁵⁷⁵ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk indokolása, Általános indokolás, idézi Kengyel 2003, 152. o.

⁵⁷⁶ Ahogy arra korábban hivatkoztunk, Taruffo szerint az „érettebb” jogrendszerekben a bíró dönthet arról, hogy az egyedi ügyekben milyen formát választ, annak figyelembevételével, hogy melyik alkalmazásával tudja a leghatékonyabban el készíteni a pert. Taruffo 2008, 204. o.

⁵⁷⁷ Rhee 2004, 11. o.

5. Felek perelhúzása

A polgári perek elhúzódásának okai között a jogirodalomban talán legtöbbször említett ok a felek és képviselőik perelhúzása. Specialitását az adja, hogy ebben az esetben valamelyik fél – vagy jogi képviselője – *szándékolt magatartásáról van szó*. Éppen ez a szándék az, amelyet a perelhúzás jellegadó ismérveként azonosíthatunk. A felek magatartása több okból is vezethet elhúzódáshoz, ezek közül mégis csak azokat soroljuk ebbe a csoportba, amelyek kifejezetten a per elhúzására irányulnak. A felek és ügyvédek passzivitása lehetséges, hogy érdektelenségükből vagy hanyagságukból fakad,⁵⁷⁸ de elképzelhetjük, hogy valamely felet valójában a perelhúzás szándéka hajt. Így például az információk visszatartásánál is mindkét esetben fordulhat elő. A perelhúzó oldaláról gyakran a szakmai felkészületlenségük vezet, amelyet azonban ugyancsak nem sorolunk a perelhúzás körébe, mert annál álláspontunk szerint pont az annak sajátosságát adó szándék hiányzik.

A fél a perelhúzásnál végső soron az eljárásjog gyengeségeit használja ki és azzal próbál elnyerni a pert. A perelhúzás ebből a szempontból ugyanis nem egyéb, mint az eljárási keretek adta lehetőségek kihasználása annak érdekében, hogy a per elhúzódjon. A perelhúzás jogirodalomban kiemelt helyzetét az adja, hogy az képes az egyébként kielégítő átlagperttartamot produkáló országokban is az egyedi pereknél jelentős késedelmet eredményezni, a perelhúzás szempontjából sérülékenyebb jogrendszerekben pedig képes a bírósági eljárások átlag-idő tartamát is jelentősen megnövelni és ezzel rendszer szintű problémákat generálni.

A felek és képviselőik oldaláról tapasztalható perelhúzás álláspontunk szerint kortól és földrajzi elhelyezkedéstől független jelenség, amelynek azonos eredményei vannak. Munkánk során abból a feltevésből indulunk ki, hogy *a polgári perek elhúzására abban az esetben kerül sor, ha a szándék és a lehetőség találkozik. Bármelyik hiányában tehát ilyen taktikák alkalmazására nem kerül sor*. Abban az esetben ugyanis, ha a feleknek vagy képviselőiknek bár módjában állna az eljárást elhúzni, de az nem áll az érdekükben, vagy egyéb okból, így különösen etikai megfontolásból nem áll szándékukban, úgy nem élnek ezzel a lehetőséggel. Másrészt, ha a feleknek, vagy képviselőiknek bár érdekükben állna a perket elhúzni, de arra nincs megfelelő eszközük az adott jogrendszerben, úgy könnyen belátható, hogy nem kerül sor perelhúzó taktikák alkalmazására. Ebből is fakad talán az, hogy ott, ahol a fenti okok

---

⁵⁷⁸ „A kétségtelen fejlődés ellenére gyakran tapasztaljuk, hogy az ügyvédeknek a bíróságokhoz benyújtott periratai jogilag nem kidolgozottak. Gyakran előfordul a határidő elmulasztása, bizonyítási indítvány késedelmes benyújtása. A perek időtartamának megnövekedésében – valljuk meg szintén – nem egyszer az ügyvéd a ludas. Nem lehet elnézni, hogy felületességből vagy tudatosan hátráltassák az igazságszolgáltatást.” Petrik 1980, 392. o.

er teljesebben jelentkeznek, a perelhúzás is nagyobb károkat okoz. Álláspontunk szerint *a különböző jogrendszerek eltér mértékben vannak kitéve a felek és képviselőik perelhúzó taktikáinak*. A bíróság és a felek felelősségi viszonyának megoszlása, a felelősséggel szinkronban álló szankciók léte, valamint a per résztvevőinek pereskedési gyakorlata az, amely ezt alapvetően meghatározza. Azok a jogrendszerek, amelyekben a felek és a bíróság közötti felelősség arányosan van elosztva, a bíróság megfelelő eszközökkel rendelkezik az ebből fakadó kockázat kezelésére és a gyakorlat sem semlegesíti ezeknek a hatását, kevésbé veszélyeztetettek, mint azok, amelyekben ezek hiányoznak.

V. A hatékony polgári eljárás megvalósításának elvei

1. Perkoncentráció

A perkoncentráció a perelhúzóadás megakadályozásával összefüggésben egyik legtöbbet említett elv. Kengyel megállapítása szerint a „modern polgári per már társadalmi tömegjelenség, amelyet az elhúzóadástól csak az eljárás er teljes koncentrációja menthet meg. Ebből a felismerésből születik a jogirodalomban „*Konzentrationsmaxime*” néven ismert alapelv, amely a bíró pervezetési jogosítványait, a felek beadványának a korlátozásait a perökönómia szemléletével köti össze. A perkoncentráció – a gyakorlati megvalósulás során – elsősorban a bíróság felelősségét növeli meg az eljárás gyors és gazdaságos lebonyolításáért.”⁵⁷⁹ A perkoncentráció⁵⁸⁰ álláspontunk szerint azt a jogalkotói igényt fejezi ki, hogy a polgári perben *mindenféle felesleges percselekményt mellőzve, a bíróság a jogvitát lehetőség szerint egyetlen, jól elkészített és koncentrált tárgyaláson bírálja el.* Ez álláspontunk szerint tartalmilag magában foglalja azt is, hogy a bíróság csak azokban az ügyekben folytasson le bizonyos eljárási lépéseket, amelyekben az a döntés meghozatala szempontjából nélkülözhetetlen. Ahol pedig az lehetséges, ott magát a polgári pert kell megpróbálni elkerülni.

A perkoncentráció gondolatának középpontjában egy koncentrált tárgyalás áll, amelynek célja a jogvita érdemi eldöntése. Történetileg a pernek szerkezetileg különböző modelljeit különböztethetjük meg, amelyek egy részében hagyományosan is egyetlen koncentrált tárgyalást tartottak, más rendszerekben viszont ez csak később és pragmatikus okokból vált célkitűzéssé. A koncentrált tárgyalás hagyományosan az angolszász eljárásjogban volt jelen, ahol élesen elvált egymástól a tárgyalást megelőző *pre-trial* szakasz, valamint az egyetlen, koncentrált tárgyalás, a *trial*. Ez a szerkezet abból a szükségszerűségből fakadt, hogy a ténykérdésekről hagyományosan az esküdtszék döntött, így a tények és bizonyítékok

---

⁵⁷⁹ Kengyel 1989, 36. o.

⁵⁸⁰ A perkoncentráció kifejezést a jogirodalomban különböző terjedelemben használják. Míg az angol nyelv jogirodalom általában az egyetlen napra koncentrálódó tárgyalással összefüggésben használja a koncentráció kifejezést és az eljárás „áramvonalassá tétele” (*streamlining*) kifejezést használják a perkoncentráció további elemeire. Chase – Hershkoff 2007, 34. o., 278. o.; A német és osztrák jogterületen ennél lényegesen tágabban értelemben, a perhatékonyság elvével azonosítják azt. Gottwaldnál a perkoncentráció elve alatt a bíróság és a felek feladatai jelennek meg, amelyekkel megvalósítható, hogy megfelelően elkészítés eredményeként egyetlen szóbeli tárgyaláson (*Haupttermin*) a jogvita elbírálható legyen. Rosenberg – Schwab – Gottwald 2010, 426. o.; Rechbergernél a perkoncentráció elvében a perhatékonyságnak mind az idő, mind a költség dimenziója megjelenik. Rechberger – Simotta 2010, 235. o.; A perkoncentrációnak az osztrák eljárásjogban betöltött jelentésével kapcsolatosan Kengyel a következőket írja: „az alapelvek közül a perkoncentráció kívánkozik az élre, amely a szociális polgári per egyik legfontosabb célkitűzését, a gyors, olcsó és lehetőleg egyszerű eljárás iránti igényt fejezi ki.” Kengyel 2003, 107. o.

bemutatását egyetlen tárgyalásra kellett koncentrálni.⁵⁸¹ Ennek el készítése viszont akár több éven keresztül is tarthatott.

Németországban ez a szükségszerűség nem jelentkezett, a korábban már ismertetett okokból pedig az eljárás felaprózódott. Ebben a rendszerben a bíróság több tárgyalást is tartott, amelyekben viszont nem voltak éles határok az el készítésre és az ügy eldöntésére szolgáló tárgyalás (*plenary hearing*) között.⁵⁸² Gottwald megállapítása szerint ez a helyzet még az 1960-as években is jellemezte a német eljárásjogot, amelyen az 1976-os novella változtatott.⁵⁸³ Ugyanezt a folyamatot figyelhettük meg 20 évvel később Japánban is.

Mindkét jogrendszerben a trend a XX. század vége felé egy két szakaszra osztott eljárási modell felé haladt.⁵⁸⁴ Ebben a folyamatban a súlypont a tárgyalás el készítésére helyeződött, amelyet lehetőség szerint egyetlen fő tárgyalásnak (*Haupttermin*) kellett követnie, amelyen alapvetően a bizonyításfelvételre és a döntés meghozatalára került sor.⁵⁸⁵ Ez az igény jelenik meg az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1984-es ajánlásában is. Eszerint „rendes körülmények között a pert legfeljebb két tárgyaláson kell befejezni: az első esetlegesen az el készítő tárgyalás és a második folyamán történik a bizonyítás felvétele, a felek el adásai és ha lehetséges, az ítélet meghozatala.”⁵⁸⁶

A koncentrált tárgyalás elérésében a tárgyalás-el készítés súlyponti szerepet kap. Taruffo megállapítása szerint az a modern eljárás legfontosabb részévé vált,⁵⁸⁷ amelynek a tárgyalás el készítésén túl további funkciói is vannak. A bíróságnak ugyanis miközben a tárgyalást el készíti meg kell vizsgálnia, hogy a jogvita eldönthető-e tárgyalás tartása nélkül is, illetve meg kell kísérelnie a feleket békíteni.⁵⁸⁸ Amennyiben megállapítható, hogy nincs is a ténykérdések vonatkozásában vita, úgy bizonyos jogrendszerek sommás döntéshozatalt, míg mások egyszerűbb eljárási útvonalakat biztosítanak a bíróság számára.⁵⁸⁹

---

⁵⁸¹ Mivel Angliában ma már a polgári ügyek túlnyomó többségében nincs esküdtzék és a bíróság már a per el készítés alatt is megismerkedik a tényekkel és bizonyítékokkal, így az elbíráló szükségesség már nem áll fenn. Ettől függetlenül a per szerkezete gyakorlatilag változatlan maradt.

⁵⁸² Peter L. Murray and Rolf Stürner, *German Civil Justice*, Carolina Academic Press, Durham, 2004, idézi Chase – Hershkoff 2007, 7. o.

⁵⁸³ Gottwald 1993, 6. o.

⁵⁸⁴ Chase – Hershkoff 2007, 8. o.; Trocker – Varano 2005, 252. o.; Leipold 2008, 64. o.; Groen 2007, 248. o.

⁵⁸⁵ Chase – Hershkoff 2007, 8. o.

⁵⁸⁶ Principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice, Recommendation No. R (84) 5 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 28 February 1984, Principle 1

⁵⁸⁷ Taruffo 2008, 189. o.

⁵⁸⁸ Groen 2007, 248. o.

⁵⁸⁹ Az angol eljárási szabályok szerint a bíróság tárgyalás tartása nélkül is döntést hozhat (*summary judgment*), ha a felek között nincs bizonyításra szoruló kérdés. A francia bíróság pedig ilyen esetben a bíróság az el készítés „rövid útját” (*circuit court*) választja. A német ZPO szerint pedig a bíróság az ügy érdemében is dönthet már az első, alapvetően el készítésre szolgáló tárgyaláson (*früher erster Termin*) is.

Véleményünk szerint a perkoncentráció egyik oldala az eljárás gördülékennyé tételében foglalható össze, amelyet a sz kebb értelemben vett perkoncentrációnak nevezünk. Ezen túl azonban álláspontunk szerint tartalmilag ide tartozik az a törekvés is, hogy csak azokban az ügyekben folytasson le a bíróság hosszú és költséges eljárást, amelyekben az szükséges. Ha a felek között nincs vita és csak végrehajtható jogcímre van a felperesnek szüksége, akkor nem szükséges, hogy a bíróság drága és hosszú polgári pert folytasson le. A nem vitatott ügyek kiszérére jellemzően különböző „filtereket” helyez el a jogalkotó. A német-osztrák jog befolyása alatt fejlődött jogterületeken jellemző a fizetési meghagyásos eljárás, amelynek egyik fontos funkciója, hogy a nem vitatott ügyeket kiszéri a rendszerből és azoknak egy olcsó és egyszerű eljárás keretében végrehajtási jogcímet létesítsen. Ezen túl szükséges az is, hogy azok az ügyek is hosszadalmas eljárás nélkül kikerüljenek a rendszerből, amelyeknek nincs reális esélyük a győzelemre (*a limin litis* elutasítás). Angliában ezt szolgálja a *striking out* intézménye. Magyarországon 1993-ig létezett ilyen elutasítási ok, azonban az 59/1993. (XI. 29.) AB határozat megsemmisítette a Pp. 130. § (1) bekezdésének i) pontját, amely lehetővé tette a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását abban az esetben, ha a felperes követelése nyilvánvalóan alaptalan volt vagy lehetetlen szolgáltatásra (megállapításra) irányult.⁵⁹⁰

Álláspontunk szerint a perelhúzóadás megakadályozása érdekében a polgári eljárást a perkoncentráció elvének figyelembevételével olyan módon kell felépíteni, hogy az egyrészt a kiszéri a peres eljárást nem igénylő ügyeket, a többi esetben pedig megfelelő előkészítés után a bíróság egyetlen koncentrált tárgyaláson hozzon döntést. Ehhez viszont a bíróságnak – elsősorban a jogvita tárgyáról és a vitás kérdésekről – megfelelő információkra van szüksége, amelyet a bíróság és a felek aktív munkájával, ún. együttműködésükkel lehet hatékonyan összegyűjteni.

---

⁵⁹⁰ Kengyel 2012, 50. o.

2. A bíróság és a felek közötti együttműködés

Az együttműködés elvének több dimenzióját különböztethetjük meg, amelyekből az elsőt ként a peranyag összegyűjtésével kapcsolatos „munkaközösséget” emeljük ki,⁵⁹¹ azt követően pedig az eljárás menetének alakítására vonatkozó együttműködésről ejtünk szót. *Verkijk* emeli ki, hogy az együttműködés kifejezést a német eljárásjogban (*Kooperationsmaxime*) inkább az elsőt, míg az angol eljárásjogban az *overriding objective* által meghatározott kívánalom formájában, a második értelemben használja az együttműködés kifejezést.⁵⁹²

a) A bíróság és a felek kooperációja a tényállás rögzítésében

Az eljárásjog modernkori története megmutatta, hogy *ha a bíróság és a felek közötti kapcsolatot a végletesség uralja, az a perek jelentős mértékű elhúzódsához vezet*. Ahogy láthattuk, már a középkori írásbeli pernél is súlyos problémákat okozott, hogy a feleknek kezében volt a peranyag elterjesztésének a joga, amelyet az a rendszer csak merev eshetőségekkel tudott korlátok közé szorítani. A liberális per a peranyag szolgáltatásán túl az eljárás menete feletti rendelkezést is jelentős részben a felekre bízta, amelynek következtében a felek perelhúzása általánossá vált. Ugyanezt figyelhetjük meg az angol *adversary system* esetében is. Másik oldalról azonban a szocialista per bizonyította, hogy a bíró túlzott hatalma a polgári eljárásban elnyomhatja a feleket, amely végső soron azok inaktivitásához vezet. Franz Klein a szociális perben *a felek és a bíróság munkaközösségét kívánta kialakítani*,⁵⁹³ amelyben a bírói aktivitás nem elnyomja, hanem éppen ösztönzi a feleket az aktív közreműködésre. Ahogy az előzőekben láttuk, ahhoz, hogy a bíróság a jogvita lényegére tudjon fókuszálni és csak a szükséges eljárási lépéseket kelljen megtennie, nélkülözhetetlen, hogy az ügyről teljes és végleges információk álljanak rendelkezésére. Ez alapján tudja ugyanis eldönteni, hogy a felek által eladott tényállás mely elemei relevánsak, valamint mely kérdésekben van vita közöttük.⁵⁹⁴ Ennek érdekében a bíróságnak aktívan közre kell lépnie már a tárgyalás-előkészítés szakaszában és anyagi pervezetés útján össze kell gyűjtenie ezeket az

---

⁵⁹¹ Az osztrák jogban Franz Klein nyomán a „munkaközösség” (*Arbeitsgemeinschaft Zivilprozess*) kifejezés terjedt el, a német eljárásjogban ma már inkább az együttműködés elvét (*Kooperationsmaxime*) használják. Az együttműködés kifejezés tulajdonképpen az üzleti életben alkalmazott munkamegosztás elvén alapszik és ezt próbálja kifejezésre juttatni. Az együttműködés terminológiájára lásd Hahn 1983, 85. o.

⁵⁹² Verkijk 2008, 68. o.

⁵⁹³ Rechberger 2008, 103. o.

⁵⁹⁴ Ez a gondolat jelenik meg az 1911. évi Pp. törvényjavaslatában: „Az elnök nem tehetne eleget pervezetési kötelezettségének és nem gondoskodhatnék arról, hogy az ügy kimerít tárgyalásban részesüljön, ha az előkészítő iratok tartalmát nem ösmerné.” idézi Pap 1901, 36. o.

információkat a felektől.⁵⁹⁵ Bettermann szerint a *Kooperationsmaxime* keretében a bíróság a feleknek a peranyag összegyűjtésével és a bizonyítással kapcsolatos tevékenységét „kezdeményezi és provokálja, irányítja és koncentrálja, szükség esetén korrigálja”.⁵⁹⁶ Másik oldalról a feleket a modern eljárásjogban egyre korábbi időpontban és egyre erőteljesebb kötelezettség terheli annak érdekében, hogy ők maguk is aktívan közreműködjenek és a bíróságot minél korábban és minél teljesebb mértékben ellássák a releváns információkkal. A német és osztrák eljárásjog a feleket a permenetét támogató magatartásra kötelezi (*Prozessförderungspflicht*), az angol eljárásjogban pedig ezt a feladatot már a perindítást megelőzően az ún. *pre-action protocols* látja el.

b) Az együttműködés a permenetének kialakításában

Az együttműködési elvnek egy másik vetülete a *permenetnek az alakítására vonatkozik*. A legújabb trendek abba az irányba mutatnak, hogy az ügy szükségleteinek helyes felismerésében és az arra megfelelő eljárás kialakításában a bíróságnak ki kell kérnie a felek véleményét is. A 1996-os japán polgári perrendtartás például három előkészítő eljárást kínál a bíróság számára, amelyek közül a bíróság a felek véleményének kikérését követően dönt.⁵⁹⁷ A Woolf reform eredményeként a bíróságnak akkor, amikor az ügyet valamely eljárási útvonalra (*track*) helyezi, akkor bár elsődlegesen a pertárgyértéket kell figyelembe vennie, de a szabályok lehetőséget biztosítanak a bíróságnak, hogy eltérjen attól. Ennek során a bíróság különböző szempontok alapján mérlegel, amelyek közé tartozik az ügy bonyolultsága, az esetleges tanúk száma, szakértő kirendelésére vonatkozó kérelem, a felek egyéb körülményei és végül a felek véleménye. A felek véleményét a bíróság fontos szempontként kezeli a döntésénél, de még a felek együttes kérelme sem akadályozhatja meg, hogy a bíróság a szerinte legmegfelelőbb csoportba sorolja be az ügyet.⁵⁹⁸

További együttműködésre ad lehetőséget a bíróság és a felek között, hogy az eljárás tervezett menetéről ún. munkatervet (*time schedule*) alakítsanak ki. Ezt az angol eljárásjogban a Woolf

---

⁵⁹⁵ A német eljárásjogban a bíróságnak az útmutatási és közrehatási kötelezettség (*Hinwirkungs- und Hinweispflicht*) keretében kell ezt biztosítania. „Eszertint a bíróságnak oda kell hatnia, hogy a felek minden jelentős tényről kell időben és kimerítően nyilatkozzanak, különösképpen az érvényesíteni kívánt tényekhez hiányzó adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközeiket jelöljék meg és az ügyet elmozdító indítványaikat tegyék meg.” Kengyel 2003, 146. o.

⁵⁹⁶ Bettermann, Karl August: Hundert Jahre Zivilprozessordnung. Das Schicksal einer liberalen Kodifikation. ZfP, 91/1978, 390. o. idézi Kengyel 2003, 141. o.

⁵⁹⁷ Miki 2003, 35. o.

⁵⁹⁸ Loughlin – Gerlis 2004, 238. o.

reform, a japán eljárásjogban a polgári perrendtartás 2003-as novellája teremtette meg, Franciaországban pedig a bírósági gyakorlat alakította azt ki.⁵⁹⁹

c) A felek és jogi képviselők együttműködése

Végül az együttműködés gondolatkerében a felek és f leg képviselők kooperációját szokás említeni. Ezzel kapcsolatosan azonban a szerzők felettébb szkeptikusak. Az ügyvédi szerepkörből fakad ugyanis, hogy mindent megtegyenek a saját ügyfelük megnyertessége érdekében.⁶⁰⁰ Verkijk szerint az ügyvédek kizárólag akkor működnek együtt ellenfelükkel, ha az saját érdekükben áll.⁶⁰¹ Ezt a kérdéskört hagyományosan az ügyvédi etikai szabályok próbálják rendezni, ugyanakkor a felek együttműködésének egy innovatív és álláspontunk szerint elremutató eljárási eszköze az angol *pre-action protocols*, amely jól körülhatárolt keretek között, megfelelő ösztönzést nyújt a feleknek ahhoz, hogy azok a perindítást megelőzően együttműködjenek.

Álláspontunk szerint a perelhúzóadás megakadályozása érdekében az eljárásjog szabályozásánál az együttműködés elvének az itt felvázolt mindhárom dimenzióját alapul kell venni.

3. Eljárási szabályok differenciálása az eljárás súlya és bonyolultsága szerint

Az arányosság vizsgálatakor különbséget kell tennünk annak két értelmezése között. Egyik oldalról az eljárás differenciálásának a pertárgy értékével, másik oldalról a tényállás bonyolultságával kell arányban állnia.⁶⁰² Ennek a két szempontnak a figyelembevétele alapvetően eltérő okokból fontos. Míg ugyanis a pertárgyérték alapján való megosztásnál, abból indul ki a jogalkotó, hogy a társadalom szempontjából eltérő jelentősége van a különböző értékű ügyeknek, másik oldalról pedig, hogy a kisebb értékű ügyek gyakran nem bírják el a rendes eljárás költségeit. Addig a bonyolultság szempontjából való megosztás abból a logikus megfontolásból fakad, hogy a komplexebb ügyekre több energiát kell fordítani annak érdekében, hogy a helyes ítélet meghozható legyen, míg az egyszer

---

⁵⁹⁹ Trocker – Varano 2005, 251. o.

⁶⁰⁰ Storme személyes hangvétel megjegyzésében kitér rá, hogy a Ghenti Egyetemen a tantermi előadásában mindig arra ösztönzi a hallgatóit, hogy inkább Clausewitz „Vom Krieg” című munkáját olvassák az etikai kódex helyett. Storme 1999, xi. o.

⁶⁰¹ Verkijk 2008, 73. o.

⁶⁰² Piché 2012, 149. o.

megítélés eknél a döntés akár – például, ha csak jogkérdésben van a vita – egyből meghozható. Ez a két dimenzió gyakran vegyesen jelenik meg, hiszen a kisperértékű ügyek gyakran egyszerre és a nagy értékűek pedig gyakran bonyolult megítélésűek. Ugyanakkor ez akár fordítva is megjelenhet.

Álláspontunk szerint nagyon fontos, hogy megfelelő módon történjen meg az ügyek felosztása és legyen átjárás a különböző eljárások között. Ugyanis mára az életviszonyok egyszerre váltak rendkívül bonyolulttá és ugyanakkor típusossá is. Egy átlagos hitelszerződésnél, amelyben naponta több ezret kötnek évente a szerződés terjedelme a harminc - negyven oldalra is elérheti és egy tucat jogszabály befolyásolja a tartalmát. A bonyolult jogi háttér ellenére az ilyen hitelszerződésekben fakadó jogviták mégis túlnyomó többségükben típusú ügyek. A tényállás általában könnyű megítélésű és az eljárás gyorsan lefolytatható. Azonban ezer ügyből elképzelhetjük, hogy van egy komplex jogvita, amelyben például az a jogvita tárgya, hogy jó erkölcsbe ütközik-e a szerződés, vagy tisztességtelen-e valamely kikötése? Amennyiben csak érték alapján osztjuk föl az ügyeket, úgy egy kisebb értékű, de nagy bonyolultságú ügyet is úgy fognak elbírálni, mint a kis értékűeket, egyszerre bélyegezve azt. Ez azonban fordítva is igaz, egy nagy értékű, de típusú tényállás mellett nem szükséges a bonyolult ügyekre fenntartott eljárást lefolytatni. A differenciálás szerintünk fontos az ügyek megfelelő kezeléséhez, azonban, ha a felosztási szempontok merevek, úgy a hatás ellentétes lehet. Míg ugyanis az egyszeribb ügyekre tervezett eljárás várhatóan elnyökkel kecsegtet az egyszeri ügyek esetében, addig ezek alkalmazása a bonyolult ügyekben negatív hatással járhat. A szabályozásnál ezt a két szempontot nehéz egyszerre figyelembe venni, különösen nehéz pedig az átjárhatóságot biztosítani.

Az egyik fontos érv az egységes eljárási szabályozás feladására a *joghozjutás ténylegességének fokozása*. Ugyanis a különböző pertárgyértékű ügyekben általában egymástól lényegesen eltérő képességű felek vesznek részt. A kis pertárgyértékű ügyekben egy egyszeribb, olcsóbb és gyorsabb eljárás hozzá tud járulni a joghozjutás ténylegességének növeléséhez. Lord *Woolf* ezzel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy „a kis értékű követelések eljárására úgy tekintek, mint az átlagos emberek joghozjutásának elsődleges eszközére”.⁶⁰³ Ez a gondolat azonban nem új keletű, hiszen erre már *Magyary* is rávilágít, amikor a kivételes

---

⁶⁰³ Woolf 1995, 15. fejezet, 3. pont

szerkezet perek indokaként megállapítja, hogy „bizony csekélyebb értékű ügyek a rendes per költségeit el nem bírják”.⁶⁰⁴

Másik érv mellett, hogy az ügyeket más módon kezeljük a társadalom eltérő érdeke. Az igazságszolgáltatást közvetetten az aktuális feleknél jóval nagyobb közösség, az adófizetők finanszírozzák. A társadalom érdeke valamennyi jogvita megfelelő kezelése és ilyen módon a jogrend fenntartása, azonban vannak ügyek, amelyeknél a jogvita társadalmi kihatásai nagyobbak, míg más esetben kisebbek. A kisebb ügyekben így elfogadható, hogy mérsékeltebb keretek álljanak rendelkezésre az igazság kiderítésére, mint a nagyobb ügyekben. Ezekben az ügyekben is fontos a megnyugtató végeredmény, de a társadalom abban érdekelt, hogy a szükséges erőforrásokból több jusson azokra, amelyek nagyobb befolyással vannak rá.

Fontos és témánk szempontjából kiemelkedő indok továbbá a *pertartam csökkentése*. A különböző ügyekhez más megközelítésű eljárás illik inkább, más eljárási keretek között lehet hatékonyabban kezelni őket. Míg például egy egyszerűbb eljárásban a tárgyalást megelőző konferencia, vagy perfelvételi tárgyalás tartása nem jár haszonnal, sőt az eljárást csak elhúzza, addig bonyolult ügyekben épp ellenkezőleg.

A legtöbb jogrendszerben léteznek speciális eljárások a kis pertárgyértékű ügyekre, amelyekben általában egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb eljárás keretében lehet a jogvitákat eldönteni.⁶⁰⁵ Találkozhatunk azonban olyan jogrendszerekkel is, amelyekben pertárgyérték és bonyolultság alapján három eljárástípusba sorolják a jogvitákat. Témánk szempontjából azt tartjuk szükségesnek kiemelni, hogy az eljárásnak különböző pertípusokba vagy „perbeli útvonalakba” való osztása egyrészt a egyedi ügyekben is, de még inkább rendszerszinten – elsősorban az erőforrások hatékonyabb elosztása útján – képes a perelhúzóadás megakadályozásához hozzájárulni. Ebből a szempontból azonban nem annyira a differenciálás ténye, mint inkább a különböző eljárások tartalma a meghatározó. Amennyiben csak néhány jelentéktelen szabályban tér el az egyik eljárás a többitől, akkor a differenciálástól nem szabad pergyorsító hatást várni. Amennyiben viszont az ügytípusban elbírálendő „típus ügyre” megfelelő eljárási környezetet teremt a jogalkotó, akkor az *el segítheti a hatékonyabb elbírálást is*. Annak érdekében azonban, hogy azok a jogviták,

---

⁶⁰⁴ Magyary 1898, 119. o.

⁶⁰⁵ Wopera 2011, 213. o.

amelyekben nem érvényes a „sablon”,⁶⁰⁶ legyen a bíróságnak lehet sége az eljárás szempontjából megfelelő besorolást választani. Erre pedig az eljárás megindulását követ en is lehet séget kell biztosítani, hiszen a bíró gyakran csak azután ismeri fel a jogvita bonyolultságát, amikor már azt elkezdte el készíteni. Ellenkez esetben a differenciálás ellentétes hatást válthat ki.

4. A jogvita szükségleteire szabott eljárás

A polgári eljárás hatékonyságával kapcsolatosan fontos kérdés az eljárási keretek szabályozottságának szintje. Az eljárásjogokat ez alapján egy skálán helyezhetjük el, amelynek egyik oldalon a teljesen formalizált és merev eljárási keretek mellett zajló eljárás, másikon pedig az eljárási kötöttségek nélküli, vagy generálklauzulákból felépül „eljárás”, amelyben a bírói diszkréció jelent s szerepet kap. Tiszta formájában ezek a rendszerek jelent s funkcionális és hatékonysági deficitben szenvednek.

a) A formalizmus és az eljárás „fellazítása”

A formalizált és merev eljárási szabályok esetében az eljárás jelent sen elhúzódhat és az anyagi igazság is a formák mögött elveszhet. Amikor ugyanis a szabályoktól való legkisebb eltérés is végzetes eredménnyel jár a felperes keresetére, vagy az alperes védekezésére, akkor a polgári per eljárási kérdésekr l való hadakozássá válik ahelyett, hogy az ügy érdemér l szólna. Err l részletesebben már szót ejtettünk a perelhúzódás okainak vizsgálatánál.

*Másik oldalról viszont az el zetesen rögzített szabályok nélkül lefolytatott eljárás hamar önkényessé, kiszámíthatatlanná és korrupttá válik.*⁶⁰⁷ Erre a modern történelemnek csak viszonylag rövid, vészterhes id szakaiban került sor. *Franciaországban ez a jakobinus diktatúra idején valósult meg.* „1792-ben megkezd dött az igazságszolgáltatás teljes szétverése. El ször a bírákat menesztették, akiknek a helyét a nép által választott laikusok vették át. A polgári per egy formátlan békéltet eljárás színvonalára süllyedt, ahol többnyire szóbeli el terjesztésekr l vagy formátlan beadványokról döntöttek. [...] A jakobinus diktatúra csúcspontján a Konvent megszüntette az ügyvédséget, ingyenessé tette a pereskedést és eltörölte a még létez eljárási szabályokat.”⁶⁰⁸ Ez a helyzet csak néhány évig m ködött, amikor is az 1795. évi alkotmány a forradalom el tti állapotokhoz való visszatérést rendelte

⁶⁰⁶ Amelyekben tehát nem érvényes, hogy a kis pertárgyérték ügyek egyúttal egyszer megítélés ek, vagy épp ellenkez leg a nagy pertárgyérték ek bonyolultak is.

⁶⁰⁷ Zuckerman 2005, 144. o.

⁶⁰⁸ Kengyel 2003, 28. o.

el. Az eljárási szabályok szinte teljes felszámolására ugyancsak egy forradalmi helyzetben került sor. *Oroszországban az 1917-es forradalmat* követően három bírósági dekrétum kiadására került sor, amelyből a „2. dekrétum a bíróságot a bizonyítás tekintetében teljes mérlegelési szabadsággal ruházta fel és mentesítette mindenféle alaki szabály alkalmazásától”.⁶⁰⁹ Végül a harmadik példánkat a *náci Németországból* vesszük, ahol az „eljárási szabályok fellazításának” gondolata *de Boornál* még egy korlátozottabb irányvonalként jelent meg, *Baumbach* azonban már „valódi fellazítást javasolt”.⁶¹⁰ *De Boor* az eljárási szabályok fellazításában az eljárásjog fejlődésének irányát látta. Szerinte a „fellazítás” röviden a lehetőségek kiterjesztése, amellyel az eljárást az egyedi ügyekre lehet igazítani.⁶¹¹ Ugyanakkor nem kívánta valamennyi eljárási keret lebontását. Álláspontja szerint a szilárd normáknak megvan a helyük, még hozzá az eljárás külső kereteinek a meghatározásában és a felek perceslekményeinek szabályozásában.⁶¹² A német jogalkotásban „1939-ben kezdődött el az ún. egyszeri rendelet sor. A járásbíró szabad kezet kapott az eljárási szabályok kialakításában, a szóbeli tárgyalás megtartásától is eltekinthetett. 1942 után a bíróságok lerövidíthették, egyes esetekben pedig mellőzhették a határozataik indokolását.”⁶¹³

Az eljárási szabályok fellazítása – ha nem is az előbb vázolt mértékben – a modern polgári eljárásjogoktól sem idegen. A mai eljárásjogokban alkalmazott megoldások a „*de minimis non curat praetor*” elven állnak. Bizonyos jogrendszerek ugyanis meghatározott értékhatár alatt nagyobb eljárási szabadságot biztosítanak a bírónak, hogy az kisebb költséggel és gyorsabban el tudja bírálni az ügyet. Ezt figyelhetjük meg Németországban és Horvátországban is. Németországban a 600 € alatti pertárgyértékű ügyekben a bíró saját diszkréciója szerint alakíthatja az eljárást. A gyakorlatban gyakran előfordul, hogy a bíróságok teljesen írásban folytatják le az eljárást.⁶¹⁴ Ugyanakkor garanciális okokból, ha bármelyik fél tárgyalás tartását kéri, akkor a bíróságnak tárgyalást kell tartania. Horvátországban a 2011-es novella a perek hatékonyságának növelése és a perek gyorsítása érdekében nagyobb diszkréciót biztosított a tényállás felderítése tekintetében a bíróságnak az 5000 kuna alatti pertárgyértékű ügyekben. A bíróság szabad belátása alapján dönthet olyan tényekről, amelyek a jogvita eldöntése

---

⁶⁰⁹ Kengyel 2003, 214. o.

⁶¹⁰ Kengyel 2002, 134. o.

⁶¹¹ de Boor 1939, 7. o.

⁶¹² de Boor 1939, 81. o.

⁶¹³ Kengyel 2003, 135. o.

⁶¹⁴ Leibold 2008, 63. o.

szempontjából fontosak, azok bizonyítása azonban aránytalan nehézséggel, vagy költséggel járna.⁶¹⁵

b) A jogvita szükségleteire szabott eljárás

A modern eljárásjogok jellemzően a két véglet között alakítják ki az eljárási szabályukat. A nemzetközi trend abba az irányba mutat, hogy a jogalkotók egyre kialakított eljárási lehetőségeket kínálnak a bíró számára, aki azok közül – általában a felekkel történő egyeztetést követően – az általa legalkalmasabbnak ítéltet választja. Ez a tendencia elsősorban a tárgyalás-előkészítés különböző formái közötti választás tekintetében illeti meg a bírót. Ahogy arra az elhúzó okainál kitértünk, az írásbeli és a szóbeli formának megvannak a maguk előnyei, amelyeket ma már differenciált alkalmazással próbálnak meg hasznosítani. A konkrét megoldásokra a későbbiekben még kitérünk, jelenleg csak arra kívántunk rámutatni, hogy a szabályozás rugalmassága tekintetében milyen végletes megoldások születtek a történelem során. A nemzetközi trendek ma a funkcionalitás irányába haladnak, amelynek eszköze az is, hogy az eljárásjog bizonyos mozgásteret biztosít a bírónak az eljárási keretek kialakítása tekintetében.

Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy a tágabb keretek és a rugalmas megoldások több energiát és szakértelmet is kívánnak meg az eljáró bírótól. *Fasching* utal erre az osztrák polgári eljárásjog kapcsán: „Eltérően a korábbi osztrák Pp-t 1 [1781. évi *AGO*] és más országok polgári perrendtartásaitól a mai osztrák Pp egyetlen kivételt eltekintve a bírónak a tárgyaláson belül nem ír elő meghatározott cselekvési sorrendet. [...] Amíg az eredeti szabályozás szerint a tárgyalás törvényben meghatározott menete merev, kötött volt, a tárgyalás most kialakított szerkezete rugalmas, tág teret enged a bírói pervezetésnek.”⁶¹⁶ Azzal együtt tehát, hogy ez megfelelő kereteket biztosít arra, hogy a bíró a pervezetésével irányítsa és terelje az eljárást, egyidejűleg több munkát is követel meg tőle. „Az imént említett merev tárgyalási rendszer mellett a közepes és a gyenge bírók is elboldogultak. A kötetlen, rugalmas szerkezet azonban nagyobb bizalmat igényel a bírói kartól. [...] A bírói önállóságnak az osztrák Pp által megvalósított ez a rendszere, amely megengedi azt, hogy az eljárás az egyes ügyekhez alkalmazkodjék, mindenesetre igen energikus bírói pervezetést igényel.”⁶¹⁷

---

⁶¹⁵ Garasic 2012, 117. o.

⁶¹⁶ Fasching 1973, 143. o.

⁶¹⁷ Fasching 1973, 143. o.

VI. A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei

1. A perelhúzóadás megakadályozásának pozitív oldala: a hatékony polgári eljárás

Az elbbiekben azt vizsgáltuk meg, hogy a perelhúzóadásnak milyen közvetlenül az eljárásjogra visszavezethető okai lehetnek. Ezek azonosítása után pedig a hatékonyan működő eljárás feltételeit csoportosítottuk négy elv köré. Jelen fejezetben azt kívánjuk bemutatni, hogy ezek az elvek milyen konkrét eljárási megoldások formájában jelennek meg a vizsgált külföldi jogrendszerekben. Ezzel párhuzamosan arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk a magyar megoldásokat, valamint elemezzük, hogy a fenti elvek mennyiben érvényesülnek bennük. Amennyiben pedig az szükséges, úgy azonosítani kívánjuk azokat a konkrét jogalkotói, vagy jogalkalmazói lépéseket, amelyek megtétele a fenti elvek működéséhez szükséges. Didaktikai okokból a felek perelhúzó magatartásait és az azok megakadályozására szolgáló megoldásokat, mint a perelhúzóadás negatív oldalát, külön elemezzük.

a) A perindítás előtti információcsere

A hatékony eljárás megvalósításához, amint azt korábban részletesen megvizsgáltuk, feltétlenül szükséges, hogy a felek és a bíróság a jogvitáról megfelelő adatokkal rendelkezzenek. Ennek a megvalósításában fontos szerepe lehet a keresetindítást megelőző egyeztetésnek, amelyben a felek a potenciális perre vonatkozóan információt cserélnek.

A perindítást megelőző információcsere a külföldi eljárásjogokban

A perindítást megelőző szakaszra vonatkozóan a *legtöbb jogrendszerben van valamilyen intézmény*, amelyek azonban rendkívül különböző feladatokat látnak el. A megoldások egy része – mint például az értesítő levél küldése a perindítást megelőzően – a jogász tradícióból fakadnak, többségüket azonban eljárási, vagy anyagi jogi szabály írja elő. Bizonyos esetekben a felek szerződési kikötése tartalmaz előírásokat a felek kötelező perindítás előtti magatartására. Az egyes megoldások funkciója is rendkívül sokszínű, általában a békéltetést, a bizonyítékok megszerzését, illetve leggyakrabban az információösszegyjtését hivatottak előmozdítani.⁶¹⁸ Jelen fejezetben elsődlegesen ez utóbbival kívánunk részletesen foglalkozni.

---

⁶¹⁸ Andrews 2007, 239-240. o.

A kereset benyújtása el tt – különösen azokban a jogrendszerekben, ahol a keresetlevélben a kereset megalapozására tényeket is meg kell jelölni (*fact pleading*) – rendkívül fontos, hogy a potenciális felperes megfelelő információkat tudjon összegy jteni a megindítani kívánt perrel összefüggésben.⁶¹⁹ Erre vonatkozóan többféle technika ismert a különböző jogrendszerekben, amelyeket aszerint csoportosíthatjuk, hogy a potenciális felperes a bíróságtól, vagy más hatóságtól, vagy a felek egymástól gy jtik össze a releváns információkat.

A potenciális felperes egyik fontos információforrása a különböző állami hivatalok által vezetett nyilvántartások, valamint a más hatósági, vagy bírósági eljárás alapján keletkezett adatok és bizonyítékok. Egyes jogrendszerek széles körben megengedik, hogy a potenciális felperes ezekből informálódjon. Erre szolgál például a német szabályozás, ahol büntető eljárási törvény (*Strafprozessordnung*) biztosítja a felperesnek az aktákba való betekintést. *Breyer* beszámolója alapján Németországban bevett gyakorlat a kártérítési ügyekben, hogy a felperes megvárja, amíg az ügyészség összegy jti a bizonyítékokat a büntető eljárásban, ugyanis azokba aztán betekinthet és az összegy jtött bizonyítékokat kikérheti.⁶²⁰

Az információk összegy jtésének másik módja a felek információcseréje lehet. Bizonyos jogrendszerekben az eljárásjog nem ír el általános kötelezettséget a felek számára arra vonatkozóan, hogy egymásnak információt szolgáltassanak. Ugyanakkor ilyen el írásokat gyakran az anyagi jogi szabályok tartalmazzák, mint például Németországban is.⁶²¹ Ezen túl a felek a szerződésükben is kiköthetnek bizonyos klauzulákat, amelyek a perindítás el tt értesítési (pl. biztosítási szerződés), vagy információcserére vonatkozó kötelezettséget (pl. kereskedelmi szerződés) létesítenek a szerződő felek között.⁶²² Ugyanakkor néhány jogrendszerben megjelentek kísérletek arra vonatkozóan, hogy az eljárásjog eszköztárával ösztönözzék a feleket a konstruktív párbeszédre és a kölcsönös információcserére. Erre szolgál példaként az angol eljárásjogban a *pre-action protocols*, valamint a japán eljárásjogban a perindítást megelőzően a „félhez intézett kérelem” intézménye.

Ahogy láthattuk, az angol eljárásjogban létezik egy általános kötelezettség, valamint speciális ügýtípusokra különös protokollok is. *Andrews* szerint a téma szerinti felosztásnak az el nye, hogy a protokoll a jogvita sajátosságaira van szabva, így meg tud felelni az ügýtípus specialitásainak. Ugyanakkor ezzel egyidej leg széttöredezetté is teszi a szabályozást, amely

---

⁶¹⁹ Breyer 2008, 179. o.

⁶²⁰ Breyer 2008, 185. o.

⁶²¹ Walter 2005, 75. o.

⁶²² Andrews 2007, 225. o.

az eljárási szabályok bonyolultságához vezet.⁶²³ Az általános kötelezettség⁶²⁴ szerint a potenciális felperesnek elzetesen értesítenie kell a potenciális alperest arról, hogy vele szemben pert kíván indítani. Ebben az értesítésében meg kell jelölni a keresetét és az azt alátámasztó tényeket és okiratokat, hogy a másik fél ezek alapján meg tudja ítélni, hogy mi a jogvita tárgya és érdemes-e azt vitatni. Ebben az értesítésben a potenciális felperes felhívhatja a másik felet, hogy küldjön visszajelzést az értesítés megérkezéséről és meghatározott időn (általában egy hónap) belül küldje el a válaszirátát, valamint az azok alapjául szolgáló dokumentumokat. Ezen túl javaslatot tehet arra is, hogy alternatív vitarendezési megoldásokat vegyenek igénybe. Erre az értesítésre a potenciális alperesnek érdemi választ kell adnia, amelyben meg kell jelölnie, hogy mely tényeket ismer el, és melyeket vitat. Amennyiben valamelyik tény nem ismer el, úgy részletesen indokolnia kell azt is, hogy miért. Ezen túl az alperes egyezséget is ajánlhat.⁶²⁵ A bíróság közvetlenül nem szerez se a protokolloknak, se az általános kötelezettségnek érvényt, így ha azt az egyik fél megszegi, akkor a másik nem fordulhat a bírósághoz annak érdekében, hogy az kötelezze a köteleseit megszegőt a teljesítésre. A bíróság a per megindítása előtt nem kapcsolódik be a folyamatba, viszont utólagosan szankcionálja, ha valamelyik fél nem tett eleget a számára elírtaknak, amelyeket azonban nem csak formai, de tartalmi szempontból is vizsgál. A bíróság tehát csak utólagosan, retrospektív módon avatkozik be.⁶²⁶ Amikor a per költségről határoznia kell, addigra pontosan meg tudja ítélni, hogy a felek közül melyik tett eleget a kötelezettségeinek és melyik nem. Hangsúlyozni kell tehát, hogy ilyenkor a bíróság nem csupán azt vizsgálja, hogy a felek formailag értesítették-e egymást, hanem azt is, hogy a szabályok által megköveteltek szerint tettek-e eleget annak.

Az 1996-os japán polgári perrendtartás bevezette a „félhez intézhető kérelem” intézményét (*tojisha-shoukai*), amely ekkor még csak a peres eljárás megindítását követően volt igénybe vehető. Ennek keretében miután az eljárás elindult bármelyik fél írásbeli kérvényében kérdést intézhetett a másik félhez, aki ésszerű időn belül köteles volt válaszolni rá. Ennek elmulasztásához azonban a törvény nem főzött szankciót.⁶²⁷ Ezt terjesztette ki a 2003-as novella a perindítást megelőző szakaszra is. Az új szabályok lehetővé teszik, hogy a potenciális fél egyelőzetes értesítést (*teiso yokoku tsuchi*) követően négy hónapon belül

---

⁶²³ Andrews 2007, 237. o.

⁶²⁴ http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct

⁶²⁵ Loughlin - Gerlis 2004, 81. o.

⁶²⁶ Andrews 2013, 67. o.

⁶²⁷ Honma 2008, 256-257. o.

kérelmet intézzen a potenciális ellenfeléhez. Ebben az elzetes értesítésben meg kell jelölnie, hogy milyen jogvitában kíván pert indítani vele szembe.⁶²⁸ Ugyanakkor továbbra sincs szankciója, ha a megkeresett ennek nem tesz eleget. Emellett a potenciális felperes megkeresheti a bíróságot azzal, hogy az m ködjön közre állami hivatalnál, vagy harmadik személynél megtalálható bizonyíték összegyjtésében (pl. közlekedési baleset esetében rend rségi jegyz könyv), vagy elzetes szakért i bizonyítás lefolytatásában.⁶²⁹

Kötelez egyeztetés a magyar polgári perrendtartásban

A magyar polgári eljárásjogban is szórványosan megjelentek a *felek perindítás eltti egyeztetésére vonatkozó el írások*. Ilyen jelleg kötelezettséget el ször – 1973-tól – a III. Ppn. vezetett be a magyar eljárásjogban. A Pp. 371. § el írta, hogy a *szocialista szervezetek egymás közötti jogvitáiban* a feleknek a keresetlevél benyújtása el tt meg kell kísérelniük a felmerült vitának a peren kívül történ elintézését. Ennek keretében a potenciális felperesnek a vitás kérdésben elfoglalt álláspontját a potenciális alperessel írásban részletesen közölnie kellett, amelyre a kézhezvételt l számított tizenöt napon belül annak „a teljes tényállásra kiterjed részletes írásbeli választ” kellett adnia. A kommentár szerint ennek az intézménynek az els dleges célja a jogvita bíróságon kívüli rendezése, pontosabban a „perenkívüli rendezés komoly megkísérlése”.⁶³⁰ Ehhez képest másodlagos célja a hatékonyság növelése, ha a feleknek nem sikerül peren kívül egyezséget kötni, „mikor is ennek anyaga mint perel zmény beépül a peres eljárásba, és megkönnyíti, gyorsítja, egyszer sítí annak lefolyását.” A felperesnek a keresetlevelében be kellett mutatnia az egyeztetés eredményeit, különösen az alperesi védekezést és a véleményeltérés adatait.⁶³¹

A járásbíróóság (kés bb helyi bíróóság) hatáskörébe tartozó ügyekben ez nem volt kötelez , ugyanakkor a bíróóság, ha azt szükségesnek találta, akkor utólag utasíthatta a feleket, hogy tegyenek annak eleget.⁶³² A megyei bíróóság és a Legfels bb Bíróóság elé tartozó ügyekben kötelez ennek eleget tenni, amelynek elmaradása esetén hiánypótlásra való felhívásnak van helye. Hiánypótlás nem teljesítése esetén a bíróóság a keresetlevelet hiányos tartalma szerint

⁶²⁸ Nottage 2006, 83. o.

⁶²⁹ Taniguchi 2005, 109. o.

⁶³⁰ Kommentár 1976, Újlaki, 1673. o.

⁶³¹ A Pp. 372. § (2) bekezdésének d) pontja – a III. Ppn. novella alapján bevezetett eredeti tartalom alapján - alapján a keresetlevélnek tartalmaznia kell a „a vita világos és rövid ismertetését, az annak alapjául szolgáló tényállás el adását a bizonyítékok megjelölésével, az alperesi védekezést, illet leg annak el adását, hogy az alperes a vele közölt igényre nem nyilatkozott; az elzetes levélváltás, illet leg az elzetes tárgyalás során felmerült véleményeltérés adatait, valamint az esetleges elzetes elszámolás eredményét, továbbá az ügygel kapcsolatos korábbi bíróósági vagy más hatósági határozat ügyszámát és tartalmának lényegét”.

⁶³² Kommentár 1976, Újlaki, 1674. o.

intézte el. A kommentár magyarázata szerint a kötelezettség elmulasztását a bíróság „a bizonyítás eredményének mérlegelése körében fogja értékelni”, emellett pedig pénzbírság kiszabására volt lehetőség.⁶³³ Az egész intézménynek a normatív jellegét – az előbbieken túl – az is jelentősen csökkentette, hogy a törvény maga biztosította a felek számára lehetőséget arra, hogy saját döntésük alapján mellőzzék az egész egyeztetést. A Pp. 371. § (1) bekezdése alapján ugyanis: „Ez az eljárás mellőzhető, ha a felek a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek.”

Ezeket a rendelkezéseket végül az V. Ppn. 1993. január 1. hatállyal megszüntette. A X. Ppn., 2009. január 1-től ismét bevezette a kötelező egyeztetés intézményét, ezúttal „a jogi személy gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogvitáiban”. Ezt ugyanakkor a 2009. évi LXVIII. törvény, 2010. augusztus 1-től hatályon kívül helyezte azzal a szándékkal, hogy majd 2011. január 1-től a „vállalkozások egymás közötti pererei” nevű különös perbe beépítse. Ehelyett – miután ez a különös eljárás nem került bevezetésre – azonban a 2010. évi CLXXXIII. törvény ismételen visszahelyezte a korábbi helyére.

Jelenleg, a Pp. 121/A. § (1) bekezdése alapján jogi személy vállalkozások egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését. Ennek módját a törvény ugyan nem szabályozza, de implicite – a keresetlevélhez csatolandó dokumentumok szabályozásánál – megjelöli annak legfontosabb állomásait. A szabályozás szerint a keresetlevélhez csatolnia kell a felperes és az alperes által tett írásbeli nyilatkozatokat tartalmazó okiratokat (levelezés, jegyzőkönyv), vagy azt az iratot, amellyel a felperes igazolja, hogy a jogvita peren kívüli elintézését megkísérelte. Ezeknek az iratoknak tartalmazniuk kell különösen a felmerült véleményeltérés adatait, az esetleges elzáró elszámolás eredményét, továbbá ha az ügyel kapcsolatban bírósági vagy más hatósági határozat született, annak ügyszámát és tartalmának lényegét [Pp. 121/A. § (2) bek.]. Ezekből a rendelkezésekből következik, hogy a feleknek írásban kell megkeresniük egymást, az egyeztetésnek pedig a „véleményeltérésükre” kell kiterjednie. Azt, hogy a potenciális jogvita tartalmában milyen mélységig kell egyeztetést folytatniuk, a jogszabályból nem derül ki, azt a bírósági gyakorlatnak kell kialakítania. A Debreceni Ítéltábla egyedi döntésében az alperes feladatait a következőben jelölte meg: „az alperes [...] köteles lett volna a teljes tényállásra kiterjedően, a teljes tényállásra kiterjedően, az ellenbizonyítékok eladását is

---

⁶³³ Kommentár 1976, Újlaki, 1674. o.

tartalmazó részletes írásbeli választ küldeni a felperesnek, amelyhez - szükség esetén - az okirati bizonyítékait is csatolnia kellett volna.”⁶³⁴

A törvény nem határoz meg határid ket sem az egyeztetésre vonatkozóan. Ugyanakkor, ha az eljárás utóbb megindul és az alperes ennek a kötelezettségének *indokolatlanul nem tesz eleget*, akkor a bíróság az ügy összes körülményeire való figyelemmel pervesztességre tekintet nélkül kötelezheti a perben felmerült összes költség vagy egyébként a felperes által viselendő költségek egy részének a viselésére [Pp. 80.§ (6) bek.]. Ebből láthatjuk, hogy az alperes együttműködését a törvény retrospektív módon szankcionálja, az együttműködés módjánál pedig a bíróságnak az ügy összes körülményét mérlegelve kell megállapítania, hogy azt az alperes nem teljesítése „indokolatlannak” minősül-e. Így végső soron a bírói mérlegelés kérdése, hogy az alperesnek milyen határidőn belül kell választ adnia a potenciális felperesnek. Azt, hogy 15 nap, egy hónap, vagy akár fél év minősül-e „indokolatlannak” a bírósági gyakorlatnak kell kialakítani. A pervesztés alperest ugyanakkor általában nem érinti ez a szankció, hiszen a perköltség viselésének általános szabályai szerint viselné egyébként is a perköltséget. Abban az esetben azonban, ha a felperes a kereseti követelését azért állapította meg a jogosultságánál magasabb összegben, mert az alperes elmulasztotta az együttműködési kötelezettségét, úgy a bírósági gyakorlat szerint a pervesztés alperes köteles a teljes perköltséget megtéríteni.⁶³⁵ Amennyiben a felperes mulasztja el ezt az egyeztetést, úgy a keresetlevelet idézés kibocsátása nélküli el kell utasítani [Pp. 124.§ (2) bek. a) pont; Pp. 130.§ (1) bek. i) pont]. Ennek hiányára alapítottan azonban a már megindult eljárást nem lehet megszüntetni, hiszen a Pp. 157.§ a) pontja a Pp. 130.§ -nak csak az a)-h) pontjaira utal vissza. Így az előbb leírt kötelezettségek elmulasztását szankcionáló i) pont alapján a megindult eljárást nem lehet megszüntetni. A Debreceni Ítéltábla már korábban ismertetett döntéséből implicite következik, hogy ennek a feltételnek már az is megfelel, ha a felperes az alperest a teljesítésre elzetesen felszólította. A felperes nem köteles kifejezetten felhívnia az alperest az egyeztetés megtartására, amelynek elmulasztása így az alperest nem mentesíti az egyeztetési kötelezettsége alól.⁶³⁶

---

⁶³⁴ BDT 2011. 2512

⁶³⁵ „A perköltségre vonatkozó döntését az első fokú bíróság azzal indokolta, hogy az alperes azzal, hogy a pert megelvezés során a felperessel történő egyeztetést elzárkózott, maga teremtett a felperes számára olyan helyzetet, hogy a felperes az engedményezési szerződésben megjelölt teljes összeg megtérítése iránt volt kénytelen pert indítani.” BDT 2011. 2512

⁶³⁶ „Az alperesnek a Pp. 121/A. §-ában előírt kötelezettsége ugyanis abban az esetben is fennállt, ha a felperes a pert megelvezés során a felszólításában egyeztetés megtartására kifejezetten nem hívta fel. A már hivatkozott jogalkotói célok elérése érdekében tehát az alperes egyeztetésre történt felhívás nélkül is köteles lett volna a

A jogalkotó továbbra is fenntartotta azt a lehetőséget, hogy a felek közös akarattal megkötik a tényleges egyeztetést azzal, ha a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek. Emellett nem kell ezeket a rendelkezéseket alkalmazni fizetési meghagyásos eljárás esetében, a fizetési meghagyásos eljárást követően perben, valamint a kiemelt jelentőségű perekben. A jogalkotó ezekkel a kivételekkel lényegében értelmetlenné tette az egész intézményt, hiszen a jogviták jelentős részében így kizárta ennek alkalmazását. Ilyen módon a szabály közensége jellege megkérdőjeleződik, az inkább egyoldalúan diszpozitív szabályként értelmezhető. Pénzkövetelés esetén a felperes választásától függ ugyanis, hogy el kell készítenie az eljárást követően akarja-e benyújtani a keresetét, vagy fizetési meghagyásos eljárás formájában kísérel meg a követelését érvényesíteni és azzal szemben elterjesztett ellenmondás nyomán jut el az ügy a bírósághoz. Ilyen esetben viszont már nem alkalmazandó az előbbieken ismertetett „kötelező” egyeztetés intézménye.

A perindítás előtti egyeztetés értékelése

Összefoglalásként elmondható, hogy a magyar rendelkezések az angol *pre-action protocols általános kötelezettségével mutat hasonlóságokat*. Ugyanakkor a magyar megoldásban számos eltérést is felfedezhetünk. Egyrészt a jogalkotó pénzkövetelés esetén lényegében a felperes választásától teszi függővé, hogy kívánja-e alkalmazni a megoldásokat, ha pedig nem pénzkövetelésről van szó, úgy annak elmulasztása a keresetindítást akadályozza. Másrészt a magyar szabályok meglehetősen „tömören” határozzák meg, hogy mire vonatkozóan is kell a feleknek egyeztetniük. Az angol szabályozás egyrészt nem akadályozza a perindítást, viszont szankcionálja a felperest is, illetve a „büntető költségeken” keresztül a pereszt is, ha az elmulasztja az együttműködést. Másrészt az angol szabályok még az általános kötelezettség esetében is részletesebben határozzák meg, hogy a felektől mi az elvárt magatartás, a téma specifikus protokollok pedig összehasonlíthatatlanul részletesebben írják elő kötelezettségeket. Emellett pedig az angol eljárásban a bíró nem csak azt vizsgálja, hogy a felek formailag, hanem, hogy tartalmilag is eleget tettek-e ennek a kötelezettségnek. A leglényegesebb eltérés mégis abban fedezhető fel, hogy a magyar előírások „szemérmesen” azt várják csak el a felektől, hogy mindegyik mondja el a véleményét a jogvitáról és a felperes összegezze a „véleményeltérésüket”. Ezzel szemben az angol és a japán megoldásban a felek

---

teljes tényállásra kiterjed, az ellenbizonyítékok előadását is tartalmazó részletes írásbeli választ küldeni a felperesnek, amelyhez - szükség esetén - az okirati bizonyítékait is csatolnia kellett volna.” BDT 2011. 2512

egymásnak konkrét kérdéseket tehetnek fel, amelyre ésszerű időn belül azoknak választ kell adniuk. Emellett pedig a tényekre vonatkozó tájékoztatás és kérdezés jogát az okirati bizonyítékok cseréje is kiegészíti.

Álláspontunk szerint a magyar szabályozás *több szempontból is hibás és végső soron alkalmatlan a céljának megvalósítására*. Egyik szempontból az egyeztetésnek akkor van értelme, ha az a későbbi jogvita valódi tartalmáról szól, amelynek ellenrészét és elmulasztásának szankcionálását a bíróságnak a köteletségévé kell tenni. A felek érdemi együttműködését ugyanis csak ilyen módon – preventív eszközökkel – lehet elérni. Ha többet várunk ettől az intézménytől, minthogy a keresetlevél és az ellenkérelem tartalmát már az eljárás megindítását megelőzően megismerjük a felek, akkor ezt ki kell egészíteni egyrészt a bizonyítékok megjelölésének és cseréjének kötelezettségével, másrészt az angol eljárásjogban ismert „*offer to settle*” intézményével. Hiába lesznek a felek tájékozottak a másik fél álláspontját illetően, ha utána nem tudják a racionális egyezsége „rákényszeríteni” az ellenfelüket. Amennyiben a reális egyezségi ajánlatot a másik fél elutasítja, úgy álláspontunk szerint költségszankcióval kell sújtani, különben nem várhatunk jelentős eredményeket attól, hogy a keresetindítás előtt a felek „kötelező egyeztetésének” eredményeként egyezséget fognak kötni. Ez az intézmény nem a felek „békülékenységi hajlamát” növeli, hanem reális információkkal látja el őket az ügyről. A legtöbb esetben, ha megvan az egyezségkötési hajlandóság a felekben, úgy nem szükséges őket „kényszerrel” kommunikációra bírni, maguktól is lefognak ülni a tárgyalóasztalhoz. A jelenlegi magyar szabályozás azonban tartalmilag csak erre szolgál, rákényszeríti a feleket, hogy a peren kívül is már kommunikáljanak. Ezek alapján az intézménytől nem várható más, minthogy az pusztán formalitássá válik. Ezen túl láthattuk az angol megoldásnál is, hogy a valódi eredmények a téma specifikus protokolloktól várhatók, amelyek a részletes elírásaikkal gondoskodnak a valódi együttműködésről. Amikor a magyar polgári perrendtartás különböző szabályaiból csak impliciten lehet kiolvasni, hogy a feleknek milyen időn belül, milyen módon és miről is kell egyeztetniük, akkor nem várható el, hogy az komoly együttműködésre sarkallja a potenciális feleket. Véleményünk szerint az elzáró egyeztetésnek meglehetősen magától szerepe a magyar eljárásjogban, azonban a jelenlegi szabályozást alapvetően alkalmatlannak tartom arra, hogy a perek elhúzódásában valódi segítséget nyújtson.

b) Az anyagi igazság kiderítésének eltörlése

Az 1952. évi magyar polgári perrendtartás eredeti változatában az anyagi igazság központi szerepet kapott.⁶³⁷ A Pp. 3. § -a a bíróságnak a feladatává tette, hogy a törvény céljának⁶³⁸ megfelelően az anyagi igazság kiderítésére törekedjen. A magyar Pp. azonban nem tette a bíró feladatává, hogy mindent elkövessen az ügy eldöntése szempontjából lényeges körülmények felderítése érdekében. A bíróságnak arról kellett gondoskodnia, hogy a felek a perben jogukat helyesen gyakorolják és perbeli köteleességeiknek eleget tegyenek. *Kengyel* megállapítása szerint ez „a jogosítvány – még Névai kiterjeszt értelmezésében is – csak annyit jelentett, hogy a bíróság tevékeny módon hasson közre a szükséghez képest majd bizonyításra szoruló tények megállapításában.”⁶³⁹ A törvény ehhez kiterjedt anyagi pervezetési jogosultságokat is adott a bíró kezébe, így különösen amennyiben a tényállás megállapítása végett szükséges, a feleket felhívhatta nyilatkozataik megtételére [Pp. 141. § (2) bek.], valamint a feleket személyes megjelenés végett meg is idézhette és hivatalból beszerezhetette a bizonyítékul szolgáló okiratokat [Pp. 141.§ (5) bek.]. A paternalista szemlélet és az anyagi igazság kiderítésének igénye a bizonyítás körében is megjelent. Ugyan a törvény a bizonyítási kötelezettség szabályain keresztül a felek felelősségét hangsúlyozta, de a bíróság számára lehetővé tette, hogy hivatalból is bizonyítást rendeljen el. A törvény eredeti szövegezése szerint: a vitás tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el. A bíróság ettől függetlenül az általa célszeresnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti (Pp. 164. §). A bíróságnak ezen túl az anyagi igazság kiderítése érdekében elrendelhetette a bizonyítás kiegészítését vagy megismétlését is.⁶⁴⁰

Ebből láthatjuk, hogy a törvény pozitív oldalról megpróbált minden lehetséges eszközt megadni a bíróság számára ahhoz, hogy az anyagi igazságot ki tudja deríteni és lehetőség szerint az eljárást gyorsan be tudja fejezni. A szabályozás azonban rendkívül egyoldalúvá vált, hiszen a perkoncentráció feltételeinek negatív oldalát teljes egészében elhagyta, hiszen az anyagi igazsággal össze nem egyeztethető eszközöket egyserűen mellőzte. Azzal a kérdéssel kapcsolatosan, hogy mikor tartoznak a felek tényfeladásukat megtenni és bizonyítékaikat bejelenteni *Hámori* a felek köteleességét hangsúlyozza, viszont valódi

---

⁶³⁷ Az alábbi alfejezetben a Pp.-nek az 1953. január 1.-jei hatályú változatát idézzük, amelyben bekövetkezett változásokat a szövegben jelzünk.

⁶³⁸ „Ennek a törvénynek az a célja, hogy a bíróságok elotti eljárásban az állampolgárok személyi és vagyoni jogaival, továbbá az állam és a jogi személyek vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült jogviták eldöntését az anyagi igazság alapján biztosítsa.” (Pp. 1.§)

⁶³⁹ *Kengyel* 2003, 281. o.

⁶⁴⁰ *Kengyel* 2003, 282. o.

válaszokat nem ad arra, hogy ennek megsértését milyen hatékony eszköz biztosítja. Szerinte a feleknek „mindent meg kell tehát tenniük a tények és bizonyítékok bejelentése végett, aktívan kell ebben a vonatkozásban is közreműködniük. Különösen áll ez a felperesre, akinek csak akkor lenne szabad a keresetet beadnia, amikor már a saját részéről a lehető legteljesebb mértékben tisztázta a tényállást és összegyűjtötte a bizonyítékokat.”⁶⁴¹ Ezzel a kötelezettséggel szemben azonban nem állítható szembe preklúziós szabály, így a törvény lényegében nem korlátozta időben a tények és bizonyítékok előadását. A törvény bizonyos szankciók kilátásba helyezésével próbálta a perelhúzást megakadályozni. Gyarmati a jóhiszemű pervitel követelményének megsértésével kapcsolta össze a kérést, szerinte a felek „törekvéseiket kötelesek alávetni a valóságos tényállás feltárására irányuló követelménynek, és tudatosan kötelesek törekedni arra, hogy a bíróság a jogvitát az igazság alapján gyorsan és alaposan tudja eldönteni. Ha a felek ezt kötelezettséget megszegik, rosszhiszeműen járnak el.”⁶⁴² A késedelmesen előterjesztéssel szemben a törvény egy rendkívül óvatos és már első látásra is megkérdőjelezhető hatékonyságú jogkövetkezményt helyezett kilátásba. A Pp. 143.§ (2) bekezdése eredeti szövege szerint: „ha a felek valamelyike tényállításainak előterjesztésével, bizonyítékainak megjelölésével vagy az ellenfél által előadottakra vonatkozó nyilatkozatának megtételével alapos ok nélkül késik és emiatt a tárgyalás újabb elhalasztása válik szükségessé, a bíróság a tárgyalást ennek a félnek költségére halasztja el, ismételt késedelem esetében pedig a fél előterjesztéseinek bevétele nélkül is határozhat.” A felek előadását azonban ez a szabály sem korlátozta érdemben, hiszen a törvény azt is megengedte, hogy a fellebbezésben, de még a fellebbezési tárgyaláson is a felek új tényeket állítsanak, továbbá olyan új bizonyítékokra hivatkozzanak, amelyeket a fellebbezés első fokú eljárás során hibáján kívül nem érvényesíthetett, illetve amelyeket az első fokú bíróság mellett [Pp. 235.§, Pp. 249.§ (1) bek.]. A felek tehát egyik oldalról lényegében korlátozás nélkül „csöpögtethették” az információkat, másrészt a hivatalból történő bizonyítás, valamint a passzivitásuk miatt alkalmazható szankciók hiányában az első fokú eljárásban végig inaktívak maradhattak. Kengyel a szocialista eljárásjog paternalizmusát értékelve kifejti, hogy „a törvény lényegében mindennemű felelősséget levett a peres felek válláról. Az eljárásjog szankciórendszere, amelyben a kikényszerítő eszközök mellett nagy szerepet kapott a meggyőzés és az ösztönzés is, döntően a rosszhiszemű, illetve a tárgyalás rendjét sértő magatartások megakadályozására szorult vissza. A bíróságnak (és az ügyészségnek) a polgári

---

⁶⁴¹ Hámori 1962, 647. o.

⁶⁴² Gyarmati 1967, 302. o.

jogviták feletti 'gyámkodása' kialakította azt a paternalista szemléletet, amely mind a mai napig [a munka 1989-ben íródott CG] jellemzi a szocialista polgári igazságszolgáltatást.”⁶⁴³

A fent leírt helyzeten – a szabályozás szempontjából – 1995-ben a VI. Ppn. változtatott, amely már a felek késedelmes el adásainak kizárását biztosító eszközöket adott a bíróság kezébe. A törvényben egészen 1973-ig még a mulasztási ítélet intézménye sem volt megtalálható. „A szocialista polgári eljárásjog két alapelve, nevezetesen a felek aktivitása és az objektív igazság kiderítése között keletkezett ellentmondás az 1972. évi 26. tvr. (III. Ppn.) a mulasztás szankcionálásával, a bírósági meghagyás bevezetésével kívánta feloldani.”⁶⁴⁴ Viszont még a bírósági meghagyás intézményében is megjelent az igazságszolgáltatás paternalizmusa és az anyagi igazság kiderítésének igénye. Bár a törvény szövegében az nem jelent meg, viszont a III. Ppn.-hez f zött miniszteri indokolás azt az elvárást fogalmazta meg, hogy: „ha a bíróság a kereseti kérelmet vagy annak meghatározott részét aggályosnak tartja, a meghagyást az egyéb feltételek esetében sem bocsátja ki, ilyen esetben tárgyalást tart, mert a bizonyítási eljárás lefolytatása nem mell zhet .” A gyakorlat⁶⁴⁵ és az elmélet⁶⁴⁶ is ennek következtében a bírósági meghagyás kibocsátásának feltételei között beszélt az „aggályosságról”. Ennek a gyakorlatnak csak a 2/2009. polgári jogegységi határozat vetett véget annak kimondásával, hogy: „a Pp. hatályos szövegéb l nem vezethet le az az értelmezés, amely szerint a bíróságot kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában is megilleti az a jog, hogy mell zze a bírósági meghagyás kibocsátását, ha annak törvényi feltételei fennállnak.”

Ahogy ezt a többi közép- és kelet-európai poszt szocialista jogrendszernél, a magyar jogalkotó is eltörölte az anyagi igazság kiderítésének kötelezettségét és újrafogalmazta a polgári per célját. „Negyvenhat évvel a Pp. hatálybalépése utána a törvényhozó feladta azt a célt, hogy a polgári jogviták eldöntését az igazság alapján biztosítsa. Egyúttal mentesítette a bíróságot a 3.§ (1) bekezdésében foglalt azon kötelezettsége alól, hogy a polgári perben az igazság kiderítésére törekedjen.”⁶⁴⁷ Az Alkotmánybíróság pedig már a 9/1992. (I. 30.) AB határozatában rámutatott, hogy az „anyagi igazság érvényesülésére éppúgy nem biztosít (nem

---

⁶⁴³ Kengyel 1989, 88. o.

⁶⁴⁴ Kengyel 2012, 256. o.

⁶⁴⁵ PK 127. szám

⁶⁴⁶ Kengyel 2012, 257. o.

⁶⁴⁷ Kengyel 2012, 33. o.

biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvényt sértő.”⁶⁴⁸

c) A peranyag elterjesztésének időbeli korlátozása

A peranyag összegyűjtésében azok a jogrendszerek is, amelyek a bíróság kezébe helyezik a tárgyalás előkészítésének feladatait, fontos szerepet szánnak a feleknek és ennek kielégítő teljesítését megfelelő eszközökkel próbálják előmozdítani. *Haendel* szerint „minden polgári peres eljárásnál, alapuljon az akár írásbeliségen, akár pedig szóbeliségen, meg volt az a törekvés, hogy a per anyaga ne legyen szertelenül szétágazó és sokirányú, de szorítottassék a lehetőség szerint bizonyos korlátok közé, miáltal a peranyag könnyű, egyszerű áttekintése biztosítható és így az eljárás lefolytatása is meggyorsítható.”⁶⁴⁹

A „szabad cselekvés elve” és a preklúzió

Erecsi ski és *Weitz* felosztása szerint *elméletileg kétféle rendszert különböztethetünk meg*: a preklúziós rendszert, valamint a „szabad cselekvés” rendszerét. Az első rendszerben a felek kötelesek valamennyi támadási és védekezési eszközüket egy – a jogszabály vagy bíróság által – előre meghatározott időpontig előterjeszteni. Amennyiben ennek a kötelezettségnek határidőre nem tesznek eleget, úgy a később előterjesztett nyilatkozataikat a bíróság kifogja zárni (preklúzió). Ezzel szemben a második rendszerben a felek szabadon, időbeli korlátozás nélkül terjeszthetik elő a támadási és védekezési eszközeiket. Ebben a rendszerben a bíróság akkor utasítja csak elő az újabb előterjesztéseket, ha megítélése szerint a jogvita eldöntéséhez szükséges információkkal és bizonyítékokkal már rendelkezik, vagy ha az újabb előterjesztések az eljárás elhúzására irányulnak.⁶⁵⁰ Ez utóbbi csoporton belül is jelentős különbségek fedezhetők fel aszerint, hogy a kizárásra milyen körülmények figyelembevételével kerülhet sor és a másodfokú eljárásban mennyiben megengedett új tények és bizonyítékok előterjesztése.

Az első rendszerek közül *Oberhammer* két további megoldást határoz meg egymástól. Egyikben a feleknek a törvényben meghatározott határidőig kell a tényfeladásukat megtenni, amelynek legszigorúbb formája az eseti elv néven ismert (*Eventualmaxime*). Ennél lényegesen differenciáltabb (és sokkal kevésbé merev) az a rendszer, amelyben a feleknek kötelezettsége

⁶⁴⁸ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, Indokolás V. 4. pont

⁶⁴⁹ Haendel 1932, 3. o.

⁶⁵⁰ Erecsi ski – Weitz 2006, 20. o.

van a perek elrehaladását segíteni (*Prozessförderungspflicht*), amelynek megszegéséhez szankcióként kapcsolódik a preklúzió.⁶⁵¹

Az első rendszer jellemzően a német és osztrák, valamint az azok befolyás alatt megalkotott eljárásjogokra jellemző, míg a második elemeket fedezhetjük fel a francia, valamint a szocialista eljárásjogokban. Az angol eljárásjogban alkalmazott megoldások mind ködési elvük alapján inkább az első rendszerbe sorolhatók, de az eljárás sajátos felépítése miatt félrevezető lenne kijelenteni, hogy az a preklúziós rendszerbe tartozik.

Az eshet ségi elv

A preklúziós rendszerben történetileg elsőként az *eshet ségi elvet* azonosíthatjuk. Annak lényege abban foglalható össze, hogy „az egymást ki nem záró perbeli cselekményeket a fél ugyanazon határnapon vagy határidőben”⁶⁵² köteles végezni, azzal a jogkövetkezéssel, hogy „ha a fél azon kifogásokat és ellenkifogásokat, amelyeket egy periratban együttesen azon bizonyító eszközöket, amelyeket elzárva felhozni elmulasztott, egy későbbi időpontban többé nem hozhatja fel.”⁶⁵³ Ebből kifolyólag a felek azokat az érveiket és azok alátámasztására szolgáló tényeket és bizonyítékokat is kötelesek eladni, amelyek csak az ellenfél bizonyos irányú védekezése esetén válnak szükségessé. Ahogy *Haendel* erre szemléletesen mutat rá, „itt bizonyos tekintetben a tényállítások és bizonyítékok elregezése történik”.⁶⁵⁴ A felperes ezek alapján nem koncentrálna első körben a támadását egy jogi álláspont alátámasztására, hiszen annak sikertelensége esetén már nem tud a stratégiáján változtatni. Ebből kifolyólag aztán a felek minden az ügy szempontjából csak hipotetikusán fontos tény és bizonyítékot is elterjesztettek, amelyek csak abban az esetben válnak relevánssá, ha másik tényállításait az ellenfél cáfolta. Ennek viszont egyenes következménye, hogy a bíróságot elárasztják az irreleváns tényállítások és bizonyítékok, amelyek nagymértékben megnehezítik a tisztán látást és így az eljárás koncentrációját.⁶⁵⁵ Éppen ezért azokban a jogrendszerekben, ahol a preklúzióknak szerepe van, megpróbálnak odafigyelni arra, hogy kiküszöböljék ezt a negatív következményt. Ehhez pedig különböző kivételeket építenek be a preklúziós szabályokba.

---

⁶⁵¹ Oberhammer – Klicka 2004a, 241. o.

⁶⁵² Magyary 1898, 100. o.

⁶⁵³ Magyary 1898, 101. o.

⁶⁵⁴ Haendel 1932, 12. o.

⁶⁵⁵ Rechberger – Klicka 2004, 45. o.

Preklúzió a modern eljárásjogokban

A német eljárásjogban a bíróság, ha a támadási és védekezési eszközök elterjesztésére a félnek határidő telt el és a fél azt elmulasztotta, köteles a késedelmesen elterjesztett hivatkozásokat kizárni, ha az az ügy befejezését késleltetné, feltéve, hogy a fél a késelemben nem volt vétlen. Emellett, ha ilyen határidő telt ugyan nem el, de a fél a fenti eszközöket az általános per elbire viteli kötelezettség megszegésével terjeszti el, a bíróság azokat kizárhatja, ha az a per befejezését késleltetné és a késelelem a fél súlyos gondatlanságára vezethet vissza. A bíróságnak első esetben egy általa telt el határidő elmulasztását követően, késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszköz kérdésében dönt. Azokat csak akkor nem köteles kizárni és veheti figyelembe, ha annak elbírálása – a bíróság szabad mérlegelése alapján - nem késleltetné a per befejezését. Második esetben a bíróság mérlegelhet, hogy az általános per elbire viteli kötelezettség (*Prozessförderungspflicht*) megszegését szankcionálja-e.

Ahogy arra az előzőekben rámutattunk, a 2000-es évek óta Közép- és Kelet-Európában is elsősorban a perek gyorsítását, az eljárási költségek csökkentését, valamint a bíróságok tehermentesítését kívánták a reformok megvalósítani, ennek eszközevé a felek támadási és védekezési eszközeinek időbeli korlátozása vált.

Lengyelországban az 1996-os és 2000-es reform eredményeként a preklúzió egy sajátos szabályozási rendszere alakult ki. Eszerint a jogi képviselővel eljáró felet a bíróság kötelezheti, hogy meghatározott határidőig terjessze el valamennyi tényállítását, kifogását és bizonyítási indítványát, amelyeket később adott el a bíróság visszautasította.⁶⁵⁶ Ezen kívül speciális eljárásokban szigorúbb korlátozásra is sor került, amelyek eredményeként például az ún. gazdasági ügyekben a felperesnek a keresetlevélben, az alperesnek pedig az ellenkérelmében el kellett terjeszteniük minden támadási és védekezési eszközüket. A 2011-es reform lényeges változásokat hozott ennek szabályozásában, ugyanis a német és osztrák mintára bevezetett „per elbire viteli kötelezettséggel” felváltotta a korábbi rendszert. Az új szabály szerint a felek kötelesek minden tényfeladásukat és bizonyítékukat késelelem nélkül elterjeszteni, hogy az eljárás zökken mentesen és gyorsan lefolytatható legyen. F szabályként a felek az eljárás lezárásáig elterjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat,

---

⁶⁵⁶ Ereci ski - Weitz 2006, 20. o.

ugyanakkor, ha megsértik a fenti kötelezettséget és nem megfelelő időben teszik meg az előterjesztéseket, akkor a bíróság azokat visszautasítja.

Csehországban a 2000-es ún. „nagy novella” vezette be a perkoncentráció elvét és különbséget tett ún. törvényi és bírói koncentráció között. A „törvényes koncentráció” – amelyet a törvény által felsorolt eljárástípusokban kell alkalmazni – alapján az első tárgyalás lezárásához preklúziós hatást társít. A bíróság a később előterjesztett tényeket és bizonyítási indítványokat csak kivételes esetben fogadhat el. Az ún. „bírói koncentráció” lényege, hogy a bíróság a „koncentrációs döntésében” határidővel köti a felek számára, amelynek leteltéhez preklúziós hatás párosul.⁶⁵⁷ A 2009-es novella részletszabályaiban módosította az előbbi szabályozást. A reform azt kívánta elérni, hogy a jogvitákat lehet legelőször jól előkészített tárgyaláson fejezzék be. A jogalkotó elképzelésében az szerepelt, hogy a bíróságok az esetek többségében előkészített tárgyalást fognak tartani, amelynek a felek előadhatják tényállításaikat és bizonyítási indítványaikat. Ennek az előkészített tárgyalásnak a befejezéséhez preklúziós hatás kapcsolódik. A felek tehát legkésőbb ezen az előkészített tárgyaláson terjeszthetnek előtényállításokat és bizonyítási indítványokat.

Szlovéniában az 1999-es polgári perrendtartás előírta, hogy a felek az első tárgyalást követően csak akkor terjeszthetnek elő új tényeket és bizonyítékokat, ha nekik fel nem róható okból nem tudták azokat korábban előterjeszteni. A 2008-as reform preklúziós hatást kötött a bírói tárgyalás-előkészítés szakaszában feleknek küldött felhívásához, így ha már az első tárgyalást megelőzően a bíróság írásban felhívja a feleket arra, hogy nyújtsák be a tényállításaikat és bizonyítási indítványaikat, akkor a felek kötelesek annak eleget tenni. A később előterjesztetteket csak akkor nem utasítják vissza, ha a félnek nem volt felróható a késedelem. Ezen kívül a felek kötelesek a perirataikat a tárgyalás előtt olyan időpontban benyújtani, hogy azokat megfelelő időben kézbesíteni lehessen az ellenérdek feleknek. Erre azért van szükség, hogy a tárgyalásokat ne kelljen abból az okból elhalasztani, hogy az alperesnek nem állt rendelkezésére megfelelő idő a felkészüléshez.⁶⁵⁸

Az angol eljárásjogban a felek támadó és védekezési eszközeinek a kizárására szolgál a *striking out intézménye*. A kizárás (*striking out*) egy vegyes jogintézmény az angol eljárásjognak. Egyszerre alkalmazzák az olyan keresetek kizárására, amelynek nincs ésszerű alapja, valamint

---

⁶⁵⁷ Dvořák 2012, 130. o.

⁶⁵⁸ Gali 2013, 79. o.

annak a félnek a szankcionálására is, aki súlyosan megszegi a bíró utasítását. A kereset, az ellenkérelem, a viszontkereset, vagy azok bármely részét a bíróság kizárhatja. Ez inkább az első rendszer elemeire emlékeztető jegyeket hordoz, hiszen a bíróság utasítása (ún. „*unless order*”) tartalmaz egy feleknek szóló utasítást, annak teljesítésére szolgáló határidőt, valamint már a szankciót is, amely a határidő leteltével automatikusan lép hatályba. Amennyiben a bíróság az utasításában a *striking out* szankciót jelöli meg, úgy a preklúziós rendszerben ismert kizárási hatást váltja ki. A feleknek tehát itt is egy a bíróság által meghatározott határidőig kell a támadási és védekezési eszközeiket előadni, amely a preklúziós rendszer lényege.

„A szabad cselekvés” elve a külföldi jogrendszerekben

A második rendszerben a felek egészen addig szabadon előterjeszhetik a tényeket és a bizonyítékokat, amíg a bíróság nem dönt úgy, hogy döntéshozatalra visszavonul. Emellett a legtöbb jogrendszerben a bíróság kizárhatja a feleknek azokat az előterjesztéseit, amelyeket a perelhúzás szándékával terjesztettek elő. A perelhúzóadás megakadályozása érdekében a francia eljárásjogban is megjelentek a kísérletek arra, hogy megfelelő keretek között kerüljön sor a tények és bizonyítékok előterjesztésére. Ennek eszközévé a törvényszéki eljárásban a tárgyalás-előkészítés szakaszát lezáró *ordonnance de clôture* vált. Az 1965-ös reform óta, a tárgyalás-előkészítést végző bíró (*juge de la mise en état*) hivatalból zárja le az előkészítő eljárást az *ordonnance de clôture* kibocsátásával.⁶⁵⁹ A cél az volt, hogy olyan rugalmas megoldást alakítsanak ki, amelyben a tárgyalás-előkészítést végző bíró az eljárás sajátosságaira figyelemmel tudja lezárni ezt a szakaszt és ezzel kizárni további iratváltásokat. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a felek lehetőleg gyorsan előterjessék az ügy lényeges elemeit, ehhez pedig a korábbi gyakorlatban élő véget nem érő iratváltásoknak akartak véget vetni.⁶⁶⁰

Japánban 1926-os novella sikertelensége miatt a jogalkotó ódzkodott a preklúziós rendszert átültetni. Ebben a novellában ugyanis létrehozták az ún. tárgyalás-előkészítő megbeszélés intézményét, amelynek az volt a sajátossága, hogy ezen a bíróság feljegyezte a felek által felhozott összes tényállítást és bizonyítékot, ezt követően pedig a törvény kizárta továbbiak

---

⁶⁵⁹ Fischer 1990, 103. o.

⁶⁶⁰ Fischer 1990, 104. o.

el terjesztését.⁶⁶¹ A gyakorlatban végül alig került sor ennek az el készít megbeszélésnek az alkalmazására, ugyanis a bíróságok is tartózkodtak annak alkalmazásától, mert úgy ítélték meg, hogy az veszélyezteti az igazság kiderítését.⁶⁶² Végül csak a 2003-as reformban tettek kísérletet a preklúzió bevezetésére, mégpedig az eljárás menetére vonatkozó munkaterv megkötése esetén.

A bírósági pervezetés és a peranyag el terjesztésének id beli korlátozása

A történelem során többféle eljárási eszközt is alkalmaztak annak megakadályozására, hogy a felek késedelmesen terjesszék el az indítványukat és ezzel késleltessék az eljárás befejezését. A pereknek ilyen módú elhúzását már az írásbeli, pandektajogi perben is próbálták megakadályozni, ehhez pedig az eshet ségi elvet alkalmazták. Azt alapvetően az írásbeliséggel kapcsolják össze, de annak alkalmazását valójában a bíró teljesen passzív helyzete követelte meg. Mivel a bíróságnak a pandektajogi perben nem voltak megfelelő pervezetési eszközei, ezért a merev eshet ségi elvet voltak kénytelenek alkalmazni. *Magyary* szerint: „Elvileg ugyan a pernek bármely vegyes alakja, az eshet ségi elvet épúgy megírja, mint a tiszta írásbeliség. Kétségtelen azonban, hogy ott, hol az írásbeliségnek megfelelő szerep jut, az eshet ségi elv más eszközökkel, melyek a per elhúzását hatályosabban meggátolják, jobban pótolható. Innen van, hogy különösen ott, hol a szóbeliséget lehet legnagyobb mértékben törekedni alkalmazni, van kizárva az eshet ségi elv. Ez az oka annak, hogy a S. E. [sommás eljárás] és a Terv. [1893-as Plósz féle tervezet] is az eshet ségi elvet elejtik, s a bírói pervezetés hatályos fokozásával, mint a tárgyalás berekesztése által belátás szerint, kevésbé alkalmas bizonyító eszközök kizárása által akarják a per elhúzását megakadályozni.”⁶⁶³

Magyary tehát az eshet ségi elvet (mint törvényi preklúziót) a bírói pervezetéssel látta pótolhatónak, amelyről úgy tartotta, hogy alkalmasabb eszköz a perelhúzóadás megakadályozására. Látnunk kell, hogy a bírói aktivitás és az eshet ségi elv nem zárják ki egymást, viszont ez utóbbinak olyan negatív mellékhatásai vannak, amelyek miatt a jogalkotók a XIX. századi kodifikációkban mellőzték. *Rechberger* szerint *Klein* a törvényi preklúzióval – különösen az eshet ségi elvvel – szemben rendkívül szkeptikus volt, ezért az

---

⁶⁶¹ Kojima 1998, 690. o.

⁶⁶² Kojima 1998, 690. o.

⁶⁶³ *Magyary* 1898, 102. o.

özPO a bírói preklúziót vette át.⁶⁶⁴ *Klein* szerint „a merev eshet ségi elv a közvetlenségen és szóbeliségen alapuló eljárásban nem alkalmazandó, ilyen perben a [perelhúzással szembeni] védelmet a bíróság pervezetése és azok a szabályok biztosítják, amelyek az el terjesztések és fejtegetések más módú rendszerezését és kizárását teszik lehetővé.”⁶⁶⁵ *Oberhammer* megállapítása szerint, *Klein* úgy hitte, hogy az aktív bíró elegendő lesz ahhoz, hogy a felek ne húzzák el az eljárást. Álláspontja szerint *Klein* abból az elképzelésből indult ki, hogy a jogvita egyetlen tárgyaláson elbírálnak, ami ha megvalósul, akkor szükségtelenné tette volna a korlátozásokat. Mivel azonban ennek teljes körű megvalósíthatósága szerinte csak illúzió, így a támadási és védekezési eszközök eladásának szigorúbb korlátozása vált szükségessé.⁶⁶⁶

Ahogy láthattuk a német és az osztrák eljárásjog bemutatásánál, a tényállás eladásában mára az együttműködés elve érvényesül, amelyben mind a bíróságot, mind a feleket felelősség terheli a tényállás gyors felderítéséért. A felek felelőssége az ún. „perelbreviteli kötelezettségükben” testesül meg, amely el írja számukra, hogy a támadási és védekezési eszközeiket úgy terjesszék el, hogy az általuk az eljárás gyorsan befejezhető legyen. A bíróság ezzel párhuzamosan azért felel, hogy az alaki és az anyagi pervezetésén keresztül egyrészt kikényszerítse a feleknek ezt a kötelezettségét, másrészt anyagi pervezetési eszközein keresztül maga is közreműködjön a tényállás homályos részeinek kiderítésében. Utóbbi a bíróság a felekhez intézett kérdésekkel tudja teljesíteni, míg elbbinek az elvégzéséhez áll a bíróság rendelkezésére a preklúzió.

Ellentétben tehát a törvényi preklúzióval, amelyről – különösen annak rendkívül merev fajtájáról, az eshet ségi elvről – a történelem során bebizonyosodott, hogy számos negatív mellékhatása van, a támadási és védekezési eszközök visszautasítására szolgáló preklúzió a bíró pervezetési eszközeinek fontos elemévé vált, amely a felek „perelbreviteli kötelezettségének” a kikényszerítésére szolgál. Ez álláspontunk szerint mára az aktív, ún. „menedzser bíró” eszközeinek nélkülözhetetlen tartozékává vált.

---

⁶⁶⁴ Rechberger 2013, 231. o.

⁶⁶⁵ Klein – Engels 1927, 267. o.

⁶⁶⁶ Oberhammer – Domej 2008, 66. o.

A felek el adásainak időbeli korlátozása a magyar polgári eljárásjogban

A magyar polgári eljárás az 1911. évi polgári perrendtartás óta alapvetően a szabad cselekvés elvén áll. Azt megelőzően az írásbeliségen alapuló Törvénykezési rendtartásban az „összpontosítás, vagyis az eshetőség (eventualitás) vagy együtteség elve”⁶⁶⁷ érvényesült. Az 1911. évi polgári perrendtartás azonban szakított ezzel és a szabad cselekvés elvét alkalmazta. Az egymástól fel nem tételezett cselekményekre nézve a törvény megengedte, hogy a felek a szóbeli tárgyalás alatt bármikor elvégezhessek. A 221.§ alapján a tényállítások, az ellenfél tényállításaira való nyilatkozatok, a bizonyítékok megnevezése vagy felmutatása és a rájuk vonatkozó nyilatkozatok rendszerint bármikor megtehetőek voltak annak a tárgyalásnak a bezárásáig, amely a fennforgó kérdést elintéző határozatot megelőzi. A törvény nem korlátozza tehát preklúziós szabállyal a felek támadási és védekezési eszközeinek elterjesztését, a visszaélés joggyakorlás megakadályozásáról pedig csak közvetetten gondoskodott: az ok nélküli késedelmes eladásból eredő perköltségben való elmarasztás, valamint a késleltetés céljából szándékosan később eladottaknak a figyelmen kívül hagyása útján.⁶⁶⁸ Bizonyos kivételekre azonban a törvény megtartotta az eshetőség (összpontosítás, vagy együtteség) elvét, például az alperesnek a pergátló kifogásait – a perfelvételi tárgyaláson – együttesen kellett eladnia. Ugyanakkor a fenti szabállyá a szabad cselekvés elve vált.

Az 1952. évi polgári perrendtartás sem alkalmazta a preklúzió eszközét. A törvény alapján a „tárgyaláson belül a felek elvileg bármikor végezhetnek perbeli cselekményeket az ítéletet megelőző tárgyalás bezárásáig. Ez nincs meghatározott határnaphoz kötve, és az egységes tárgyalás későbbi határnapján végzett utólagos perbeli cselekményre nem áll a kizárás, a praclusio.”⁶⁶⁹ A Pp. 143.§ (2) bekezdése eredeti szövege szerint: „ha a felek valamelyike tényállításainak elterjesztésével, bizonyítékainak megjelölésével vagy az ellenfél által eladottakra vonatkozó nyilatkozatának megtételével alapos ok nélkül késik és emiatt a tárgyalás újabb elhalasztása válik szükségessé, a bíróság a tárgyalást ennek a félnek költségére halasztja el, ismételt késedelem esetében pedig a fél elterjesztéseinek bevétele nélkül is határozhat.” Gáspárdy a szabályozással kapcsolatosan a következőket állapította meg: „a tárgyaláshalasztások fő oka [...] a peranyag-szolgáltatás szakaszossága, amely a

⁶⁶⁷ Magyary - Nizsalovszky 1939, 268. o.

⁶⁶⁸ Magyary - Nizsalovszky 1939, 269. o.; Borsitzky 1915a, 235. o.

⁶⁶⁹ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 227. o.

beneficium novorummal való élés szabadosságaként a fellebbezési szakban is megnyilvánul.”⁶⁷⁰

A helyzeten csak a VI. Ppn. változtatott, amely már a tények kizárását biztosító eszközt adott a bíróság kezébe. A Pp. 141.§ (2) bekezdése alapján a felek kötelesek a tényállításaikat, nyilatkozataikat, bizonyítékaikat – a per állása szerint – a gondos és az eljárást el segít pervitelnek megfelelően eladni, illetve elterjeszteni. A Pp. 141.§ (6) bekezdése szerint pedig ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának eladásával, bizonyítékainak elterjesztésével – az elbibi kötelezettsége ellenére – alapos ok nélkül késlekedik, és e kötelezettségének a bíróság felhívása ellenére sem tesz eleget, a bíróság a fél eladásának, elterjesztésének bevárása nélkül határoz, kivéve, ha álláspontja szerint a fél eladásának, elterjesztésének bevárása a per befejezését nem késlelteti.⁶⁷¹ Gadó szerint ilyenkor tulajdonképpen az „első fokú bíróság elterjesztésével rosszhiszeműen késlekedő fél – a Pp. hatályos elírásai szerint is – elveszíti jogát arra, hogy anyagi jogi igazságát érvényesíthesse. Az eljárási igazság sértetlen marad, mivel a törvény a felek perbeli egyenlőségét épp a jogvesztés diszkriminációmentes kilátásba helyezésével és a szabály következetes alkalmazásával biztosította.”⁶⁷²

Ezen kívül a kísérték perek esetében a törvény határidőt határoz meg a bizonyítási indítványok elterjesztésére, amelyet a fél legkésőbb az első tárgyalási napon terjesztheti el. A törvény a kísérték perekben alkalmazott szigorú prekluziós szabály alól azonban különböző mentesülési lehetőségeket biztosít. Így az első fokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás bekezdéséig a fél akkor is elterjesztheti bizonyítási indítványát, ha abban olyan tényre vagy bizonyítékra, illetve legfeljebb olyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozik, amely önhibáján kívül az indítvány elterjesztésére egyébként nyitva álló határidő lejáratát követően jutott a tudomására, illetve amely jogerős emelkedéséről önhibáján kívül a határidő lejáratát követően szerzett tudomást, és ezt kellene igazolnia. A mentesség ugyanakkor – álláspontunk szerint – nem vonatkozik azokra a bizonyítási indítványokra, amelyek elterjesztésére a félnek „perbeli fordulat” esetén lenne szüksége. Ebben az esetben ugyanis nem arról van szó, hogy a bizonyítékról, hanem annak relevanciájáról nem volt korábban tudomása, hiszen az csak utóbb vált fontossá. Ez a szabály ennél fogva magában rejti az eshetőségi elv negatív hatásainak a veszélyét, hiszen a felek arra tekintettel, hogy később a

---

⁶⁷⁰ Gáspárdy 1989, 26. o.

⁶⁷¹ Kocsis 2006, 88. o.; „A joghátrány életet tompítja, hogy a vétkes fél nem büntethető, a szankció csak akkor alkalmazható, ha a fél a bíróság felhívása ellenére késlekedik.” Nyilas 2009, 66. o.

⁶⁷² Gadó 2000, 26. o.

bizonyítási indítványait már nem terjeszthetik el, elzetesen megjelölnek olyanokat is, amelyek abban a pernek akkori állása szerint irrelevánsak és csak esetleges fordulat esetén válnak relevánssá.

Láthatjuk, hogy a hatályos törvény már *lehet séget ad a bíróság számára*, hogy a késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszközöket visszautasítsa. Ebben a vonatkozásban annak van különös súlya, hogy a bíróságok mennyiben alkalmazzák azt.⁶⁷³ Ahogy a külföldi eljárásjogok esetében láthattuk, *a preklúziós szabályok alkalmazása akkor hatékony, ha a bíróság korai szakaszban megismerkedik a peranyaggal és határidőt t t z a felek számára a támadó és védekezési eszközeik elterjesztésére*. Másik oldalról fontos, hogy a bíróságok megfelelő rugalmassággal kezeljék azokat a helyzeteket, ha az eljárás során fordulat áll be az ügy menetében, hiszen ilyenkor a feleknek szüksége lehet új tények és bizonyítékok elterjesztésére. Amennyiben ezeket a bíróság következetesen kizárja, úgy gyakorlatilag meghonosítja az eshet ségi elvet, amely azonban az eljárás hatékony befejezését jelent s mértékben akadályozza.

d) A tárgyalás-el készítés

A hatékony polgári per megvalósításának egyik feltétele, hogy *a bíróság a jogvitákat alapos el készítést követ en, lehet leg egyetlen koncentrált tárgyaláson bírálja el*. Ez azonban csak akkor valósítható meg, ha a bíróság a felekkel együttm ködve, az eljárás sajátosságainak figyelembevételével kialakított eljárásban, alaposan el készíti ezt a tárgyalást. A tárgyalás-el készítést éppen ezért a modern polgári eljárás legfontosabb részeként tartják számon.⁶⁷⁴ Ezért nem is véletlen, hogy a vizsgált jogrendszerekben is a pergyorsítást célzó jelent sebb eljárásjogi reformok is mind (a német ZPO 1976-os novellája, az 1996-os japán polgári perrendtartás, az angol eljárás 1999-es reformja – *Woolf* reform, valamint a francia polgári eljárásjogi törvény 1965-ös novellája) a tárgyalás-el készítés szakaszában hoztak jelent s változásokat. Emellett a bíróságok oldaláról megvalósuló kísérletek (stuttgarti modell, valamint az 1980-as évek japán próbálkozásai) is a tárgyalás el készítésébe kívántak új életet

---

⁶⁷³ „Indokolatlannak tartom, hogy a VI. Ppn. hatálybalépését követ publikációkban – amelyek ráadásul gyakorlott, s t többségében több évtizedes tapasztalattal rendelkező bírák tollából származnak – az 1995. évi szabályozással szemben sokszor a kelleténél nagyobb fenntartás fogalmazódik meg. A túlzott ellenállás oda vezethet, hogy a bírói gyakorlat nem fog arra törekedni, hogy az új szabályozás adta lehet ségekkel megfelelő en éljen. Emiatt az anyagi jogi igazság felderítése ürügyén változatlan teret élvezhet a bírói pervezetés bizonytalansága vagy a másik oldalon a rosszhiszem , id húzó ügyféli pervitel.” Kiss 1999, 288. o.

⁶⁷⁴ Taruffo 2008, 189. o.

lehelni a meglév szabályok innovatív alkalmazásán keresztül. Kengyel is megállapítja, hogy a „tárgyalás el készítése a polgári peres eljárás egyik legkritikusabb szakasza. Csak az alapos el készítés biztosíthatja a tárgyalás sikerét, a pertartam lerövidítését.”⁶⁷⁵

A tárgyalás-el készítés formája: rugalmasság

A tárgyalás-el készítésnek el ször a „formájával” foglalkozunk. Ahogy arra korábbiakban kitértünk, álláspontunk szerint a bíróságnak az el készítés szakaszában megfelel mozgásteret kell biztosítani, hogy a jogvita szükségleteinek leginkább megfelel formát tudja választani. Ebben a tekintetben egyrészt l az írásbeli és a szóbeli forma közötti választásról, a tárgyalás id pontjának meghatározásáról, a szükséges mérték el készítés megválasztásáról, valamint az eljárás tervezett menetének ún. munkatervben (*time schedule*) történ rögzítésér l beszélhetünk.

Ahogy azt korábban megfigyelhettük, a jogalkotó a német és a japán eljárásjogban bizonyos mozgásteret adott a bíró kezébe annak eldöntésére, hogy az el készítést szóbeli, vagy írásbeli formában folytatja-e le. Angliában a bíróságnak ugyancsak bizonyos mozgástere van, amely els körben az eljárási útvonalakra való besorolásnál (*track allocation*) jelenik meg, ezt követ en pedig az eljárási szabályok további lehet ségeket biztosítanak a *multi-track* eljárásban, ahol a bíróság dönthet úgy, hogy *case management* konferenciát tart.

A német ZPO két alternatívát biztosít a bíróság számára a tárgyalás el készítésére, amelyek közül az eljáró bíró szabadon választhat. Egyik az írásbeli, másik pedig a „korai els tárgyalás” (*früher erster Termin*) útján történ el készítés. A jogalkotó abból az elgondolásból indult ki, hogy a bírók az ügy sajátosságaihoz igazítottan tudnak majd választani a két alternatíva közül, ezzel biztosítva flexibilitást az eljárásnak. Ugyanakkor a gyakorlat inkább azt igazolta, hogy az egyes bírók saját szokásaiknak megfelel en, valamennyi ügyükre egyfajta el készítési módszert alkalmaznak.⁶⁷⁶

Japánban az 1996-os polgári perrendtartás három el készít eljárást kínált a bíróság számára: az el készít tárgyalást (*junbiteki-koutou-benron*), az el készít megbeszélést (*benron-junbi-tetsuzuki*), valamint az írásbeli el készítést (*shomen-ni-yoru-junbi-tetsuzuki*). Ezek közül a bíróság a felek véleményének kikérését követ en dönt.⁶⁷⁷

---

⁶⁷⁵ Kengyel 2012, 239. o.

⁶⁷⁶ Gottwald 1983, 695. o.

⁶⁷⁷ Miki 2003, 35. o.

Angliában az 1999-es, *Woolf* - reform különböző eljárési útvonalakat hozott létre: a kis értékű ügyek csoportját (*small claims track*), a közepesen bonyolult és mérsékelt magas pertárgyértékű ügyekre alkalmazott ún. „gyors útvonalat” (*fast track*), valamint a komplexebb és nagyobb pertárgyértékű ügyek csoportját (*multi-track*).⁶⁷⁸ A bíróságnak elsődlegesen a *multi-track* eljárásban van mozgáster. Ez az eljárási ösvény a bíróságnak a *case management* eszközrendszerén keresztül széles döntési jogosultságokat biztosít a perek irányításával kapcsolatban. Annak érdekében, hogy a bíróság a különösen bonyolult ügyekben biztosítani tudja az eljárás hatékonyságát, ún. „elő-készítési konferenciát” (*pre-trial conference*), vagy elő-készítési vizsgálatot (*pre-trial review*) tarthat.⁶⁷⁹

A bírói mérlegelés a tárgyalás kitéréseivel, valamint a határidők megállapításával kapcsolatosan is megjelenik. Mivel a jogrendszerek jelentős része⁶⁸⁰ – köztük a német és a japán is⁶⁸¹ – a részletekben megtartott tárgyalási modellt (a *piecemeal hearing*) az ún. „fő tárgyalás” modell (*main hearing model*) irányába fejlődött,⁶⁸² így a tárgyalás kitérése későbbi időpontra tolódik ki, amelynek a pontos időpontja az adott ügy körülményeitől függ. Az alapvető elv, hogy akkorra kell a tárgyalást kitérteni, amikor a jogvita megérett arra, hogy abban a „fő tárgyalás” megtartható legyen. Ebből a szempontból fontos, hogy a bíróságnak ne a keresetlevél beérkezését követően kelljen egyből kitértenie a tárgyalást, hanem lehetősége legyen előbb az alperes védekezését is megvizsgálni, hiszen csak ez után lehet tisztázni képe arról, hogy pontosan milyen elő-készítési lépésekre is lesz szükség. A német ZPO szerint az alperes köteles a keresetlevélnek a kézbesítését követően két héten belül nyilatkozni arról, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben ezt elmulasztja, úgy mulasztási ítélet bocsátható ki vele szembe, már ebben a korai időpontban. Ha védekezni kíván, úgy a bíróság határidőt t t z számára a védekezésének az előadására. Ezt követően a bíróság írásban kérheti a feleket, hogy egészítsék ki a tényállításaikat, valamint tisztázzák a homályos részeket. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy már megfelelően elő van készítve, akkor kitéríti a tárgyalást.⁶⁸³ A francia eljárásjogban pedig, ha az ügy alkalmas a tárgyalásra, úgy az elő-készítési bíró meghozza az erről szóló döntését (*ordonnance de cloture*) és a tárgyalásra elkészíti az ügy összefoglalóját. *Trocker* és *Varano* a nemzetközi trendeket vizsgálva azt hangsúlyozza, hogy

⁶⁷⁸ Loughlin - Gerlis 2004, 345. o.

⁶⁷⁹ Slapper - Kelly 2009, 347. o.

⁶⁸⁰ A common law országokra ez a trend azért nem áll, mert azokban már eredetileg is az egyetlen, koncentrált tárgyalás (*trial*) valósult meg, amelyet a *pre-trial* szakasz előzött meg.

⁶⁸¹ Trocker – Varano 2005, 252. o.

⁶⁸² Chase – Hershkoff 2007, 242. o.

⁶⁸³ Leipold 2008, 65. o.

az eljárás helyes „ritmusának” kialakításához a bíróság számára mozgásteret kell biztosítani a határidők tekintetében, akkor is, ha azok kereteit egyébként jogszabály behatárolja.⁶⁸⁴

Tovább növeli az előkészítés rugalmasságát azok a rendelkezések, amelyek *a szükséges mérték előkészítés megválasztásáról gondoskodnak*. Példaként lehet említeni a francia eljárásjogot, ahol a kitöltött tárgyalás-előkészítésmeghallgatáson (*audience d'appel des causes*) az eljáró tanács elnöke beszél az ügyvédekkel⁶⁸⁵ és megkísérli az ügyvédek közreműködésével megítélni, hogy melyik eljárási útvonal felel meg leginkább a per sajátosságainak.⁶⁸⁶ Ebben a döntésében elsődlegesen a per iratanyagára és az ügybizonyítékaira támaszkodik. A tanács elnöke formálisan két, de tartalmilag három eljárási út között választhat. A bíróság elsődlegesen az alapján dönt, hogy milyen eljárási lépések szükségesek ahhoz, hogy az előkészítésszakaszt lezártnak nyilváníthassa (*cloture d'instruction*) és az ügyet tárgyalásra bocsáthassa. Amennyiben a tényállás nem szorul tisztázásra és az ügy döntésre alkalmas (*prête à être jugée*), akkor a bíróság a *rövid utat* (*circuit court*) választja.⁶⁸⁷ A *középső eljárási útvonalat* (*circuit moyen*) akkor veszi a bíróság igénybe, ha az ügyvédekkel való találkozás utána a tanács elnöke úgy ítéli meg, hogy további periratok, vagy bizonyítékok benyújtására lenne szükség ahhoz, hogy az ügy tárgyalásra alkalmas legyen. Ilyenkor a bíróság egy újabb előkészítésmeghallgatást tart ki és felhívja a feleket, hogy újabb periratokat nyújtsanak be, illetve legújabb bizonyítékokat nevezzenek meg. Amennyiben ez eredményre vezet, úgy a bíróság a korábbi leírtak szerint jár el és lezárja az előkészítésszakaszt. Abban az esetben viszont, ha az ügy mégis bonyolultabb megítélés, mint amilyennek előzetesen telt, akkor a tanács elnöke kijelölheti az tárgyalás-előkészítésért felelős bírót és az ügy a hosszú eljárási úton halad tovább.⁶⁸⁸ A hosszú eljárási útvonal a komplex jogviták megfelelő előkészítésére szolgál. Ekkor egy speciális bíró (*juge de la mise en état*) vezetésével elkezdődik az eljárás egy új szakasza, a formális tárgyalás-előkészítés szakasza (*instruction*).⁶⁸⁹ Ennek a szakasznak az a feladata, hogy az előkészítésbíró az ügyet döntéshozatalra alkalmassá tegye. Az előkészítésbíró szerepe rendkívül fontos a francia eljárásjogban, és ahogy erre Ferrand is szemléletesen mutat rá, azzal, hogy az előkészít

---

⁶⁸⁴ Trocker – Varano 2005, 250. o.

⁶⁸⁵ Schmidt 2010, 115. o.

⁶⁸⁶ Ferrand 2005, 16. o.

⁶⁸⁷ Schmidt 2010, 116. o.

⁶⁸⁸ Ferrand 2005, 18. o.

⁶⁸⁹ Schmidt 2010, 118. o.

eljárást az ügyek sajátosságaikra képes szabni (*personnalisation du rythme des affaires*) „megfelel ritmust” tud adni a pernek.⁶⁹⁰

Végül a tárgyalás-el készítés alakítása szempontjából külön szót kell ejteni az *eljárás tervezett menetének ún. munkatervben (time schedule)* történ rögzítéséről. Ez további lehet séget biztosít ugyanis a bíróságnak, hogy az eljárást olyan módon alakítsa a jogvita szükségleteire, hogy abban a legfontosabb faktort, a feleket is figyelembe vegye. Ennek értelemszerűen csak a bonyolultabb ügyekben van jelentősége, ahol tervezést igényel az ügykuszák számainak felgöngyölítése. Egyszerűbb esetekben csak elhúzóúthoz vezetne, ha a bíróság arról tárgyalna a felekkel, hogy miként folytassák le az eljárást, ahelyett, hogy már akár érdemben tárgyalná azt. A 2003-as reform honosította meg ezt az intézményt a japán polgári eljárásjogban. A bíróság, amennyiben az ügy bonyolultsága megköveteli, akkor a felekkel való egyeztetés után munkatervet állít össze, amelyben az eljárás lebonyolításának lényeges pontjairól és azok elvégzésének tervezett időpontjairól egyeztetnek.⁶⁹¹ Ez a terv tartalmazza többek között az el készítés eljárás lebonyolításának időtartamát, a tanúkihallgatások és szakértők meghallgatásának tervezett időpontját, valamint a tárgyalások és a döntéshozatal várható időpontjait. A határidők megsértését pedig a bíróság ebben az eljárásban preklúzióval szankcionálja.⁶⁹² Franciaországban egyes bíróságok gyakorlatában alakult ki az ún. eljárási szerződés intézménye (*contrat de procédure*), amelyben a bíró és a felek megállapodnak az eljárás ütemtervében és a különböző határidőkben.⁶⁹³ Erre azért kerülhetett sor, mert a „francia jog már nem határoz meg általános határidőket, azokat az ügy természetére, sürgősségére és komplexitására tekintettel alakítják ki.”⁶⁹⁴ Az angol eljárásjogban a Woolf reform óta a bíróság munkatervet dolgozhat ki a felekkel, amelyben az el készítés tervezett időtartamát rögzítik.

---

⁶⁹⁰ Ferrand 2005, 20. o.

⁶⁹¹ Nottage 2006, 84. o.

⁶⁹² Honma 2008, 259. o.

⁶⁹³ Ferrand 2005, 21. o.

⁶⁹⁴ Ferrand 2005, 19. o.

A tárgyalás-el készítés „formája” a magyar polgári perrendtartásban

Az 1911. évi polgári perrendtartás az *osztott tárgyalási modellt* valósította meg, eszerint az eljárást két perszakra osztotta, a perfelvételi és az érdemleges tárgyalásra. Ez ugyanakkor nem keverend össze a korábban tárgyalt „f tárgyalási” modellel, amelynek lényege, hogy alapos el készítést követ en egyetlen koncentrált tárgyalást tartanak. Ezzel szemben az 1911. évi polgári perrendtartásban a perfelvételi tárgyalásnak a célja az, hogy megállapítsa, a per létrejött-e, míg az ügy érdemét csak azt követ en kezdik vizsgálni. *Bacsó* megfogalmazása szerint a „perfelvételi tárgyalás tulajdonképpeni célja az, hogy az alperes a perbe beléphessen.”⁶⁹⁵ Ez az alperes érdemi ellenkérelmének az el adását jelentette. A perfelvételi tárgyaláson a felperes szóban el adta a keresetét,⁶⁹⁶ amelyet követ en a bíróság felhívta az alperest, hogy nyilatkozzék a keresetre. Az alperes ezt követ en – együttesen – adhatta el pergátló kifogásait, amelyeket ezen a perfelvételi tárgyaláson, „a kereset el adása után és a perbebocsátkozás el tt kell tárgyalni és elbírálni.”⁶⁹⁷ Végül az alperes perbebocsátkozására került sor, amely az „érdemi ellenkérelmének” el adását jelentette. Ezzel a perfelvételi tárgyalás betöltötte célját,⁶⁹⁸ megtörtént a peralapítás, amelyet a percezúra, majd az érdemleges tárgyalás követett. Járásbíróság el tt a perfelvételt nyomban követhette az érdemi tárgyalás. A törvény eredeti tartalma szerint a törvényszéki eljárásban, ezt követ en „mintegy harminc napos id közzel” kellett kit znie az érdemleges tárgyalás határnapját.⁶⁹⁹ A felek beleegyezésével, valamint sürg s esetben az egyik fél kérelmére is a bíróság az érdemleges tárgyalást már a perfelvételi határnapon is megtarthatta. Ezt számos kritika érte, hiszen a bíróságnak nem, legfeljebb csak a felek határozhattak úgy, hogy ugyanakkor tartsák meg az érdemleges tárgyalást is. Azokban az esetekben viszont, amikor csak a jogkérdés volt vitás, vagy a bizonyítás okiratok útján történt, akkor nem lett volna szükség arra, hogy külön határnapot t zzenek az érdemleges tárgyalásra. Ezen változtatott az 1930:XXXIV. tc., amely a bíróságnak el írta, hogy ha az érdemleges tárgyalás el készítése nem mutatkozik szükségesnek, akkor köteles megtartani azt a perfelvételi határnapon.⁷⁰⁰ Amennyiben nem

---

⁶⁹⁵ Bacsó 1917, 115. o.

⁶⁹⁶ Ha a keresetlevelében leírtakhoz a felperes ragaszkodott, úgy a bíróság eltekinthetett attól, hogy azt felolvassa, vagy szóban el adja.

⁶⁹⁷ Magyary - Nizsalovszky 1939, 376. o.

⁶⁹⁸ „Ezzel a perfelvételi tárgyalás egyfel l befejezést nyert, másfel l célját (a per létrehozását) elérte, az érdemleges tárgyalás alá kerül ügyeket a többi üggyel l elkülönített, a miért is most már a bíróság az elnök útján, - ha az alperesi új keresetre perfelvételi tárgyalás kitüzésének szüksége fel nem merült – a per érdemi tárgyalására határnapot tüz”. Borsitzky 1915, 86. o.

⁶⁹⁹ Kengyel 2003, 169. o.

⁷⁰⁰ Haendel 1932, 8. o.

lehetett egy nap megtartani a kettőt, úgy az érdemleges tárgyalás előkészítésére – elsődlegesen előkészítő iratok útján – került sor.

Az 1952. évi polgári perrendtartás megszüntette a tárgyalásnak perfelvételi és érdemleges tárgyalásra történő felosztását. Ezt azzal magyarázták, hogy a percezúra intézménye „amely az egymástól elkülönített ún. „perfelvételi” és „érdemleges” tárgyalás közé iktatta be az eljárást még hosszadalmasabbá tevő írásbeli előkészítést.”⁷⁰¹ Ezzel szemben a szocialista eljárásjog az *osztatlan tárgyalási modellt vette át, amelynek az előkészítése alapvetően a bíró feladata volt*. A szocialista eljárásjog a pert egységes folyamatnak tekintette, amelyben a tárgyalás is egységes.⁷⁰² Ez „annyit jelent, hogy a tárgyalás nincs egymástól elválasztott szakokra osztva, és akárhány tárgyalási határnap van is a polgári perben, ezek mind egyetlen egységet alkotnak, a tárgyalást mint egységes jelenséget.”⁷⁰³ A törvény eredeti szövege szerint még az elnöknek csak ki kellett tennie a keresetlevél alapján az ügyet tárgyalásra, kivéve, ha a keresetlevelet a félnek hiánypótlás végett vissza kell adni, vagy ha az ügy áttételének, illetőleg a keresetlevél tárgyalás nélküli elutasításának van helye (Pp. 124.§). Mivel ez a szabályozás nem biztosította a tárgyalás megfelelő előkészítését, így azt már viszonylag korán, 1954-ben módosították. *Kengyel* megállapítása szerint „a tárgyalás előkészítésének a ’szocialista’ rendszerét a Ppn. honosította meg 1954-ben.” Ez alapján a bíróság kiterjedt anyagi pervezetési jogosultságokat is kapott, amelyekről részletesen a következő pontban ejtünk szót. A III. Ppn. a tárgyalás előkészítésével összefüggésben a bíróság feladatává tette, hogy tegyen meg minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy a per lehetőleg egy tárgyaláson érdemben elbírálható legyen.⁷⁰⁴ Amennyiben azonban ezt mégsem sikerült megvalósítani, annak nem volt valódi jogkövetkezménye.⁷⁰⁵ *Gáspárdy* megfogalmazásában: „bár a pereknek

---

⁷⁰¹ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 217. o.; a perfelvételi tárgyalás megítélése idővel változott a magyar jogirodalomban, Farkas 1984-ben már a következő sorokat írta: „Nem vagyok biztos abban, hogy a percezúra eltörlése helyes lépés volt és nem oldana-e meg sok mindent a perfelvételi határnap, illetőleg a perfelvételi tárgyalás visszaállítása.” Farkas 1984, 45. o.

⁷⁰² „A polgári perbeli tárgyalás egységes folyamatnak tekintendő szocialista felfogás nem zárja ki azt, hogy a tárgyalás – egységes jellegének megbontása nélkül – a percelemek üteméhez, a per dialektikus előrehaladásának menetéhez képest belsőleg tagozódjék.” Névai – Szilbereky 1968, 289. o.

⁷⁰³ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 227. o.

⁷⁰⁴ „A feladat – ha előbbre kívánunk lépni – számunkra az kell, hogy legyen, hogy a perek ’szabály szerint’ egyetlen tárgyaláson legyenek elintézhettek, hiszen a Pp. 124. § (2) bekezdése is – úgymond – ’lehetőleg’ ezt kívánja meg immár évtizedek óta. Ha ez a kívánalom nem érvényesül csak nagy általánosságban, akkor magában a törvényben is keresni kell az okot.” Gáspárdy 1983a, 708. o.

⁷⁰⁵ „A bírói magatartás fogyatékoságainak egyik jellegzetes lokalizációs pontja a tárgyalás előkészítés, melynek gyakori elégtelensége vezet ahhoz, hogy az első tárgyalás igen gyakran ’perfelvételi tárgyalássá’ deformálódik, amely – más tényezőkkel együtt – hosszú évek idő sorában mintegy 50 %-os eséllyel teszi az egyetlen tárgyalást igénylő törvényhozói program megvalósítását. A bírák egy részének bizonyos esetekben tapasztalható munkamódszerbeli fogyatékoságai mögött jól felismerhetők azoknak a bürokratikus orientációknak a torzító

egyetlen tárgyaláson történő elbírálására vonatkozó törvényhozói elgondolás kardinális jelentősége aligha tagadható, mégis úgy tűnik, hogy az ilyen, lényegében lex imperfecta módjára alkotott szabályok önmagukban és általában nélkülözik a többségi, illetve a törvényhozói szándék rapid megvalósulásához szükséges erélyt és esélyt.”⁷⁰⁶

A VIII. Ppn. lényeges változásokat hozott a tárgyalás kitzésével és előkészítésével kapcsolatosan is. Az újrafogalmazott 124. § alapján bíróság a keresetlevelet nyomban, de legkésőbb a bírósághoz érkezésétől számított harminc napon belül megvizsgálja annak megállapítása érdekében, hogy nem kell-e azt a félnek hiánypótlásra visszaadni, nincs-e helye az ügy áttételének, illetve a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának és a szükséges intézkedéseket megteszi. A bíróság legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz való érkezését követő harminc napon belül intézkedik a tárgyalási határnap kitzéséről, mely határnapra a feleket megidézi. Emellett az eljárás gyors lefolytatása érdekében különböző intézkedéseket tehet, amelyek a következők lehetnek: iratok beszerzése más hatóságtól vagy szervezettől; előzetes bizonyítás lefolytatása; ideiglenes intézkedések megtétele; a felek tárgyaláson kívüli, egymás jelenlétében történő előzetes meghallgatása. Ha a keresetlevél csak a bíróság intézkedése alapján válik alkalmassá a tárgyalás kitzésére, a tárgyalás kitzésére előírt határidő kezdő időpontját ettől az időponttól kell számítani. A tárgyalást lehetőség szerint négy hónapon belüli időpontra, de legkésőbb kilenc hónapon belülre kell kitűzni. Az alperesnek fő szabályként legkésőbb az első tárgyaláson kell az ellenkérelmét előadnia. Ugyanakkor a törvény lehetővé teszi, hogy a bíróság – ha az ügy körülményei azt indokolják – az idézésben felszólítsa az alperest, hogy a tárgyalás napját megelőző határidőre nyújtsa be a védekezésének alapjául szolgáló tényeket és ezek bizonyítékait. Eerre vonatkozó határidő nem lehet kevesebb tizenöt napnál. A bíróság ezt követően – ha a tárgyalási határnapig rendelkezésre álló idő ezt lehetővé teszi – a felperest tizenöt napos határidővel az alperesi nyilatkozatban foglaltakra vonatkozó álláspontjának közlésére hívja fel [Pp. 126.§ (4) bek.]. Ennek hiányában azonban az alperes szabadon dönthet arról, hogy a védekezését az első tárgyaláson, vagy azt megelőzően adja-e elő. Ha az alperes ellenkérelmében a per megszüntetését kéri a bíróság mindenekelőtt ebben a kérdésben tárgyal és határoz. A bíróság a tárgyaláson – ha ez a tényállás megállapításához szükséges –, a feleket felhívja nyilatkozataik megtételére és lefolytatja a bizonyítási eljárást. Írásbeli előkészítést csak akkor

---

hatása is, amelyeknek a 'statisztikai szemlélet' megjelölését adták azok, akik ellenzői az említett orintációnak. Gáspárdy 1989, 30. o.

⁷⁰⁶ Gáspárdy 1989, 26. o.

lehet elrendelni, ha a felet jogi képvisel képviseli, vagy ha a félnek, illetve képvisel jének az írásbeli el készítés nem okoz különösebb nehézséget. A bíróság az els tárgyaláson a tényállás tisztázása érdekében akár arra is utasíthatja a feleket, hogy írásban tegyenek eleget a tényállás homályos pontjainak tisztázására.

A szabályozás egyik hiányossága, hogy a bíróság az els tárgyalást megelőzően csak felhívhatja az alperest arra, hogy nyilatkozatait határidőre tegye meg, ugyanakkor a feleknek írásban kérdéseket nem tehet fel, hogy a tényállás homályos pontjait ilyen módon tisztázza. Így végső soron a bíróság nem tud a német vagy japán eljárásjogban ismert „írásbeli el készítéshez” hasonló megoldást alkalmazni.

Továbbá problémákat vet fel az esetleges szankcionálás lehetősége is. Kérdésként merül ugyanis fel, hogy vajon a bíróság előbbieken említett nyilatkozattételi felhívásának megszegéséhez milyen jogkövetkezmények fordíthatnak? Az egyértelmű, hogy ha az alperes a megszabott határidőig egyáltalán nem terjeszti elő a nyilatkozatát, a bíróság ezen az alapon – ellentétben a korábban ismertetett külföldi megoldásokkal – nem bocsáthat ki bírósági meghagyást.

A helyzet ugyanakkor nem ennyire egyértelmű a Pp. 141. § (2) és (6) bekezdésében szabályozott preklúziós szabályok tekintetében. A bizonytalanságot elsőslegesen a szabály Pp.-ben elfoglalt helye adja. Értelmezheti-e úgy a bíróság a Pp. 141. § (2) bekezdését, hogy az ebben foglalt kötelezettség megszegésére alapítottan kizárja az alperesnek azokat az indítványait, amelyeket az els tárgyalást megelőzően a bíróság írásbeli felszólítására nem tett meg? Bár a preklúziós szabály perrendtartásbeli elhelyezéséből az következne, hogy nem, és annak alkalmazására csak az els tárgyalást követően kerülhet sor, mégis úgy gondoljuk, hogy a szabály szövegezése és célja alapján mégis lehetséges annak alkalmazása már az els tárgyalást megelőzően. *Kiss* szerint a „Pp. 141. § (2) bekezdése szintén nem az egységes jogalkalmazás irányába hat. A törvény szerkezetében a 141. § (2) bekezdés az els érdemi tárgyalásra vonatkozó szabályok között helyezkedik elő. Ennek ellenére olyan általános követelményt fogalmaz meg, amely túlmutat az eljárás ezen szakaszán.”⁷⁰⁷

Ezt az értelmezést támasztja alá a Pp 141. § (2) bekezdésének harmadik mondata is, eszerint ugyanis „ha a bizonyítás lefolytatása az els tárgyaláson ennek [felek kötelezettsége a tények

---

⁷⁰⁷ Kiss 1999, 288. o.

és bizonyítékok gondos eladására] ellenére nem lehetséges, vagy csak részben lehetséges, a bíróság a tárgyalás elhalasztása mellett elrendelheti a per további elkészítését.” Ebből implicite kiolvasható, hogy a rendelkezés célja az, hogy a bíróság lehetőség szerint már az első tárgyaláson bizonyítást folytasson le, amelynek a realizálására szolgálna a feleknek a tények és bizonyítékok elterjesztésére vonatkozó kötelezettsége. Ebből pedig az következik, hogy a kötelezettség – bár az első tárgyalási szabályok között van elhelyezve – mégis azt megelz en terheli már a feleket. Elvileg tehát lehetőség van arra, hogyha az alperes a bíróság nyilatkozattételi felhívásának határidőre nem tesz eleget és ezt a Pp. 141. § (6) bekezdésében foglalt figyelmeztetésre sem teszi meg, úgy a bíróság a védekezését kizárja.

A fenti értelmezéssel szemben ugyanakkor egyrészt felvethető, hogy a jogalkotó a szabályoknak a törvényben való elhelyezésével általában azok célját is meg kívánja jelölni. Ebből pedig az következik, hogy a preklúziós szabályok alkalmazására csak az első tárgyalást követően kerülhet sor. A fenti értelmezéssel kapcsolatosan továbbá felmerül annak alaptörvény-konformitása is. Ahogyan azt a német alkotmánybírósági gyakorlatnál láthattuk, a preklúziós szabályok konfliktusban kerülhetnek az alapjogokkal. Bár maga a német szabályozás önmagában nem sérti a német alaptörvény rendelkezéseit, de annak meghatározott irányú értelmezése már igen. Véleményünk szerint a fenti esetben ennek a veszélye áll fenn.

Mindent összegezve, úgy gondoljuk, hogy bár a preklúziós szabályok ilyen irányú alkalmazására a hatályos polgári perrendtartás lehetőséget ad, annak világos és egyértelmű szabályozása lenne szükséges. Amennyiben a jogalkotó tudatosan azt szeretné, ha a bíróságok már az első tárgyalást megelz en – preklúziós fenyegetettség mellett – felszólítsák az alperest az érdemi védekezésének az eladására, úgy fontos lenne ennek a világos rögzítése. Az első fokú bíróságok ugyanis – részben a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezésétől tartva – valószínűleg nem fogják a gyakorlatban alkalmazni a fenti értelmezést.

Álláspontunk szerint a hatályos szabályok elméletileg megfelelő mozgásteret biztosítanak a bíróságnak ahhoz, hogy megvalósítsák a „*main hearing*” modellt. A törvény lehetőséget ad arra, hogy a bíróság akár korai tárgyalást, vagy a japán eljárásjogban ismert – informális – elkészítésmegbeszélést (*benron-junbi-tetsuzuki*) tartson. Erre a törvény azzal nyújt lehetőséget, hogy a 124.§ (4) bekezdésében kimondja, hogy a bíróság elrendelheti a felek tárgyaláson kívüli, egymás jelenlétében történő elzetes meghallgatását. Mivel ez a törvény szövege szerint tárgyaláson kívüli „megbeszélés”, így arra a tárgyalás formalitásait

álláspontunk szerint nem kell alkalmazni. Abban az esetben, ha pedig az ügy sajátosságai miatt nem az informális környezet, hanem a tárgyalás lenne alkalmasabb helyszín a későbbi tárgyalás előkészítésére, úgy a bíróság négy hónapon belüli időpontra a tárgyalási időköz szabályainak betartásával elvileg „korai időpontra” is tényleges tárgyalást. Ennek azonban a legfőbb akadálya, hogy jellemzően – különösen a nagyobb és kiváltképpen a budapesti bíróságokon – az ügyteher miatt a tárgyalási napok hónapokra előre be vannak telve, így a bírónak valójában nincs mozgásterük, hogy ezt a megoldást válasszák. A német, vagy a japán eljárásjogban ismertetett írásbeli előkészítést pedig a hatályos törvények szerint a bíróság nem tudja választani, ugyanis a meglévő szabályok nem adnak megfelelő eszközöket ahhoz a bírónak, hogy ezt megtehesse.

A magyar szabályozás értékelése

Véleményünk szerint alapvetően a tárgyalás kitűzésének időpontjában, valamint az addig megtehető intézkedésekkel kapcsolatosan kellene módosítani a hatályos szabályokat ahhoz, hogy a bíróságnak még nagyobb mozgásteret legyen az ügy szükségleteire szabni a konkrét eljárást. Egyrészt az álláspontunk szerint a tárgyalást úgy kellene kitűzni és a tárgyalás előkészítését elvégezni, hogy az alperes ellenkérelmét a bíróság már ismerje. A felperes keresetéből ugyanis a bíróság még nem tudja eldönteni, hogy melyek a jogvitás pontjai, amennyiben ezeket csak az első tárgyaláson ismeri meg, úgy a per szükségszerűen elhúzódik. Ezért álláspontunk szerint szükséges lenne, hogy a jogszabály előírja a bíróságnak, hogy a keresetlevél beérkezése után az alperest minden esetben szólítsa fel nyilatkozattételre, amelyben, első körben arról kell nyilatkoznia, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben erre határidőben nem reagál, vagy nem kíván érdemben védekezni, úgy már ekkor indokolt lenne a bírósági meghagyást kibocsátani. Ha pedig úgy nyilatkozik, hogy védekezni kíván, akkor a bíróság által meghatározott időn belül részletesen nyilatkoznia kellene a felperesi kereseti előadásokra, és a tényállításaira. Ilyen módon a bíróság már az első tárgyalást megelőzően is megismerheti, hogy melyek a jogvitában a vitás tényállási és jogi kérdések és akár informális meghallgatás, szóbeli tárgyalás, vagy további írásbeli előkészítés keretében a valódi kérdések ismeretében tudnák a „f. tárgyalást” előkészíteni. Ugyan a hatályos Pp. is lehetővé teszi, hogy a bíróság az első tárgyalás előtt felhívja az alperest, hogy meghatározott határidőig terjessze elő a védekezése alapjául szolgáló tényeket és azok bizonyítékait, de a fentebb ismertetett hiányosságok és nyitott kérdések miatt álláspontunk szerint ez a szabály – jelen formájában – nem alkalmas a fenti célok megvalósítására.

Ezen kívül álláspontunk szerint célszerűtlen, hogy a bíróság az első tárgyalást megelőzően csak a nyilatkozatok benyújtására szólíthatja fel a feleket, de már nem tudja írásban felhívni őket, hogy azokat egészítsék ki, illetve tisztázzák a tényállításaikat. Ahogy ezt *Taruffo* és *Leipold* beszámolója is jól szemléltetik, az írásbeli előkészítésnek meg lehet a maga funkciója, amelyet nem célszerű kizárni.

Álláspontunk szerint japán előkészítési modellhez hasonló rendszer bevezetése lenne célszerű a magyar eljárásjogba, amelyből láthatjuk, kettő lehet séget már a törvény jelenleg is megenged, és amelyet az írásbeli előkészítéssel lehetne kiegészíteni. Abban az esetben pedig, ha ennek a közelebbi – vagy távolabbi – jövőben megnyílnak a lehetőségei Magyarországon is, akkor ebbe be lehetne építeni a modern technológiák alkalmazását. Ilyen módon pedig az írásbeli előkészítést is kiegészíthetik modern kommunikációs eszközökkel, ezzel is tovább növelve a bíróság mozgásterét abban, hogy a jogvita valódi szükségletei szerint választhasson. Emellett, mivel az teljesen hiányzik a magyar eljárásjogból, meg kellene teremteni a jogszabályi feltételeit annak, hogy a felek és a bíróság ütemtervet állíthassanak össze, ha arra szükség mutatkozik. Ezt álláspontunk szerint a legbonyolultabb ügyekben célravezető csak alkalmazni. Így ugyanis kizárható az alkalmatlan időmiatti halasztások gyakorlata.

Bár ez az igazságszolgáltatás helyzetén és általában a perelhúzódon önmagában nem sokat változtat, hiszen a perek nem azért húzódnak el, mert a törvényben nincs kellő helyen hangsúlyozva a perhatékonyság szerepe, mégis kívánatos lenne, hogy a törvény ismételten célként tűzze ki azt, hogy a jogvitákat „lehetőleg egyetlen tárgyaláson” kell elbírálni. Ahogy fent bemutattuk, a perelhúzódon megakadályozása alapvetően a konkrét megoldásokon és azok alkalmazásán és nem a „jogalkotói célkitűzéseken” múlik, ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a jogalkotó ne jelölhetné meg, hogy a bíróságoknak tudatosan a „folyamatos tárgyalási” modell megvalósítása érdekében kell tevékenykedniük. Ezzel párhuzamosan pedig javasolt a felek együttes ködési kötelezettségét is ennek keretében megállapítani, amely a bíróság előbbi feladatával párhuzamosan, ugyanezt a célt hivatott megvalósítani.

A tárgyalás-el készítés tartalma: koncentráció és együttműködés

A tárgyalás-el készítésnek jellemzően *három funkciója van*: a tárgyalás el készítése, ennek során annak megvizsgálása, hogy tárgyalás nélkül is eldönthető-e az ügy, valamint a felek egyezségkötésének az elmozdítása.⁷⁰⁸ Ezek hatékony megvalósításához egyik oldalról a bíró, másik oldalról a felek aktivitása szükséges, amely álláspontunk szerint a bírónak az elkészítés szakaszában gyakorolt anyagi pervezetésén keresztül érhető el.

A tárgyalás-el készítés modelljei között az elbb ismertetett formai alapú felosztásán túl, különbséget tehetünk aszerint is, hogy abban mi a bíróság és a felek szerepe. Hagyományosan az angolszász és a kontinentális európai elkészítési modellt szokták azon az alapon összehasonlítani, hogy mi a felek és a bíróság feladata annak lefolytatásában. Míg ugyanis az első esetben szinte kizárólag a felek képviselőinek feladata a tárgyalás el készítése (*discovery*), a kontinentális európai modellben a bíróság végzi az elkészítés teendőit és ennek keretében a tényállás tisztázását (*Aufklärungspflicht*). Ez a megkülönböztetés azonban a változatos képeknek csak egy rendkívül leegyszerősített vázlatát adja. Ahogy azt a francia, vagy a német fejlődéstörténetben láthattuk, *a liberális korban a bíró csak szemlélő volt az eljárásnak és a felekre bízta annak elkészítését is. Ezzel szemben a szociális és a szocialista modellben a bíró központi szerepet töltött be.* Ez utóbbiak között azonban fontos eltérések vannak. A lényegi különbség a két rendszer között abban ragadható meg, hogy míg az elsőnél a felek és a bíróság együttműködésén alapult az elkészítés, addig a *szocialista eljárásban a bíró – gyakran az inaktívvá vált felek közreműködése nélkül, egyedül – végezte el a tárgyalás el készítését.* Kengyel szerint a tárgyalás el készítését „az angol-amerikai jogrendszer kizárólag a felek feladatává teszi. Másutt a felek és a bíróság kölcsönös aktivitására van szükség. A szocialista polgári eljárásjog viszont a bíróságnak szánt döntéshozatali szerepet a tárgyalás el készítésében.”⁷⁰⁹ A különböző modellek között bizonyos irányú konvergencia figyelhető meg a tárgyalás-el készítés vonatkozásában is, amelyben a külföldi jogrendszerek fejlődéstörténetének vizsgálata alapján két trendet azonosíthatunk.

Egyrészt általánossá válik valamennyi jogrendszerben, hogy a bíróságnak aktív szerepet kell vállalnia már a tárgyalás-el készítés szakaszában is. Megfigyelhető, hogy ez a tevékenység időben egyre korábbi szakaszra helyeződik. Míg régebben a bíróság elsődlegesen a tárgyaláson végzett anyagi pervezetési tevékenységet, addig ma már ezt a tárgyalás-

⁷⁰⁸ Groen 2007, 248. o.

⁷⁰⁹ Kengyel 2006, 233. o.

el készítés szakaszában, a tárgyalást megel z en is gyakorolnia kell. A *Woolf*-reform hatására az angol eljárásjogban is lényegesen megváltozott az el készítés szakasz karaktere, miután a bíróság lényeges eljárási jogosultságokat kapott, amelyekkel a hatékonyság el mozdítása érdekében aktív módon közre is kell m ködnie. Emellett a kontinentális európai jogrendszerekben is megjelent az igény, hogy a bíróság már a tárgyalást megel z en gyakorolja az anyagi pervezetési jogosultságait. *Trocker* és *Varano* szerint így már majdnem mindenhol – és már nem csak a kontinentális Európában – megfigyelhet az igény az aktív bíró iránt, amely az el készítés szakaszában való közrem ködéssel biztosítja, hogy a valódi kérdések azonosításán keresztül gyorsan és hatékonyan juthassanak el „az jogvita szívéhez”.⁷¹⁰

Emellett a másik tendencia, hogy az eljárás a felek számára közrem ködési kötelezettséget ír el . A bíróságnak nem az a feladata, hogy önmaga derítse fel a tényeket és ez alapján el készítse a tárgyalást, hanem, hogy ösztönözze és amennyiben szükséges, szankciók segítségével is arra bírja rá a feleket, hogy azok aktívan m ködjenek közre az el készítésben. Ezt a jogrendszerek a peranyag el terjesztésének id beli korlátozásával érik el, amellyel részletesebben a következ pontban fogunk foglalkozni.

A tárgyalás-el készítés „tartalma” a külföldi eljárásjogokban

Németországban már a XX. század els harmadában egyre nagyobb hangsúlyt kapott a bírói aktivitás, amelynek hangsúlya fokozatosan az el készítés szakaszára terel dött. A stuttgarti modell, majd az 1976. évi novella is ebbe az irányba tett lényeges lépéseket. Végül a ZPO 2001-es novellája fokozta tovább a bíró aktív pervezetését az eljárásban, ezen belül is különösen az el készítés szakaszában. Ezek eredményeként a bírónak az anyagi pervezetésén keresztül aktívan közben kell járnia és az „útmutatási és közrehatási kötelezettségén” keresztül oda kell hatnia, hogy a felek minél gyorsabban és teljesebben tisztázzák a tényállást.⁷¹¹ A bírónak a nem világos tényállási elemek vonatkozásában kérdéseket kell feltennie a feleknek és utasítani kell ket azok tisztázására. Ezáltal kell a jogvitát a releváns kérdésekre sz kíteni, hogy az eljárás „kerül utak” nélkül tudjon el bbe haladni. A bírónak ezen felül visszajelzést is kell adnia a felek számára, hogy miként ítéli meg az ügyüket. Ez a kötelezettség ugyan korábban is szerepelt a törvényben, a 2001-es novella azonban utasítja a

⁷¹⁰ Trocker – Varano 2005, 254. o.

⁷¹¹ Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 3.o.

bírót arra, hogy ennek a kötelezettségének már az eljárás korai szakaszában tegyen eleget. Ez tartalmilag azt jelenti, hogy azt nem csak a szóbeli tárgyaláson, hanem már a tárgyalás-el készítés szakaszában el kell végeznie. Ezáltal elkerülhet vé válik, hogy a bíróságnak el kelljen halasztania a tárgyalást amiatt, hogy a felek reagálni tudjanak a bíróság megállapításaira.⁷¹² A felek ilyen módon már az el készítés során láthatják, hogy a bíró milyen tényeknek tulajdonít relevanciát és mely érveket fogad el, ezáltal lehet ségük van már az els tárgyaláson erre összpontosítaniuk. A felek és a bíróság között a törvény tehát már az el készítés során aktív párbeszédet kíván kialakítani, hogy a szóbeli tárgyalás ténylegesen az ügy lényegér l tudjon szólni és egyetlen tárgyaláson az lezárható legyen.

Ugyanezt a folyamatot figyelhetjük meg Szlovéniában is. A 2008-as reform mögött meghúzódó elképzelés az volt, hogy a bíróság már az els tárgyalás el tt is alkalmazza az anyagi pervezetési eszközeit és a feleknek írásban kérdéseket tehessen fel, illet leg felhívhasa ket bizonyos körülmények tisztázására. Erre ugyan a korábbi szabályozás szerint is lehet sége volt, de ahhoz nem kapcsolódott szankció.⁷¹³ A novella preklúziós hatást kötött a bíró felhívásához, így ha már az els tárgyalást megelőz en a bíróság írásban felhívja a feleket arra, hogy nyújtsák be a tényállításaikat és bizonyítási indítványaikat, akkor a felek kötelesek annak eleget tenni.

Franciaországban alapos el készítésre a hosszú eljárási útvonalon kerül sor. Ekkor egy speciális bíró (*juge de la mise en état*) vezetésével elkezdi az eljárásnak egy új része, a tárgyalás-el készítés szakasza (*instruction*).⁷¹⁴ Ennek az a feladata, hogy az el készít bíró az ügyet döntéshozatalra alkalmassá tegye, amelyhez az anyagi pervezetés eszközeit is alkalmaznia kell. Megidézheti az ügyvédeket, hogy tisztázzák a követeléseiket, valamint személyesen a feleket is meghallgathatja.⁷¹⁵ A formális pervezetés mellett a bíróság az ügy érdemébe is beavatkozhat, így különösen rákérdezhet olyan tényekre, amelyeket a felek a periratokban nem neveztek meg, valamint felhívhatja az ügyvédeket, hogy tisztázzanak bizonyos ténybeli, vagy jogi kérdést, amely az ügy elbírálásához szükséges.⁷¹⁶ Emellett pedig megkísérelheti a felek békéltetését is.⁷¹⁷

---

⁷¹² Walter 2005, 72. o.

⁷¹³ Gali 2013, 81. o.

⁷¹⁴ Schmidt 2010, 118. o.

⁷¹⁵ Fischer 1990, 79. o.

⁷¹⁶ Ferrand 2005, 19. o.

⁷¹⁷ Schmidt 2010, 118. o.

A japán eljárásjogban az anyagi pervezetésnek széles kör alkalmazását teszi lehetővé az informális eljárási megbeszélés. Erre az informális légkör jellemző, amelyben a bíró a felekhez intézett kérdések útján, aktív közreműködéssel tesz kísérletet a tényállás tisztázására. Ezen túlmenően – a korábbi megoldással ellentétben – az új törvény lehetővé teszi a bíróság számára, hogy ezen az eljárási megbeszélésen okirati bizonyítékokat is megtekintsen. Ahhoz ugyanis, hogy a bíró tiszta képet kapjon a jogvitáról gyakran létfontosságú, hogy bizonyos okiratok (pl. szerződések) tartalmát megismerje.⁷¹⁸

Végül rá kell mutatni, hogy az anyagi pervezetésnek – ha korlátozottabb keretek között is – de egyre nagyobb súlya van az angol eljárásjogban is. Egyrészt megfigyelhető, hogy a Woolf reform óta az ügycsoportokba való beosztást követő bírói pervezetés mértéke az adott ügycsoporttól függ. A *small claims track* esetében kerül sor a legkevesebb beavatkozásra. Ez abból a feltételezésből következik, hogy az ügycsoportba való beosztáskor adott utasítások (*directions*) elegendőek a per lefolytatásához. A *fast track* esetében fokozottabb kontrollra kerül sor a bíróság részéről, amelynek keretében a bíró utasításokat ad, valamint menetrendet állít össze. A pervezetés legintenzívebb formája, az ún. *case management* a *multi-track* esetében valósul meg, ahol az utasítások és részletes menetrend mellett eljárási konferenciák tartására is sor kerül a tárgyalás előtt.⁷¹⁹

A tárgyalás-eljárási készítés „tartalma” a magyar polgári eljárásjogban

Az 1911. évi magyar polgári perrendtartás Kengyel szerint „nem fektetett nagy hangsúlyt az érdemi tárgyalás-eljárási készítésére”,⁷²⁰ amely az ún. eljárási iratokkal történt. Amennyiben a felperes a keresetét alátámasztó tényeket és bizonyítékokat írásban még nem közölte volna akkor ezt köteles volt ebben a szakaszban megtenni. Az alperes pedig köteles volt az eljárási iratban a felperes eljárási iratára nyilatkozni, valamint a saját tényállításait és bizonyítékait közölni.⁷²¹ „A per lehetővé teszi gyors befejezését, tehát a tárgyalás-eljárási készítését célozza az a rendelkezés is, hogy mindegyik fél köteles, ha ellenfele kellő időben felszólította rá, a birtokában lévő okiratokat, amelyekre eljárási iratában hivatkozott – a kereskedelmi könyvek kivételével – a tárgyalás előtt kellő időben a bírósági irodában eredetiben letenni.”⁷²²

---

⁷¹⁸ Hasebe 1999, 261. o.

⁷¹⁹ Sherrard 2002, 111. o.

⁷²⁰ Kengyel 2003, 170. o.

⁷²¹ Bacsó 1917, 124. o.

⁷²² Bacsó 1917, 125. o.

Az el készít iratok alapján az elnök a tárgyalás koncentrációja érdekében személyes megjelenésre hívhatta fel a bíróság székhelyén lakó feleket, megidézhetette az el készít okiratban megnevezett tanúkat, szemletárgyak bemutatására szólíthatott fel, hivatalból szerezhette be okiratokat, elrendelhetette idegen nyelv okiratok lefordítását. A „felsorolt intézkedések azt a célt szolgálták, hogy az érdemleges tárgyalás 'rendszerint egy határnapon' befejezhető legyen.”⁷²³ A törvényhozó arra törekedett, hogy a tárgyalást koncentráltan lehessen megtartani. Ugyanakkor az anyagi pervezetésre jelent s részben csak a szóbeli tárgyaláson került sor. Az elnök kötelessége volt, hogy az ügy kimerítő tárgyalásáról gondoskodjon. Ennek keretében köteles volt felhívni a feleket, hogy homályos kérelmeiket, tényel adásaikat és nyilatkozataikat magyarázzák meg, hiányos tényel adásaikat és bizonyítékaikat egészítsék ki. Ennek érdekében a felekhez kérdéseket intézhet, amelyre a bíróság többi tagja is jogosult volt, valamint a felek is indítványozhattak kérdéseket (1911. évi Pp. 224-225. §).

A tárgyalás el készítésének „szocialista” rendszerében a bíróság jogosultságai a novellák során folyamatosan bővültek. Összességében elmondható, hogy az el készítésben els dlegesen a bíróság szerepe volt hangsúlyos, míg a feleké inkább csak kiegészítő jellegűt öltött. „A szocialista polgári eljárásban a tárgyalás el készítése az egységes tárgyalást megelőzően és a szóbeliség elve alapján megy végbe. Az el készítést maga a bíróság, mégpedig az elnök vezeti, részben egyedül, részben a felek bevonásával.”⁷²⁴ A bíróság a tárgyalás el készítésére irányuló tevékenységén belül a keresetlevél megvizsgálását, az el készít intézkedéseket, valamint a tárgyalás kit zését lehet megkülönböztetni. A tárgyalás el készítése céljából az elnök a tárgyalás kit zése el tt ha úgy találta, hogy a kereset tartalma hiányos vagy hézagos, akkor meghallgathatta a felperest, valamint felvilágosíthatta az alperes által tehető ellenvetésekr l és felhívhatta a szükséges bizonyítékok benyújtására. Bonyolultabb ügyekben el zetesen meghallgathatta az alperest. Ezen túl pedig felhívhatta az alperest vagy más személyt a per elbírálására szükséges, általuk rözött okiratok felmutatására vagy becsatolására. Ezen túl a törvény el zetes bizonyítás lefolytatását is lehetővé tette. A III. Ppn. pedig 1972-ben tovább bővítette a megtehető intézkedések körét azzal, hogy az elnök kötelességévé tette, hogy a tárgyalás el készítése, illetve az eljárás gyors lefolytatása céljából *minden szükséges intézkedést* tegyen meg annak érdekében, hogy a per lehetőleg egy

---

⁷²³ Kengyel 2003, 171. o.

⁷²⁴ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 217. o.

tárgyaláson érdemben elbíráható legyen.⁷²⁵ A tárgyalás el készítésének szabályozásán csak a VIII. Ppn. változtatot 2000 január 1. hatállyal. A ma hatályos szabályok alapján ha a keresetlevél alkalmas a tárgyalás kit zésére, a bíróság az eljárás gyorsabb lefolytatása érdekében különböz intézkedéseket tehet a tárgyalás el készítésére. A bíróság iratokat szerezhet be más hatóságoktól, vagy szervezetekt l; el zetes bizonyítást folytathat le; ideiglenes intézkedést tehet, valamint elrendelheti a felek tárgyaláson kívüli, egymás jelenlétében történ el zetes meghallgatását. Ilyen intézkedéseknek a tárgyalás kit zése el tt, valamint az eljárás során szükség esetén bármikor helye van.

Ahogy láthatjuk, a bíróságnak kiterjedt intézkedési lehet ségei vannak ugyan a tárgyalás el készítése során, mégis az anyagi pervezetési eszközök gyakorlása jelent s részben a tárgyalásra korlátozódik. Álláspontunk szerint fontos lenne, hogy a bíróság már az els tárgyalás el tt is alkalmazhassa az anyagi pervezetési eszközeit és a feleknek írásban is kérdéseket tehessen fel, illet leg felhívassa ket bizonyos körülmények tisztázására.⁷²⁶ Ennek hiányában ugyanis kisebb az esélye annak, hogy a bíróság olyan módon tudja el készíteni a tárgyalást, hogy az „f tárgyalásként” funkcionálhasson.

e) A koncentrált tárgyalás

Tárgyalási modellek

A tárgyalás a modern eljárásjogok egyik központi része, amelynek els dleges célja a kétoldalú meghallgatás lehet ségének a biztosítása, emellett pedig a legtöbb jogrendszerben itt zajlik le a tanúkihallgatás, valamint a szakért k meghallgatása is. A különböz jogrendszerekben eltér szerkezete és funkciója van a tárgyalásnak, így az angolszász jogrendszerekben lefolytatott *trial* – különösen a *Woolf* reform el tti angol eljárásjogban – egészen más szerepet tölt be, mint a kontinentális európai eljárásjogokban ismert tárgyalások. *Chase* felosztása szerint alapvet en három tárgyalási modellt különböztethetünk meg. Egyik a „felaprózódott” tárgyalási modell (*piecemeal hearings*), ahol tövid tárgyalások sorozatán keresztül jut a bíróság döntési helyzetbe. Ebben a rendszerben fontos szerep jut a

---

⁷²⁵ „Az újabb fejl dési irány éppen az el készítés er sítése. Elképzelhet az is, hogy a félnek, vagy a feleknek az el készít eljárásban akár külön, akár együttes szóbeli meghallgatása, akár írásbeli meghallgatás után a tárgyaláson a kereseti kérelem és ellenkérelem el adását az el készítés anyagának ismertetését követ en a per tárgyalása be is fejezhet .” Szilberekly 1977, 252. o.

⁷²⁶ A hatályos Pp. 126.§ (4) bekezdése is lehet séget ad a bíróságnak, hogy az alperesnek határid t t zzőn a védekezésének alapjául szolgáló tények és azok bizonyítékainak el terjesztésére. Ez ugyanakkor nem biztosít valódi lehet séget arra, hogy a bíróság az anyagi pervezetés keretében kérdéseket tegyen fel a feleknek.

jegyvezésnek, hiszen a bíróságnak gyakran évek múlva kell értékelni a felvett bizonyítékokat. Ezzel szemben az angolszász országok többségében a *pre-trial* szakaszt egyetlen koncentrált tárgyalás, a *trial* követi. Mára ebben a tekintetben is megfigyelhet egyfajta konvergencia, amely az ún. „f tárgyalási modell” (*main hearing modell*) megszületéséhez vezetett.⁷²⁷

A fenti különbségtételen túl továbbá megkülönböztethetünk ún. osztott és egységes tárgyalási rendszert. „A polgári perbeli tárgyalás szerkezeti felépítése általában kétféleképpen szabályozható; vagy az osztott tárgyalás, vagy az egységes tárgyalás elve érvényesül. Az elbbi „élesen és időbelileg is” elválasztja egymástól egyfelől a per létrejöttének (megalapításának), másfelől az érdemi elbírálásának a szakaszait; míg az utóbbi a per egységes folyamatnak tekinti és ennek megfelelően mellőzi a pernek külön részekre való bontását.”⁷²⁸ Ennek a megosztásnak ugyanakkor inkább a tárgyalás-előkészítés szempontjából van jelentősége. A perfelvételi tárgyalásnak ugyanis az elsődleges célja, hogy „mintegy „megszűnjön” az ügyeket, azaz lehetővé tegye az érdemi elbírálás nélküli gyors befejezést a mulasztás, a perel feltételek hiánya, a keresettől való elállás, a joglemondás vagy a jogelismerés stb. esetében.”⁷²⁹

A „f tárgyalási” modell és megvalósításának korlátai

Trocker és Varano szerint megfigyelhet egy nemzetközi trend az eljárásnak tárgyalás-előkészítési szakaszra és egyetlen koncentrált tárgyalásra osztása tekintetében.⁷³⁰ Mára az angol eljárásjogban is a bíróság a tárgyalás előtt aktív részesévé vált az eljárásnak és a bizonyítékokkal nem a tárgyaláson találkozik először, a német és a japán eljárásjogban pedig megfigyelhet, hogy *a korábbi felaprózott tárgyalás helyett koncentrált „f tárgyalást” tartanak*. Ennek a modellnek megvannak a döntéshozatal minősége és a perelhúzóadás megakadályozása szempontjából is az előnyei.⁷³¹ A bíróságnak ugyanis nem évek elteltével kell a tanúkihallgatásról készült jegyzőkönyvet elolvasnia, hanem azt követően tudja a döntését meghozni. Ilyen módon valódi értelmet kap a közvetlenség elve, amelynek érvényesülése megkérdőjelezhető, ha a bíróság a bizonyításvételt követően évekkel később

⁷²⁷ Chase – Hershkoff 2007, 242. o.

⁷²⁸ Kengyel 2012, 238. o.

⁷²⁹ Kengyel 2012, 238. o.

⁷³⁰ Trocker – Varano 2005, 252. o.

⁷³¹ Taruffo 2008, 201. o.

olvassa el a jegyz könyvet. Ezen kívül a bírói munka szempontjából is pazarló, ha nem egyetlen koncentrált tárgyalást tartanak, ugyanis – elvileg – a tárgyalásokra a bírónak fel kellene készülnie, amely munka nem térül meg, ha egyébként csak egy tanú kihallgatására kerül sor. A koncentrált tárgyalás mellett szóló legmeggy z bb érvek azonban a felaprózott tárgyalási modell kritikájában találhatók meg. Az 1890-es japán polgári perrendtartás alapján az eljárás els szakaszában a tárgyalások a gyakorlatban névlegesek voltak és csupán az el készít iratok kicserélésére szolgáltak. Mivel a tárgyalás jellemz en néhány percig tartott, ahol mindenféle érdemi szóváltás nélkül csak a periratok átadására került sor, így az pusztá formalitássá csökevényesedett. A bizonyításra is felaprózódott módon került sor. *Kojima* szerint egy tipikus perben hét tárgyalásra, két egyezségi megbeszélésre, valamint négy bizonyításfelvételi tárgyalásra került sor. A tárgyalások között átlagosan 40 nap, a bizonyításfelvételi tárgyalások között pedig 75 nap telt el.⁷³²

Uzelac beszámolója alapján a jugoszláv eljárásjogban a tárgyalások pusztá formalizmussá alakultak, ahol az ügyvédek alig szóltak pár szót és csak írásbeli beadványokat váltottak, vagy újabb bizonyítási indítványokat tettek. A tárgyalások így gyakran nem voltak hosszabbak 15 percnél. A nagyobb ügyforgalmat bonyolító ügyvédek nem is személyesen jelentek meg, hanem a legfiatalabb jelöltjüket küldték el a tárgyalásra. Azok pedig, akik nem tudták megengedni maguknak, hogy jelöltet tartsanak, annak érdekében, hogy munkadíjukat fel tudják számítani, megjelentek a tárgyaláson, kérték a jelenlétük jegyz könyvezését, majd egy másik tárgyalásra siettek tovább. *Uzelac* beszámolója szerint ez Horvátországban ma is bevett gyakorlat.⁷³³

Itt kívánunk kitérni a magyar eljárásjogban a kiemelt jelent ség perekben alkalmazott „pergyorsító” megoldásokra. Álláspontunk szerint az abban alkalmazott szabályok éppen a koncentrált tárgyalás megvalósításának lehet ségét csökkentik. A Pp. 386/C. § (1) bekezdése alapján a kiemelt jelent ség perekben a bíróság köteles a keresetlevelet nyomban, de legkés bb a bírósághoz érkezést l számított nyolc napon belül megvizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy nem kell-e azt a félnek hiánypótlásra visszaadni, nincs-e helye az ügy áttételének, illet leg a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának, és köteles a szükséges intézkedéseket megtenni. A bíróság f szabály szerint a keresetlevél érkezését l számított 60 napon belülre köteles a per els tárgyalását kit zni. A folytatólagos tárgyalást

---

⁷³² Kojima 1998, 689. o.

⁷³³ Uzelac 2010, 391. o.

pedig az elhalasztott tárgyalás napját követően két hónapon belülre kell kitűznie. Ezekben az ügyekben gyakran a tény- és jogkérdések is bonyolultak, mégis a törvény azt várja el a bírótól, hogy nyolc napon belül vizsgálja meg a per anyagát, majd 60 napon belülre tartsa a tárgyalást, végül kéthavonta újabb és újabb tárgyalásokat tartson. Ez nem el segíti, hanem éppen akadályozza azt, hogy a tárgyalást megfelelően el lehessen készíteni. A jogalkotó végső soron a fenti szabályokkal éppen a „felaprózódás” felé tereli az eljárást és ezzel teljesen megnehezíti a bíróság dolgát abban, hogy hatékonyan tudjon eljárni.

Álláspontunk szerint a koncentrált tárgyalás megvalósításának különböző eljárásjogi, valamint a bíróságok munkaszervezésével összefüggő feltétele van. Egyrészt a koncentrált tárgyalás megtartásához feltétlenül szükséges, hogy a jogvitát megfelelően el lehessen készíteni. Mivel az előző pontokban ezt részletesen tárgyaltuk, így annak feltételeire most nem térünk ki. A koncentrált tárgyalás megtartásának ugyanakkor további feltétele, hogy megfelelő időkeret álljon rendelkezésre a tárgyalási napon belül ahhoz, hogy akár több órára elnyúló tárgyalást a bíróság meg tudjon tartani. Erre a legtöbb országban az ügyteher miatt nincs lehetőség, hiszen több hónapra előre az összes tárgyalási időpont ki van osztva, emellett pedig a jogszabályok – gyakran indokolatlanul – előírják, hogy meghatározott időpontként tárgyalást kell tartani, amely ahhoz vezet, hogy sok jogvitának kell helyet biztosítani egyetlen tárgyalási napon. Ebben a helyzetben aligha tud a bíró megfelelő időt biztosítani egy koncentrált tárgyalás megtartásának. Ugyanakkor látnunk kell, hogy hosszú távon a koncentrált tárgyalási modell képes csökkenteni a tárgyalási időt is, hiszen ahelyett, hogy a bíróság több rövid tárgyalást tartana, csak egyetlen, legfeljebb két hosszabbat kell megtartania. A tárgyalási idő álláspontunk szerint olyan „korlátozott erőforrás”, amelyet jól kell felhasználni és amellyel takarékoskodni kell. Nem szabad a tárgyalási napokat olyan ügyekkel feltölteni, amelyekben még nem érett meg a jogvita arra, hogy „f tárgyalást” el lehessen tartani.

f) Az els fokú eljárás meger sítése

Bár formailag az els fokú eljárás a keresetlevél benyújtásától az ítélet meghozataláig terjed, mégis annak „gyorsaságára” a másodfokú eljárás is jelent s kihatással lehet.⁷³⁴ Ebb l a szempontból egyrészt l a fellebbezési eljárás reformatórius karaktere, a hatályon kívül helyezési okok rendszere, valamint az új tények és bizonyítékok el terjesztésének a lehet sége jön alapvet en számításba.

A teljes átszarmaztató hatályú fellebbvitel alkalmazása az els fokú eljárást súlytalanná teheti. Amennyiben a másodfokú bíróság tartalmilag megismétli az els fokú eljárást, úgy se a felek, se az els fokú bíróság nem fog annyi energiát fektetni az els fokú eljárásba, amennyi szükséges lenne ahhoz, hogy egyrészt l megfelel döntés szülessen, másfel l, hogy az eljárást hatékonyan lehessen befejezni. Ahogy ezt korábban láttuk, az eljárás hatékonyságát alapvet en befolyásolja, hogy a bíróság és a felek milyen aktivitást fejtenek ki az eljárás el készítésében. Amennyiben el re tudják, hogy ez a munka feleslegessé válik, hiszen a „valódi” eljárás csak a másodfokon kezd dik, akkor nem fogják a szükséges energiát befektetni. Részben ezért, részben a fellebbviteli bíróságok tehermentesítése érdekében számos jogrendszerben megfigyelhet egy koncepcióváltás. A fellebbezés szerepe egyre inkább az els fokú eljárás hibáinak kontrolljára szolgál. Ezt a folyamatot figyelhetjük meg a német eljárásjogban is. A 2001-es reform lényeges változást hozott a jogorvoslati eljárások szabályozásában. A fellebbezési eljárás esetében koncepcionális változása abban ragadható meg, hogy míg a korábbi rendszerben „*de novo*” folytatták le az eljárást, az új szabályok szerint a fellebbezés célja csak az els fokú eljárás hibáinak kiküszöbölése lett.⁷³⁵ Ez alapján a bíróságnak bár érdemben kell továbbra is döntenie, de az f szabály szerint kötve van az els fokú bíróság megállapításaihoz, hacsak a feleknek nem sikerül olyan konkrét körülményekre rámutatni, amely a megállapítások helyességét, vagy teljességét kétségbe vonják.

Ezzel lényegében összefügg , másik fontos kérdés *az új tények el terjesztésének a lehet sége*. Amennyiben a felek szabadon terjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat még a másodfokú eljárásban is el , akkor fennáll annak a veszélye, hogy pertaktikai okokból visszatartják a legmeggy z bb bizonyítékaikat. Ez egyrészt l azt jelenti, hogy az els fokú eljárásban nem kényszerülnek rá a támadási és védekezési eszközeik megfelel el adására, másfel l pedig

---

⁷³⁴ Osztovits 2010, 160. o.

⁷³⁵ Walter 2005, 83. o.

gyakran szükségessé válik az els fokú döntés hatályon kívül helyezése és az egész els fokú eljárás megismétlése. Ez könnyen belátható, hogy az eljárás egésze tekintetében – még ha statisztikailag ez már másik eljárás is lesz – elhúzódáshoz vezet. Ebből a gondolatból kiindulva 2001-es német reform az új „támadási és védekezési eszközök” elterjesztését jelentősen korlátozta a másodfokú eljárásban. A másodfokú bíróság csak abban az esetben fogadhatja el ezeket, ha olyan körülményre vonatkoznak, amelyet az els fokú bíróság nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy az els fokú bíróság által elkövetett eljárási szabálysértés miatt nem volt lehetőség elterjeszteni, illetve legfeljebb a fél hibáján kívül nem lehetett az els fokú eljárásban felhozni. A korábbi szabályozással ellentétben, amely csak akkor zárta ki az új elterjesztéseket, ha az késleltetné a döntés meghozatalát, a novella beszűkítette a felek lehetőségeit és lényegében kizárta a preklúzió elhárítását a „fellebbezésbe való menekülést”.⁷³⁶ Az osztrák polgári eljárásjogban már megalkotása óta tilos bármilyen új tény elterjesztése a másodfokú eljárásban.

Az 1952. évi Pp. egészen a VI. Ppn.-ig megengedte, hogy a felek a fellebbezésben új tényre, vagy új bizonyítékra hivatkozzanak. Ezt a VI. Ppn., 1995-ben annyiban módosította, hogy arra a tényállításra vagy bizonyítékra, amelyet az els fokú bíróság késedelem miatt kizárt a fellebbezésben már nem lehet hivatkozni. Ezzel szemben a VIII. Ppn. koncepcionális változást hozott, ugyanis felfüggesztette a szabályként megtiltotta, hogy a felek a fellebbezésben új tényre, vagy bizonyítékra hivatkozzanak. A felfüggesztés alól azonban a törvény néhány kivételt továbbra is enged. A Pp. 235. § alapján a „fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték eladására akkor kerülhet sor, ha az új tény vagy az új bizonyíték az els fokú határozat meghozatalát követően jutott a fellebbező fél tudomására, feltéve, hogy az első elbírálása esetén - reá kedvezőbb határozatot eredményezett volna. A fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték eladására, vagy az els fokú bíróság által mellőzött bizonyítás lefolytatásának indítványozására akkor is sor kerülhet, ha az az els fokú határozat jogszabálysértés voltának alátámasztására irányul”. Ez a koncepcióváltás megfelel annak a tendenciának, amelyet az előzőekben mutattunk be.

Álláspontunk szerint a perelhúzás megakadályozása érdekében fontos az els fokú eljárás szerepének megerősítése, amelyet a jogorvoslatok szabályozásán keresztül lehet biztosítani. Fontos, hogy a jogvita érdemének eldöntésére egyetlen eljárás szolgáljon, amelyben a

---

⁷³⁶ Gottwald 2004, 128. o.

bíróságnak és a feleknek is törekedniük kell arra, hogy a megfelelő erőfeszítéseket megtegyék. Az ügy egészét tekintve, valamint rendszerszinten ugyanis hiába zárul le az első tárgyalás akár még gyorsabban is, mint azokban a rendszerekben, ahol az első fokú eljárás „meg lett erőszítve”, ha utóbb másodfokon is ugyanazt megismétlik és akár még az ügyet az első fokú bíróság számára is visszaküldik újbóli elbírálásra. A magyar szabályozás ebben a tekintetben álláspontunk szerint alapvetően megfelelő. Ugyanakkor kívánatos lenne a Pp. 235. §-ban szereplő kivételek számát csökkenteni és azt kizárólag arra az esetre szűkíteni, ha az új tény, vagy bizonyíték az első fokú határozat jogszabálysért voltának az alátámasztására irányul. A másik kivétel ugyanis – ha szűk körben is – de lehetőséget biztosít arra, hogy a felek a tények és bizonyítékok elterjesztésével taktikázzanak. Ahogy arra *Rechberger* az osztrák ún. novációs tilalom (*Neuerungsverbot*) kapcsán utalt, a fellebbezésnek – abban a koncepcióban, amelyet a VIII. Ppn. alapján a magyar törvényhozó is választott – az a feladata, hogy az eljárást ellenrizze, nem pedig az, hogy a realitást.⁷³⁷ Ebben a koncepcióba véleményünk szerint csak az első fokú eljárás szabálytalanságának megállapítására irányuló kivételnek van létjogosultsága.

---

⁷³⁷ Rechberger 2012, 8. o.

2. A perelhúzóadás megakadályozásának negatív oldala: a perelhúzás megelőzése

a) A perhúzó taktikák alkalmazásának okai

A polgári per befejezésének időpontja szempontjából hagyományosan a felek érdekeit szokták hangsúlyozni. „Azt tartják, és sokszor ez így is van, hogy a felperesek általában a gyors, az alperesek általában a lassú perbefejezésben érdekeltek. Talán helyesebb ezt kissé bonyolultabban úgy fogalmazni, hogy a pernyerésre nagyobb esélyt érkező fél sürgeti, a kisebb esélyt érkező fél lassítja a perbefejezést.”⁷³⁸ Ezt 1926-ban Ludvig is megállapítja, rámutatva továbbiakban arra, hogy ez az ügyvédek viselkedésére is kihatással van: a „Pp. követelményeit csak a pernyerésben bízó ügyvéd tartja be, míg a másik minden lehetetlenül elkövet a per befejezésének késleltetése érdekében. [...] Tárgyaláson eljárását azzal menti, hogy az elterjesztést addig nem tartotta szükségesnek, a bíróság ez irányban hozzá kérdést nem intézet, - mintha a bíró jobban ismerné a való tényállást, – míg tárgyaláson kívül a teljesítési kötelezettségének minél távolabbi kitolását mai gazdasági viszonyok között felére nézve olyan súlyos kérdésnek mondja, hogy időnyerés érdekében mindent el kell követnie. Megérthető indok, csak az eljárás ne lenne olyannyira ellentétes pernyerésre vagy pervesztésre számítás szerint.”⁷³⁹ Gáspárdy részletesen elemzi a felek érdekeinek lehetséges hatását és bár rámutat arra, hogy, ha „az ellenérkező felek egyaránt a saját igazuk tudatában pereskednek”,⁷⁴⁰ akkor ez a per gyorsabb befejezését segítheti elő. „A pernek kölcsönösen nyertességorientált érdekstruktúrája azonban csak egyik éspedig a kevésbé jellemző alakzata a szembenálló perbeli érdekeknek. A kezdettől tudott, illetve a per menetében felismert kudarc, vagyis a prognosztizált veszteség a felet másfajta, sőt ellentétes irányú magatartásra vezérli, mint az anticipált nyertesség tudata: a bukás elodázására, vagyis perhúzásra.”⁷⁴¹

A perelhúzás okai: a felek érdekei

A pervesztéstől tartó alperes különösen akkor kívánhatja a polgári per elhúzóadását, ha arra számít, hogy egy későbbi időpontban jobban tud teljesíteni, vagy csak egyszer en az elvesztett per kedvezőtlen hatásait későbbre akarja tolni. Ilyenkor a fél csak időt akar nyerni magának. Habscheid ezt úgy fogalmazta meg, hogy „[ha] a félnek már eleve, vagy a per folyamán (pl. a bizonyításvétel eredményének alapján) a per elvesztésével kell számolnia,

---

⁷³⁸ Kiss 2010, 347. o.

⁷³⁹ Ludvig 1926, 181. o.

⁷⁴⁰ Gáspárdy 1989, 19. o.

⁷⁴¹ Gáspárdy 1989, 20. o.

abban az esetben emberileg megérthető, ha a fél az eljárás késedelmes befejezésén és a fenyegető végrehajtás elodázásán fáradozik.”⁷⁴² Az adós ekkor tulajdonképpen a pert olyan hitelnek tekinti, amelynek a tartama alatt nem kell törlesznie a hitelezőnek. Különösen alacsony kamatszint mellett lehet csábító ez a megoldás, amelynek a segítségével az adós hitelbírálat és biztosítékok adása nélkül kerül olyan helyzetbe, mintha a tartozása kiegyenlítésére hitelt vett volna fel. Emellett megemlíthetjük azt az esetet, amikor az alperes csak időt akar nyerni a végrehajtás alapjául szolgáló vagyon kimentésére. *Gáspárdy* ezzel összefüggésben arra mutat rá, hogy „[h]anyatló érték nemzeti fizetési eszköz esetében – erre példát sajnos mutatunk mi is – a pénzben mérhető követelés keletkezése és későbbi kielégítése között az igény reálértéke csökken. Ez a kielégítendő érdek nézőszögéből sérelmes, az adós érdekének nézőszögéből örömdetes, a jogellenes állapot megnyújtására biztató állapot.”⁷⁴³

Az előbbi esetkörrel meg kell különböztetni azt, amikor a gazdaságilag erősebb fél azért kívánja a pert elhúzódnak, hogy rá nézve kedvezőbb alkut tudjon kötni a gazdaságilag gyengébb ellenfelével, aki rendszerint nem engedheti meg magának a hosszan tartó eljárást. Ilyen esetben az, aki anyagilag rászorul, inkább belemegy egy számára kedvezőtlenebb alkuba is, minthogy kivárja a hosszú éveken át tartó pert végéig. Emellett egy elhúzódnak eljárásban a felmerülő perki költség is az alku megkötésére ösztönözheti a felet, ilyen esetben ugyanis a költségek előre kalkulálhatatlanokká válnak és a szintjük gyakran eléri, vagy meghaladja a követelt összeg mértékét. Ezzel összefüggésben *Chiarloni* hívja fel a figyelmet arra a jelenségre, hogy Olaszországban a biztosító társaságok gyakran azért törekszenek a perek elhúzására, hogy tisztességtelen perbeli alkut köthessenek a károsultakkal, akik nem képesek kivárni a több évig elhúzódnak eljárásokat.⁷⁴⁴ A polgári perek elhúzódnak és az ennek eredményeként felmerülő aránytalanul magas költségek így ahhoz vezetnek, hogy a gazdaságilag gyengébb helyzetben levő felek inkább elfogadják a számukra kedvezőtlenebb ajánlatot is.

A perelhúzás okai: az ügyvédek érdekei

Láthatjuk, hogy a polgári per elhúzásában a felek különböző okokból kifolyólag lehetnek érdekeltek. Ezeket meg kell különböztetnünk azt az esetkörrel, amikor a felek képviselői saját érdekeikből fakadóan húzzák el a pereket. Ennek jellemzője – bár, ahogy látni fogjuk, nem

---

⁷⁴² Habscheid 1971, 27. o.

⁷⁴³ Gáspárdy 1999, 578. o.

⁷⁴⁴ Chiarloni 1999, 276. o.

kizárólag – a bevételek maximalizálása az oka. Ezt a helyzetet a közgazdaságtanból ismert „megbízó-ügynök elmélettel” (*agency problem*) lehet leírni. Eszerint az ügynökök, mivel els sorban saját hasznuk maximalizálására törekednek, nem feltétlenül a megbízó érdekében álló döntéseket fogják meghozni. Persze ebben az esetben akár egybe is eshet a fél és ügyvédjének érdeke, hiszen elképzelhet, hogy mindkettő a per elhúzását kívánják. Ugyanakkor ez el is válhat egymástól és szélsőséges esetben akár a fél szándéka nélkül is az ügyvéd elhúzhatja az eljárást, mert az áll a saját érdekében.

Armstrong állapítja meg, hogy „bár az adversarial system azon a feltevésen alapszik, hogy a saját érdekeik érvényesítéséhez a felek vannak a legjobb helyzetben. Ez nem számol azzal a ténnyel, hogy a feleket ügyvédek képviselik, akik nem minden esetben az ügyfelek érdekében cselekszenek: hozzá nem értésből adódóan, díjuk növelése érdekében, vagy az ügyvéd-ügyfél kapcsolatból fakadó más okból kifolyólag.”⁷⁴⁵ *Verkijk* rendszerezte az ügyvéd és ügyfél érdekeit a polgári perben és megállapította, hogy az ügyfelek érdekein túl az ügyvédeknek is vannak különféle érdekei.⁷⁴⁶

Ezek közül az *első csoportba* tartoznak az ügyvéd szakmai érdekei. Ide sorolhatjuk különösen azt, hogy a rá bízott ügyben szakmailag kifogástalanul képviselje ügyfelét, amely adott esetben a perek elhúzásához is vezethetnek. *Zuckerman* hívja fel a figyelmet arra, hogy az ügyvédek gyakran a polgári perbeli szerepük megfelelő teljesítése érdekében húzzák el a peres eljárásokat. Szerinte a „saját érdekük nem csak a fizetségük maximalizálásában merül ki, de arra is kiterjed, hogy biztosítsák a helyzetüket egy esetleges kártérítési perekben. Annak érdekében ugyanis, hogy minimalizálni tudják a gondatlanságból fakadó felelősségüket, az ügyvédek természetesen leg hajlamosak követni valamennyi eljárási utat, amely nyitva áll előttük”, ez pedig a perek elhúzódsához vezethet.⁷⁴⁷ Gyakran ezzel magyarázható az is, hogy az ügyvédek visszatartják az információkat és azokat az eljárás megfelelő szakaszában adják csak el, amely meghatározott eljárásjogi környezetben a fellebbezési eljárást jelenti. A megfelelően idősített bizonyíték sokkal nagyobb hatást tud gyakorolni a bíróság tagjaira és képes egy per menetét teljes egészében megfordítani.

---

⁷⁴⁵ Armstrong 1995, 107. o.

⁷⁴⁶ Verkijk 2008, 72. o.

⁷⁴⁷ Zuckerman 1995, 65. o.

Második csoportba sorolhatók az ügyvéd nem jogszer érdekei, amelyek hatására az ügyvédek büntet jogilag fenyegetett cselekményeket valósítanak meg. Ilyen lehet például, az ígért pénz megszerzése, amelyet azért kap az ügyvéd, hogy elveszítsen egy pert. Ritkábban, de ilyen érdekek is vezethetnek egy ügyvédet perelhúzó taktikák alkalmazására.

A *harmadik csoportba* pedig azokat az érdekei sorolhatók, amelyek nem tekinthetők ugyan illegálisoknak, ugyanakkor nem is tartoznak a szakmailag kívánatos érdekei közé. A fenti csoportok közül témánk szempontjából ez utóbbival érdemes behatóbban foglalkoznunk. *Verkijk* erre az ügyvédi munkadíjat hozza fel példaként, amely bár jogszer érdek, de nem kapcsolódik közvetlenül a szakmaisághoz.⁷⁴⁸ *Zuckerman* is megállapítja, hogy a feleken kívül az ügyvédeknek is vannak saját, a felektől elkülönül érdekeik, így különösen a díjazásuk. Ezzel kapcsolatban állapítja meg, hogy „csoda lenne, ha nem létezne kapcsolat az ügyvédek anyagi érdeke és a pereskedési gyakorlat között” akkor, amikor az eljárási szabályok megfelelő menedzseléssel lehet segítséget biztosítani ehhez és az ügyfelek részéről sincs ezzel szemben ellenállás.⁷⁴⁹ Ugyanakkor látnunk kell, hogy bár a munkadíj növelése nem sorolható *Verkijk* által felvázolt rendszerben a „szakmai érdekek” csoportjába, mégis meg kell állapítanunk, hogy azzal szorosan összefügg. Az ügyfél szakmailag kifogástalan képviselője ugyanis az ügyvéd csak a megfelelő anyagi körülmények között tudja garantálni,⁷⁵⁰ ilyen módon tehát a szakmaiságának biztosításához szükséges díjazás a szakmai érdekekkel igen szoros kapcsolatban áll.

Az ügyvédi munkadíj számításának több módja is ismert, amely különbözőképpen befolyásolhatja az ügyvéd viselkedését a polgári perben és ez által a polgári per stílusát és tartamát is.⁷⁵¹ A különböző rendszerek tehát más típusú magatartásra sarkallják az ügyvédeket, egy közös pont azonban mindegyiknél megfigyelhető, mégpedig az, hogy az adott rendszer adta keretek között az ügyvéd próbálja a saját hasznát maximalizálni. Ezt önmagában még nem tekinthetnénk morálisan elítélendőnek, mondhatjuk értéksemleges, amely a bevételeinek növelésére törekvő emberi viselkedésből fakad. Azonban ha ez az érdek összeütközésbe kerül mások érdekeivel, úgy annak értéksemlegessége megszűnik. Ezt

---

⁷⁴⁸ *Verkijk* 2008, 72. o.

⁷⁴⁹ *Zuckerman* 1995, 65. o.

⁷⁵⁰ *Dics* 2005, 34. o.

⁷⁵¹ „Azonban a hozzáértők által végzett munka is csak akkor lesz eredményesebb (értsd: hatékonyabb), ha a munkát végző ebben kellő érdekeltséget talál. Amennyiben az ügyvédi munkadíj értékelhető összetevője továbbra is a jelenlegiek lesznek, nem feltétlenül kell az ügyvédnek a minőségi munkára törekedni. Talán megfontolandó lenne, hogy a bíróság munkadíj megállapításánál vegye azt is figyelembe, hogy az ügyvéd, mennyiben segítette tevékenységével a per minél előbbi eredményes befejezését, ha tetszik: a bíróság munkáját.” Szabó 2007, 373. o.

tapasztalhatjuk a perek elhúzása esetén is, hiszen az ügyvédnek a szakmai közössége felé, a bíróság felé és az ügyfele irányába is vannak olyan *kötelezettségei, melyek megsértéséhez vezetne*, ha azokkal szemben a haszon maximalizálására törekedne. Itt azonban nem csupán nyereszkeskedésről van szó, hanem éppen a szakmaiság feltételeinek, vagy adott esetben az ügyvéd megélhetésének a biztosításáról. Amennyiben ez utóbbi eshetőség áll elő, úgy válik az ügyvéd leginkább érdekelt abban, hogy – amennyiben a díjazás mértéke függ a per hosszától – az eljárást elhúzza és ez által a megélhetését biztosítsa.

Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy a díjazás összege nem áll okozatossági kapcsolatban a díjszámítás módjával. Azok a rendszerek is, amelyek nem ösztönzik az ügyvédet hosszabb eljárásra – hiszen a díj nem az idő függvényében nő – biztosítani képesek az ügyvédek megfelelő díjazását. Míg éppen ellenkezőleg, gyakran azokban a rendszerekben, ahol a díjazás az idő elhaladtával növekszik, nem tud az ügyvéd a megélhetéséhez sem elegendő pénzt keresni.

Ugyanakkor téves lenne azt feltételezni, hogy az ügyvédek kizárólag a bevételük növelése érdekében tanúsítanak olyan magatartást, amely a perek elhúzódásához vezetnek. Gyakran az ügyvédek egymás iránti „*szakmai szolidaritás*” miatt működnek közre a másik ügyvéd által alkalmazott magatartásban. Ilyen eset, ha az egyik ügyvéd a tárgyalás elhalasztását kéri, amelyikbe az ellenfél ügyvédje beleegyezik. Erre mutat rá Lord *Woolf* is jelentésében. Vizsgálatai szerint „még az is el fordulhat, hogy az ellenérdekeltek képviselőinek érdekében áll egymás vétségeinek a kölcsönös elnézése. Bírói tapasztalat, hogy az ügyvédek kényelmességének az eredménye, hogy a pert el kell halasztani, mert abba mindkét fél beleegyezett. Ez annak eredményeként derült ki, hogy amikor a bíró elírta a felek személyes közreműködését, hogy ők is támogassák a tárgyalás elhalasztását, akkor az ilyen típusú beadványok száma drámaian lecsökkent.”⁷⁵² *Habscheid* az „ügyvédi szolidaritást” azzal magyarázza, hogy „csak a kollégájával szemben elzékeny ügyvéd várhat megfelelő szívességet a kollégájától arra az esetre, ha a jövőben kerül hasonló helyzetbe.”⁷⁵³ Ezt a szolidaritást etikai szabályzat is elírhatja, ahogy ezt a Magyar Ügyvédi Kamara etikai szabályzata is teszi. „Ha az ügyvéd indokolt akadályoztatása miatt a tárgyalás, vagy más

---

⁷⁵² Woolf 1995, 3. fejezet 31. pont

⁷⁵³ Habscheid 1971, 27. o.

cselekmény elhalasztását kéri, az ellenérdek fél ügyvédje a halasztáshoz járuljon hozzá, amennyiben megbízója ez ellen nem tiltakozott, és a halasztással érdeksérelem nem éri.”⁷⁵⁴

Ez a magatartás is a felvázolt érdekrendszer harmadik csoportjába sorolható. Ebben az esetben ugyanakkor nem a bevételeket kívánják az ügyvédek növelni, hanem a kölcsönösségen alapuló szakmai kapcsolataikat ápolni. Ez is olyan érték lehet a perbeli képvisel szemében, amiért érdemes közrem ködnie az eljárás elhúzásában.

A perelhúzó taktikák alkalmazása szempontjából tehát alapvet en két érdekcsoportot azonosíthatunk, így egyfel l a felek érdekeit, másfel l pedig az ügyvédek saját érdekeit. Ezek jellemz en az ügyvéd személyénél találkoznak, akinél az érdekek feler síthetik, vagy akár ki is olthatják egymást. A kés bbi ítélelethozatalban érdekelt ügyfél érdekeit az ügyvédje szem el tt tarthatja és olyan eljárásjogi eszközöket vehet igénybe, amelyek a perek elhúzódsához vezetnek. Ezt továbbá er síthetik az ügyvédeknek a saját érdekei is, akiknek ügyfeleik érdekeit l függetlenül is szándékában állhat az eljárás késleltetése. Ugyanakkor ezek gyengíthetik, illet leg széls séges esetben akár ki is olthatják egymást. A fentiekb l továbbá azt is láthatjuk, hogy a perelhúzó taktikák alkalmazására *legtöbb esetben vagyoni érdekek sarkallják a feleket és az ügyvédeiket* is. Ennek megállapítása azért fontos, mert ha a perbeli taktika megválasztásánál valóban lejátszódik egy értékel folyamat és az érintettek ennek eredményeként választják a perelhúzást, úgy álláspontunk szerint az *érdekek semlegesítésével, vagy azok ellensúlyozásával a perelhúzás megel zhet* .

b) A perelhúzó eszközök alkalmazásának feltételei

Munkánk alapfeltevésének, miszerint a perek elhúzására csak a szándék és a lehet ség együttes meglétekor kerül sor, az egyik elemét, nevezetesen a „szándékot” megvizsgáltuk. A továbbiakban annak másik összetev jével, a „lehet séggel” foglalkozunk. Ez alatt azt értjük, hogy a feleknek a döntését l függ-e, hogy elhúzzák a pert vagy sem. Amennyiben nem tudják befolyásolni az eljárás lefolyását, úgy nem beszélhetünk perelhúzó magatartásról. A polgári per ett l függetlenül elhúzódsat, ekkor azonban nem a felek taktikája miatt, hiszen annak alkalmazására nincs is lehet ségük, hanem más okból kifolyólag.

---

⁷⁵⁴ az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól szóló 5/2008. (XI. 27.) MÜK Szabályzattal módosított 8/1999. (III. 22.) MÜK Szabályzata, 15/11.

Vizsgálódásunknál abból indulunk ki, hogy a perelhúzás szempontjából a különböző jogrendszerek eltér mértékben sérülékenyek. Álláspontunk szerint ennek az oka abban keresendő, hogy ezekben az országokban más és más *a bíróság és a felek szerepe a per menetének alakításában*. Ha ugyanis a felek kezébe van adva, hogy az eljárás alakulását befolyásolják, úgy annak megakasztása is tőlük függ. Ilyen esetben a perelhúzó taktikákat igen széles körben tudják alkalmazni. Annak érdekében tehát, hogy a feleknek ne legyen lehetőségük a perek elhúzására, olyan módon kell a feladatokat és a jogosultságokat meghatározni, hogy ilyen taktikák alkalmazására ne legyen módjuk. Ebben a fejezetben tehát arra keressük a választ, hogy ez a sérülékenységük milyen módon csökkenthető.

A perelhúzás módszerei jogrendszerenként eltérőek lehetnek, hiszen a per résztvevőinek a mozgásterét az adott eljárásjog határozza meg. A módszerek között szerepelhetnek a torpedó keresetek,⁷⁵⁵ az ügy eldöntéséhez szükséges információk visszatartása és „csöpögtetése”,⁷⁵⁶ a per elhalasztására, vagy szünetelésére benyújtott kérelmek, a bíró összeférhetetlenségére való ismételt hivatkozás annak érdekében, hogy a kizárás tárgyában való döntés elhúzza az alapeljárást,⁷⁵⁷ a közbeni kérdésekben hozott döntések megtámadása,⁷⁵⁸ vagy például egymással összefüggő keresetek benyújtása a különböző illetékesség és hatáskör bíróságokhoz azért, hogy azok az összefüggő eljárások lezárásáig az elttük folyó pert felfüggesztik. A lehetséges módszerek száma és típusa változó lehet, amely mindig az adott eljárási törvény által nyújtott keretektől függ. Azokban az országokban például, ahol a törvény biztosítani akarja a kétoldalú meghallgatás elvét és nem szankcionálja mulasztási ítélettel az alperes távolmaradását, már az alperes egyszerű távolmaradásával megakasztható az eljárás. Mivel a lehetséges perelhúzó módszerek száma országonként és koronként változik, így fejtegetésünkben nem az egyes perelhúzó módszerek oldaláról kívánjuk körüljárni a problémát, hanem egy másik aspektusból, a bíró és a felek közötti felelősségmegosztás oldaláról.

Kengyel mutat rá, hogy „történelmi korszakoktól és társadalmi berendezkedéstől függetlenül a polgári per szabályozásának mindenkori alapkérdése a bíróság és a felek hatalmi viszonyának a meghatározása. Alapvetően ettől függ az eljárásjogi felelősség realizálhatósága is.”⁷⁵⁹

---

⁷⁵⁵ Sanader – Breßler 2009, 157. o.

⁷⁵⁶ Rinsche 1993, 62. o.; MünchKomm 1992, Prütting, 1668. o.

⁷⁵⁷ Grgi 2007, 155. o.

⁷⁵⁸ Michalik 1999, 128. o.

⁷⁵⁹ Kengyel 1989, 11. o.

Álláspontunk szerint a perelhúzásnak a „lehet ség” oldalát a bíróság és a felek közötti hatalmi viszony szempontjából érdemes megközelíteni, ugyanis így kapunk választ arra a kérdésre, hogy milyen módon lehet a perelhúzás lehet ségét korlátozni és ilyen módon a jogrendszer sérülékenységét csökkenteni.

A polgári pernek történetileg különböző modelljei alakultak ki, amelyek különböző képpen osztották meg az eljárási jogokat és kötelezettségeket a felek és a bíróság között.⁷⁶⁰ Témánk szempontjából els dlegesen a per menetére gyakorolt befolyásukat kell megvizsgáljunk. Abban az esetben, ha jelent s részben a felekt l függ a per lefolyása, úgy a felek rendkívül széles mozgástérrel bírnak a perek elhúzására is. Lényegében az felel sségük, hogy a perek időben befejez djenek-e. Amennyiben ez a befolyásuk korlátozottabb és az megoszlik a bíróság és közöttük, úgy a perelhúzásra a lehet ségek is sz kebbek.

*A liberális permodellben az eljárás menetének a tekintetében is a féluralom érvényesült, így a feleknek jelent s befolyásuk volt a per lefolyására, amivel gyakran vissza is éltek. Habscheid szerint a XIX. századi kodifikációknál „az er k szabad játékában bíztak: az volt az általános meggy zés, hogy a jogait vitató fél egyéni érdeke a leghatékonyabb katalizátor a jogi helyzet mielőbbi tisztázásában.”*⁷⁶¹ Ennek a feltevésnek a hibás voltát könnyen felismerhetjük, ha arra gondolunk, hogy egy perben egyrészt l két ellenérdek fél van, akik között a per kimenetében és nem szükségképpen annak lefolyásában van érdekellentét. Elképzelhet , hogy ugyanabban a perben mind a két fél visszatartja az információkat, hogy azok megfelelő időben történ el adásával érdemi el nyre tegyen szert. Másrészt l látnunk kell, hogy a feleket jellemzően ügyvédek képviselik, akik esetében az „er k szabad játék” nem jelentkezik olyan élesen, részben a saját érdekeikb l, részben szakmai szolidaritásból kifolyólag. A rendszer gyengeségei *a keretek túlfeszítéséb l és az azokkal való visszaélésb l* fakadt. Zuckerman jegyzi meg – egyez en Lord Woolf megállapításaival – hogy „a komplexitás, a késedelem és a költségek nem az eljárási eszközök természetéb l, hanem azok túlzott és aránytalan használatából és az azokkal való visszaélésb l fakadnak.”⁷⁶² A liberális permodellnek a perelhúzás szempontjából az volt a koncepcionális hibája, hogy az eljárás menetének alakulását a felek kezébe tette le, akik azonban ezzel visszaélhettek.

---

⁷⁶⁰ Lásd: Kengyel 2003

⁷⁶¹ Habscheid 1971, 27. o.

⁷⁶² Zuckerman 1995, 62. o.

A liberális per visszasságaira adott reakcióként fejlődött ki a XIX. század végén Ausztriában a *szociális polgári per*, amelyben a jogszabály a felektől a bíróhoz helyezte át a per irányításához szükséges eszközöket. „A polgári per szociális funkciójának a megvalósítása szempontjából kulcsfontosságúvá vált a bíróság szerepe. A felek uralmi helyzetével szemben Klein a bíróság er teljes aktivitását hangsúlyozta.”⁷⁶³ Ez az aktív bírói szerepvállalás azonban nem korlátozta a felek magánautonómiáját, csak a liberális per koncepcionális hibáit kívánta orvosolni. *Magyary* a következőképpen fogalmazta ezt meg. „Hogy a bíró és a fél érvényesülésének egyensúlyát a perben sikerült létrehozni, annak oka f leg kett ben rejlik. El ször, hogy sikerült a felek rendelkezését kell határok közé szorítani. A féltől függjön, hogy akar-e jogvédelmet vagy sem. De ne t le függjön, hogy az eljárás miképpen bonyolódjék le és meddig tartson. Ha a fél jogvédelmet kér, ne legyen a bíró akadálya az igazság keresésében.”⁷⁶⁴ Ennek eredményeként a perek elhúzására a feleknek és képviselőknek a mozgásteret jelent s mértékben lecsökkent. Ezt egyik oldalról *a bíróság aktív részvételéből*, másik oldalról *a rendelkezési jogok korlátozásából* fakad. Ugyanis, ha a bíró aktív szerepvállalása a megfelelő eljárási eszközökkel párosul és a felek sem rendelkeznek olyan jogosítványokkal, amelyekkel szabadon elhúzhatnák az eljárást, úgy az erre irányuló taktikák nem tudnak érvényesülni. Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy ehhez nem elég a bíró szerepvállalását megnövelni, azzal párhuzamosan a felek rendelkezési jogosítványait korlátozni kell és a bíróság kezébe olyan eszközöket kell adni, amellyel biztosítani tudják, hogy a felek eleget is tesznek a parancsaiknak. *Kengyel* hívta fel erre az összefüggésre a figyelmet Olaszország és Franciaország példáján keresztül. „Az olasz és a francia polgári eljárásjog fejlődése a bírói hatalom növelésének az irányába mutat. A bírói pervezetési jogosítványainak a koncentrációját lényegesen lassabban követi a felek korlátlan rendelkezési jogának a visszaszorítása és a pereseredményekért való felel sségének a fokozódása. Úgy t nik, hogy amíg ez a két fejlődési irány nem kerül egymással „szinkronba”, addig sem a francia, sem az olasz polgári eljárás nem fog tudni megszabadulni a „latin perjogok” közös örökségétől, a kánonjog hatásától. Az írásbeliség, a közvetettség, a formalizmus maradványai még mindig felbukkannak, tág terjed adva a felek és ügyvédjeik ’taktikázásához’, a per tetsz leges elhúzásához.”⁷⁶⁵

---

⁷⁶³ Kengyel 2003, 105. o.

⁷⁶⁴ Magyary - Nizsalovszky 1939, 38. o.

⁷⁶⁵ Kengyel 1989, 59. o.

c) A perelhúzás megakadályozásának eljárási eszközei

Az alapfeltételezésünknek mind a két elemét megvizsgáltuk. Ezek alapján egyik oldalról megállapítottuk, hogy a felek és képviselők különböző okokból érdekeltek lehetnek a polgári per elhúzásában, amelyek semlegesíthetők, amivel a perelhúzás megelőzhető. Másik oldalról megvizsgáltuk a pertaktikai lehetőségek korlátozhatóságát. Ennek a módjaként a felek mozgásterének a szűkítését jelöltük meg, amely részben a jogszabályi korlátok hatására, részben a bíró aktív szerepvállalása által érhető el. Ezek után azt vizsgáljuk meg, hogy melyek azok az eljárási eszközök, amelyek segítségével az előbbi célkitűzések, nevezetesen, az érdekek semlegesítése és a felek pertaktikai mozgásterének leszűkítése elérhető.

Álláspontunk szerint két csoportra lehet bontani azokat az eljárási eszközöket, amelyek a perelhúzás megakadályozására szolgálnak. Első csoportba azokat soroltuk, amelyek céljuk szerint az érdekeket akarják semlegesíteni, másokban pedig azokat, amelyek a felek pertaktikai mozgásterét akarják szűkíteni. *Gáspárdy* a következőképpen osztotta fel ezeket az eszközöket: „a per elhúzódásában jelentkező hátrányos következmények ellem a törvényhozás számára elvileg kétféle taktika adott: egyrészt a hátrányos következmények bekövetkezésének elhárítása, szankcióként ható perjogi intézmények létesítése, illetve alkalmazásának előírása, másrészt a perelhúzódás bekövetkezésének esetére kilátásba helyezett olyan szankciók intézményesítése, amelyek nyomon követik a hátrányos eredményt.”⁷⁶⁶

Az érdekeltség semlegesítése

Véleményünk szerint egyik oldalról a felek érdekeire lehet hatni és ilyen módon megelőzni a perelhúzást. Amennyiben ugyanis az érdekelt az elhúzás eredményeként keletkező helyzetet kedvezőbbnek ítéli meg annál, mintha nem húzná azt el, úgy a perhúzó taktikák alkalmazására nem kerül sor. A felek érdekeinek ellentételezésére a legtöbb jogrendszerben a pénzbüntetés és a perelhúzás esetére kilátásba helyezett speciális költségviselési szabályok szolgálnak. A fél képzeletbeli mérlegének egyik oldalára ilyenkor a perelhúzással elérhető eredmény, a másik oldalára pedig a kockázatként megjelenő szankció kerül.⁷⁶⁷ Amennyiben a szankció mértéke és alkalmazásának valószínűsége alapján kialakuló kockázat nagyobb, mint az elérhető haszon, úgy a legtöbb esetben a fél nem fogja a perelhúzást választani. Ezt nevezzük

⁷⁶⁶ Gáspárdy 1983, 23. o.

⁷⁶⁷ „A prognosztizált bukás pernyújtó hatásának foka elvileg annak a kockázatnak a nagyságától függ, amellyel a bukás bekövetkezése, illetve a perhúzó manőverek külső észlelése esetén a félnek számolnia kell.” Gáspárdy 1989, 20. o.

a szankció preventív hatásának.⁷⁶⁸ A szankcióknak ezek alapján olyan mértékűeknek kell lenniük, amelyekkel a bíróság el tudja rettenteni a felet. A preventív hatás viszont csak akkor érhető el, ha a szankciókat rendszeresen alkalmazzák is, így a félnek alappal kell arra számítania, hogy perhúzás esetén azt vele szemben ki fogják szabni, illetve legfeljebb a fél erre a megfelelő információkkal rendelkezik is. *Michalik* emeli ki a *Woolf* féle reform előtti angol eljárásjoggal összefüggésben, hogy a felek perelhúzásával szembeni küzdelemhez hiányoznak az eljárási szabályokból a megfelelő szankciók és a liberális szemléletre visszavezetően a kiszabott büntetések alól utóbb mentesítik a feleket.⁷⁶⁹ Ilyen esetben a szankcióknak nincs preventív hatásuk, hiszen az érdekelt fél alappal számíthat arra, hogy a bíróság utóbb elengedi a rájuk kiszabott szankciókat. *Gáspárdy* ennek kapcsán arra mutat rá, hogy „a perelhúzás megtorlásának nem egyedül nálunk megfigyelt liberalizmusa, sőt a jogi képviselők egymással szemben megnyilvánuló kartársi lojalitása is olyan tényezők, amelyek minimalizálják a felismert bukás bekövetkezésének hátráltatását célzó magatartásokban rejlő kockázatot.”⁷⁷⁰

Másik oldalról az ügyvédek olyan érdekeit azonosítottuk, amelyek perelhúzáshoz vezethetnek, amelyek között különösen a munkadíjat kell említeni. Ugyanis a hosszan tartó per esetében az ügyvéd kedvezőbb helyzetbe kerülhet, mintha az eljárás rövidebb lenne. Amennyiben tehát az ügyvéd a hosszabb eljárás esetén több bevételhez jut, úgy érdekeltté válik az eljárás elhúzásában. Ez egyrészt az ügyvédi munkadíj számításának módszerével, másrészt a szankciókkal befolyásolható.⁷⁷¹

Munkaóra alapú díjszámítás esetén (lásd 1. ábra) a kiszámlázott órától függ az ügyvéd munkadíja, így ha több időt tölt az ügyvel, úgy a bevétele is megnövekszik. Ilyenkor tehát az ügyvéd érdekeltté válik abban, hogy az eljárás tovább tartson, mert így több órát tud kiszámlázni.⁷⁷²

A munkadíj számításának modelljeit bemutató ábrák három esetet vázolnak fel, amelyeket külön szín jelez. Első esetben a per már az első tárgyaláson lezárul, a második esetben a

---

⁷⁶⁸ Ujlaki 1990, 70. o.

⁷⁶⁹ Michalik 1999, 145. o.

⁷⁷⁰ Gáspárdy 1989, 20. o.

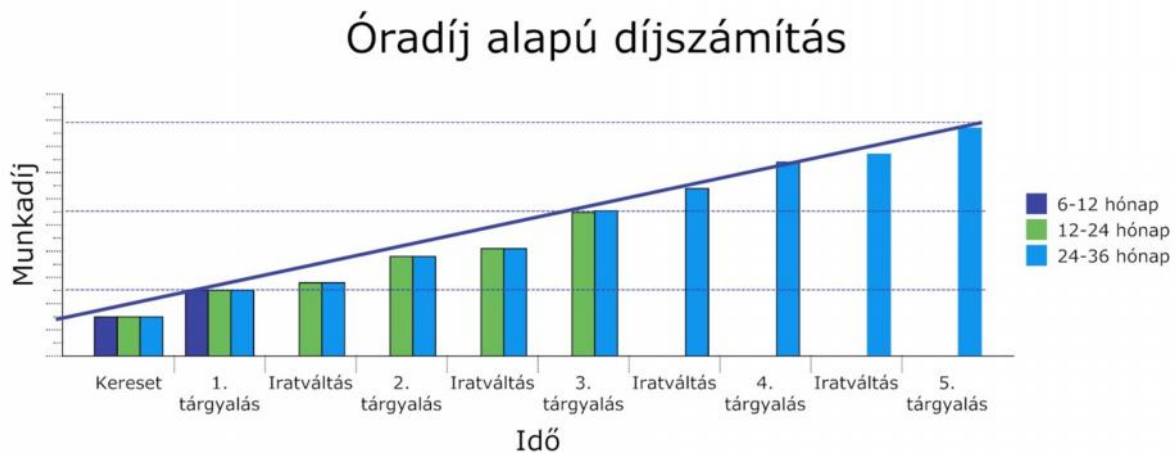
⁷⁷¹ „Át kell gondolni, a bíróságok perköltség-gyakorlatában miként lehetne érvényesíteni, hogy a pert előre vivő ügyvédi magatartás megfelelő értékelésre kerüljön.” Szabó 2007, 378. o.

⁷⁷² „Az Egyesült Királyságban az ügyvédi munkadíj nincs korlátozva és az ügyvédek óradíjban számolnak. Ez nyilvánvalóan arra inspirálja őket, hogy az egy eljárásban felszámítható órák száma minél magasabb legyen. Közvetlen összefüggést mutattak ki a pertartam hossza és az ügyvédi költségek között.” Szabó 2007, 371. o.

bíróság a harmadik tárgyaláson hozza meg a döntését, míg a harmadik esetben a per lezárásához öt tárgyalási napot is meg kell tartani.

Ahogy az 1. sz. ábrán meg lehet figyelni, az ügyvédi munkadíj a három eset közül akkor a legmagasabb, amikor a polgári per elhúzódik és a perben már az ötödik tárgyalást kell megtartani.

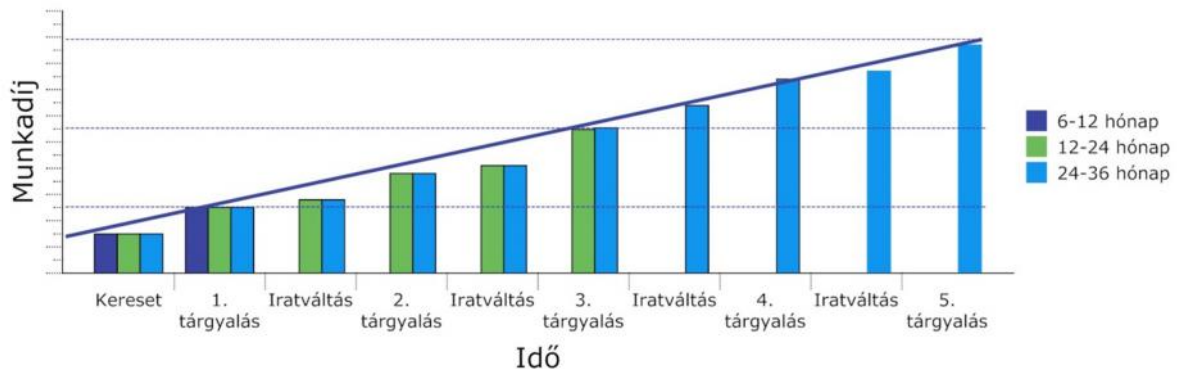

(1. ábra – Munkaóra alapú díjszámítás modellje)

Ugyanez az eset azokban a rendszerekben, ahol ugyan díjtáblázat van, amelyben a különböző tételek az ügyvédnek meghatározott eljárási cselekményenként járnak, de azok felszámítására minden eljárási cselekmény esetén ismételt lehet ség van (lásd 2. ábra). Ilyen esetben az ügyvéd abban lesz érdekelt, hogy tovább tartson az eljárás és több alkalommal is ki tudjon számlázni meghatározott tételeket.

A 2. sz. ábrán láthatjuk, hogy az óradíj alapú díjszámítással szemben az eltérés csak annyi, hogy itt nem órában fejezik ki az elvégzett munkát, hanem egy tarifa alapján számolják ki, viszont azt többször is fel lehet számítani, így ha tovább tart a per, a munkadíj folyamatosan növekszik. Ezt a kék szín vonal mutatja. Természetesen a bevétellel párhuzamosan a költségek is növekednek, ezt mutatja meg a piros vonal. Ugyanakkor a költségeknek a szintje az első idő szakban, arányaiban magasabb, mint később. Így bár a költségek is növekednek, de nem olyan mértékben, mint a bevételek.

Tarifa alapú - többször felszámítható

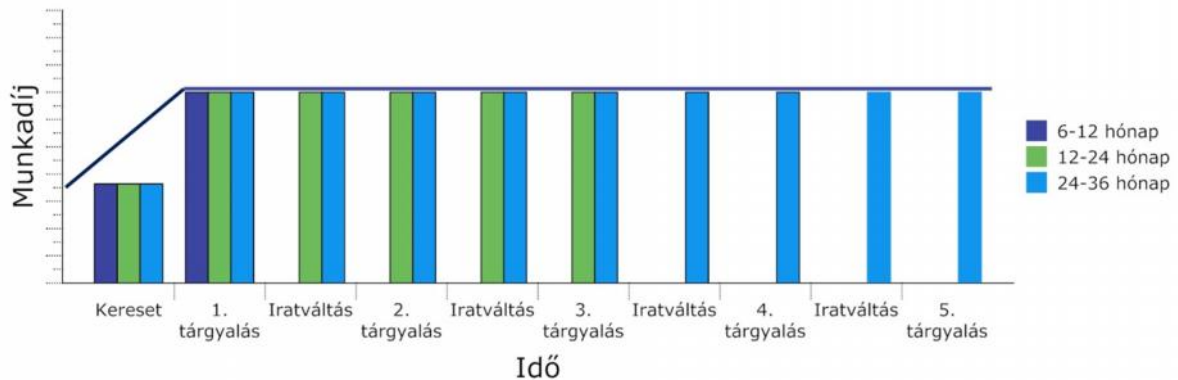
(2. ábra – Tarifa alapú díjszámítás modellje, amelyben a tételek többször felszámíthatók)

Ezzel szemben azok a rendszerek, ahol csak eljárási cselekményenként egyszer lehet felszámítani a díjat (lásd 3. ábra), az ügyvéd abban lesz érdekelt, hogy azt minél hamarabb elvégezze, hogy a díjához minél korábban hozzájuthasson. Példaként a német költségsszabályokat lehet említeni, amelyben az ügyre fordított munkaóráktól függetlenül számítják az ügyvéd díját, attól függ en, hogy a per milyen szakaszába ért. *Leipold* említi szemléltetésképpen, hogy „a bizonyítási díjat csak egyszer lehet elszámolni egy eljárási fokon. Így az ügyvéd nem keres több pénzt akkor, ha tíz tanú és három szakért meghallgatására kerül sor, mintha csak egy tanút hallgattak volna meg. Az ügyvédnek így gazdasági érdeke, hogy az eljárás a bizonyítás szakaszába kerüljön, de abban már nem érdekelt, hogy az elhúzódjon.”⁷⁷³ Ezzel a rendszerrel tulajdonképpen az a cél, hogy az ügyvéd ne legyen érdekelt az ügyek elhúzásában.

Ahogy a 3. sz. ábrán lehet látni, az ügyvédi munkadíj nem növekszenek annak függvényében, hogy a per tovább tart, viszont a költségek ugyanúgy - folyamatosan növekv mértékben - megjelennek, mint a többi rendszerben. Ebb l pedig következik, hogy a haszon, amely a kett közötti rész, id vel folyamatosan csökken.

⁷⁷³ Leipold 1995, 272. o.

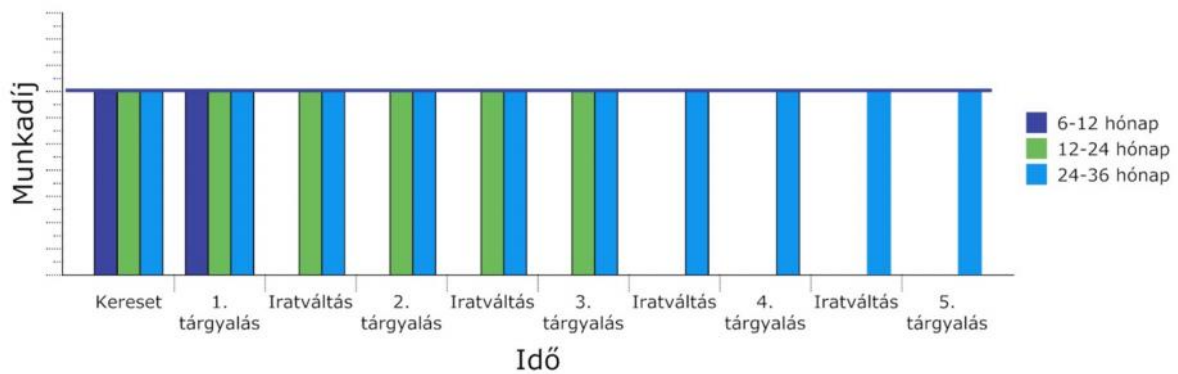
Tarifa alapú - egyszer felszámítható

(3. ábra – Tarifa alapú díjszámítás modellje, amelyben a tételek csak egyszer számíthatók fel)

Ugyanezt tapasztalhatjuk az ún. sikerdíj (lásd 4. ábra) esetén is. Ilyenkor az ügyvédnek abban van érdeke, hogy minél nagyobb legyen a félnek megítélt összeg, hiszen az munkadíja is ahhoz igazodik. Ugyanakkor ez az összeg nem lesz nagyobb, ha a per hosszabb ideig tart, a költségek viszont növekednek, a kettő közötti különbség folyamatosan csökken.

Sikerdíj

(4. ábra – Sikerdíj alapú díjszámítás modellje)

Az ügyvédi munkadíj számításának jelentőségére utal *Leipold* is. Szerinte „a költségszabályok befolyását nem szabad alábecsülni, és ha az eljárást ténylegesen befolyásolni kívánjuk, akkor gondolni kell arra, hogy a felek és f leg képvisel ik gazdasági érdeke miképpen befolyásolja magatartásukat.”⁷⁷⁴ A költségszabályok azáltal, hogy az ügyvéd érdekeltségét csökkentik,

⁷⁷⁴ Leipold 1995, 266. o.

képesek lehetnek megakadályozni, hogy az ügyvéd saját érdekében l fakadóan, az ügyfelének akarata nélkül húzza el a pert.⁷⁷⁵

Másik befolyásolási eszközként a szankciókat jelöltük meg. Ez speciálisan alakul a különböző országokban, hiszen az ügyvédi munka jellegéb l fakadóan kényes kérdés az ügyvédek fegyelmezése, amely sok helyen a bíróságok hatáskörén kívül van. *Normand* jegyzi meg, hogy „összességében a perbeli taktikáknak és visszaéléseknek a f kezdeményez je az ügyvéd, mindazonáltal csak néhány jogrendszer van, amelyik ismer olyan szankciókat, amelyeket velük szemben lehet alkalmazni.”⁷⁷⁶

A bíróság szankcionálási jogkörei országról országra változnak. Egy képzeletbeli skála egyik végén az angolszász országokat, másik végén pedig Németországot helyezhetjük el. Míg ugyanis az Egyesült Államok szövetségi eljárásjogi törvénye rendkívül sok esetben engedi az ügyvédet bírságot, addig a német polgári perrendtartás nem teszi lehetővé az ügyvédnek a bíróság általi szankcionálását. *Breyer* hasonlítja össze a német rendszert az angol l és az amerikaival és állapítja meg, hogy míg az utóbbi országokban az ügyvéd kötelességzegése esetén a bíróság kötelezheti az ügyvédet az okozott költségek megtérítésére, addig ez a német rendszerben nem fordulhat el .⁷⁷⁷ A helyzet mára Ausztriában is a némethez hasonló. Korábban ugyan az osztrák polgári perrendtartás lehetővé tette, hogy a bíróság az ügyvédet bírságot, ha az súlyos gondatlanságból az eljárást elhúzta,⁷⁷⁸ ezt a helyzetet megváltoztatta az osztrák polgári perrendtartás 1983. évi módosítása, amely az ügyvédek feletti bírósági fegyelmezési jogkört megszüntette.⁷⁷⁹ A polgári per elhúzásának esetkörei Ausztriában a szakmai szabályok megszegésének min sülnek és az ügyvédi kamara fegyelmezési jogkörébe tartoznak.⁷⁸⁰ Az angol eljárási szabályok ezzel szemben ismerik az ügyvéd szankcionálhatóságát. Azok például lehetővé teszik, hogy a bíróság megtiltsa az ügyvédnek, hogy költségeinek megtérítését ügyfelét l kérje, vagy utasíthatja, hogy személyesen fizesse meg más költségeit.⁷⁸¹ Erre olyan esetekben kerülhet sor, többek között, ha az ügyvéd nem jelenik meg a tárgyaláson, vagy miatta az eljárásban szükségtelen eljárási cselekményre kerül

---

⁷⁷⁵ Reimann szerint a nemzetközi trendek mégis a hivatalos díjszabálytól az óraalapú díjszámítási módszer irányába haladnak. Reimann 2012, 26. o.

⁷⁷⁶ Normand 1999, 246. o.

⁷⁷⁷ Breyer 2006, 12. o.

⁷⁷⁸ Normand 1999, 246. o.

⁷⁷⁹ Rechberger 1994, 558. o.

⁷⁸⁰ König – König 1991, 196. o.

⁷⁸¹ Loughlin - Gerlis 2004, 537. o.

sor, vagy gyakori ismétlésekkel és kirívó lassúsággal adja el érveit és ezáltal hátráltatja az eljárást.⁷⁸²

Az ügyvédeknek a bíróság általi szankcionálása azonban nem aggálytalan. Az ügyvéd státuszából és a munkájának a jellegéből adódóan *kifogásolható* az olyan eljárási szabály, amely lehetővé teszi, hogy a polgári perben eljáró bíró fegyelmezési jogokat gyakoroljon az ügyvéd felett. Ezzel nem azt javasoljuk, hogy az ügyvédekkel szemben ne lehessen semmiféle szankciót alkalmazni, csak ezt ne a jogvitában eljáró bíróság tegye. Az ügyvédnek, mint láthattuk, önálló érdeke és ennek eredményeként a perelhúzásra irányuló szándéka is lehet, amely alapján a felelőssége fennállhat. Azonban álláspontunk szerint a szankcionálásra nem az alapügyben eljáró bíróságot szabad feljogosítani, hanem saját szakmai kamaráját. Ennek lehet az a módja, hogy a bíróság hivatalból értesíti a kamarát az ügyvéd magatartásáról, amely ezután a fegyelmezési jogkört gyakorolja.

A perelhúzás lehetőségeinek korlátozása

Egy másik megoldási kísérlet a perelhúzás megakadályozására a felek eljárási mozgástérének lecsökkentése. Ez az érdekekre nem kíván hatással lenni, helyette az eszközök oldaláról közelíti meg a perelhúzó taktikákat. Ezen a csoporton belül álláspontunk szerint továbbá meg lehet különböztetni törvényi korlátozásokat és az aktív bírói pervezetést, melyek közös célja a felek perelhúzó taktikáinak kizárása és ezzel a koncentrált per megvalósítása. Első esetkörbe tartozik különösen a mulasztási ítélet intézménye, a másodfokú eljárásban új tények állításának a tilalma, a keresetváltogatásra, illetve a bizonyítás elterjesztésére vonatkozó határidők meghatározása. Ezekkel a korábbi fejezetekben foglalkoztunk.

Ugyancsak a perelhúzás eszközoldalát kívánja korlátozni a másik csoportba sorolható bírói pervezetés is. Azáltal ugyanis, hogy a bíró kezébe kerülnek bizonyos, a pervezetéssel kapcsolatos jogosultságok, a feleknek és ügyvédeknek kevesebb mozgástere marad. Andrews jegyzi meg, hogy aktív pervezetés esetén „arra lehet számítani, hogy a feleknek kevesebb lehetőséget lesz a perbeli manőverezésre” és ezáltal biztosíthatóvá válik a gyors és hatékony eljárás.⁷⁸³ A bíró kezébe ennek érvényre juttatásához megfelelő eszközöket is kell biztosítani. Ilyeneknek tekinthet különösen a német és osztrák eljárásjogban ismert preklúzió intézménye, amely több közép- és kelet-európai országban is alkalmazott megoldás. Ez az

---

⁷⁸² Loughlin - Gerlis 2004, 538. o.

⁷⁸³ Andrews 1999, 96. o.

intézmény a koncentrált pert olyan módon kívánja biztosítani, hogy a félnek azokat a támadási és védekezési eszközeit kizárja, amelyeket nem a per menetének megfelelő időpontban terjesztettek elő.⁷⁸⁴ A német eljárásjogban lévő, per előviteli kötelezettség (*Prozessförderungspflicht*) megszegése így akár pervesztességhez is vezethet. *Leipold* is azt említi ki, hogy a késedelmes előterjesztés kizárása és az ebből következő pervesztesség veszélye szorítja rá a feleket és ügyvédek, hogy a per előviteli kötelezettséget komolyan vegyék.⁷⁸⁵ Ezzel a bíró kezébe olyan eszköz kerül, amellyel a felek perelhúzásra irányuló kísérleteit korlátozni tudja. Ez több oldalról is hat a felek mozgásterére. Egyik oldalról a pernyerésre esélyt érző felet arra szorítja, hogy mihamarabb előadja a támadási és védekezési eszközeit, ha nyerni akar. Így az ügyvédek is arra kényszerülnek, hogy megfelelő időben adják ezeket elő a bíróság előtt, különben ügyfelük elvesztes lehet. Az ügyvédeknek ekkor bár érdekükben állna a perek elhúzása, de az ügyfelük pernyertessége miatt kénytelenek az információkat időben előadni, azokat nem „csöpögtethetik”. A pernyerésre esélytelen felet pedig olyan módon korlátozza, hogy a bíró által meghatározott időpont után nem lehet az információk visszatartásával és fokozatos előadásával a pert elhúzni. Így az a fél, aki tudja magáról, hogy elő fogja veszíteni a pert, bár érdekében állna és elő akarná azt húzni, mégsem tudja, mert a bíróság nem vár az előadásaira.

---

⁷⁸⁴ Musielak Kommentar 2002, Foerste, 712. o.

⁷⁸⁵ Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 268. o.

VII. Befejezés

A polgári perek elhúzódásának kérdése több mint két évszázada örökzöld témája a jogtudománynak. Bár a pertartam nominálisan folyamatosan csökken, a társadalmi elégedetlenség azóta sem szűnik. Az elhúzódás elleni küzdelemben pedig az eljárásjog módosításának központi szerepe jutott, amely mögött nem utolsósorban az elhúzódik meg, hogy a jogszabály módosítása politikailag gyors sikerekkel és viszonylag kevés költségvetési forrásigénnyel jelentkezik. Ugyanakkor gyakran túlbecsülik az eljárásjog módosításától várható hatásokat, a pozitív változás elmaradása esetén pedig ismételten a szabályok változtatása kerül elő. A folyamatos „toldozás - foltozás” hatására azonban a törvény végül teljesen elveszti belső koherenciáját és végül a helytelen módosítások kontra produktívakká válnak. Dolgozatunkban ezért azt tűztük ki célul, hogy rávilágítsunk a perelhúzódásnak az első fokú eljárásban megjelenő olyan okaira, amelyek eljárási eszközökkel kezelhetők. A kiválasztott eljárásjogok megoldásain keresztül pedig megpróbáltuk azonosítani azokat az elveket és konkrét intézményeket, amelyek a perelhúzódás megnevezett okaival szemben hasznosíthatók.

A perek elhúzódás okaként *a koncentráció hiányát, az egységes és merev eljárási kereteket, az anyagi igazság hajszolását és a felek perelhúzását azonosítottuk*. Megoldásként pedig arra mutattunk rá, hogy *az együttműködés, az arányosság, a rugalmasság és a koncentráció elveinek tudatos és kiegyensúlyozott érvényesítése* a vizsgált jogrendszerekben hozzájárult a pertartam rövidítéséhez. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a perelhúzódás megakadályozásában az eljárási eszközöknek korlátozott hatásuk van csak, önmagában azok módosításával nem oldhatók meg az igazságszolgáltatás problémái.⁷⁸⁶

Dolgozatunkban kísérletet tettünk a konkrét eljárási megoldásokat is összehasonlítani és azok funkcióját és működési elveit meghatározni. Álláspontunk szerint ugyanis a konkrét jogintézmények eredeti környezetükből való kiragadása és más jogrendszerbe való mechanikus beillesztése nem adnak működési képes megoldásokat. Ahhoz, hogy a nemzeti jogalkalmazók megfelelően tudják az új intézményeket alkalmazni, ahhoz annak funkcióját kell felismerni és a saját jogi környezetünkben kell újrafogalmazni.

---

⁷⁸⁶ „Végeredményben azt mondhatjuk, hogy a polgári perek befejezésének mutatóit önmagában a perjogi szabályok változtatásával jelentősen megjavítani nem lehet.” Szabó 2013, 376. o.

Ennek érdekében a dolgozat értelmezés részében a magyar eljárásjogot a külföldi megoldások közös elvein keresztül vizsgáltuk és megállapítottuk, hogy a magyar polgári perrendtartásnak többféle hibája akad. Ezek egy részén a jogalkotó, másokon a bíróságok tudnak javítani.

Egyik típusú hiba, hogy *hiányzik a szabályozás egysége és koncepciója*. Gyakran nem a konkrét eljárási eszközökben, hanem a perrendtartás többi szabállyal való összhang hiányában található meg a probléma. Ilyenkor az intézmény „lóg a levegőben”, mert nincs egy olyan koncepció, amelyikbe az beleillene. Példaként említve, bár a törvény lehet vé teszi a bíróságnak számára, hogy az első tárgyalást megelőzően határidővel közzé teszi az alperesnek arra, hogy védekezése alapjául szolgáló tényeket és bizonyítékokat elterjessze, annak megítélése – ahogy ezt korábban részletesen elemeztük – ugyanakkor nem egyértelmű, hogy az alperes nyilatkozatának elmaradásához milyen joghátrányok fűződhetnek. Ahogy láthatjuk, ebben az esetben sem az önálló szabályokkal, hanem azok rendszerével van a probléma. Álláspontunk szerint *hiányzik az egyértelmű koncepció és világos szabályozás*, amely alapján egy első fokú bíróság magabiztosan alkalmazhatná a preklúziós szabályokat az első fokú tárgyalást megelőzően is, anélkül, hogy attól kellene tartania, hogy utóbb a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi a döntését. *Gadó* a bírósági pervezetési jogosítványaival kapcsolatosan állapítja meg, hogy a „bíróságnak biztosított pervezetési szabadság egyértelmű törvényi iránymutatás nélkül azonban az esetek többségében hatástalan marad.”⁷⁸⁷ Amíg ez a bizonytalanság a preklúziós szabályok körül fennmarad, nem várható, hogy az első fokú bíróságok a gyakorlatban alkalmazzák azt.

A problémák másik forrása a „gyorsító intézmények” *funkciójának félreértése és a szabályok helytelen alkalmazása*. A perindítást megelőző kötelező egyeztetésnek is meg kellene lennie a maga funkciói, amelyek közül azonban a hatályos magyar megoldás sikere kétséges. A jelenlegi szabályozásnak nem, hogy értelme nincs, de még felesleges költségeket is okoz a feleknek. Ennek teljes újragondolása lenne álláspontunk szerint szükséges. Ugyanez jellemző a kiemelt jelentőségű perekre is, amely valójában nem nyújt több, vagy jobb eljárásjogi eszközt a bíróságok számára, csak egy utasítást, hogy ezeket a jogvitákat „gyorsan” kell megoldani. Ehhez azonban nem szükséges új különleges eljárást alkotni. Amennyiben viszont a jogalkotónak ténylegesen szándékában áll ezeket az eljárásokat gyorsítani, akkor a jogvita sajátosságaira kell az eljárást igazítani. Ennek azonban a jogviták sajátosságaihoz kellene

---

⁷⁸⁷ *Gadó* 2000, 27. o.

igazodniuk, nem a kényszeredett gyorsítás elvárásához, az ugyanis gyakran épp ellentétes hatást vált ki. Ezt láthatjuk a kiemelt jelentőség pereknél is. Bár a pergyorsítás érdekében a bíróságnak koncentrált tárgyalást kellene tartania. Ehhez arra lenne szükség, hogy a bíróság akkor tudja azt megtartani, amikor a jogvita megérett arra. Ezzel szemben a kiemelt jelentőség perekben a jogalkotó kötelezően elírja a bíróságnak, hogy kéthavonta tartson tárgyalást, függetlenül attól, hogy van-e annak értelme, vagy sem.

A harmadik esetkörben a meglévő szabályok kiegészítése, illetve újrakodifikálása lenne indokolt. Elsősorban ebbe a körbe soroljuk a tárgyalás előkészítésének a szabályozását. Bár a jelenlegi szabályok innovatív alkalmazásával jelentős eredmények érhetőek el, mégis a külföldi tapasztalatok annak újraszabályozását támasztják alá. Véleményünk szerint alapvetően a tárgyalás kitésének időpontjában, valamint az addig megtehető intézkedésekkel kapcsolatosan kellene módosítani a hatályos szabályokon ahhoz, hogy a bíróságnak nagyobb mozgástere legyen az ügy szükségleteire szabni a konkrét eljárást. Egyrészt az álláspontunk szerint a tárgyalást úgy kellene kitésíteni és a tárgyalás előkészítését elvégezni, hogy az alperes ellenkérelmét a bíróság már ismerje. A felperes keresetében ugyanis a bíróság még nem tudja eldönteni, hogy melyek a jogvita vitás pontjai, amennyiben ezeket csak az első tárgyaláson ismeri meg, úgy a per szükségszerűen elhúzódik. Ennek érdekében teszi lehetővé a hatályos Pp., hogy a bíróság határidőt kitésítéssel felhívja az alperest védekezésének alapjául szolgáló tények és bizonyítékok előterjesztésére. Erre azonban a törvény egyrészt csak lehetőséget ad a bíróságnak, másrészt – ahogy erre korábbiakban utaltunk – ehhez nem fűződnek olyan jogkövetkezmények, amelyek ennek hatékonyságát garantálnál. Álláspontunk szükséges lenne, hogy a keresetlevél beérkezése után a bíróság az alperest minden esetben nyilatkozattételre szólítsák fel, amelyben arról kell tájékoztatnia a bíróságot, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben nem, úgy már ekkor indokolt lenne a bírósági meghagyás kibocsátása, amennyiben pedig úgy nyilatkozik, hogy védekezni kíván, akkor meghatározott időn belül elő kelljen terjesztenie a védekezését. Ehhez a felhíváshoz preklúziós hatást kell fűzteni, amely biztosítja, hogy a felek pertaktikai okokból nem tartják vissza az információkat. Bár nem kizárt a Pp. olyan értelmezése sem, amely kiterjeszti a meglévő preklúziós szabályok alkalmazását erre az esetre is, mégis annak világos és egyértelmű szabályozása lenne indokolt. Ilyen módon a bíróság már az első tárgyalást megelőzően is megismerheti, hogy melyek a jogvitában a vitás pontok és akár informális meghallgatás, szóbeli tárgyalás, vagy írásbeli előkészítés keretében a valódi kérdések ismeretében tudnák a „fő tárgyalást” előkészíteni. Ezen kívül álláspontunk szerint célszerűtlen, hogy a bíróság az első tárgyalást

megelőzően nem tudja írásban felhívni a feleket arra, hogy egészítsék ki nyilatkozataikat, illetve tisztázzák a tényállításaikat.

Álláspontunk szerint a japán előkészítési modellhez hasonló rendszer bevezetése lenne célszerű a magyar eljárásjogban, amelyből láthatjuk, kettő lehet séget már a törvény jelenleg is megenged, és amelyet az írásbeli előkészítéssel lehetne kiegészíteni.

Ezen kívül, mivel az teljesen hiányzik a magyar eljárásjogból, meg kellene teremteni a jogszabályi feltételeit annak, hogy a felek és a bíróság ütemtervet állíthassanak össze, ha arra szükség mutatkozik. Ezt álláspontunk szerint a legbonyolultabb ügyekben célravezető csak alkalmazni.

A perelhúzóadás megakadályozásában álláspontunk szerint ugyanakkor Magyarországon nem csupán a jogalkotónak, de *a jogalkalmazónak is van valódi mozgástere*.⁷⁸⁸ Ahogy a stuttgarti modellnél, vagy az 1980-as évek japán kísérleteinél láthattuk, egy vállalkozó és innovatív bírói tanács elég ahhoz, hogy jelentős változásokat indítson el. Ehhez álláspontunk szerint arra lenne szükség, hogy a bíróság következetesen hívja fel az alperest az első tárgyalást megelőzően a védekezése alapjául szolgáló tények és bizonyítékok előterjesztésére. Ezt követően a bíróság informális megbeszélést, vagy „korai első tárgyalást” tartson, amelyben az anyagi pervezetés eszközein keresztül a felekkel alaposan átbeszéli a jogvita részleteit és együtt azonosítják a tényállás vitás pontjait. Amennyiben a jogvita azonnal eldönthető, úgy a bíróság meghozza a döntését, amennyiben további előkészítésre van szükség, úgy annak elvégzéséről rendelkezik. A bíróságnak az ügy sajátosságaira tekintettel – a felek véleményének kikérésével – úgy kell kitűznie a következő tárgyalást (a törvényi határidőn belül), hogy azzal egyidejűleg „felhívja” a feleket, hogy a támadási és védekezési eszközeiket a jogi képviselőkkel eljáró felek esetében írásban, anélkül eljáró felek pedig a következő tárgyaláson szóban terjesszék elő. A bíróságnak tájékoztatni kell a feleket arról, hogy a

---

⁷⁸⁸ A „törvényes lehetőségek teljes kihasználása, a kogens rendelkezések maradéktalan betartása biztosítja, hogy a bíróság a polgári pert ésszerű időn belül, sőt az esetek döntő többségében már az első tárgyaláson befejezhesse” Haupt 2003, 552. o.; „Megkérdeztem magamtól, hogy az immáron harminc esztendei bírói szolgálatom alatt a 'munkaeszközömmek' tekintett Polgári perrendtartás bármely szabálya hátráltatott-e engem valaha is az ügyek érdemi elbírálásában? Találkoztam-e olyan eljárási szabállyal, amely miatt az ügyet esetleg csak egy év elteltével fejezhettem be? Azt kellett válaszolnom, hogy nem.” Székely 2003, 283. o.; Gáspárdy „know how”-ként tekint erre és ezzel kapcsolatosan azt fejti ki, hogy „a 'tudni hogyan' mellett a bíróság perbeli taktikájának magvalósítási módszere, ha létezik és jól funkcionál, valósággal látványos eredményeket képes felmutatni. Az eredmények jó része éppen a pertartam-rövidülésben mutatkozik meg. Jól szemléltetik az ilyen eredményeket az ún. stuttgarti modellre vonatkozó összehasonlító adatok, hazai viszonylatban pedig azok a kutatások, amelyeknek eredményeit Imregh Géza tette közzé, mennyiségileg igazolva azt az elméleti álláspontot, amely a jó tárgyalással előkészítéstől a pertartam csökkenését várta elő. A polgári eljárásjog elméletének és főleg gyakorlatának egyelőre fontos, újszerű, de ritkán megvalósított fejlesztési irányáról van itt szó, vagyis a bírósági munkamódszerek összegyűjtéséről, analíziséről, rendszerbe foglalásáról. Gáspárdy 1989, 29. o.

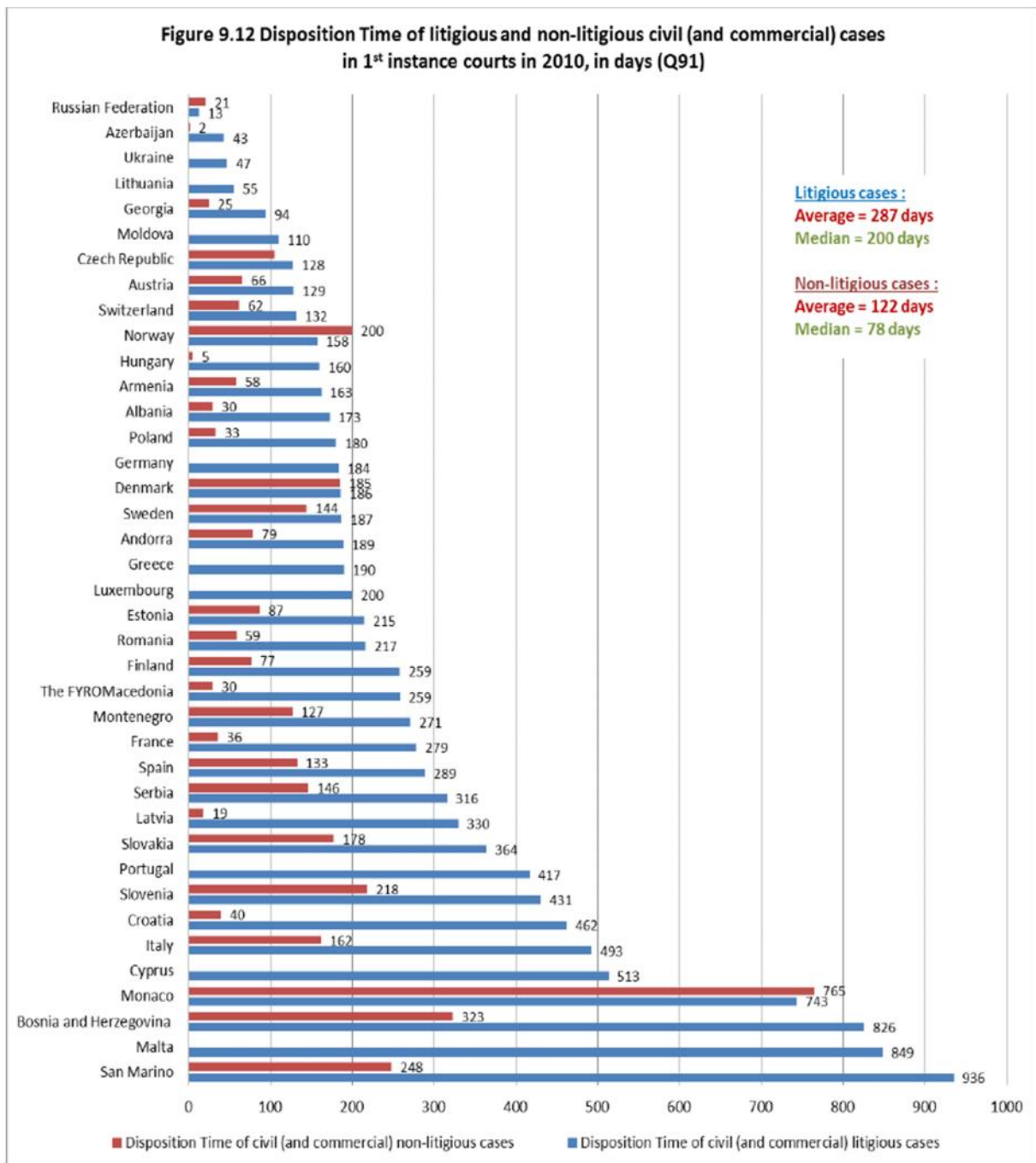
nyilatkozataik megtételét követően le kívánja folytatni a bizonyítást, így az ekkor elterjesztett tényállítások, nyilatkozatok és bizonyítékok tekinthetők csak „a per állása szerint, a gondos és az eljárást elsegítő pervitelnek megfelelő időben” történő előadásnak. Az ezt követően elterjesztett tényeket és bizonyítékokat a bíróságnak a Pp. 146. § (6) bekezdése alapján ki kell zárnia.

A „f tárgyaláson” megfelelő időt kell biztosítani a tárgyalási napon belül arra, hogy minden bizonyítást azon a tárgyaláson tudjon a bíróság felvenni. Ezek következetes alkalmazásával álláspontunk szerint a bonyolultabb ügyekben is hatékonyan azonosítható a tényállítás és annak vitás pontjai. Ezt követően pedig márcélzottan rendelhető el a bizonyítás.

Látnunk kell, hogy egy tanács sikere ösztönözheti a többi bíróságot és akár katalizátora lehet a megfontolt és előkészített reformoknak is, ahogy az Németországban, vagy Japánban is történt.

Mellékletek

1. számú melléklet

Forrás: CEPEJ 2012, 185. o.

2. számú melléklet

	Ausztria	Egyesült Királyság	Franciaország	Horvátország	Japán	Lengyelország	Magyarország	Németország	Szlovénia
2004	434	101	210	330	60	1000	365	154	1003
2005	374	288	75	415	60	1000	365	184	1003
2006	374	288	75	415	60	980	365	175	913
2007	342	229	331	561	242	980	335	394	1350
2008	397	404	331	561	316	830	335	394	1350
2009	397	404	331	561	316	830	335	394	1350
2010	397	399	331	561	360	830	395	394	1290
2011	397	399	331	561	360	830	395	394	1290
2012	397	399	331	561	360	830	395	394	1290
2013	397	399	390	572	360	685	395	394	1290
2014	397	437	395	572	360	685	395	394	1270

Forrás: World Bank – Doing Business (<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014>, 2014.03.08.)

3. számú melléklet

	Befejezett polgári ügy - Magyarország						
	0-3 hó	3-6 hó	6-12 hó	1-2 év	2-3 év	3 év felett	Összes
Helyi bíróság - 2009	63116	44684	31173	13520	3227	2051	157771
	40,00%	28,32%	19,76%	8,57%	2,05%	1,30%	100%
Megyei bíróság - 2009	4518	2359	2477	2225	1009	824	13412
	33,69%	17,59%	18,47%	16,59%	7,52%	6,14%	100%
Helyi bíróság - 2010	70669	48779	32180	12819	3429	2078	169954
	41,58%	28,70%	18,93%	7,54%	2,02%	1,22%	100%
Megyei bíróság - 2010	5104	2701	2569	2151	1112	1010	14647
	34,85%	18,44%	17,54%	14,69%	7,59%	6,90%	100%
Helyi bíróság - 2011	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-
Megyei bíróság - 2011	5238	2443	2748	2364	1053	1086	14932
	35,08%	16,36%	18,40%	15,83%	7,05%	7,27%	100%
Helyi bíróság - 2012	63509	40600	28121	10945	2702	1727	147604
	43,03%	27,51%	19,05%	7,42%	1,83%	1,17%	100%
Törvényszék - 2012	4792	2023	1942	2076	1000	1025	12858
	37,27%	15,73%	15,10%	16,15%	7,78%	7,97%	100%

Forrás: OBH Statisztikai Évkönyvek (<http://www.birosag.hu/kozerdeku-informaciok/statisztikai-adatok/statisztikai-evkonyvek>, 2014.03.08.)

4. számú melléklet

	Helyi bíróság - els fokú polgári ügy - befejezett						
	0-3 hó	3-6 hó	6-12 hó	1-2 év	2-3 év	3 év felett	Összes
2009 - Baranya Megyei Bíróság illetékességi területén	4632	2052	958	295	37	23	7997
	57,92%	25,66%	11,98%	3,69%	0,46%	0,29%	100%
2009 - F városi Bíróság illetékességi területén	12715	11401	10189	5227	1256	884	41672
	30,51%	27,36%	24,45%	12,54%	3,01%	2,12%	100%
2010 - Baranya Megyei Bíróság illetékességi területén	4758	1944	1058	299	52	19	8130
	58,52%	23,91%	13,01%	3,68%	0,64%	0,23%	100%
2010 - F városi Bíróság illetékességi területén	16303	13269	100046	4526	1472	926	136542
	11,94%	9,72%	73,27%	3,31%	1,08%	0,68%	100%
2011 - Baranya Megyei Bíróság illetékességi területén	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-
2011 - F városi Bíróság illetékességi területén	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-
2012 - Pécsi Törvényszék illetékességi területén	3016	1618	1007	361	60	16	6078
	49,62%	26,62%	16,57%	5,94%	0,99%	0,26%	100%
2012 - F városi Törvényszékilletékességi területén	17679	10023	8309	3602	848	634	41095
	43,02%	24,39%	20,22%	8,77%	2,06%	1,54%	100%

Forrás: OBH Statisztikai Évkönyvek (<http://www.birosag.hu/kozerdeku-informaciok/statisztikai-adatok/statisztikai-evkonyvek>, 2014.03.08.)

5. számú melléklet

	Megyei Bíróság (F városi Bíróság) - els fokú polgár ügyek - befejezett						
	0-3 hó	3-6 hó	6-12 hó	1-2 év	2-3 év	3 év felett	Összes
2009 - Baranya Megyei Bíróság	244	82	98	75	15	5	519
	47,01%	15,80%	18,88%	14,45%	2,89%	0,96%	100%
2009 - F városi Bíróság	1363	899	1155	1062	534	506	5519
	24,70%	16,29%	20,93%	19,24%	9,68%	9,17%	100%
2010 - Baranya Megyei Bíróság	231	131	99	70	16	7	554
	41,70%	23,65%	17,87%	12,64%	2,89%	1,26%	100%
2010 - F városi Bíróság	1825	1006	1129	985	597	621	6163
	29,61%	16,32%	18,32%	15,98%	9,69%	10,08%	100%
2011 - Baranya Megyei Bíróság	178	112	105	61	21	11	488
	36,48%	22,95%	21,52%	12,50%	4,30%	2,25%	100%
2011 - F városi Bíróság	1998	911	1264	1092	496	646	6407
	31,18%	14,22%	19,73%	17,04%	7,74%	10,08%	100%
2012 - Pécsi Törvényszék	121	73	58	82	24	9	367
	32,97%	19,89%	15,80%	22,34%	6,54%	2,45%	100%
2012 - F városi Törvényszék	2250	963	933	935	494	589	6164
	36,50%	15,62%	15,14%	15,17%	8,01%	9,56%	100%

Forrás: OBH Statisztikai Évkönyvek (<http://www.birosag.hu/kozerdeku-informaciok/statisztikai-adatok/statisztikai-evkonyvek>, 2014.03.08.)

Felhasznált irodalom

- Andrews 1999 Neil Andrews: Abuse of Process in English Civil Litigation. In Michele Taruffo (Eds.): Abuse of procedural rights: comparative standards of procedural fairness. Kluwer Law International, The Hague, 1999, 65-99. o.
- Andrews 2000 Neil Andrews: A New Civil Procedure Code for England: Party-Control Going, Going, Gone", Civil Justice Quarterly 19/2000, 19-38. o.
- Andrews 2007 Neil Andrews: The Pre-Action Phase. General Report - Common Law. In Ada Pellegrini Grinover - Petronio Calmon (Eds.): Direito Processual Comparado - XIII Congresso Mundial de Direito Processual, Editora Forense, Rio de Janeiro, 2007, 201-241. o.
- Andrews 2009 Neil Andrews: The Modern Civil Process in England: Links between Private and Public Forms of Dispute Resolution, ZZPInt, 14/2009, 3-32. o.
- Andrews 2010 Neil Andrews: Developments in English Civil Justice: European and Global Dimensions, ZZPInt, 15/2010, 3-30. o.
- Andrews 2012 Neil Andrews: The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England, Ius Gentium Comparative Perspectives on Law and Justice Volume 10, Springer, Dordrecht, 2012
- Andrews 2012a Neil Andrews: Fundamental Principles of Civil Procedure. Order Out of Chaos. In Xandra. E. Kramer - C. H. van Rhee (Eds.): Civil Litigation in a Globalising World, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2012, 19-38. o.
- Andrews 2013 Neil Andrews: Andrews on Civil Proceedings, Volume I Court Proceedings, Intersentia, Cambridge, 2013
- Arens 1971 Peter Arens: Mündlichkeitsprinzip und Prozeßbeschleunigung im Zivilprozeß, J. Schweitzer Verlag, Berlin, 1971
- Armstrong 1995 Nick Armstrong: Making tracks. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 97-118. o.
- Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959 Beck Salamon - Névai László (szerk.): Magyar polgári eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1959
- Bacsó 1917 Bacsó Jen : A Polgári perrendtartás tankönyve, Grill Károly Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1917
- Ballon 1999 Oskar J. Ballon: Einführung in das österreichische Zivilprozeßrecht. Streitiges Verfahren, Leykam, Graz, 1999
- Baumgärtel - Mes 1972 Gottfried Baumgärtel - Peter Mes: Rechtstatsachen zur Dauer des Zivilprozesses, Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1972
- Baur 1966 Fritz Baur: Wege zu einer Konzentration der mündlichen Verhandlung im Prozeß, Schriftreihe der Juristischen

- Gesellschaft zu Berlin Heft 23, Walter de Gruyter & Co. , Berlin, 1966
- Baur- Grunsky 2000 Fritz Baur- Wolfgang Grunsky: Zivilprozeßrecht (10. überarbeitete Auflage), Luchterhand, Neuwied, 2000
- Beck'sche Kurz Kommentare 1999 Beck'sche Kurz Kommentare (Band 1, Zivilprozeßordnung, 57., neubearbeitete Auflage), Verlag C.H.Beck, München, 1999
- Bender - Schumacher 1980 Rolf Bender - Rolf Schumacher: Erfolgsbarrieren vor Gericht. Eine empirische Untersuchung zur Chancengleichheit im Zivilprozeß, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1980
- Bettermann 1978 Karl August Bettermann: Hunder Jahre Zivilprozeßordnung. Das Schicksal einer liberalen Kodifikation. In Detlef Merten - Hans-Jürgen Papier, etc (Hrsg.): Kalr August Bettermann - Staatsrecht - Verfahrensrecht - Zivilrecht. Schriften aus vier Jahrzehnten, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1988, 433-465. o. [Eredetileg: a Tagung der Vereinigung der Deutschen Zivilprozeßrechtslehrer, Innsbruck, 31.3.1978. tarott el adásának kiegészített változata]
- Borsitzky 1915 Borsitzky Imre: A tárgyalási elnök jogköre a polgári perrendtartásban I. rész , Jogállam, 3-4/1915, 83-88. o.
- Borsitzky 1915a Borsitzky Imre: A tárgyalási elnök jogköre a polgári perrendtartásban II. rész , Jogállam, 3-4/1915, 233-239. o.
- Brand 2004 Paul Brand: Delay in the English Common Law Courts (twelfth to fourteenth centuries). In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 31-46. o.
- Breyer 2006 Michael Breyer: Kostenorientierte Steuerung des Zivilprozesses, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006
- Breyer 2008 Michael Breyer: New Trends in Pre-Action. In Peter Gilles - Thomas Pfeiffer (Hrsg): Neue Tendenzen im Prozessrecht, Nomos, Baden-Baden, 2008, 179-196. o.
- Cadiet 1999 Loic Cadiet: Civil Justice Reform: Access, Cost, and Delay. The French Perspective. In Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure, Oxford University Press, New York, 1999, 291-346. o.
- Cappelletti 1971 Mauro Cappelletti: Social and Political Aspects of Civil Procedure - Reforms and Trends in Western and Eastern Europe, Michigan Law Review, 69/1971, 847-886. o.
- CEPEJ 2006 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights, CEPEJ(2006)15
- CEPEJ 2012 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): European Judicial Systems, Efficiency and quality of justice, Edition 2012, CEPEJ Studies No. 18, Council of Europe Publishing, 2012

- Charver 1990
Jeremy Carver: England. In Charles Platto (Ed.): Pre-Trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide, Graham&Trotman - International Bar Association, London, 1990, 76-97. o.
- Chase - Hershkoff 2007
Oscar G. Chase - Helen Hershkoff (Eds.): Civil Litigation in Comparative Context, Thomson/West, St. Paul, 2007
- Chiarloni 1999
Sergio Chiarloni: Civil Justice and its Paradoxes: An Italian Perspective. In Adrian Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford University Press, New York, 1999
- de Boor 1939
Hans Otto de Boor: Die Auflockerung des Zivilprozesses. Ein Beitrag zur Prozeßreform. Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1939
- de Vos 1999
Wouter Le R De Vos: French civil procedure revisited, Stellenbosch Law Review, 1998/9, 217-221. o.
- Dics 2005
Dics István: "Húsbavágó kérdés", avagy az ügyvédi munkadíj, Ügyvédek Lapja, 2/2005, 34-36. o.
- Dingwal - Durkin 1995
Robert Dingwall - Tom Durkin: Time Management and Procedural Reform: Some Organizational Question for Lord Woolf, In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 371-392. o.
- Dvo ák 2012
Bohumil Dvo ák: Die Entwicklung des tschechischen Zivilprozessrechts seit dem Jahre 1989. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung, Schulthess, Zürich, 2012, 123-136. o.
- Ereci ski - Weitz 2006
Tadeusz Ereci ski - Karol Weitz: Effektivität des Rechtsschutzes vor staatlichen Gerichten in Poland. In Peter Gottwald (Hrsg): Effektivität des Rechtsschutzes vor staatlichen und privaten Gerichten, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 2006, 1-40. o.
- Farkas 1984
Farkas József: A polgári eljárás átfogó újraszabályozása, Magyar Jog, 1/1984, 40-50. o.
- Fasching 1973
Hans W. Fasching: A szóbeli tárgyalás az osztrák polgári peres eljárásban, Jogtudományi Közlöny, 3/1973, 141-145. o.
- Fasching 1982
Hans W. Fasching: Die Zivilverfahrensnovelle 1981. Schwerepunkte der Neuregelung des streitigen Verfahrens (anhand der Regierungsvorlage). In Wolfgang Jelinek (Hrsg.): Festgabe für Hans W. Fasching zum 70. Geburtstag, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1993, 145-184. o. [El ször megjelent: Juristische Blätter 68/1982]
- Fasching 1988
Hans W. Fasching: Die Weiterentwicklung des österreichischen Zivilprozeßrechts im Lichte der Ideen Franz Kleins. In Wolfgang Jelinek (Hrsg.): Festgabe für Hans W. Fasching zum 70. Geburtstag, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1993, 91-

111. o. [El ször megjelent: Forschungsband Franz Klein (1854-1926). Leben und Wirken. Beiträge des Symposiums "Franz Klein zum 60. Todestag". Hrsg von Herbert Hofmeister. Manz-Verlag, Wien, 1988]
- Fasching 1990 Hans W. Fasching: Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1990
- FaschingKomm 2003 Hans W. Fasching - Andreas Konecny (Hrsg.): Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen, 2.Band/2.Teilband, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2003
- Ferrand 2005 Frédérique Ferrand: The respective role of the judge and the parties in the preparation of the case in France In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 7-32. o.
- Fischer 1990 Wolfgang Fischer: Die Beschleunigungsmechanismen des französischen Zivilprozesses. Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielfeld, 1990
- Gadó 2000 Gadó Gábor: Az eljárási igazságosság a polgári perben, Magyar Jog, 1/2000, 18-43. o.
- Gali 2012 Aleš Gali : Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Slowenien. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung, Schulthess, Zürich, 2012, 87-104. o.
- Gali 2012a Aleš Gali : Slovenian National Report. Current Status of Civil Procedure in Slovenia. In Dmitry Maleshin (Ed.): Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context, Statut Publishing House, Moscow, 2012, 386-401. o.
- Gali 2013 Aleš Gali : A Judge's Power to Disregard Late Facts and Evidence and the Goals of Civil Justice. In Vytautas Nekrošiu (Ed.): Recent Trends in Economy and Efficiency of Civil Procedure. Materials of International Conference 9-10 of May 2013, Vilnius University Press, Vilnius, 2013, 72-111. o.
- Gali 2001 Aleš Gali : Die "Richtermacht" im slowenischen Zivilprozess. In Paul Oberhammer (Hrsg): Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 91-114. o.
- Gali 2010 Aleš Gali : Das Slowenische Zivilprozessrecht Zwischen Transmission, Kontinuität und Transformation, Ritsumeikan Law Review, 27/2010, 117-139. o.
- Garasic 2012 Jasnica Garasic: Entwicklung des kroatischen Zivilverfahrens in den letzten zwei Jahrzehnten in Umrissen. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und

- Kodifikation – Tradition und Erneuerung, Schulthess, Zürich, 2012, 105-122. o.
- Gáspárdy 1983 Gáspárdy László: A polgári per elhúzásának szankciói de lege ferenda, *Jogtudományi Közlöny*, 1/1983, 22-29. o.
- Gáspárdy 1983a Gáspárdy László: Két perogi reform, a pertartamrövidítés eltér útjai, *Jogtudományi Közlöny*, 11/1983, 705-709. o.
- Gáspárdy 1998 Gáspárdy László: A polgári per id dimenziója, Akadémia Kiadó, Budapest, 1998
- Gáspárdy 1999 Gáspárdy László: Polgári perjogunk és a harmadik évezred, *Magyar Jog*, 10/1999, 577-579. o.
- Gerlis 2001 Stephen M. Gerlis: County court procedure, 3rd edition, Practice notes series, Cavendish Publishing Limited, London, 2001
- Giorgiantonio 2009 Cristina Giorgiantonio: Civil Procedure Reforms in Italy: Concentration Principle, Adversarial System or Case Management?, *Quaderni di Ricerca Giuridica (Legal Research Papers)* 66/2009, 3-39. o.
- Goodman 2004 Carl F. Goodman: Japan's New Civil Procedure Code: Has It Fostered a Rule of Law Dispute Resolution Mechanism, *Brooklyn Journal of International Law*, 29/2004, 511-616. o.
- Gottwald 1983 Peter Gottwald: Simplified Civil Procedure in West Germany, *The American Journal of Comparative Law*, 31/1983, 687-701. o.
- Gottwald 1993 Peter Gottwald: Beschleunigung und Konezntration des Zivilprozesses in der Bundesrepublik Deutschland, *Comparative Law Institute Nihon University*, Tokyo, 1993
- Gottwald 1997 Peter Gottwald: Civil Procedure Reform in Germany, *The American Journal of Comparative Law*, 45/1997, 753-766. o.
- Gottwald 2004 Peter Gottwald: Defeating Delay in German Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 121-129. o.
- Gottwald 2012 Peter Gottwald: Reformwellen im Zivilprozessrecht des vereinten Deutschlands. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Schulthess, Zürich, 2012, 29-46. o.
- Grainger - Fealy 2000 Ian Grainger - Michael Fealy: *The civil procedure rules in action*, Cavendish Publishing Limited, Londonm 2000
- Greenlade 1995 Dick Greenlade: A fresh approach: Uniform rules of court. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): *Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice'*, Clarendon Press, Oxford, 1995, 119-136. o.
- Grgi 2007 Aida Grgi : The Length of Civil Proceedings in Croatia: Main Causes of Delay. In Alan Uzelac – C.H. van Rhee (Eds.): *Public and Private Justice – Dispute Resolution in*

- Modern Societies. Intersentia, Antwerpen, 2007, 153-172. o.
- Groen 2007 Bart Groen: New Trends in Pre-Action. General Report Civil Law. In Ada Pellegrini Grinover - Petronio Calmon (Eds.): *Direito Processual Comparado - XIII Congresso Mundial de Direito Processual*, Editora Forense, Rio de Janeiro, 2007, 242-256. o.
- Gyarmati 1967 Gyarmati Sándor: Szankciók a polgári eljárásban, *Jogtudományi Közlöny*, 22/1967, 302-309. o.
- Habscheid 1971 Walther J. Habscheid: A polgári per koncentrációját célzó újabb irányzatok az NSzK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, fordította: Schelnitz György, *Jogtudományi Közlöny*, 26/1971, 23-30. o.
- Haendel 1932 Haendel Vilmos: A perbeli cselekmények koncentrációja a magyar perjog fejlődésében, *A Miskolci Jogászélet Könyvtára* 83. szám, Ifj. Ludvig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1932
- Hahn 1983 Bernhard Hahn: *Kooperationsmaxime im Zivilprozeß? Grenzverschiebung in der Verantwortung von Parteien und Gericht bei der Tatsachenbeschaffung und Sachverhalteserforschung im neuen Zivilprozeßrecht*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1983
- Haley 2002 John O. Haley: Litigation in Japan: A new look at old problems, *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution*, 10/2002, 121-142. o.
- Hámori 1962 Hámori Vilmos: A peres felek kötelezései a polgári perben, *Jogtudományi Közlöny*, 17/1962, 642-651. o.
- Hasebe 1999 Yukiko Hasebe: Civil Justice Reform: Access, Cost, and Expedition. The Japanese Perspective In Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): *Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure*, Oxford University Press, New York, 1999, 235-262. o.
- Haupt 2003 Haupt Egon: A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján, *Magyar Jog*, 50/2003, 546-552. o.
- Henke 1970 Hornst-Eberhard Henke: *Judicia perpetua oder Warum Prozesse so lange dauern...*, *Zeitschrift für Zivilprozeß* 2/1970, 125-167. o.
- Heß 2001 Burkhard Heß: Vergleichende Bemerkungen zur Rechtsstellung des Richters. In Paul Oberhammer (Hrsg): *Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 1-22. o.
- Honma 2008 Manabu Honma: The Preliminary Phase and the Trial Agreement in Japan. In Federico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): *Oral and Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure vol. I: General Reports and National Reports*, Universitat de València, Valencia, 2008, 251-261. o.

- Jelinek 1991 Wolfgang Jelinek: Einflüsse des österreichischen Zivilprozeßrechts auf andere Rechtsordnungen. In In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 41-89. o.
- Jolowicz 2000 John Anthony Jolowicz: On Civil Procedure, Cambridge University Press, Cambridge, 2000
- Jolowicz 2003 John Anthony Jolowicz: Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure, International and Comparative Law Quarterly, 52/2003, 281-295. o.
- Jongbloed 2004 A.W. Jongbloed: Attempts to accelerate Durch civil procedure in the nineteenth and twentieth centuries. In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 141-170. o.
- Kaser - Hackl 1996 Max Kaser - Karl Hackl: Das römische Zivilprozessrecht, 2. Auflage, C.H.Beck, München, 1996
- Kengyel 1988 Kengyel Miklós: A liberális és a szociális polgári per, Dolgozatok az Állam- és Jogtudomány Köréb 1 19, 1988, 128-144. o.
- Kengyel 1989 Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben. (Történeti és összehasonlító elemzés). Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 1989
- Kengyel 1990 Kengyel Miklós: A polgári bíráskodás hétköznapijai, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990
- Kengyel 1997 Kengyel Miklós: Veränderungen des Inhalts der Dispositions- und Verhandlungsmaxime im ungarischen Zivilprozeßrecht, ZZPInt, 2/1997, 273–285. o.
- Kengyel 2002 Kengyel Miklós: Zivilprozessrecht um die Jahrtausendwende, Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft, 101/2002, 260-282. o.
- Kengyel 2003 Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Osiris Kiadó, Budapest, 2003
- Kengyel 2006 Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Nyolcadik, átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2006
- Kengyel 2011 Kengyel Miklós: Ungarn, Rumänien und Serbien. In Walter H. Rechberger (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 139-162. o.
- Kengyel 2012 Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Tizenegyedik, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2012.
- Kiss 1999 Kiss Gábor: Még egyszer a Pp. 1995-ös módosításának a pervezetésére gyakorolt hatásáról, Magyar Jog, 5/1999, 286-289.o.
- Kiss 2010 Kiss Daisy: Az ügyvédek nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010

- Klein - Engel 1927 Franz Klein - Friedrich Engel: Der Zivilprozess Österreichs, J. Bensheimer, Mannheim, 1927
- Klein 1891 Franz Klein: Pro futuro. Betrachtungen über Probleme der Civilprozeßreform in Österreich, Franz Deuticke, Leipzig-Wien, 1891
- Klein 1901 Franz Klein: Zeit- und Geisteströmungen im Prozesse, Wien, 1901 (Repr. Deutsches Rechtsdenken. 3. Heft, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1943)
- Klein 1927 Franz Klein: Reden, Vorträge, Aufsätze, Briefe, Manzsche Verlags- und Univ.-Buchhandlung, Wien, 1927
- Kocsis 2006 Kocsi Ottília: Az eljárás gyorsítása a polgári perben, Bírák Lapja, 16/2006, 83-91. o.
- Kojima 1998 Takeshi Kojima: Japanese Civil Procedure in Comparative Law Perspective, University of Kansas Law Review, 46/1998, 687-726. o.
- Kommentár 1976 Szilbereky Jen - Névai László (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976
- Konecny 2011 Andreas Konecny: Österreich. In Walter H. Rechberger (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 1-38. o.
- König - König 1991 Bernhard König – Andrea König: Landesbericht Österreich. In Gerhard Walter (Hrsg): Professional Ethics and Procedural Fairness. Verlag Paul Haupt, Bern, 1991
- Lariviere 1997 Daniel Soulez Lariviere: Overview of the Problems of French Civil Procedure, The American Journal of Comparative Law, 45/1997, 737-746. o.
- Leipold 1980 Dieter Leipold: Prozeßförderungspflicht der Parteien und richterliche Verantwortung, Zeitschrift für Zivilprozeß, 93/1980, 237-265. o.
- Leipold 1984 Dieter Leipold: Auf der Suche nach dem richtigen Maß bei der Zurückweisung verspäteten Vorbringens, Zeitschrift für Zivilprozess, 97/1984, 395-410. o.
- Leipold 1995 Dieter Leipold: Limiting Costs for Better Access to Justice: The German Approach. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 264-278. o.
- Leipold 1999 Dieter Leipold: Wege zur Konzentration von Zivilprozessen, Schriftenreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin Heft 162, Walter de Gruyter, Berlin, 1999
- Leipold 2008 Dieter Leipold: Oral and Written Elements within the Introductory Phase of Civil Procedure. In Frederico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): Oral and Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure vol. 1: General Reports and National Reports, Universitat de València, València, 2008, 53-78. o.

- Lenneis 1977 Wolfgang Lenneis: Das "Stuttgarter Modell", de Versuch einer Beschleunigung des Zivilprozesses, Anwaltsblatt 2/1977, 58-61. o.
- Loughlin - Gerlis 2004 Paula Loughlin - Stephen Gerlis: Civil procedure, Second Edition, Cavendish Publishing Limited, London, 2004
- Ludvig 1926 Ludvig Rezs : Pervezetés, Jogtudományi Közlöny, 22/1926, 181-183. o.
- Magyary - Nizsalovszky 1939 Magyary Géza - Nizsalovszky Endre: Magyar polgári perjog. harmadik kiadás, Franklin, Budapest, 1939
- Magyary 1898 Magyary Géza: A magyar polgári peres eljárás alaptanai, Franklin-Társulat, Budapest, 1898
- Matsumoto 2010 Hiroyuki Matsumoto: Kurze Kommentierung aus der Sicht des japanischen Zivilprozessrechts, Ritsumeikan Law Review, 27/2010, 209-213. o.
- Michalik 1999 Paul Michalik: Justice in Crisis: England and Wales. In Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure, Oxford University Press, New York, 1999, 117-165. o.
- Miki 2003 Koichi Miki: Roles of Judges and Attorneys Under the Non-Sanction Scheme in Japanese Civil Procedure, Hastings International and Comparative Law Review, 27/2003, 31-54. o.
- Mochizuki 1999 Toshiro M. Mochizuki: Baby Step or Giant Leap?: Parties' Expanded Access to Documentary Evidence under the new Japanese Code of Civil Procedure, Harvard International Law Journal, 40/1999, 285-312. o.
- Musielak Kommentar 2002 Hans-Joachim Musielak: Kommentar zur Zivilprozessordnung (3. neubearbeitete Auflage), Verlag Franz Vahlen, München, 2002
- MünchKomm 1992 Gerhard Lüke - Alfred Walchshöfer (Hrsg): Münchener Kommentar, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1992
- Nakamura 1991 Hideo Nakamura: Japan und das deutsche Zivilprozeßrecht. In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 415-447. o.
- Németh 1991 Németh János: Das deutsche Zivilprozeßrechts und seine Ausstrahlung auf die Rechtsordnungen der osteuropäischen Länder. In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 254-281. o.
- Névai - Szilbererky 1968 Névai László - Szilbererky Jen : Polgári eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968
- Normand 1999 Jacques Normand: Final Report: The Two Approaches to the Abuse of Procedural Rights. In Michele Taruffo (Ed.): Abuse of procedural rights: comparative standards of procedural fairness. Kluwer Law International, The Hague, 1999, 237-244. o.

- Nottage 2006 Luke Nottage: Civil Procedure Reforms in Japan: The Latest Round, *Ritsumeikan Law Review*, 22/2005, 81-86. o.
- Nyilas 2009 Nyilas Anna: A bíróság és a felek perceseikményei a gyorsaság és hatékonyság szemszögéb 1, *Jogtudományi Közlöny*, 64/2009, 65-73. o.
- Oberhammer - Domej 2008 Paul Oberhammer - Tanja Domej: Improving the Efficiency of Civil Justice: Some Remarks from an Austrian Perspective. In C. H. van Rhee - Alan Uzelac (Eds.): *Civil Justice between Efficiency and Quality. From Ius Commune to the CEPEJ*, Intersentia, Antwerp, 2008, 61-69. o.
- Oberhammer 2001 Paul Oberhammer: Richterbild im Zivilprozess: Zwischenbilanz eines Jahrzehntes der Reformen in Mitteleuropa. In Paul Oberhammer (Hrsg): *Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 131-142. o.
- Oberhammer 2004 Paul Oberhammer: Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 217-232. o.
- Osztovits 2010 Osztovits András: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességér 1, *Magyar Jog*, 57/2010, 158-163. o.
- Ota 2001 Shozu Ota: Reform of Civil Procedure in Japan, *The American Journal of Comparative Law*, 49/2001, 561-583. o.
- Pap 1901 Pap József: Perjogi elvek. A magyar polgári perrendtartás törvényjavasatában, Márkus Samu Könyvnyomdája, Budapest, 1901
- Petrik 1980 Petrik Ferenc: Az ügyvédi tevékenység továbbfejlesztésének feladatai, *Magyar Jog*, 5/1980, 385-394. o.
- Piché 2012 Catherine Piché: Figures, Spaces and Procedural Proportionality, *International Journal of Procedural Law*, 2/2012, 145-166. o.
- Prechtel 2002 Günter Prechtel: *Erfolgreiche Taktik im Zivilprozess*, Luchterhand, Neuwied, 2002
- Prütting 1985 Hanns Prütting: Teilurteil zur Verhinderung der Flucht in die Widerkalge?, *Zeitschrift für Zivilprozeß*, 98/1985, 131-159. o.
- Rawls 1971 John Rawls: *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Harvard, 1971
- Rechberger - Klicka 2004 Walter H. Rechberger - Thomas Klicka: Österreich und Deutschland. In *Center of Legal Competence: Beschleunigung des zivilgerichtlichen Verfahrens in Mittel- und Osteuropa*, Neuer Wissenschaftlicher Verlag, Wien, 2004, 17-66. o.
- Rechberger - Klicka 2004a Walter H. Rechberger - Thomas Klicka: Accelerating civil litigation in Austria in the twentieth century. In C.H. van

- Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 233-246. o.
- Rechberger - Simotta 2010 Walter H. Rechberger - Daphne-Ariane Simotta: *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren, Manzsche Vergleichs- und Universitätsbuchhandlung*, Wien, 2010
- Rechberger 1994 Walther H. Rechberger: *Kommentar zur ZPO*. Springer-Verlag, Wien, 1994
- Rechberger 1998 Walter H. Rechberger: *Rechtspolitische Ziele und Gestaltungsanliegen der österreichischen Zivilprozeßordnung*. In Peter Lewisch - Walter H. Rechberger (Hrsg.): *100 Jahre ZPO. Ökonomische Analyse des Zivilprozesses*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1998, 53-67. o.
- Rechberger 2008 Walter H. Rechberger: *Die Ideen Franz Kleins und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa*. *Ritsumeikan Law Review*, 25/2008, 101-110. o.
- Rechberger 2012 Walter H. Rechberger: *Die österreichische ZPO - (k)ein Vorbild für die ungarische ZPO 1911?* In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg.): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Schulthess, Zürich, 2012, 1-15. o.
- Rechberger 2013 Walter H. Rechberger: *Economy and Efficiency of Civil Procedure versus Litigation Culture - An Austrian Perspective*. In Vytautas Nekrošius (Ed.): *Recent Trends in Economy and Efficiency of Civil Procedure. Materials of International Conference 9-10 of May 2013*, Vilnius University Press, Vilnius, 2013, 225-242. o.
- Reimann 2012 Mathias Reimann (Ed.): *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure. A Comparative Study*, Springer, Dordrecht, 2012
- Rhee - Verkerk 2006 C.H. (Remco) van Rhee - Remme Verkerk: *Civil procedure*. In Jan M. Smits (Ed.): *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2006, 120-134. o.
- Rhee 2004 C. H. van Rhee: *The Law's Delay: An Introduction*. In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 1-22. o.
- Rijavec 2011 Vesna Rijavec: *Slovenien*. In Walter H. Rechberger (Hrsg.): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918*, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 87-106. o.
- Rinsche 1993 Franz-Josef Rinsche: *Prozeßtaktik*, Carl Heymans Verlag, Köln, 1993
- Rosenberg - Schwab - Gottwald 1993 Leo Rosenberg - Karl Heinz Schwab - Peter Gottwald: *Zivilprozessrecht*, 15. neubearbeitete Auflage, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1993

- Rosenberg - Schwab - Gottwald 2010 Leo Rosenberg - Karl Heinz Schwab - Peter Gottwald: Zivilprozessrecht, 17. neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2010
- Rottleuthner - Rottleuthner-Lutter 1990 Hubert Rottleuthner - Margaret Rottleuthner-Lutter: Die Dauer von Gerichtsverfahren. Evaluation der ZPO-Vereinfachungsnovelle, Nomos, Baden-Baden, 1990
- Sander – Breßler 2009 Florian Sander – Steffen Breßler: Das Dilemma mitgliedstaatlicher Rechtsgleichheit und unterschiedlicher Rechtsschutzstandards in der Europäischen Union - Zum Umgang mit sogenannten „Torpedoklagen“, Zeitschrift für Zivilprozess, 122/2009, 157-185. o.
- Sawczuk 1991 Mieczyslaw Sawczuk: Das deutsche und das polnische Zivilprozeßrecht in der Zeit von der ersten polnischen ZPO bis zur Gegenwart. In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 282-292. o.
- Schmidt 1910 Richard Schmidt: Lehrbuch des Deutschen Zivilprozessrechts, 2. Auflage, Duncker & Humblot, Leipzig, 1910
- Schmidt 2010 Stephanie Schmidt: Civil Justice in France, Nagoya University Comparative Study of Civil Justice Vol. 7, Jigakusha Publishing, Tokyo, 2010
- Schönke 1938 Adolf Schönke: Zivilprozeßrecht, R. v. Decker's Verlag - G. Schenck, Berlin, 1938
- Sherrard 2002 Brian Sherrard: Case management - the civil justice reform group's approach, Northern Ireland Legal Quarterly, 53/2002, 109-124. o.
- Slapper - Kelly 2009 Gary Slapper - David Kelly: The English Legal System, Routledge - Cavendish, New York, 2009
- Sprung 1977 Rainer Sprung: Die Grundlagen des österreichischen Zivilprozeßrechts, Zeitschrift für Zivilprozeß, 4/1977, 380-394. o.
- Stein-Jonas Kommentar 1985 Stein-Jonas Kommentar zur Zivilprozeßordnung, 20. Auflage, 11. Lieferung, (J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1985
- Storme 1999 Marcel Stormer: Foreword. In Michele Taruffo (Ed.): Abuse Of Procedural Rights: Comparative Standards Of Procedural Fairness, Kluwer Law International, The Hague, 1999, ix-xiii. o.
- Stürner 1991 Rolf Stürner: Das deutsche Zivilprozeßrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen - von Deutschland aus gesehen. In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 3-40. o.
- Szabó 2007 Szabó Imre: A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási elv? In Harsági Viktória - Wopera Zsuzsa (szerk.): Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére,

- HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007, 363-378. o.
- Szabó 2013 Szabó Imre: Perhatékonyság és a percelemekények id szer ségének elve. In Varga István (Szerk.: Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013, 365-376. o.
- Szilbereky 1977 Szilbereky Jen : A polgári eljárás funkciója és hatékonysága, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977
- Sz ke 2003 Sz ke Irén: Hozzászólás a polgári perrendtartás legutóbbi módosításához. In Papp Zsuzsanna: A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003, 283-288. o.
- Taniguchi 1997 Yasuhei Taniguchi: The 1996 Code of Civil Procedure of Japan-A Procedure for the Coming Century?, The American Journal of Comparative Law, 45/1997, 767-791. o.
- Taniguchi 2005 Yasuhei Taniguchi: Japan's recent civil procedure reform: Its seeming success and left problems In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 92-116. o.
- Taruffo 2008 Michele Taruffo: Orality and Writing as Factors of Efficiency in Civil Litigation. In Frederico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): Oral and Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure vol. 1: General Reports and National Reports, Universitat de València, València, 2008, 185-204.
- Tóth 1923 Tóth Károly: Polgári törvénykezési jog. Alapiismeretek, 2. kiadás, Heged s és Sándor, Debrecen, 1923
- Trocker - Varano 2005 Nicoló Trocker - Vincenzo Varano: Concluding remarks. In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 243-267. o.
- Ujlaki 1990 Ujlaki László: A fél polgári eljárásjogi felel sségének elméleti vázlata és megjelenési formái. A jogi felel sség- és szankciórendszer elméleti alapjai 16., Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Budapest, 1990
- Uzelac 2004 Alan Uzelac: Accelerating civil procedure in Croatia - A history of attempts to improve the efficiency of civil litigation. In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 283-314. o.
- Uzelac 2004a Alan Uzelac: Kroatien. In Center of Legal Competence: Beschleunigung des zivilgerichtlichen Verfahrens in Mittel- und Osteuropa, Neuer Wissenschaftlicher Verlag ,Wien, 2004, 67-121. o.

- Uzelac 2010 Alan Uzelac: Survival of the Third Legal Tradition, *Supreme Court Law Review* 49/2010, 377-396. o.
- Uzelac 2011 Alan Uzelac: Kroatien. Rezeption des Ideengutes von Franz Klein als Aufgabe for die Zukunft? In Walter H. Rechberger (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918*, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 175-202. o.
- Uzelac 2011a Alan Uzelac: Efficiency of European Justice Systems. The strength and weaknesses of the CEPEJ evaluations, *International Journal of Procedural Law*, 1/2012, 106-146. o.
- Uzelac 2012 Alan Uzelac: General Report - Goals of Civil Justice. In Dmitry Maleshin (Ed.): *Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context*, Statut Publishing House, Moscow, 2012, 111-135. o.
- Vacarelu 2012 Serban S. Vacarelu: Romanian National Report. Legal Culture and Civil Procedure Romania's place among civil procedural systems (Civil Procedural Systems: pro and contra). In Dmitry Maleshin (Ed.): *Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context*, Statut Publishing House, Moscow, 2012, 290-309. o.
- Velayos 2004 M.I. Velayos: Measure to accelerat Spanish civil procedure (1881-2003). In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 315-334. o.
- Verkijk 2008 Richard Verkijk: Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*, Intersentia, Antwerp, 2008, 57-78. o.
- Walter 2005 Gerhard Walter: The German civil procedure reform act 2002: Much ado about nothing? In Nicolás Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): *The reforms of civil procedure in comparative perspective*, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 67-91. o.
- Weitz 2006 Karol Weitz: Die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts nach der politischen Wende im Jahre 1989, *ZZPInt* 11/2006, 89-116. o.
- Weitz 2010 Karol Weitz: Die Bedeutung der Rezeption fur die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts, *Ritsumeikan Law Review*, 27/2010, 141-153. o.
- Weitz 2012 Karol Weitz: Reformen des Zivilprozessrechts in der dritten polnischen Republik. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Schulthess, Zürich, 2012, 189-208. o.
- Wolf 1981 Manfred Wolf: Die Berücksichtigung verspäteten Vorbringens in der Berufungsinstanz, *Zeitschrift für Zivilprozeß*, 94/1981, 311-328.o.

- Woolf 1995 Lord Harry Woolf: Access to Justice - Interim Report, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/interim/contents.htm> (2013.11.30.)
- Woolf 1996 Lord Harry Woolf: Access to Justice - Final Report, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/final/index.htm> (2013.11.30.)
- Wopera 2007 Wopera Zsuzsa: Hatékony jogvédelem a magyar és az Európai Unió polgári eljárásjogában - Az ideiglenes intézkedés, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007
- Wopera 2011 Wopera Zsuzsa: Az alfától az omegáig: a kísérték t l a kiemelt jelnt ség perekig, Miskolci Jogi Szemle, különszám/2011, 211-227. o.
- Zeiss 1993 Walter Zeiss: Zivilprozeßrecht, (8., neubearbeitete Auflage) J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1993
- Zoll 2001 Fryderyk Zoll: Die Stellung des Richters in Polen. In Paul Oberhammer (Hrsg): Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 67-90. o.
- Zoll 2004 Fryderyk Zoll: Limits to the Acceleration of Civil Procedure in Poland. In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 393-398. o.
- Zoll 2011 Fryderyk Zoll: Polen. In Walter H. Rechberger (szerk.): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 117-126. o.
- Zoulík - Dvo ák 2011 František Zoulík – Bohumil Dvo ák: Tschechische Republik. In Walter H. Rechberger (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 107-116. o.
- Zöllner Kommentar 2014 Richard Zöllner: Zivilprozessordnung. Kommentar. 30. neubearbeitete Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2014
- Zuckerman 1995 A.A.S. Zuckerman: Reform in the Shadow of Lawyers' Interests. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 61-77. o.
- Zuckerman 2005 Adrian A.S. Zuckerman: Court control and party compliance – The quest for effective litigation management. In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 143-162. o.
- Zuckerman 2013 Adrian A.S. Zuckerman: The Revised CPR 3.9: a coded message demanding articulation, Civil Justice Quarterly, 32/2013, 123-139. o.